

HIRVIKRONIKKAIN SEMIPOETIIKKA

Variaatioita teemasta hirvenmetsästys

Marita Råman

Graduteksti uusjulkaistuna jouluna 2015

Hyvän joulun toivotuksena lukijoilleni ja tukijoilleni sekä kaiken kansan ja maailman arvioitavaksi, onko tämä niin huono kuin mitä arvosana antoi ymmärtää.

Arvioijina olivat akateemikko

Anna-Leena Siikala/Mervi Naakka-Korhonen ja Satu Apo?

On lisäksi väitetty etten ole itse tehnyt tätä.

Tämän loukkaavan väitteen ovat esittäneet

Seppo Knuutila ja Lauri Harvilahti.

Anteeksipyyntö saattaisi olla paikallaan, koska kyseessä on perusteeton herjaava väite, ja/tai tahallinen maineen mustaaminen.

En metsästä, en ole metsästänyt

enkä mieli metsästysseuran jäseneksi.

Kiinnostus aiheeseen on ollut puhtaasti ammatillista,

koska olen vakuuttunut tämän perinteenlajin

katoavuudesta ja ainutlaatuisuudesta sekä

synnyistä syivistä. Siksi tein tätä tekstiä

jatkojalostaen erämytologiasarjanikin, joka

noudattaa tässä aihioituja ajatuksia, joista

olisin aikanaan halunnut väitellä. Arvioijan

makuun työ ei ollut. Väliäpä hällä enää.

Opinnäyte Helsingin Yliopistolle, Folkloristiikan laitos 1999

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO

- 1.1 Terminologiaa
- 1.2 Sanaton yhteisymmärrys
- 1.3 Semioottinen semantiikka
- 1.4 Merkitystarkennuksia

2. TAVOITTEET

3. AINEISTO

- 3.1 Kronikka-aineisto
- 3.2 Korpuksen koko ja koodit

4. TULKINNAN TAUSTOJA 12

- 4.1 Runolliset esikuvat
- 4.2 Hirvikannan vaihtelun historiaa
- 4.3 Semiooetiikan syntyvaiheet
 - 4.3.1 Tutkimusaiheen valinta
 - 4.3.2 Tuumasta toimeen
 - 4.3.3 Laatuloikka
 - 4.3.4 Tekemisen tunteiden vuo
- 4.4 Merkityksen muodostus ja tulkinta
- 4.5 Semiooettisia erämerkkejä
 - 4.5.1 Symbolit semiotiikassa
 - 4.5.2 Jäljet merkkeinä
 - 4.5.3 Merkki nimenä
 - 4.5.4 Signaalit
 - 4.5.5 Onnen enteet

5. MODALITEETIT JA PERUSTARVEFUNKTIOT

- 5.1 Modaliteettien funktioituminen
- 5.2 Modaliteetit ja tarpeet
- 5.3 Onnekas osa
- 5.4 Tunnemerkitykset
- 5.5 Aistien kulttuurinen funktioituminen
 - 5.5.1 Hajuelämys
 - 5.5.2 Tunteenpalo

6. HIRVIPEIJAISPERINNE

- 6.1 Juhlaperinneselvitys 70-luvulla
- 6.2 Pohdintoja ja arvauksia
- 6.3 Peijaismerkityksiä
- 6.4 Hirvikronikka
- 6.5 Muita peijaiskulttuurikäsitteitä
- 6.6 Verrokkipeijaiset ja perinnekatkot
- 6.7 Yhteenvedoja

7. KESKEISET AKTANTIT

- 7.1 Hirvi
 - 7.1.1 Sarvet
 - 7.1.2 Hirven elintavat ja ominaisuudet 47
 - 7.1.2.1 Märehtijä vailla vertaa 49
 - 7.1.2.2 Luonnekuva
 - 7.1.3 Hirvituntemuksen merkitys
 - 7.1.4 Hittavainen ja peuramytytti
- 7.2 Hirvikoiran mytologia
 - 7.2.1 Nimikkokoira
 - 7.2.2 Kumppanin valinta
 - 7.2.3 Vainuamiskyky
- 7.3 Aseen mystifikaatio
 - 7.3.1 Pyssytarinat
 - 7.3.2 Aseen laatu

8. TARVETULKKIUMIA JA SYNTYJÄ SYVIÄ

- 8.1 Et(i)ologia
- 8.2 Myyttiset eväät
 - 8.2.1 Kahvi
 - 8.2.2 Makkara
 - 8.2.3 Juomisen olemus ja ryyppy
 - 8.2.3.1 Kaatoryypyt
 - 8.2.3.2 Peijaisjuomat
- 8.3 Legendaariset laukaukset
- 8.4 Suuri saalis

9. HIRVESTYSFUNKTIOT

- 9.1 Funktioelementit
- 9.2 Funktioluettelo

10. FOLKDRAAMA: HIRVIJAHTI

I Näytös

- 10.1 F1-Poissaolo: Hirviporukka/metsästysoikeus
- 10.2 F2-Kielto: Ampuma-/metsästyskielto
- 10.3 F3-Kiellon rikkominen: Hätäisyys, salakaato
- 10.4 F4-Tiedustelu: Selvitykset, luvat
- 10.5 F5-Tiedon luovutus: Viranomaiset, organisaatio
- 10.6 F6-Petos: Pikkuvilpit, luotettavuus
- 10.7 F7-Konnuus: Laittomuudet
- 10.8 F8-Puute: Nälkä, virkistys
- 10.9 F9-Kehotus: Määräykset, opetus
- 10.10 F10-Päätös vastatoimista: Oikeustoimet, seuratoiminta

II Näytös

- 10.11 F11-Lähtö: Kokoontuminen
- 10.12 F12-Kokeen määräys: Hirvikoe
- 10.13 F13-Kokeen kohtaaminen: Tositilanne
- 10.14 F14-Taikaesineen saanti: Ase, koira
- 10.15 F15-Siirtyminen määräpaikkaan: Passi

Väliaika LIITE 1

- 10.16 F16-Taistelu: Ammuntatilanne
- 10.17 F17-Tuntomerkillä varustus: Merkit
- 10.18 F18-Voitto: Kaato
- 10.19 F19-Onnettomuuden tai puutteen poisto: Menetykset
- 10.20 F20-Paluu: Saaliin kuljetus

III Näytös

- 10.21 F21-Takaa-ajo: Jahtitapahtumat
- 10.22 F22-Pelastuminen: Vahingot
- 10.23 F23-Saapuminen tuntemattomana: Jahtivieraat
- 10.24 F24-Valesankarin vaatimukset: Lehdistödiskurssi
- 10.25 F25-Vaikea tehtävä: Saaliin käsittely
- 10.26 F26-Tehtävästä suoriutuminen: Erityisosaaajat
- 10.27 F27-Tunnistaminen: Merkkikompetenssi
- 10.28 F28-Paljastus: Eräkerronta
- 10.29 F29-Sankarin muodonmuutos: Metsästäjäprofiili
- 10.30 F30-Rangaistus: Seuraamukset
- 10.31 F31-Häät: Hirvipeijaiset

11. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTELMÄT

- 11.1 Eeposfunktiot
- 11.2 Hirvestysfunktiot
- 11.3 Verrokkifunktiot
- 11.4 Hirvestyksen merkitysgeneraatio
- 11.5 Tutkimussuuntaviivoja ja jatkotoimenpiteet

Lähdeviitteet**Lähdeluettelo**

Liitteet 12 kpl (57 sivua)

Jos haluaisin löytää vertauskuvan toivotukseksi alkavalle vuosituhannelle, valitsisin tämän: runoilija-filosofin notkea yllättyshyppy, joka nostaa hänet maailman raskauden yläpuolelle ja osoittaa, että painovoima kätkee itseensä keveyden salaisuuden. (Italo Calvini)

1. JOHDANTO

Tämän työn päämääränä on ollut soveltaa semiotiikkaa luovasti **hirvikronikkain** kertomaan. Lähtökohtana on ollut tutkimuksellisen muotovapauden pyrkimys tulkinnan hyväksi. Pyrkimys tieteiden välisyyteen sekä taiteen ja tieteen yhdistämissyrkimys ovat myös kiehtoneet. Tulkinnallisuus rakentuu hierarkisesti siten, että fenomenologista tasoa edustaa korpusteksti, ymmärtämisen semioottinen prosessi ilmenee aineiston käsittelynä ja kategoriointeina, joiden pohjalta tulkinta on tehty huomioiden verrokkiaineuksen jahti-semanttiset ulottuvuudet. Tuloksena syntyi **semiopoetiikka**.

Semiopoetiikalla tarkoitan perinteisestä etnosemiotikasta ja etnopoetiikasta poikkeavaa heuristis-hermeneuttista tutkimusotetta, jossa etnografiset tekstinäytteet ja assosiaatiot ovat keskeinen osa työtä. J.A. Greimasin luomien **modaliteettien** avulla on etsitty **sensorista koodia**. Korpuksen jäsenyyksen ja tematisoinnin välineeksi olen luonut Propp-Greimasin ihmesatukaavaan perustuvan **teema/motiivikaavion**, (1) Aktanttimallia konstanteine henkilö-hahmoineen on työssä tarkasteltu vain viitteen omaisesti. Modaliteetteja ja Malinowskin luomia perustarvekategorioita on käytetty funktioiden semantisointiin ja kategoriointiin välineenä.

1.1 Terminologiaa

Korpuksena (2) on 166 hirvikronikkaa. **Hirvikronikka** on kirjalliseen asuun puettu, mutta suullisesti hirvipeijaisissa esitetty ohjelmanumero. Kerronta käsittelee laillista Suomen lakien ja asetusten mukaista hirvenmetsästyistä sekä metsästyksen vuodenkiertoon liittyviä yksityisiä ja yhteisöllisiä toimia, tunteja ja ajatuksia. Hirvikronikka on samanaikaisesti saalistusvietin epiikkaa ja yhteisökronikaatti. (3) Kronikka tarkoittaa leksikaalisen määrittelyn mukaan aikakirjaa, joka on tavallisesti runomittainen ja leikillinen tapauskertomus tai kuvaus tapahtumista. (4) Silti monet historialliset kronikat kuten esim. venäläinen Nestorin kronikka on kuivahko historiallinen asiateksti ilman huumorin häivää. Sen sijaan leikillisyyteen voi kronikoissa liittyä moitetta, pientä pilkkaa ja ivaakin. Kronikka voi olla tekstisävyltään kuin ystävän hyvää tarkoittava naljailu. Kronikka on

jälkipuhetta sen moitteen sisältävässä semanttisessa mielessä, mutta siihen ei sisälly juorun, huhun tai panettelun merkitystä peijaisrunoissa.

Kronikalla voi olla henkilökaskun luonne, mitä todistaa myös aineiston aakkosjärjestyksessä laaditut henkilöluonnehdinta-kronikat. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkistossa on esimerkki kyläkronikasta henkilökaskuna (5). Aineiston kronikkakerronnan tapaan Nälkälän kronikan eli Nälkälän kansalliseepoksen kommentaarina on mm. vitsi elävästä elämästä. Vitsi koskee metsämiehen eristyneisyyden mentaliteettia kronikan ajankohtana viime vuosisadan vaihteessa.

"Aron Samuli oli paikkakunnan ensimmäisiä automiehiä. Samuli oli sellainen suurpiirteinen ja röhistäjä. Harrastuksina metsästys ja kalastus. Vielä tänään muistetaan liikenteessä puhuessa, mitenkä Samuli sanoi kun muutama polkupyöräilijä vastaan tuli: -Täällä on liikenne niinkon Sikaakosa." (6)

Nälkälän kansalliseeposteksti kuvastaa koomisuutta binaariparilla moderni ja arkaainen. Paikkakunnan edistyksellisin mies on samalla perisuomalainen eläjä, joka kokee muutaman pyöräilijän kylänraitilla kotikylän rauhan uhkana, ja siten kylästä tulee rauhaton metropoli. Vitsin koomisuus liittyy yllätysmomenttiin, koska "raisun" menon toteaja oli autoilija ja tuotti itse raitilla moninkertaisen äänisaasteen muutamaan polkupyöräilijään verraten. Harrastus viittaa siihen, että kommentti lähti sydäimestä; suurpiirteinen röhistäjä arvosti metsän hiljaisuutta ja rauhaa. Hiljaisuuden ja melun jännite on myös hirvikronikkain 1900-luvun hirvestäjien huumorissa elävä komponentti.

Jälkipuheella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa eräkerronnan merkkikomponenttia merkityksessä jälki = merkki ja puhe = parole. Osittain henkilökronikka on jälkipuhe sen leksikaalisessa merkityksessä huhu tai juoru, koska kronikka karakterisoi ja kritisoi paikkakunnan henkilöahmoja tekoineen. Jäänteitä tästä kronikan piirteestä on myös hirvikronikoissa, vaikka ne laaditaankin rakentavassa hengessä. Kronikointi on myös synonyymi torumiselle eli moitteelle: "Kronikoida, torua; Eeva kronikoitti ny pappii. Saman olen kuullut Suoniemessä." (7)

Mielenkiintoisen semanttisen konnotaation kronikka saa myös yhteydestään viljaan peräpuheen/jälkipuheen eli setvimisen kautta. Setviminen rinnastuu viljan ja pellavan käsittelyn kautta tappamiseen. **Tappaminen** on etymologiselta merkitykseltään synonyymi puimiselle. Vastaavasti riista tarkoittaa metsän viljaa ja metsästys on näin ollen luonnon antimien sadonkorjuutta, jossa asiat puidaan

selviksi sekä etu- että takakäteen. **Peijaiset** ovat saaliinsaantujuhla. Viljaan liittyvän semanttisen konnotaation perusteella hirvipeijaiset ovat pohjimmaiselta syväsemantiikaltaan mielestäni täysin eri lähteestä kumpuavaa juhlintaa kuin karhunpeijaiset. Karhunpeijaiset rinnastuvat rituaaliseen viholliskuninkaan kukistamisen voittojuhlintaan ja koston pelosta kumpuavaan lyylyttelyyn, kun taas hirvipeijaiset ovat pohjimmaiselta luonteeltaan kiitosjuhla Luojan antimista.

Hirvenkaato rinnastuu täten viljan leikkuuseen eli sadonkorjuujuhliin sekä kotitarvetalouden tappajaisperinteisiin. Alkujaan tappaminen on sisältänyt kuoliaaksi pieksämisen denotaation; (8) henki on lyöty erilleen aineesta, kuitu varresta, jyvät erotettu akanoista. Metsän viljaa tapettaessa luonnosta on erotettu pyytäjän osa käydyn kohtalon leikin päätteeksi.

1.2 Sanaton yhteisymmärrys

Jälkipuhe on myös isomorfinen sanaleikki, joka viittaa muistijälkiin sekä nähtyihin jälkiin ja merkkeihin metsällä, joista merkitys ja merkityksellisyyden kokemus syntyy. Semanttisesti jälkipuhe on feminiinisessä parolessa värittänyt yleiskielessä semantiikaltaan negatiiviseksi. Miesten jälkipuheet edustavat verbaaliaggression sijaan konkreettisempaa ja neutraalimpaa tasoa periaatteella "kukin menkoon ihteensä". Semiootikko H. Koivunen on todennut miesten hiljaisen tiedon kumuloituvan mm. metsällä ollessa ja muissa eräpuuhissa. (9). Peijaistilaisuus on todellisuuden karnevalisointia, juhlaa, jossa poiketaan arjen käytänteistä ja puhjetaan ääneen lauluin, kaskuin, puhein ja tarinoin perinteisiä pöytäjuomatapoja kunnioittaen. (10) Tavoitteena on tulkita tätä salaista hilpeyttä, joka puhkeaa ilmi joka syksy. Hirvikronikat esitetään metsästyskauden päätteeksi, joten ne ovat metsästystapahtumien jälkeen esitettävä kooste sattumuksista metsällä. Kronikoitsija on semioottisesti ilmaisten tulkitseva tai vakuuttava subjekti, joka fokusoi kuulijain "sielunliikkeitä" patientti-subjekteille eli kuulijoille. (11) Hirvikronikoissa kronikoitsija ikään kuin jäljittää hirviporukan tuntoja, aistimuksia ja mielikuvia sekä kuvaa ne verbalisoimalla peijaisyleisölle kuin lääkäri potilaalle diagnoosin.

Hirvi on arkaainen eläin, "elävä fossiili", ja sen metsästys on korostuneesti ollut esillä Suomen kulttuurihistorian merkkiteoksissa: Kalliopiirroksissa, Kalevalassa, kansallisrunoilija Runebergin Hirvenhiihtäjissä sekä F. Paciuksen säveltämän Suomen 1. oopperan Kaarle kuninkaan metsästys -libretossa, joka pohjautuu historioitsija-satuilija Z. Topeliuksen samannimiseen näytelmään.

(12) *Motiiviverrokkeina työssä on käytetty kahta tekstiklassikkaa: J.L. Runebergin Hirvenhiihtäjiä ja Elias Lönnrotin Uuden Kalevalan Lemminkäisrunoston hirvenhiihdäntärunoja (13. ja 14. runo). Työssä on etsitty hallussani olevan nykyaineiston pohjalta syitä tähän kestokiinnostukseen.*

Mielestäni on perusteltua väittää, että sinisalujen hirvi on nyky- ja muinaissuomalaiskarjalaisten Pegasos. Laulaminen on hiihtämistä ladulla, polulla, syyllä. Esihiihtäjä ei ainoastaan hiihdä latua, vaan myös merkitsee tien viitoin. Esihiihtäjä suorittaa vaikeimman osuuden, ladun hiihtäminen on runon opettamista muille laulajille ja uuden uran merkitseminen on - sit venia verbo - uuden runomuodin keksijän tietoista tähdennystä. (13)

1.3 Semioottinen semantiikka

Tutkimalla merkitystä humanistiset tieteet löytävät yhteisen nimittäjänsä. Kuitenkin semantiikalle sopivien menettelytapojen ja tutkimuskohteen perusyksikköjen määrittelemisen on todella vaikeaa. Greimas ehdottaakin, että havaintoa pidetään sinä ei-kielellisenä paikkana, johon kuuluu merkityksen käsittäminen. Näin ollen semioottinen semantiikka on luonnehdittavissa yritykseksi kuvata aistien maailmaa. (14)

Semanttinen merkitys muodostuu tässä tutkimuksessa modalisoinneilla, jotka on kytketty aistihavaintoihin perustarvekategorioiden kautta. Lopuksi korpuksen tietoja on tarkasteltu synteettisesti erilaisina funktiokokonaisuuksina. Vaikka tutkimus on etnosentrinen aineistoltaan, niin saaliin kulttuuri ja syvät tunteet ovat sekä globaali että universaali ilmiö. Mahdollisuuksien mukaan kaikki haluavat osansa onnesta ja yhteisen saaliin jaolle. (15)

*Italo Calvinolle Cavalcantin "dramatis personae" edustaa ihmisolentojen sijasta huokauksia, valonsäteitä, optisia kuvia ja ennen kaikkea aineettomia ärsykeitä ja viestejä, joita voidaan kutsua "hengiksi". (16) Propp-greimaslaisten aktanttimallin konstanteja henkilöahmoja; lähettäjä-objekti-vastaanottaja-vastustaja-subjekti-auttaja (17), voitaneen em. tavalla henkevoittää. Lähestymistapa lienee omiaan sellaisille aloille kuin henkisen kansanperinteen ja kansanuskon semanttinen tutkimus. Fenomenologian mykkään huiluun on jotenkin saatava puhallettua ääni; sielu ja henki. Toisena toimivien henkilöahmojen kategorioijana on työn kuluessa kehittynyt **erityisosajain** sankarittyyppittely.*

Ymmärtämisen semiotiikassa on semiootikko Eero Tarastin mukaan kyse toisentyypisistä tavasta lähestyä merkkejä ja semioottisia prosesseja. (18) Tämä tutkimus on eksperimentti Hirvikronikoiden tulkkautuvuudesta ja ymmärtämisen semiotiikasta. Monet semiotiikan

teoriat ovat peräisin lingvistiikan ja viestinnän tutkimuksen oivalluksista, semiotiikka on merkkien ja merkitysten tutkimusta ja tulkintaa. Merkin formaaleista pohdinnoista ollaan kuitenkin siirtymässä merkityksen ymmärtämisen pohdintoihin. (19) Koko elämistemme on merkitysten ja niihin liittyvien arvojen läpäisemää. Merkitys on syvästi inhimillinen ominaisuus, joka kulminoituu symbolifunktion käyttöön. Mielteisiin kiinnitetään sopimuksenvarainen merkki, jonka jokainen samassa kulttuurissa voi tunnistaa samansisältöisenä. (20) Merkityksiä voidaan tutkia myös merkki-järjestelminä. Tällaisena merkkijärjestelmänä työssä on käytetty Greimasin generatiivisen kulun tarastiaanista sovellusmallia. (21) Semiopoetiikassa semanttinen ilmenee kielen ilmausten ja aisti- ja tarvesidonnaisuuden kautta. Merkin merkitystä on lähestytty mm. konkreettisten aistialueittaisten ilmaisujen kautta. Merkit voidaan luokitella sensuaalisiin, aistien välittämiin merkkiryhmiin (22):

- visuaaliset merkit (eleet, kuvat, kirjoitus jne.)
- auditiiviset merkit (äänteet, sävelet, hälyt jne.)
- taktiilliset merkit (soittajien 'instrumentaalinen kieli jne.)
- olfaktoriset merkit (esim. tuoksut ja maut).

Visuaaliset merkit rinnastuvat tässä työssä näköön, auditiiviset kuuloon, taktiilliset tuntoon ja olfaktoriset hajuun. Yllä mainitussa kategoriassa on mainittu vain neljän perusaistin merkkijärjestelmät (Tarasti on yhdistänyt maut olfaktorisiksi merkeiksi), mikä osaltaan viittaa haju- ja makuaistin erottamattomaan yhteistoimintaan. Luetteloon on kuitenkin mielekäästä lisätä makuaistiin liittyvät **gustatoriset merkit** erikseen. Gustatorinen sensorinen koodi ilmenee mm. kulinaarisina merkkeinä gastronomiassa, ruokajärjestelmän kulttuurisina mieltymyksinä jne. Metsämiehenkään suu ei ole tuohesta.

"Minulta kysyi eräs kylän mies että millä tavalla se hirvisoppa tulis maukkain. Tässä on minun reseptini - 5 kg hirveä 2 kg sikaa tai lammasta 500 gr. ihraa, sian tai lampaan. 5 kg perunaa 100 gr. vehnä jauhoja 50 gr. sipulia. Lihat keitetään kypsiksi ennen perunoiden panoa, ihra, vehnä. ja sipuli ruskistetaan paistinpannussa. Seos kaadetaan keittoon ja perunat myös. Suola jo alussa. Sopii maistaa". (23)

Ohje edustaa Lévi-Straussin ruokakolmion keitettyä ja paistettua. Mihály Hóppalin mukaan keitto edustaa juhla-ateriana solidaarisuutta, koska se on demokraattinen ateriamuoto, helposti tasaasiin jaettavissa. (24) Normaalisti keitto on arkiruoka, mutta peijais-keiton tekee juhlavaksi sen riittävyys, valmistukseen uhrattu aika ja vaiva sekä pääaineksen, hirvenlihan tuoreus, maku ja arvostettavuus. Siten **hirvikeitto** edustaa yhteisöllisyyttä, yhdessä hankittua ja tasapuolisesti jaettua sekä riittoisaa. Kulinaarinen koodi on usein implisiittinen kerronnassa, mutta silti syvämerkityksinen, kuten Lévi-Strauss on myyttisen kerronnan

ruoanlaittokolmioiden yhteydessä todennut. **Sensorinen koodi** ryhmittelee vastakohtapariksi aistikvaliteetteja. (25) Sanasemantiikan tasolla aisti-ilmaisut antavat mielenkiintoista informaatiota kansanomaisista ja arkaaisista tunteista ja kognitioista.

1.4 Merkitystarkennuksia

Merkkiä ja merkityksiä on pohdittu semiotiikassa monelta eri näkökannalta. Etnosemantiikka on kielellinen, sosiaalinen, filosofinen, uskonnollinen ja kulttuurinen tutkimusote samanaikaisesti. Se pyrkii synteesiin ja vastaa kysymykseen, mitä merkityksiä ja tulkintoja yhteisön jäsenet antavat elämyksilleen ja miten he määrittävät omaa elämismaailmaansa sekä millaisten arvojen, tunteiden ja uskomusten mukaan nämä käsitykset muotoutuvat ja miten niitä käytetään. (26) Merkitys ei ole eksaktisti annettu ilmiö, vaan muuttuu alueittain, yksilöittäin ja ajan saatossa. Syntyy sanoja, jotka eivät merkitse enää mitään tai ovat muuntuneet alkuperäisestä suuresti.

Käsitteenä merkitys on hankala määriteltävä ja laaja-alainen. Arto Mustajoki jaottelee lingvistiset merkitystulkinnat muodosta ja merkityksestä lähteviin. (27) Muotolähtöiset ovat passiivisia malleja, joissa näkökulma on kuulijakeskeinen. Aktiivisissa malleissa tulkintaa tehdään puhujan näkökulmasta. Tarkastellaan miten puhuja pukee kielelliseen muotoon erilaisia merkityksiä. Tällaista puhujan näkökulmaa heijastavaa, merkityksestä lähtevää kielenkuvausta nimitetään **funktionaaliseksi**. (28) Funktionaaliossa kielenkuvauksessa merkitys on mielestä kieleen suuntautuvaa, jonka fokuksena toimii intentio "se mitä halutaan sanoa".

Yritettäessä konstruoida ja ymmärtää suomalaisuuden syväsemantiikkaa on selvää, että sillä on pyyntikulttuuripohja. Tietotaidon, nouhaun arvostus eli jo suomalaisten esi-isissä. Suomen kielessä ymmärtämisprosessiin liittyvät sanat **tarkoittaa** ja **käsittää** ovat etymologialtaan metsästys- ja pyyntisanastoja. Samalla ne ovat hyvin semioottisia käsitteitä. Tarkoittaa sisältää myös tähtäämisen, tarkkuuden ja osumisen merkitykset (29). Puhe ilmaistaan tarkoituksella tulla ymmärretyksi, aina kaikki ei kuitenkaan osu kohdalleen, koska viestin vastaanottaja ei koodaa viestiä oikein, ei käsitä sitä ja seurauksena on virhetulkinta, väärinymmärrys. Metsällä tällaisilla virhetulkiumilla voi olla kohtalokkaat seuraukset, joten suomalainen puhumattomuus voi olla muotoutunut ei-verbaalisista pyyntiviesteistä, joissa on oltava sanomattakin selvää, kuinka on toimittava. Metsän huminassa äänet

helposti hukkuvat.

Täsmällinen sanonta vaatii harjaantumista ja ennen kaikkea puhumiseen on oltava tarve. Miksi puhua, jos tulee ymmärretyksi muutoinkin? Kirjallinen ja sofistikoitu kieli pyrkii käsitteellistämässä täsmällisyyteen ja tarkkoihin ilmaisuihin ja seemeihin. (30) Osuvin eli tarkin sanonta on tietenkin ytimekkäin. Arvo T. Inkilän sananutkielmassa "käsittää" sanalla on tavoittamisen ja saavuttamisen merkitykset, joiden alkumerkityksiä ovat merkitykset ottaa, saada kiinni käsin. (31) Sana on myös merkinnyt takaa ajamista, pyydystämistä ja vangitsemista. Inkilä toteaaakin, että saman sanan eri merkitykset pysyvät eräissä tapauksissa sitkeästi kielen produktiivisena omaisuutena. (32)

Ymmärtämisen intentiojahti kiteytyy näin ollen semiopoetiikassa näiden kahden sanasisällön merkityksissä. Käsittäminen on ymmärtämistä ja sisällyttämistä kun taas tarkoittaminen merkitsee jotain ja tähtää johonkin, sillä on tarkoite ja päämäärä. Korpuksessa kronikoitsija toimii aktiivisena jahdin ymmärtäjänä, hän tarkoittaa mitä sanoo. Peijaisvieraat kuulijoina ja kronikan lukijat käsittävät kerronnan kukin omalla tavallaan ja omasisältöisenä. Syntyy tulkintaprosessi:

KÄSITTÄÄ	<----->	TARKOITTA
YMMÄRTÄÄ	SISÄLTÄÄ	MERKITÄ TÄHDÄTÄ
KUULIJAT	<----->	KERTOJA

2. TAVOITTEET

Tavoitteena on määrittää tutkimuskorpuksen semanttinen sisältö takertumatta yksityiskohtiin. Pyrin osoittamaan, mitkä funktiot hirvestyksen yhteydessä on syytä luokitella samaan kategoriaan ja mitä elementtejä niihin aineiston pohjalta on järkevää luokitella. Suurpiirteisellä funktioimisella on vain esitiedollinen arvo katsottaessa, mitkä toiminnot korostuvat kronikoissa ja ovatko nämä funktiot löydettävissä myös verrokkiaineistosta.

Ensisijaisesti on työssä etsitty vastausta jo proseminaari-työssäni esittämään kysymykseen: Mitä merkitsi heille hirvestää? Ymmärryksen välineenä olen käyttänyt semiotiikasta A. Greimasin modaliteettien käsitteitä (33) ja Malinowskin perustarvefunktioita (34). Täten tarkoitukseni on ollut syventää ja laajentaa semanttisen semiotiikan luovaa tutkimustraditiota heuristisemmaksi, vaikkakin riskinä on, että tuloksena on vain yksi epäonnistunut lisä semiotiikan semantiikan tummaan historiaan. (35). Pyrkimykselle olen antanut nimen semiopoetiikka. Täten työ ei ole teoreettinen, vaan tavoitteensa mukaisesti semioottisia perusarvoja (elämä-kuolema/luonto-kulttuuri) (36) tulkitseva, runollinen.

Sekä Eero Tarasti että Kari Salosaari ovat eri yhteyksissä todenneet, että semiotiikka voi olla silta tieteen ja taiteen kuilun välillä. Tarastin mukaan semioottisissa järjestelmissä on se vaara, että ongelman ratkaisuun käynnistetään tutkimusongelmaan nähden liian suuri käsiteapparatuuri (37), mutta onnistuessaan semiotiikka voi olla 1) uudistava 2) kansainvälinen ja 3) kansaan vaikuttava tiede. (38)

Tavoitteena on ollut ymmärtää hirvestyksen koko kirjoa (39) kronikkakerronnassa aistimuksellista näkökulmaa noudattaen. Keskeiset teemat ja motiivit auttanevat ymmärtämään, mikä metsälle vetää, mikä on mieleemme universumin hirvievepos, millaiset tekijät eräkerronnassa ovat pohjimmiltaan toistuvia kautta aikain ja sellaisena myyttisiä ja arkaaista perua riippumatta siitä, milloin ja millaisena jahtikertomus, metsäruno on taltioitu.

Päämääränä tulkinnassa on ollut ajatus, että jokainen tulkinta on pieni merkitysrakennelma, jonka yksilö luo mielessään tiettyjen lainalaisuuksien mukaan. Modaliteetit ovat olleet tämän kognitiivisen rakennelman struktuuri ja perustarvekategoriat aistitulkintoineen liha sen luissa. Tulkintaa ei ole yritettykään tehdä loogisesti, vaan mielikuviutus on työn kuluessa tehnyt laajoja kaarroksia oheismateriaalissa. Tarastia lainaten "juuri näin tullaan semiootikoksi: joko teorian tai empiirisen käytännön kautta ja kenties erilaisten semiotiikan teorioiden kautta, mutta silti säilyttäen tietyn epämääräisen ajatustavan..." (40) Muistaen kuitenkin maestron edellä esitetyt monimutkaisuuden vaaran sanat olen suunnistanut kohti yksinkertaisuutta, simplifikaatiota, johon tunnen luontaisia taipumuksia omaavani.

3. AINEISTO

Työprosessissa aineisto on a) hankittu ja b) koodattu. Seuraavaksi on c) tutustuttu taustatietoihin ja kirjallisuuteen (41) ja laadittu aihepiiristä tutkielmia ja käyty keskusteluja, d) luettu ja lähiluettu aineisto, e) tehty tekstitiivistelmät motiiveina (so. avainsanoina), f) sijoitettu motiivit funktioihin, g) laadittu Excel-taulukoinnilla motiivifrekvenssit funktioittain, h) etsitty verrokkiaineistosta mahdolliset jahtimotiivit, i) synkronisoitu ja tarkistettu tiedot korpuksen ja motiivilistojen välillä j) tehty synteesi tuloksista. (42)

Työprosessin yhteydessä on esitetty aineiston keruun kulku pääpiirteissään. Lopulta vallan liialliseksi paisunut aineisto oli rajoitettava järkeväksi, ja koska kronikka-aineistoa (43) kertyi kiitettävä määrä, ja se myöskin sopi parhaiten menetelmän testaamiseen, päädyin kronikoihin. Muuna aineistona on

historiikkeja, eräpäiväkirjoja, valokuvia, äänitenaudioja, esseitä, piirroksia, tutkimuksia, vuosikertomuksia, kommentteja, kaskuja, kysely-vastauksia, muistelmia, lehtileikkeitä, video, kuvaelma, kirjeenvaihtoa, haastatteluja ja eräkerrontaa sekä eräkirjallisuutta ja alan aikakauslehtiä ja tietokirjallisuutta. Aineiston monipuolisuus ja pitkä aiheen kypsyttely ovat osaltaan taanneet sen, että tarvittavat taustatiedot kontekstista ovat ehtineet sisäistyä, vaikka en metsästystä itse harrasta.

3.1 Kronikka-aineisto

Työn keskeisaineisto koostuu eri lähteistä saaduista tiedoista. Pääsääntönä on ollut, että julkaisu- tai sanamuoto ei ole ollut ratkaiseva kriteeri aineistoa valittaessa, vaan niiden julkinen esittäminen peijaisissa tai tähän tapaan rinnastuva julkaistu materiaali. Kronikkatekstit ovat muodoltaan joko kalevalaisen tai riimillisen runomuodon epiikkaa; vaihtoehtoisesti pakinatyylistä proosaa.

Osa teksteistä on Suomen metsästysmuseossa puhtaaksi-kirjoitettuja versioita. Aineistoa olen lainauksissa joissain tapauksissa muuntanut kirjoitusasultaan yleiskielisemmäksi ymmärrettävyyden helpottamiseksi. Savon murteiden äänteen mukainen litterointi ei anna kielelle täyttä oikeutta. Jo Elias Lönnrot kritisoi savon murteen kirjoitustapaa: "Se hyvä palvelus, jonka muutamat savolaiset (esim. ylioppilas Gottlund) ovat luulleet tekevänsä kansalaisilleen kirjoittamalla pitkän a- ja ä-äänteen u:lla ja iä:llä on itse teossa huono palvelus." (44) Lönnrotin mielestä kyseessä on esiäänne, jota ei käy kirjaaminen pelkällä vokaalinmuunnoksella ja kaiken lisäksi se haittaa luettavuutta. Lönnrot kertoo opettavan esimerkin. "Minulla oli mukanani Gottlundin kokoelma "Pieniä runoja" sekä Topeliuksen kokoelma 'Suomen kansan vanhoja runoja ynnä myös nykyisempiä lauluja'. Näitä viimemainittuja, jotka ovat painetut likimmiten tavallisen kirjakielen asuun, he lukivat helposti ja sujuvasti; mutta samat henkilöt takertuivat Gottlundin runoihin. Muistan vielä erään savolaisen, joka kauan tavaili säettä 'Käynkö mä viikon villapiänä?' Kysyin, mikä häntä siinä hidastutti, koska hän sitä ennen oli lukenut sujuvasti. Hän osoitti sormella viimeistä sanaa **piänä** ja vastasi: 'Tuo **i** tuossa minua kammottoo.' " (45) Siksi olen tarvittaessa oudoksuttavat äänneasut yleiskielistänyt. Edellä kerrotulla on myös tahdottu korostaa aineiston semanttisen tulkkiutuvuuden ongelmia. Aineiston kirjoittajina on murretaitureita ja lahjakkaita sanaseppoja, jotka tahallisesti käyttävät kieltä tarvittaessa periaatteella paljastan paljon ja salaan.

Kronikaksi aineistossa on luokiteltu sellainen proosa tai

runoteksti, joka on oletettavasti tai todistetusti viihdyttämistarkoituksessa esitetty ja/tai julkaistu jossakin, ja jonka sisältö liittyy hirviseurueiden intresseihin ja toimintaan. Lähteinä on ollut Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkiston ja Suomen metsästysmuseon arkiston kokoelmat sekä syksyllä 1996 Metsästäjä-lehdessä olleeseen kyselyyni (46) vastauksena tulleet kronikat sekä Pohjois-Savon riistanhoitopiirin järjestämässä tilaisuudessa 15.8.1996 saamani aineisto soveltuvin osin.

3.2 Korpuksen koko ja koodit

Kertynyt korpus on kooltaan A4-kopioina 490 sivua sisältäen noin 17.000 säettä ja noin 3000 säkeistöä. (47) Proosatekstissä yksi rivi vastaa yhtä säettä ja yksi kappale yhtä säkeistöä. Säkeistöltään pisimmässä kronikassa A60 on 82 säkeistöä ja 388 säettä. Lyhin säemäärä on kronikassa A33, mutta kronikoiden joukossa on myös yksisäkeistöisiä eli koko kronikka on kirjoitettu säkeistämättömään muotoon. Varsinaisia kronikoita, jotka koskevat hirvenmetsästystapahtumia on 160, kuusi muuta ovat onnitteluja (2), tervehdyksiä (2) ja muistosoanoja (2). Säkeistöjen pituudet vaihtelevat 2-rivisistä 90-rivisiin.

Kronikka-aineiston koodina on A ja tekstiyksiköt on juoksevasti numeroitu ja rivikoodattu. Koodaus on tehty viittausten helpottamiseksi. Runomuotoisia tekstejä aineistossa on 137 kpl ja suorasanaaisia tekstejä on 29 kpl.

4. TULKINNAN TAUSTA

Semiopoeettisena virikkeenä on edellä esitetyn lisäksi ollut Martti Haavion kanta. "Arvelen, että tutkimuksen ennen kaikkea on pyrittävä **tulkitsemaan** kansanrunot. - Jo tässä yhteydessä tähdennettäköön sitä seikkaa, että jokaisella runolla on **sanottavansa**." (48) Tulkinta kuitenkin edellyttää ymmärtämistä ja ymmärrys tietoa ilmiön fenomenologiasta. Ilmiöitä on vain, jos ne ovat eksistoituneet, tulleet havaituiksi merkeiksi. Eräperinteessä tällainen perusmerkki on jälki.

Hirvifolkloresta on tutkimuksia suhteellisen vähän riistanhoidolliseen ja etnologiseen tutkimuskirjallisuuteen verraten. (49) Jatkotutkimuksissa tulisi selvittää, miten hirvestä on tullut Ruotsissa ja Suomessa kansallinen "kulttuurieläin". Onko mahdollisesti metsäsuomalaisilla ja muilla Suomesta muuttaneilla siirtolaisilla ollut vaikutusta ruotsalaisten hirvi-innostuksen syntyyn? Suomalaisen kansanrunouden tutkimuksen historiassa faunaloresta kiinnostuneita ovat olleet mm. Ruotsin metsäsuomalaisia haastattanut K.A. Gottlund, Kaarle Krohn, Jouko Hautala ja Pirkko-

Liisa Rausmaa.

4.1 Runolliset esikuvat

Kaarle A. Gottlund, tuo Kalevalan esitaistelija oli innokas metsämies sekä metsän ja erärunouden ihailija. C.A. Gottlundia voi pitää hirvikronikoitsijain esi-isänä ja hartaana ihailijana. Gottlund aikansa radikaalina oli vakuuttunut, että metsärunot edustivat varhempaa ja aidompaa suomalaisuutta kuin ne "kuoharinluvut", joita hän aiemmin oli saanut kerättyä.

Legendaarinen metsärunojen 1. keruu tapahtui tietolähteiden mukaan 9. lokakuuta 1815, jolloin Gottlund lähti parin metsänkävijän, ketunpyytäjän Pentti Väisäsen ja uhkeapartaisen karhuntutkijan Mikko Torvelaisen kanssa veneellä ketunrautoja virittämään.

Matkakuvauksena tapahtumasta oli Otavassa sittemmin värikäs kuvaus:

"Minä pyysin heitä ajan ratoksi laulamaan jotakuta minullen mielenlouteeksi. Silloin rupeisi Torvelainen kokassa koroittamaan eäntäsek, ja laulo vastatuulee, jolta veneh vapisi, aivot vetkistyivät veneessä. Hänen runoili vanhoja mehtärunoja, joita muinoin laulettiin, kuin lähetettiin Karhua koatamaan. Sekä ne kauniit sanat, että hänen heleä ääni, jossa ei ollut lapsellista mutta urhollista sointua, hälytti minun nuoren mieleni, että rupeisin juuri itkemään. Minä olin jo ennen kuullut Suomea laulettavan, voan ei vielä yhtään tällaista vanhanaikuista Runoa. Nytpä minä vasta keksin tämän kielen kauneutta ja somaisuutta, ja havahtin syämmessään yhtä liikutosta, joka eim ouk sanoilla selitettävä...Minä kirjutin kaikki mitä hänen taisi, ja kuta useemmin minä heitä lu'in, sitä enemmän minä heihin mielistyin;..."
(50)

1800-luvun alussa hirvijahteja ei nykymuotoisen seurue- metsästyksen muodossa vielä ollut. Suomen siirtyminen Ruotsin vallan alaisuudesta Venäjän alaisuuteen sekoitti monen kansalaisen metsästyslain tuntemuksen ja autonomisen Suomen suuriruhtinaskunnan metsästyslainsäädäntö todella oli monenkirjavaa ja sekavaa. (51) Kuningas Kustaa II Adolfin vuonna 1620 antaman asetuksen nojalla Ahvenanmaa oli kuninkaan metsästyspuisto, jossa muut kuolemanrangaistuksen uhalla eivät saaneet metsästä. Tämä metsästyshistorian tilanne on ikuistettu Z. Topeliuksen romanttiseen oopperaan Kaarle-Kuninkaan metsästys, jonka tapahtumain ajankohta sijoittuu vuoteen 1671. Oopperan ensimmäinen kohta alkaa metsästäjäkuoron laululla.

*Hohoi, eräsaalista etsien,
hohoi, havuntuoksussa metsien
käy laulellen
ja riemuiten
kuin kuningas
mies urhokas
ja säiky ei vaaraa mitään!
Hohoi, hetekenttien keinuvain
yli, hoi, yli kanervakukkulain
ja notkelmain
vie kiiruhtain
tie hirvien,
kun paeten
ne kiitävät länteen, itään. (52)*

Nykyajan paralleelli:
Koittaa vihdoon lokakuu, hymyyn kääntyy veikkoin suu,
edessä on tuttu juttu, päälle pannaan jahtinuttu. (A95, 1-4, yk)

4.2 Hirvikannan vaihtelun historiaa

Sekava tilanne hirvenmetsästyksessä vallitsi 1800-luvun loppupuolelle ja seurauksena oli, että hirvikarja hupeni nopeasti (53) kunnes vuonna 1868 hirvi jouduttiin rauhoittamaan koko maassa täysin. Suurriistana metsästettiin tuolloin karhua ja sen aiheen mukaisia olivat runotkin. Professori Juha Pentikäinen on esittänyt erääksi nykyisen hirvipeijaiskulttuurin syntyisyyksi suurriistakannan vaihtelut. Kun karhukanta 1900-luvulla väheni ja vastaavasti hirvikanta kasvoi, niin kehityksen seurauksena alettiin metsästää hirviä. (54)

Vaikuttaa siltä, että hirvikannoissa on aina ollut suurta vaihtelua, joko ravinnollisista, ilmastollisista, petokanta- tai saalistussyistä. Tarve metsästää ja metsästysmotiivit muuntuvat kulttuurin myötä. Roy Persson on todennut kehityksen pyynti-kulttuurista tietoyhteiskunnan kulttuuriksi heijastuvan metsästyksen kolmivaiheisesti (55), jossa:

I vaihe	100 %	tarvemetsästys
II vaihe	15 %	tarvemetsästys
	35 %	suojelumetsästys
	50 %	virkestysmetsästys
III vaihe	0 %	tarvemetsästys
	5 %	riistanhoito
	5 %	hyötymetsästys
	90 %	virkestysmetsästys.

Personin luokituksessa on havaittavissa kehitys yksinkertaisista motiiveista kohti monivaihteisempia tasoja, totaaliarve on muuttunut kulttuurikehityksessä urheilumetsästyksiksi. Taulukko vastaa tutkimusaineiston ja sen verrokkien kulttuurisia tasoja. I vaihe on arkaainen, ja ko. tasoa tutkimusaineistossa edustaa verrokkiteksti Lemminkäisen hirvenhiihdosta. Runoista päätellen hirvikanta ei tuolloinkaan ollut itsestään selvyys, vaan Lemminkäinen joutui turhauttaviin ponnistuksiin hirveä etsiessään, niin oli kanta vähiin käynyt, joten Lemminkäinen puhkeaaakin luonnon köyhtymisen toteamukseen ja entisaikain metsän rikkauksien kuvailuun. Toteamuksen ja sitä seuraavien toimenpiteiden johdosta Lemminkäisenkin hirvijahdille syntyi suotuisat edellytykset. Riistanhoito on modernissa metsästyksessä vastaavaa huolta hirvien käyttäytymisen kuvioista. Agraariyhteiskunta oli vielä osin metsästyksen ja kalastuksen varaista luontaistaloutta, mutta jo tuolloin alkoi ruo'an perustarpeet tyydyttyä maanviljelyllä, riistaa pyydettiin särpimeksi ja se sai harrastuksenomaisia muotoja.

Yhteiskunnallisten myller-rysten aikaan hirvi piti monen syrjäseudun asukkaan lihapadan ääressä. Suurina nälkävuosina 1860-luvulla tällä lienee ollut oleellistakin merkitystä, ja se selittänee miksi hirvikanta hälyttävästi väheni, ja miksi salakaatajista tuli kansan ihailemia sankareita. Elettiin murrosta, jossa luonnon kunnioitus oli kadonnut, mutta vastuullinen tietämys syistä ja seurauksista ei vielä ollut kehittynyt. Hirvenhiihtäjä -runoelmassa komisariuksen johdolla ammuttiin saaresta kaikki siellä oleilevat hirvet, mikä kuvaa hyvin 1800-luvun suhtautumista riistaan.

Hirven täydellistä rauhoitusta Suomessa kesti runsaat kolmekymmentä vuotta, kunnes vuonna 1899 Viipurin lääniin myönnettiin 46 hirven kaatolupaa. (56) Vaihtelevalla menestyksellä hirveä metsästettiin ja salametsästettiin vuosisadan alkupuoli, mutta vuoden 1917 vallankumouksen jalkoihin jäi muun ohella myös hirviä. Metsästäjäliiton sitkeät vaatimukset saivat lopulta aikaan uuden hirven rauhoitusjakson 1923-1933. (57) Vuonna 1933 hirven rauhoitus loppui, Hiiden hirven hiihdännän kuvaus sai kuitenkin odottaa uutta kansallista runollista tulemistaan noin tuhat vuotta ennen kuin aktuaalistui jälleen 1950-luvulla moderneina versioina. Tosin ns. metsärunoja oli tallennettu jo 1800-luvulla innokkaasti monen kansanrunon kerääjän toimesta ja J.L. Runeberg oli ikuistanut 1830-luvulla Saarijärvellä kuulemiaan hirvijahdikuvauksia runoelmaansa *Hirvenhiihtäjät*. Elias Lönnrot vuorostaan konstruoi kansanrunoista tarinan korprien kätköissä kiitävästä Hittavaisen (Hiiden) hirvestä ja sen tulisieluisesta saalistajasta Lemminkäisestä.

4.3 Semiopoetiikan syntyvaiheet

Funktionalismin toisen perusväittämän "jokaisella kulttuurin piirteellä on funktionensa" mukaan kulttuurin mukana kulkeutuu aina aineksia, joiden sisältö, merkitys ja funktio ei ole pelkän nykyhetken tiedoin selvitettävissä. Tarvitaan erilaisia semioottisia päätelmiä, "jälkiä tulkitsevaa tutkimusta" eli ginzburgilaista johtolankateoriaa kuten uskontoarkeologi Paula Purhonen on esittänyt. (58) Aikojen kuluessa tavat, uskomukset ja esineet mukautuvat uusiin funktioihin ja niille muodostuu primaareja ja sekundaarisia funktioita. Kulttuurin relikteistä, "survivaaleista" eli jäänteistä on löydettävissä menneiden aikojen muuntuneita muistumia. Malinowski esitti vuonna 1945 postuumisti julkaistussa teoksessaan *Dynamics of Culture Change* painokkaan arvion rekonstruktion puolesta, jonka hän katsoi tieteellisen etnologian yhdeksi päätehtävistä. (59) Tässä työssä funktion käsite on sen käyttöyhteys aktantteineen (toimijoineen ja erityisosajineen) eli se situaatio, jossa toiminta aktuaalistuu. Samalla on pyritty ymmärtämään suomalaisen kansankulttuurin pohjalta millaisiin

kulttuurikäytänteisiin ja isotopioihin kulloinkin puheena olevat funktiot sitoutuvat.

4.3.1 Tutkimusaiheen valinta

Tutkimusotteen heuristinen elementti ilmeni jo työprosessin alkuvaiheessa. Valitsin tutkimuskohteeksi proseminaarissa "Hirvifolkloren", koska en tiennyt asiasta entuudestaan yhtään mitään ja halusin eliminoida asenteellisuuden työstä pois. Alkuaikain virikkeitä oli myös Pekka Kivikkään opus Suomen kalliomaalauksista, joissa hirvi on hyvin keskeinen motiivi kuva-aiheissa. (60) Toiseksi minusta oli mielenkiintoista kokeilla, millaisen prosessin takana on täysin "vieraan" eli saaliin kulttuurin ymmärtäminen. Kolmanneksi tahdoin osoittaa, että kulttuurista toiseutta on kotimaassakin. Maailman mittakaavassa Suomi on kaukainen arktinen piste kartalla. Suomessa puhutaan vieläkin yleiskielen ohella syrjäseutujen outoa, vaikeaa, vanhaa, mutta emotiivisesti ja poeettisesti elävää kieltä, jonka kansallista runoaarteistoa vain harvat suomalaisetkaan enää ymmärtävät. Kuinka voisivatkaan! Esi-isät ovat kadonneet, ja tutkimus on sitä mitä on - ei aina aivan rehellistä, vaan mm. ideologisesti suuntautunutta kvasiteoriaa, jonka tarkoitukseen ei ole tuottanut tietoa, vaan legitimoida akateeminen pätevyys.

Esikartoituksessa ilmeni, että hirvifolklorea pystyi kätevimmin tutkimaan joko kaskujen tai eräkirjallisuuden kautta. Koska huumori oli lähempänä sydäntäni enkä erästystä harrasta ja kirjallisuustiedekään ei kuulunut opintoihini, niin valitsin tutkimusaiheeksi Timo Hyytiäisen kaskukirjan, **Hirvi vai muu**, hirveä koskevat kaskut. Tutkimuskohteeksi ei kuitenkaan kelpuutettu kirjallista ainesta, vaan seminaarin vetäjä kehoitti hakeutumaan alkulähteille. Alkulähteet löytyivät Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkistosta. Kaskujen keskeltä löytämäni kolme hirvikronikkarunoa johtivat oivallukseen. Kronikoita saattoi olla jossain lisää. Ongelmana oli etten ollut metsästäjä. Oli siis antropologisen kenttätöohjeiden mukaan luotava informanttikunnalle tuttuuden tunne ja saatava kannatus tutkimusidealle. (61)

4.3.2 Tuumasta toimeen

Hypoteesini innoittamana aloin määrätietoisen aineistokeruun. Informantit tunsivat epäluuloa intentioitani kohtaan, koska tein työtäni laitoksella, joka tunnetaan vahvoista yhteyksistä feministiseen ja gender-tutkimukseen. Luokitus harmitti varsinkin kun en lainkaan tunne kiinnostusta ko. suuntauksia kohtaan. Nais-sukupuoleni sinänsä ei ollut metsästäjille ongelma, koska naisiin suhtaudutaan metsästäjien keskuudessa täysin luontevasti ja ikää

sekä kokoa oli jo ehtinyt tutkijaolemukseni kertyä.

Vaikka fyysinen feminiinisyys ei haitannut, niin tiede on miehisten mallien mukaan syntynyt, ja karjalaisperua oleva iloisuus ja tapani puhua puuta heinä ja siinä ohessa udella informantilta tiedot ja havainnoida reaktiot, verotti akateemista uskottavuutta. Paria ikävää poikkeusta lukuun ottamatta informantit olivat hienotunteisia, ritarillisia, auttavaisia sekä asiallisia.

Ensimmäisen lehtikyselyn (62) tuloksena riistapäällikkö Jouni Tanskanen Pohjois-Savon riistanhoitopiiristä otti yhteyttä, ja niin löytyivät ensimmäiset 50 hirvikronikkaa Suomen metsästysmuseosta. Muutoin ensimmäisen kyselyn tulos oli nolla, ja tilanne masensi. Into jatkaa kasvoi kuitenkin luettuani Arvi Venäläisen noin kolmenkymmenen vuoden aikana sepittämät metsärunosäkeet. Runomuotoiseen yhteyden-ottooni, jonka loppusäkeissä julistin:

Oitis tulkkasin kronikat nää,
mitä merkitsi heille hirvestää.
Oli eessäin kokemushistoriaa
- ja kuvausta taitavaa!

Arvi Venäläisen vastaus oli taidollinen ja rohkaiseva ja kuului seuraavasti:

Marita hyvä, kun värssysi näin
ilomiellä, hartaasti miettimään jäin.
On lahjat annettu myöskin sulle.
Ja kun kuljet näitä runojen teitä
ethän terävää kirvestäs metsään heitä. (63)

Osoittautui myös, että hirvestys ei ole pelkästään miehiä koskeva kulttuurinen ilmiö. Toinen alkuun kannustaja informanttien joukossa oli pois nukkuneen kronikoitsija Jussi Kuosan tytär Sirpa Rosqvist, joka otti isänsä puolesta yhteyttä ja kirjeessään ilmoitti lämpimästi kannattavansa tutkimusaietta sekä lausui rohkaisevat sanat: "olethan runoilija itsekin". (64) Proseminarityöni Hirvestys Suomessa kaskujen ja kronikkain valossa valmistui keväällä 1996 eli omnipotentti projektin tutkimussuunnitelma Hirvi ja sen kulttuuriset merkitykset oli edennyt kohti reaalista tutkimusta.

Työn johdosta sain Pohjois-Savon riistanhoitopiiriltä kutsun tulla keskustelemaan eräkerronnan keruun tarpeellisuudesta. Keskustelun tuloksena, joka pidettiin 15.8.1996 Haminalahden metsästysseuran tiloissa paikalla olleiden kymmenen eräperinnevaikuttajan myötämielisellä tuella laadin toisen kyselyn, joka julkaistiin syksyn Metsästäjä -lehdessä 5/96. Tämä kysely (65) tuotti runsaasti erilaista kerronta-aineistoa. Laadin vielä seminaaritöinä pari esitutkielmaa a) Hirviseurueiden eräkerronta sekä b) Hirvimies metsähän menevi (professori Siikalalle folkloristiikkaan) sekä c) Hirvikronikat. Eksistentiaalisemioottinen

tutkielmaharjoitus (professori Tarastille semiotiikkaan). Siten alkoi hahmottua aistien ratkaiseva rooli yritettäessä ymmärtää ja tulkita ammoin unohtuneita sanoja ja täysiä merkityksiä. Sopivaa teoreettista lähtökohtaa en kuitenkaan löytänyt, käyttökelpoisimmalta vaikutti etnopeettinen menetelmä, mutta ei sellaisenaan. Jatkoin pohdintaa omin päin.

4.3.3 Laatuloiikka

Tutkimuksessa laadullinen hyppäys edellyttää oivallusta, emergenssiä. Emergenssi on kompleksinen käsite. Tutkija Jouko Seppäsen määrittelyn mukaan emergentissä tilassa kaaoksesta tulee järjestystä. Rajatilat, voimat ja vastavoimat ovat vastakkain emergentissä tilassa. Laadullinen hyppäys toteutuu, kun tähän tilaan kasautuu energiaa. Siten saavutetaan laadullinen hyppäys systeemissä ja kehitys saa uuden suunnan. (66)

Tämä periaate on myös semioottisessa ajattelussa, mikä sisältää kompleksisuuden/polyfonisuuden idean. Duaalisysteemit ovat kahden poolin suhde merkissä, ja merkin triadiselityksissä tuo suhde selittyy vielä "raja-arvolla". Energia on puhutussa kulttuurissa informaation virtaa input- ja outputtilassa. Tunteiden informaation kompleksisuutta ja sisä-ulkosyntyisyyttä kuvaa aivotutkija Matti Bergström sanoin: "Säätöjärjestelmä on erittäin laaja, ja tämän vuoksi ei meillä ole siitä kovinkaan yhtenäistä toiminnallista kuvaa...tunne on perustyyppiltään aistimus, mutta tavallisista aistimuksista poikkeava." (67)

Claude Lévi-Straussin mukaan myyttisen kerronnan eräs avainkoodeista on sensorinen koodi.(68) Tätä ajatusta on tarkasteltu tunteiden semiotiikkana siten, että aistien välityksellä saadut vaikutelmat, kuten makunautinnot, koodautuvat psyykkisissä prosesseissa emootioiksi, jotka vuorostaan välittyvät kognitioiden ja kulttuuristen konventioiden kautta kulttuuriseksi informaatioksi ja merkeiksi niin eräkerronnassa kuin muussakin sosiaalisessa kanssakäymisessä.

4.3.4 Tekemisen tunteiden vuo

Tunteet ovat semiootikko Kari Salosaaren tulkinnan mukaan olotiloja.(69) Staattista olotilaa ei kuitenkaan ole, vaan toimimme emootioissamme jatkuvassa liikkeessä kohti jotain toista olotilaa. Tunnetta on semioottisessa tutkimuksessa mallinnettu generatiivisen kulun kaaviolla. Siten on pyritty käsitteellistämään ja eristämään "perustunteet" generoimalla niistä emootioiden kirjoja kuvaava abstraktitason malli. Korpuksesta on kartoitettu, mitkä tunneilmaisut ja emootiot eniten liittyvät suomalaiseen metsästäjän mielenmaisemaan.

Luontoa kunnioittava ja sen ehdot huomioon ottava asenne on ominainen luonnonkansoille, koska elanto on riippuvaista luonnon antimista. Riistaa ei ole mielekäästä metsästää sukupuuttoon. Pyyntikulttuurit ovat tarkoin pyrkineet selvittämään riistaeläinkannan elintapoja ja -edellytyksiä ja säännelleet metsästyistä. Perustaltaan tämä arkaainen toiminnan motiivi on sama myös modernissa metsästyksessä, tieto ja toiminnot ovat vain lisääntyneet ja spesifioituneet menneistä ajoista. Endo-eksogeenisyys tulee esiin myös toiminnan tasolla. (30) Metsästyssseurueilla on taustansa, ns. kotijoukot, metsästyistä säätelevät sekä virallinen taho että metsästäjät itse jne.

4.4 Merkityksen muodostus ja tulkinta

Jotta aineistosta voisi erottua haettuja kognitiivisia merkitystasoja, on korpusta tarkasteltu hirvestysfunktioittain, ja funktio on mielletty metsästystoimintojen teemojen kategorioiksi. Näin syntyneen ryhmittelyn avulla on kronikka-aineiston kertomat tapahtumat luokiteltu funktioryhmiin. Pekka Sulkunen on todennut, että merkitys paljastuu myytin toimijoiden ja tapahtumien välisiä suhteita tarkastelemalla. Proppin luokittelulle Sulkunen on lisäksi valmis antamaan Lévi-Straussin lailla erityisaseman semiotiikassa. "Voi jopa sanoa, että eräissä tapauksissa koko semiotiikka ei muuta olekaan kuin yritystä yhdistää Proppin tulokset yleiseen kieliteoriaan ja kehittää tältä pohjalta yleinen teoria merkityksistä." (71)

Myyttiset rakenteet ovat löydettävissä myös muista kertomuslajeista, esim. poetiikasta, draamasta tai vaikkapa musiikista. Vaikka hirvestysfunktioiden idea on lainattu suoraan Vladimir Proppin ihmesadun kaavasta, ei lainalla ole yhteyttä satujen tutkimukseen. Päämääränä on ollut soveltaa kaavaa arkirealistiseen kerrontaan akselilla arkirealisismi-arkaaisuus.

Keskeistä semiopoeettisessa tarkastelussa on struktuurin homologisoinnin ja aineiston heterogeenisyyden idean lisäksi holistisuus. Menetelmä pyrkii hahmottamaan kokonaisuutta, analyysi ja synteesi ovat vain välineitä tulkintapyrkimyksissä - ei itse tarkoitus. Siten on melko yhdentekevää, päädytäänkö tulokseen assosiatiivisena hyppynä vai perinteistä loogis-lineaarista tai hypoteettis-deduktiivista ajatuskulkua käyttäen. Ajatus voi kimmota vapaasti kuin pallo pelikentän ulkopuolelleen saati kentän rajoissa, mutta harharetkiltä on toki palattava aiheeseen ja pelikentälle, muutoin juoni katkeaa. Pallona on kieli ja kielen semantiikka, ja tässä tapauksessa erityisesti sen kiertoilmaukset, (72) koska metsästyks on toimintaa, jossa

käsitellään tabuaihteita, likaa, verta, kuolemaa ja seksuaalisuutta.

Semiopoeettinen näkemys perustuu ajatukselle, että jokainen merkki ja merkitys on pieni kognitiivinen rakennelma mikro- tai makrotasolla, ja sijoittuu johonkin kronotooppisessa avaruudessa eli ajallis-paikallisuudessa. (73) Sellaisena se on myös ajateltavissa maantieteellis-historiallisen ajattelutavan uudeksi tulemiseksi. Periaatteessa sekä Krohnit, Lotman että Bahtin ovat esittäneet teorioissaan paikallisen ja ajallisen yhteenkytkyn tärkeän roolin yritettäessä tulkita täysiä merkityksiä. Sittemmin tutkijat ovat seonneet merkitysviidakkoon alkumuotoa etsimään. Semiopoeettinen merkkiolio on hahmotettu osa kokonaisuutta, osa semiosista (merkitysprosessia) ja osa semiosfääriä (merkitysmaailmaa).

4.5 Semiopoeettisia erämerkkejä

Eräperinteessä ymmärtämisen semiotiikka on ikiaikaista luonnon merkkien tuntemusta ja käsittämistä, mikä manifestoituu mm. intiaanien merkki- ja elekielessä. (74) Jahdissa monet merkkikäytännöt ja merkkitulkkiutuvuus ovat välttämätön viestinnän muoto luonnon ja kulttuurin; elämän ja kuoleman välillä. Annetut merkit on vastaanottajan käsitettävä oikein lähettäjän tarkoittamalla tavalla. Väärinymmärrys tai ymmärtämättömyys voi koitua kohtalokkaaksi.

4.5.1 Symbolit semiotiikassa

Fraasi symbolinen merkitys on useinkin vain synonyymi merkitykselle. Saussuren mukaan symbolit ovat konventionaalisia merkkejä, joilla on ikoninen luonne. Toisentyypisen luokittelun mukaan symboli edustaa jonkin toisen merkkijärjestelmän tai kielen merkitystä. Symboli voidaan käsittää myös semioottiseksi ilmaukseksi jostain korkeammasta ja ei-semioottisesta todellisuudesta. Edellisessä tapauksessa symboli toimii ilmauksena merkin sisällölle, kun taas jälkimmäisessä symbolikäsityksessä symbolinen sisältö läpäisee ilmauksen tason ja toimii siten siltana rationaalisen ja mystisen maailman välillä. (75)

Symboleilla on Lotmanin mukaan arkaainen viestisisältö, sillä jokainen kulttuuri tarvitsee tekstejä, jotka palvelevat arkaismeina ja symboli ei koskaan kuulu vain yhteen synkroniseen kulttuurin osaan, se kattaa aina tarkasteltavan kulttuurin osatekijät vertikaalisti tullen menneisyydestä ja matkaten tulevaisuuteen." (76) Hirvenmetsästys on kulttuurinen merkki eräkerronnan korpuksesta, ja sellaisena se on samalla myös suomalaisen mentaliteetin symboli, jonka juuret ulottuvat arkaaisuuteen. Symbolin muisti on aina muinaisempi kuin ei-symbolisen

tekstisisällön muisti. Tekstisisältö kuuluu silti moniulotteiseen semanttiseen tilaan, joten ilmaisu (expression) ei koskaan voi tyhjentävästi selittää sisältöä, se ainoastaan viittaa siihen. (77) Symbolin semanttinen potentiaali on aina suurempi kuin sen realisointi kielenkäytössä. "Yksinkertaiset" selkeät symbolit toimivat kulttuuriatomeina. Esimerkiksi hirvestyksessä metsästäjille on havun ja horsman symbolifikaatio selvä viesti, selkokieltä; metsästäjä kyllä ymmärtää, kumpi tarkoittaa kunnianosoitusta ja kumpi moitetta.

Kieli symboleineen on myös vallankäyttöä. Kielellis-sosiaalista merkkiä ja merkitystä voidaan pitää vallankäyttönä symbolisaation, mielikuvien muodostuksen, stereotyyppien ja stigmatisaation kautta. (78) Lisäksi kielellis-symbolista vallankäyttöä voidaan tarkastella semiotiikassa *langue* ja *parole* käsitteillä. Metsästysorganisaatioiden kentässä lakisääteinen Suomen Metsästäjien Keskusjärjestö edustaa *alan languea*, virallista kannanottoa ja suunnannäyttäjää, kun taas vapaaehtoiset metsästysjärjestöt esim. Suomen Metsästäjien liitto on kentän puolesta puhuja, *parole* edustaja. Sosiaalinen todellisuus luodaan semioottisesti, joten hirviseurueiden merkityksenantoa tutkittaessa semiosfäärikokonaisuus on tärkeä metatieto tulkittaessa kronikan sanoman sisältöä, pelkkä kontekstietieto ei riitä yritettäessä ymmärtää merkitystä.

4.5.2 Jäljet merkkeinä

Latinaksi merkki on **SIGNUM**, vulgaarilatinaksi *segnom*. Sanakirjasemiologisia huomioita tehden merkillä on monta eri merkitysyhteyttä. Eräperinteen kannalta on ensisijaista, että se merkitsee jälkeä, muistimerkkiä, merkinantoa (*Signa canunt*=torvet soivat). Se on tuntomerkki, sotamerkki, se on *enne*, kuva, kuvio, leima ja tarkoittaa kuvaannollisesti myös tähdistö tai tähti. (79)

Ruotsiksi jälki on **Spår**, mutta sillä on lisäksi konnotaatiot *ura*, *raide*, *rata*, *uurros*, *lovi*, *pykälä*, *rihla* ja *vako* sekä yhdistyneenä sanaparina *skidspår* se tarkoittaa *latua*, *jäännöstä* ja *johtolankaa*. Verbi **spåra** on löytää jäljet, päästä jäljille, jäljittää, huomata, keksiä, havaita, olla näkevinään, aavistaa; tehdä hiihtolatu. (80) Lyhyt leksikaalinen selvitys osoittaa, että jäljitys/jäljestys on johtolankojen ja ymmärryksen semiotiikkaa.

Tavanomaisessa merkityksessä eläimen jäljellä ymmärretään sen jalan painanteita maassa, hiekassa, lumessa jne. Eläimet jättävät ihmisten lailla runsaasti muitakin jälkiä metsään elostaan ja olostaan. Jalanjälkien lisäksi syntyy muita liikkumisesta ja ravinnonetsinnästä syntyviä merkkejä, joita voidaan kutsua yhteisnimellä **jätökset**. Jätöksiä syntyy kaikista eläimen

olemassaolon luontoon aiheuttavista muutoksista. Hirvistä jää sorkanjälkien lisäksi merkkejä luontoon kelomisjälkinä, syöntijälkinä, ulostepapanoina, kiimakuoppina, makuuksina, verenä ja karvatupsuina sekä sarvina ja niiden kappaleina. Visuaalisten signumien lisäksi voi esiintyä auditiivisia merkkejä, siis ääntelyitä ja liikkumisen aiheuttamia ääniä sekä hajumerkkejä.

Jalanjäljet kertovat eläimen kulkureitin ja -tavan. Paetessaankin hirvi yleensä ravaa ja vain vastahakoisesti hyppelee tai laukkaa. Laukka muistuttaa jäniksen kulkutapaa, mutta hirvi ei laukkaa pitkiä matkoja, vaan pikemminkin pelästyessään vain loikkaa pitkällä hypyllä tiehensä. Metsästyksessä syntyy myös haavakoita, jotka jättävät jälkeensä **verijälkiä**, jotka ovat jäljestyksessä merkittävä apu, jos koiraa ei ole käytettävissä.

Painavana sorkkaeläimenä hirvi jättää selvät kulkujäljet kovaankin maaperään, mutta selvimät maastomerkit muodostuvat kuitenkin ulosteista, joiden perusteella voidaan selvittää mm. se seikka, mitä sukupuolta hirvi mahdollisesti edustaa.

Virtsaamisjäljistäkin voidaan päätellä sukupuoli. Hirven virtsalla on myös erikoinen mystinen ominaisuus. Tulenpunainen sienilaji *Octospora aggregata* on erikoistunut kasvamaan niissä paikoissa, mihin hirvi on virtsannut. Sienilajin liekinkeltaiset itiöpesäkkeet voi havaita keväisillä pälvillä tai heti lumen sulettua. Liekinomaisuutta lisää se seikka, että sienellä ei ole jalkaa, vaan se kasvaa maan pinnassa 2-4 dm² oranssina sohjomattona. (81) Hirven jäljet muistuttavat lehmän sorkkien painallusta, joten aikana jolloin lehmät laidunsivat metsässä vapaina jäljet saattoivat hyvinkin johtaa naapurin naudan lopuksi, josta on jäänyt moni vitsi elämään. Metsästyksessä jäljitys ja jäljet muodostavat merkittävän ikonisen merkkilajin, jonka kieltä jokaisen erämiehen on opittava tulkitsemaan, jotta erästyksessä muodostuu menestyksekkääksi.

4.5.3 Merkki nimenä

Suomen kansa on kiteyttänyt pyynti-, kaski- ja agraarikulttuurin piirteitä eläinsatuihinsa, joissa tyypillinen piirre on eläinten antropomorfisuus sekä luonnon ja kulttuurin kohtaaminen. Eino Railon eläinsatuantologiassa (82) on kerrottu Merkki-koirasta ja hänen sukulaisestaan sudesta. Myös A. Koskenjaakko mainitsee aitoperäiseksi savolaisalueen sananparreksi "Sitä Musti, mitä Merkkikin." (83) Ilmeisesti erisnimellä Merkki viitataan hyvään jäljityskykyyn ja/tai metsä- ja vahtikoiraan. Nimi viittaa eräkulttuuriin ja metsästys-koiraan.

Vahtikoira antaa haukunnallaan, ulinallaan ja käytöksellään merkkejä uhkaavasta vaarasta, tai kuolemasta kuten uskotaan.

Metsästyskoirana se on merkkikoira, joka vainuaa jäljet ja tulkkaa luonnon merkit isännälleen haukullaan. Koira on luonnon tulkki. Havaitut hirvenjäljet metsällä ovat hyvä merkki, jälkien puute on epäonnekasta. Jos metsällä ei näy merkkiäkään/jälkeäkään hirvistä, on se sekä hirvenmetsästäjälle että metsästyskoiralle varsin turhauttava kokemus.

4.5.4 Signaalit

Eläimet kommunikoivat merkein, mutta viestien sisällön koodautuminen on ensisijaisesti synnynäistä, vaistonvaraista. Lajikohtaisia kommunikointitapoja, sosiaalisia signaaleja on lukuisia. Signaalin tavanomainen merkitys on huomiota herättävä, näkyvä merkki. Etologiassa signaali tarkoittaa myös muiden aistien kuin näön välityksellä yksilöltä toiselle siirtyvää tietoa. (84) Signaalit kehittyvät aistikehittyneisyyden mukaan. Signaalit voidaan ryhmitellä visuaalisiksi, äänisignaaleiksi tai kemiallisiksi signaaleiksi.

Visuaalinen kommunikointi tunnetaan parhaiten, koska näkö on ihmisen parhaita aisteja. Visuaaliset signaalit ovat monipuolisimmat sellaisilla lajeilla, joilla silmä on pitkälle erikoistunut värien, liikkeiden ja hahmojen aistimiseen. (85) Etologit J. Salo ja M. Soikkeli sanovat, että visuaalinen signaali muodostuu eläimillä kokonaishahmotuksena, jostakin eläimen osan muodosta tai liikkeestä tai erikoisesta värikuviosta. Osatekijä toimi merkki-indeksinä.

Äänisignaalit ovat selkärankaisten ominaisuus, lajeista varsinkin linnut ja nisäkkäät äänitelevät. Hirvifolkloressa eläinten äänten jäljittelyä käytetään houkutuspyyntiin joko matkimalla suullisesti tai käyttämällä kutsupilliä. Ääni jäljittelee tuolloin hirven kiima-ajan kutsuhuutoa. Eläimillä äänirekisteri on laajempi kuin ihmisellä, ne aistivat sekä matalampia infraääniä että korkeampia ultraääniä kuin ihminen. Yksikään korpuksen kronikka ei kuitenkaan huomioi tätä metsästysmuotoa.

Toinen eläinlajeille tyypillinen kommunikointikeino on kemialliset signaalit. Useimpien selkärangattomien eläinten ja nisäkkäiden maailma on hajujen maailma. Kemialliset signaalit välittyvät vastaanottajalle veden ja ilman välityksellä. Kemiallisten signaalien terminologiassa on horjuvuutta, mutta yleisnimitys kommunikointia palveleville yhdisteille on **semio- eli merkkisignaalit**. (86) Näistä lajinsisäiseen viestintään käytetään feromoneja ja lajien väliseen kommunikointiin on allelokemikaalit. Feromoniviestintä edellyttää toimiakseen tarkoitusta vastaavalla tavalla vastaanottajan haju- ja makureseptoreja, mutta tämä ei

varsinkaan hirvimetsällä aina riitä. On myös oltava suotuisat sääolosuhteet ja jälkien on oltava tuoreita. Eri tyyppisten signaalien tunnistus on kuitenkin erittäin keskeinen onnistuneen hirvijahdin osa-alue.

Signaalilajiksi on luokiteltavissa myös "kosketussignaali", joka on tärkeä parittelukäytänteissä. Signaalit ovat kehittyneet toistu-vuudesta ritualisaatioksi. Toisaalta signaalit ovat kehittyneet tahattomista toiminnoista tai ominaisuuksista, jotka jo ennen ritualisaatiota ovat paljastaneet tietoa suorittajasta eli olleet informatiivisia. (87) Nämä esitoiminnot (aikomusliikkeet) ovat orastavia tai epätäydellisiä toimintoja, jotka ilmenevät ennen varsinaista suoritusta ja ennustavat tulevaa käyttäytymistä erityisesti vihamielisissä ja seksuaalikäyttäytymisen tilanteissa. Tutkimusaineistossa esiintyy tällainen vaaratilanne kertomuksina hirven hyökkäävyydestä koiran haukulla tai hätyytettynä. Vitsifunktio syntyy siitä, että hirvi on aggressiivinen vain kiima-aikaan, ja vain uroshirvi. Klassinen puijaus kuuluu seuraavasti:

"...Niin hirveäkin kun oli ajettu niin se rupesi väsymään, niin se pani korvansa pitkin kaulaa kuin vihainen hevonen ja sitte päälle. Silloin piti telläytyä puun juurelle seisomaan ja kun se tuli korvat luimussa eteen ja pyöräytti persiinsä että potkasee, niin toinen livahdi petäjän taakse ja sieltä heitti keihään sisään.". (88)

4.5.5 Onnen enteet

Tärkeät toimet, kuten sota ja metsästys on muinaiskulttuureissa alettu merkin tiedustelulla, jolla on pyritty selvittämään jumalten tahto ja siitä seuraava toimien menestys. Tarkoituksen saavuttamiseksi jumalille uhrattiin ja etsittiin vastaukseksi merkkejä. (89) Tähän perinteeseen kuuluvat myös monet uskomukset hyvistä ja huonoista metsästysenteistä, joista yksi sitkeimpiä on naisten huonoa onnea tuova merkitys.

Hirvikronikka-aineistossa on metsästystoimien aloitusfunktio kulminoitunut hirvikannan havainnointiin ja jälkien etsintään. Jahtisuunnitelmaa laadittaessa selvitetään hirvien olinpaikat ja kulkureitit. Ajoketjut ja passipaikat suunnitellaan sen mukaisiksi. Hirven jäljittäminen ilman koiraa voi olla työlästä, joten suomalaisten metsämiesten loitsujen pyytely metsän haltijain suosiollisesta merkinannosta oli tarpeen sanelemaa, jos hyvää metsästyskoiraa ei ollut käytettävissä. Metsästysonni oli riippuvainen riistahavainnosta, ja metsä voi tehokkaasti kätkeä omansa. Niin sekä tiedettiin että uskottiin. Monen nykyajan hirvestäjän alkujahtitouvet ja tunnot muistuttavat vieläkin juvalaisen merkin pyytäjän 1800-luvulla Jäniksenpyytäjän loitsussa esittämää toivetta, pyöräsilmä on myös hirven eufemismi:

"Äsken ukko ukko lienet, kuin sä mulle merkin näytät salon siintävän sisältä, kummun kultaisen navalta. Tule, vimpura, vipuuni, pyöräsilmä, pyyvykseeni." (90)

5 MODALITEETIT JA PERUSTARVEFUNKTIOT

Aistiminen on tekemistä ja jotta aistit voisivat toimia, on niiden oltava olemassa. Greimas on määritellyt tekemisen joksikin mikä saa jonkin olemaan. (91) Huomaamme aistimme ja emootiomme vasta toiminnassa. Latentissa tilassa ne eivät eksistoidu. Modaliteetti on apuväline kulloisenkin arvo-objektin, tekemisen kohteen merkityksen määrittelylle. Esim. tässä korpuksessa arvot fokusoituvat hirveen ja metsästykseseen liittyviin käsityksiin. Hirvi on se objekti, johon tekeminen kohdistuu, ilman hirviä ei ole kulttuurista ilmiötä hirvestys. Maailman maista vain Suomessa ja Ruotsissa hirven merkitys on kulttuurisesta korosteista, ja vain Suomessa sillä on ollut kansallisen identiteetin rakentamisessa oleellinen rooli.

Greimaslaisessa semiotiikassa modaliteetit jakaantuvat kahteen lajiin, perusmodaliteetteihin ja lisämodaliteetteihin. Yhteensä modaliteetteja on seitsemän ja ne ovat:

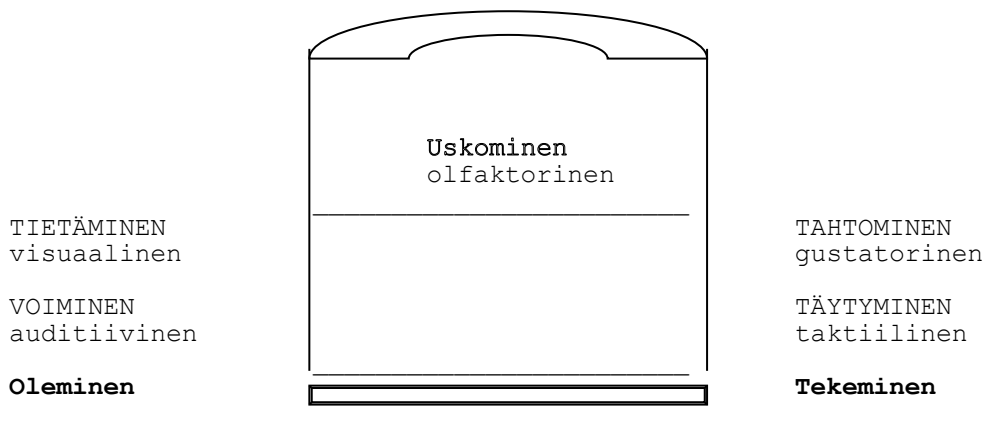
Perusmodaliteetit

tekeminen (f) ja oleminen (e)
(faire) (être)

Lisämodaliteetit

voiminen (p) pouvoir, tietäminen (s) savoir, tahtominen (v) vouloir, täytyminen (d) devoir ja uskomisen (c) croire.

Modalisoinneista käytetään formalisointikaavoissa ranskankielisiä lyhenteitä. Perusmodaliteetit muodostavat semiopoeettisessa tarkastelussa kivijalan, duaalisen perustan, jolta merkitys lähtee hahmottumaan, sen neljä lisämodaliteettia voiminen, tietäminen, tahtominen ja täytyminen ovat Greimasin semanttinen neliö, liha luissa ja huippuna on uskomisen modaliteetti, hengen valtakunta. Nämä modaliteetit voidaan rinnastaa syvämerkitystasolla suomalais-ugrilaiseen mytologiseen kolmijakoon ylinen, keskinen ja alinen tai popperilaisiin maailmoihin.

Kuvio 1. Mielevyyden maja eli kognitiivinen rakennelma

Kognitiivisessa mallissa perustus ja kellari on syvämerkitys/alitajunta, huoneet tuovat esiin reaali maailman/daseinin, ullakko hengen valtakunnan. Uskomisen edustaa paradoksaalisti myös syvämerkitystasoa, niin kuin ylhäällä niin myös alhaalla. Lisämodaliteetit ilmaisevat daseinin maailmassa olevat merkkimuodot, sisällöt ja ilmaisut ilmimerkityksinä kun taas perusmodaliteetit ovat piilo- ja syvämerkityksenä taustalla kaikessa merkityksen annossa. endo-eksogeenisyys voidaan ajatella sisältyväksi kaikkiin mahdollisiin merkitysmaailmoihin.

5.1 Modaliteettien funktioituminen

Hahmotellessaan funktionalistista antropologian teoriaa Bronislaw Malinowski pyrki samaan mihin A.J.Greimas omassa strukturalistisen semantiikan teoriassaan. Molemmat pyrkivät irrottautumaan humanistisen tutkimuksen tulkinnallisuudesta kohti luonnon-tieteellistä eksaktia esitystapaa. Malinowski jakoi biologiset perustarpeet ja niitä vastaavat kulttuuriset vastaavuudet seitsemään pääryhmään, joihin kaikki kulttuurissa tapahtuva toiminta on palautettavissa. (92) Seuraavassa taulukko mukaellen esitettyinä:

Tarve		Kulttuurivastaavuus
1	Aineenvaihdunta	Ruokavarat
2	Lisääntyminen	Sukulaisuusjärjestelmä
3	Fyysinen mukavuus	Suojavarustus (asunto jne.)
4	Turvallisuus	Puolustusjärj. (aseet jne.)
5	Liikunta	Toimintamuodot (leikki jne.)
6	Kasvu	Opetusjärj. (koulutus jne.)
7	Terveys, onni	Hygienia, uskomusjärjestelmä

Taulukko 1. Perustarpeet Malinowskin mukaan

Malinowski uskoi kulttuuriholismin mukaisesti, että kaikki kulttuurissa havaittava toiminta on palautettavissa johonkin näistä seitsemästä ryhmästä. Arvostelua teoria on saanut osakseen erityisesti kategorioinnin vaikeuden vuoksi, koska sama tarve voi liittyä samanaikaisesti useampaan vastaavuuskategoriaan. Mielenkiintoiseksi ryhmittelyksi tämän kategorioinnin tekee se seikka, että semiotiikassa liettualaisyntyinen Pariisin koulukunnan semioottisen teorian kehittäjä Algirdas J. Greimas toisaalla itsenäisesti myöhemmin kehitti tunneteorian, jossa hän katsoi olevan samoin seitsemän kulttuurista perustekijää, joihin kaikki

inhimillinen toiminta oli palautettavissa. Näitä peruskategorioita Greimas kutsui modaliteeteiksi.

Sekä Greimasin että Malinowskin luokittelussa ongelmallisin kategoriakäsité on 7. luokka. Tuohon luokkaan Malinowski on nimennyt pelkän terveyden, jonka kulttuurivastaavuus on hygienia ja Greimasilla vastaava käsité on uskomisen modaliteetti. Olen lisännyt viimeiseen luokitukseen selkeyden vuoksi tunteen teoriassa ja kansanperinteessä hyvin keskeisen termin, onnen, joka luokittaa uskomusjärjestelmän kulttuurista tarvevastaavuutta.

Onni ja sen vastapooli epäonni kaikkine seurausilmiöineen on kulttuurisen kanssakäymisen ja tunteiden keskeisimpiä kulmakiviä. Lauri Honko sanookin kantanaan: "...varmaa on, etteivät pelon, epäluulon, kateuden ym. sosiaalisten häiriöiden lähteet koskaan tyystin ehdy." (93) Uskomusjärjestelmän kautta moni metsästykseseen liittyvä tekijä selittyy, vaikkakin symbolitason motiivit nykymetsästyksessä ovat saattaneet painua piilofunktioiksi ja tiedostamattomiksi toiminnan motiiveiksi tabuineen ja uskomuksineen.

Funktioluettelon tematisoinnissa on kuitenkin hyötyä molemmista katsantotavoista, joilla on seuraava analoginen suhde keskenään.

5.2 Modaliteetit ja tarpeet

GREIMAS-MODALITEETIT	MALINOWSKI-TARPEET
1 Oleminen	Aineenvaihdunta
2 Tahtominen	Lisääntyminen
3 Täytyminen	Fyysinen mukavuus
4 Voiminen	Turvallisuus
5 Tekeminen	Liikunta
6 Tietäminen	Kasvu
7 Uskominen	Terveys, onni

Taulukko 2. Modaliteettien ja tarpeiden analogia

Yhdistelmätaulukossa ensimmäiselle tarvesijalle asettuisi tahto elää ja jatkaa sukua eli ravinnon ja seksuaalisuuden tarpeet kaikkine rajoituksineen, euforisine ja dysforisine tekijöineen. Seuraavat kolme tarvekategoriaa ovat mahdollistavia siten, että korkeammat tarpeet voivat tyydyttyä vain riittävien edellytysten vallitessa. Ihminen tarvitsee elääkseen ravinnon lisäksi myös suojaa; vaatetuksen, asumuksen ja lämpöä. Mitä ankarampi ja arktisempi elinpiiri on sitä enemmän elollinen luonto joutuu kamppailemaan olemassa olostaan. Elossa säilyäkseen täytyy ihmisen tehdä kaikki minkä voi ase-in, työkaluin ja menetelmin.

Tekemisen modaliteetti on eräperinteen tulkinnassa tärkeä, siksi että se on toinen perusmodaliteeteista, ja sillä on siirtymäriitin

omainen funktio tarvehierakiassa siirryttäessä tekemisen pakosta tekemisen iloon; metsästyksen ja eränkävynnin rasittavuudesta urheilumetsästykseseen, jolla on välttämättömyyden sijasta pelin ja leikin luonne. Johan Huizingan määrittelyn mukaan leikki on toimintaa, joka tapahtuu ajan, paikan ja tarkoituksen tiettyjen rajojen sisäpuolella, silmännähtävässä järjestyksessä, vapaaehtoisesti hyväksytyjen sääntöjen mukaan, ulkopuolella aineellisen välttämättömyyden tai hyödyllisyyden piirin. Leikkitoimintaa elähdyttävät ylevyyden ja jännityksen tunteet, se tuo muassaan iloa ja virkistystä. (94)

Ihminen oppii ihmiseksi ja yhteisön jäseneksi kasvatuksen, oppimisen ja tradition siirron kautta. Tämä prosessi vuorostaan sisältää vähintään implisiittisesti lukuisia uskomisen modalityetteja, kunnioitusta perimätietoja ja isiltä perittyjä arvoja kohtaan. Jotta tieto siirtyisi sukupolvelta toiselle tarvitaan opetusjärjestelmä ja harjaantumista, jota Greimas kuvaa tietämisen modaliteetilla.

Malinowskin kategorisoima terveys-hygieniatarve on rinnasteinen uskomiseen siten, että hygieniakäsitykset liittyvät pyhän ja tabun, veren ja veden, saastaisen ja puhtaan käsitykseen, elämän ja kuoleman käsityksiin kuten mm. Mary Douglas on todennut. (95) Uskonto-tieteellisen tarkastelutavan mukaan veri on sisäisenä substanssina, nautittuna pyhä, elämän eliksiiri, mutta ulkoisena tapahtumana, verenvuodatuksena veri on saastaa, likaista ja epäpyhää, ruskea tahra.

5.3 Onnekas osa

Onnen käsite rinnastuu usein terveyteen. Monen kansanihmisen ykköstoive on: kun vain säilyisi terveenä. Sairautta pidetään pahana olotilana. Martti Haavio rinnastaa Kansanrunojen maailmanselitys-teoksensa tiivistelmän kahteen lukuun: 1. luku on Suuri pyyntiretki ja 2. luku Suuri saaliinjako, ja näihin kahteen hirvenmetsästyksessä hyvin keskeiseen käsitteeseen Haavio on palauttanut kokonaisen kansan sielunmaiseman. Runoilijan vaistolla Haavio on osunut kansankäsitysten kanssa yksiin.

Saalistajat voidaan jakaa pyy(n)tömiehiin ja saamamiehiin. Edelliset ovat yrittäjiä ja jälkimmäiset onnekkaita. Homo faber on syntynyt aineellisten tarpeiden tyydytyksestä, erilaisten pyyntiprobleemien taidokkaasta ratkaisusta. Haavio toteaa kuin aito metsämies ainakin: "Metsästäjä ei nimittäin tyrmää vihollistaan nyrkiniskulla, vaan turvautuu kekseliäisyyteen, nokkeluuteen, viekkauteen, älyyn; ja riista, koosta riippumatta, antautuu." Metsästystä ei ole koskaan harjoitettu pelkällä onnella, taito on ollut ratkaiseva, mutta uskomusjärjestelmä metsäonnen vaihteluista

on silti elävä vielä nykyäänkin. Pohjimmiltaan saaliin jako on metsästysonnen ositusta. Keille osa onnesta kuuluu on tarkoin tapojen säätelemä. Suomessa metsästystermit **osa** "lihanpala" ja **kohtalo** "lihanpala" ovat saaneet myös henkisen merkityksen, ja kansanrunous sekä monet kielet ovat henkistäneet ko.

metsästystermejä. (96) Toisaalta onni on sitä, että ihminen tyytyy elämänosaansa. (97) Greimas-Malinowski kategorioiden alimman ja ylimmän tasot kohtaavat rituaalisessa aterioinnissa, uskomisen olemisen ja terveys aineenvaihdunnan tasolla. Olet sitä mitä syöt, mutta yhteisön jäsenenä et suinkaan syö mitä tahansa, kenen kanssa tahansa ja milloin tahansa. Kaikki ateriointiin liittyvät seikat ovat erilaisten koodien ja uskomusjärjestelmien ohjaamia. Saaliin kulttuuri kytkeytyy myös legendakerronnan tasoon siten, että vainottu ja vainooja ovat myyttisen kerronnan perusasetelma, kuten esimerkiksi kristillinen myyttitraditio asian esittää Jeesuksen ja hänen vastustajansa välisenä kamppailuna (98). Haavio toteaa: "Näissä kertomuksissa Jeesus, olipa hän lapsen tai kuolemaan kavallettu mies, esiintyy vainottuna ja pakenee kuin ahdistettu villieläin turvapaikasta turvapaikkaan. Koko luomakunta säälii häntä ja avustaa häntä, mutta myös pettureita, Herodeksen ja Juudaksen apureita, ilmestyy hänen vaellustiensä varteen edistämään vainoojien kavalia aikeita.". Legendoissa ja ihmesaduissa on yhteisenä piirteenä ihmeitä tuottavat esineet ja tapahtumat. Legendojen ihmeet ovat omaksuneet antiikin jumalain ja heerosten piirteitä ja ne kuuluvat lähinnä lääketieteen alaan ja ovat siten kansanuskoa. Tämä perinne myöhemmin himmentyi satutraditioksi, valtavaksi painajasmaiseksi takaa-ajopelitarinaksi, jossa siirtoja tekevät eri osapuolet parhaan kykynsä mukaan, mutta sankari perii loppujen lopuksi aina vastustajistaan voiton. Tähän johtomotiiviin perustuu saalistuksen epiikka, jossa tekeminen kohdistuu viime kädessä paon ja hyökkäyksen tematiikkaan.

Onni ei ole täydellinen yksin. Jaettu ilo on kaksinkertainen ilo, kuten sanotaan. Pyritään pääsemään osille. Tätä osien jakoa edustavat perinnekerronnassa etiologiset (aitiologiset) eli synty tarinat, joissa kerrotaan perusteluineen miten kukin sai mitä sai. Onneen liittyy oleellisena osana rakkaus, joka on sekä kansanrunojen että taiderunouden keskeisin aihe. Saalistusepiikalla ja rakkausrunouden teemoilla on yhteisenä piirteenä se, että molemmat kuvaavat niitä vaikeuksia, jotka miehen on voitettava, jotta hän voisi saada haltuunsa valitsemansa naisen (saaliin). Haavion mukaan on kyse naisten jakotoimituksesta, kuka saa huonon vaimon kuka hyvän, asetelma on identtinen pyyntiretken saaliinjakotilaisuuksien kanssa (99).

Myös tämän työn verrokkitekstien, kahden tunnetun suuren

hirvirunoelman tekstissä on kytketty yhteen saalistuksen ja rakkauden teemat, nykyajan hirvikronikoissa teema sen sijaan on hieno-vireisemmin esillä ja ilmenee selvimmin kaskujen seksuaalivirittyneisyytenä ja huomioina poikamiehistä.

5.4 Tunne merkitykset

Puhuttu kieli on ihmiselle ominainen viestintäväline. (100) Miehinen kielenkäyttö ei kuitenkaan ole painottunut tunteiden erittelyyn tai niiden vivahteiden ilmaisuun, vaan on sanastoltaan ja teemoiltaan toiminta- ja abstraktiokeskeistä. Korpuksessa voimakkaimmat tunneilmaisut koskevat harmin tunteita, kun saalis on menetetty. Kielen informatiivisuudesta suuri osa muodostuu sanattomasta viestinnästä, ja edustaa arviolta 80:tä % ihmisten välisestä tunteiden siirrosta. (101) Sanaton viestintä on perustaltaan draamallista.

Aggressiot ilmenevät verbaalilla tasolla kiroiluna. Harmissaan hirvimies alkaa kiroilla:

"...ja sitt rupes painep purkantuma sill ainokaiselltt tavall, mikä tämsess tilantess tlee kysymykse, toisi sanoen kauhian kiromise muodoss...Ja hyvi samoihi aikoihi viimässyksynk käsiteltiin korkkialt tasoll, ei kumminkaan mettästjä-järjestöittem piiriss, semmost kysymyst, ett tarttisik vanh perkele-nimitys korva jolaa muull,.." (A23, 68-186)

Hirvestykseen liittyvä tunnepitoisuus tulee esiin koettuna, elämyksellisenä folkdraamana. Draaman kehityksen alku on ollut rituaalisuudessa; uhreissa, hautauksissa, vihkimisessä ja jumalanpalveluksessa. Näitä semanttisia merkityksiä, jotka geeni- ja kulttuurimuistina sekä opittuna perinteenä vaikuttavat reaktioihimme, ei tietoisesti voi kontrolloida. Ruumiinkielen sisältöä ei pueta loogiseen muotoon eikä ruumiillisia tuntemuksia aina pystytävä muuntamaan yksiselitteisiksi sanallisiksi merkeiksi. Hirvikronikoissa on kuitenkin tunteiden verbalisoinnissa onnistuttu mainiosti.

Emotionaalisesti latautunut, mutta vaikeasti sanallistettava tuntemus on psykosomaattinen tila nimeltä passijännitys. Se on kiihottumistila, jonka odotteet ja adrenaalin erittymisen kiihtyminen aikaan saavat. Sen ääriastetta nimitetään riistahorkaksi tai hirvihorkaksi.

"Kun sanotaan metsästäjästä, että sillä on riistahorkka, mitä silloin on tapahtunut?

"Tauti" ilmenee kahdella eri tavalla. Se voi tarkoittaa ampumiskamoa tai kyvyttömyyttä hyvään riistalaukukseen.

Ampumiskamoa tavallisesti tulee, kun hirveäkin vetää hyvältä paikalta OHI (eläin ei kaadu tai vain haavoittuu lievästi) eikä vastaavalta etäisyydeltä pysty ampumaan seuraavilla kerroilla hirveä. Tavallisin selitys riistahorkkaisella ampujalla on, että oli oksia välissä tai en huomannut peräti eläintä jne. jne. jne.

Riistahorkkan toinen esiintymismuoto näkyy aseeseen mielettömänä tärinä ja ampujan epäloogisena käyttäytymisenä. Tauti näkyy ulospäin fyysisesti se ei ole selittelyn asteella, kuten sen ensimmäinen muoto.

Riistahorkkaa voi esiintyä edellisten päätyyppien sekamuotoina. Kysymys perimmiltään on hermojen hallinnasta ja epäonnistumisten kestämisestä...

Ensimmäisen tyylinen riistahorkka tavallisesti tulee, kun porukka alkaa suunsoiton huonosta laukauksesta." (102)

Viestineekö suomalaismetsästäjän ruumiinkielen viestien tulkintataittoa, mutta hirviseurueissa ollaan varsin tarkasti selvillä myös lausumattomista syistä ja tunteista, koska ne koetaan jollain tavoin kollektiivitunteiksi. Osa porukan suunsoittoa selittyy tällä yhteisellä epäonnistumisen häpeällä, jonka sijaiskärsijänä joutuu epäonnistunut metsästyskumppani toimimaan.

Häpeä pyritään kuittaamaan onnistumisella niin pian kuin mahdollista, jotta sanalliset hyökkäykset vitsailun muodossa loppuisivat. Seuraavassa ote metsämiesten kertomaa, jossa epäonninen jahtimies saa synninpäästön onnistuneen sydänlaukauksen johdosta:

"Helppohan se on ampua keskelle isoa hirveä, mestari on se joka osaa ampua juoksevaa hirveä sorkkaan.

- Siitä sorkkaosumasta ei enää puhuta.

- On sitä Saunasuon mokaakin jauhettu jo vuosia.

- Saunasuon moka ja sorkkaosuma on loppuun käsitelty, niistä ei enää puhuta, se on jahtipäällikön määräys." (103)

Tunne liittyy metsästykseseen ja sen merkityksiin monilla eri tavoilla ja tasoilla. Neurologi Markku T. Hyyppä on määritellyt tunteet eli emootiot sisäisiksi mielenliikahduksiksi. (104) Liike, tekeminen ja toiminta ovat oleellinen osa olioiden ja olemisen ilmentymää. Riistaeläimen suojautumiskeinoja on huomaamattomuus suojavärin, äänettömyyden ja liikkumattomuuden turvin. Ilmiötä voi selittää totuuskäsiteparilla ei näytä, mutta on, eli jokin ei näytä olevan olemassa mutta on silti. Havaittavuus ei ole ainut riittävä todiste olemassaolosta, vaan pikemminkin pysyvyys.

Latinalaisperäinen sana "emootio" sisältää merkityksen liikkeestä. Emootio tarkoittaa pois päin suuntautuvaa liikettä, tunteet heijastuvat ympäristön tulkittaviksi motoristen liikkeiden, mm. kasvolihasten liikkeiden avulla. Emootiot motivoivat meidät toimimaan, pistävät liikkeelle (vrt. e-motion). Tunteet ovat kollektiivisia tartuntaominaisuutensa, sytyttävyytensä kautta. Suru, ilo tai pettymys, innostus tai masennus tarttuu helposti. Hyyppän mukaan psykofysiologi Paul Ekman on esittänyt tunteille seuraavat tunnusmerkit:

1) emootioilla on kehitysopillinen, muinainen tausta

2) myös eläimillä esiintyy emootioita

- 3) emootiot syttyvät ja sammuvat nopeasti
- 4) emootiot koetaan tahtomatta
- 5) emootioilla on toisistaan poikkeava aivotoiminnan vastine
- 6) emootiot ilmenevät toisistaan erottuvina merkkeinä esim.

kasvojen i

Emootioiden vivahteikkaus ja yksilöllinen vaihtelevuus tekevät niistä vaikeasti määriteltävän, ja tunnelukumäärä riippuu määritelmästä, yksilön historiasta ja ympäristöstä. (105) Hyypän mukaan perustunteita on noin kymmenen ja muut toisen asteen tunteet johdetaan perustunteista. Perustunteina useimmiten pidetään onnellisuutta, surullisuutta, vihaisuutta, pelokkuutta, yllättyneisyyttä ja vastenmielisyyttä. Sen lisäksi perustunteisiin on usein liitetty mielenkiinto, rasittuneisuus (Stressi), tyytyväisyys, häpeä ja syyllisyys. (106)

Tunteiden nimeäminen vaihtelee kulttuureittain, samoin ne ärsykkeet, jotka herättävät tunteita. Vihastumisen ja onnellisuuden, pettymyksen ja häpeän tunteet ovat kulttuurisidonnaisia, opittuja, joten biologisesti lienee perusteltua vain dikotomia tyytyväisyys-tyytymättömyys, organismin harmonia ja disharmonia, semiotiikan termein dysforia ja euforia. Tunteet määrittävät usein vastakohtansa kautta. Tunne syntyy tavoitellun objektin saantiin vaikuttavista tekijöistä. Kun hirvet jäävät kaatamatta, seurauksena on pettymyksen tunne, dysforia. Vastaavasti kaato on euforinen, iloa tuottava hetki. Neurobiologisesti emootio tarkoittaa havaintotilannetta tai sen muistikuvaa, joka aiheuttaa muutoksen ruumiin toiminoissa. (107) Metaforisesti tunne on vettä ja teot tuhoa ja tulta.

Tunnetta ei ole helppoa määrittää tai kuvata formaalisti, koska tunnetiloissa ollaan jatkuvassa muutosprosessissa ja yksilöllisten vivahteiden määrä on suuri. Suomenkielessä on erikseen sanat tunne ja tunto. Tunto edustaa kosketusaistimuksena eksogeenisen elementin, siinä on keskeistä rajapinta, jonka johdosta endo- ja eksotasojen tuntoelämys syntyy. Tunnosta tulee tunnetta, josta syntyy käsitys asioista ja niin ymmärrämme. Kuvaavaa on, että holistista kokemusta kuvataan pluraalimuodolla tunnot, jolla on suunnilleen sama merkitys kuin syvät tunteet "synnyt syvät", ja samalla se kuvaa sitä, kuinka tunteiden synnyssä on usein mukana useampi aistikokemus ja sisäinen intuitio. Näin tarkastellen tunnetilat ovat affektiivisesta voimastaan huolimatta paradoksaalisti pinnallisempi ilmiö kuin tuntoaistimukset.

Myyttisessä kerronnassa näköaistilla ei ole semanttista valta-asemaa muihin aisteihin nähden. Mytologisuudessa dominoivat kuulo- ja hajuaistimukset. Salamointi ja siihen liittyvä jyrinä on useiden uskontojen jumalten vihan merkki, ja jumalia on lepytelty ja viestejä lähetetty uhrisavuin ja hajuin. Soitolla, laululla ja tanssilla on arkaaisissa rituaalimenoissa ollut selkeästi tärkeämpi

rooli kuin visuaalisuudella. Metsästyksessä kaksi aistimistapaa korostuvat, näkö ja kuulo. Varuillaan olo ja valmiustila edellyttävät "kuulolla olemista" ja oikeanlaisen saaliin kaato tarkkaa näköhavaintoa. Myös monet metsästykseseen liittyvät merkinannot ovat auditiivisia. Metsästyksessä käytettävät merkit annetaan joko puhelimitse, pyssyn laukauksina tai metsästystorvisignaaleina (108) tai vaikkapa ääneen huudellen. Tunteiden ilmaukset tehdään soittaen, puhuen ja laulaen, niin metsässä kuin peijaisissakin. Metsästyksen äänisemiosfääriin toisaalta kuuluvat lukuisat luonnon äänet sekä vastapoolina hiljaisuus, joka on varsin toivottava olotila passitilanteissa. Metsästyksen mielenmaisema on näköhavaintojen lisäksi myös äänien mielenmaisemaa, johon oman raikuvan osansa antaa uskollisen metsästyskumppanin haukku, pyssyjen pauke ja ajomiesten huudot ja kalkkeet. Jumalilla ja koirilla on viestien hajudominoivuuden lisäksi myös toinen yhteinen ominaisuus. Ihminen antaa niille erisnimet. Nimeämällä joukosta voidaan erottaa merkityksellinen yksilö ja tehdä hänestä jotain erityistä. Siten ihminen suo arvon ja merkityksen jollekin.

6.5 Aistien kulttuurinen funktioituminen

Greimasin merkitysten universumimallissa on sosiolektisen universumin mallin kaavassa käsitteet luonto ja kulttuuri. Luonto itsessään on kulttuurinen käsite ja kulttuuria voi syntyä vain yhteisöllisissä toiminnan suhteissa. Liikunnan avulla hahmotamme rajamme ja tekemisemme piiriä. Siten saamme tuntumaa asioihin ja muotoihin. Liikeaisti luo osaltaan käsityksemme maailmasta.

Perusaisteilla haju, maku, näkö, tunto ja kuulo on vastineensa Greimasin modaliteeteissa täytyä, voida, tahtoa, tietää ja uskoa. Aistimukset ovat useamman samanaikaisen aistitoiminnon ja modaliteetin tulosta, ja ne perustuvat jonkin tarpeen tyydytykseen. Yhden aistin tai modaliteetin korostainen toiminta ei sulje kaikkia toisia pois. Haju- ja makuaisti liittyvät sekä toiminnaltaan että sijainniltaan yhteen, mutta silti ne ovat erillisiä toimintoja sekä oleellinen osa gastronomiaa ja kulinariaa ja funktionaalisessa suhteessa aineenvaihduntaan. Oletettavasti hajuilla on ollut keskeinen rooli terveyden ylläpitäjänä ihmisen kehityshistoriassa. Haju ja maku ovat ilmiantaneet, jos jossain on ollut jotain pilaantunutta tai myrkyllistä eli myyttisesti ilmaisten padassa on ollut kuolema.

5.5.1 Hajuelämys

Haju- ja makuelämykset ovat tunnenimitysten kannalta tärkeitä. Monia tunnetiloja, eleitä ja ilmeitä luonnehditaan näistä aisteista

olevilla ilmaisuilla. Erityisesti perusmaut hapan ja makea yhdistyvät reaktiivisiin tunteisiin. Jokin saa toisen näyttämään happamalta tai ryhtyvän makeilemaan.

Hajumaailma yhdistää maailmoita, uskomusten mukaan ihmisen, koiran ja jopa jumalten maailman feromonien kautta. Ne auttavat hahmottamaan maailmaa. Kansansanannon mukaan hajun rooli on niin tärkeä, että tietämättömyyttä kuvataan sanoin: ei hajuakaan asioista. Ilmaisussa "on oltava nenää asioille, olla hajulla asioista" on tällöin aavistuksen ja tulokseen johtavan oivalluksen merkitys. Saara Lilja on kuvannut kauniisti tätä uskomisen modaliteetin olymposisotopiaa:

"Aina on uskottu, että taivaan jumalat nauttivat hyvistä hajuista, joita ihmiset maan päällä heidän kunniakseen uhraavat. Muinoin hyvät hajut saatiin aikaan suitsukkeita polttamalla tai proosallisemmin uhrieläimiä paistamalla.

"Homeroksen eepoksessa kertosaie 'Tuoksupa taivaaseen kera sauhun kiirien nousi' toistuu vähän väliä. Eepoksista nuoremmassa, Odysseiassa, paistin haju mainitaan jo pari kertaa tavallisen aterian yhteydessä. Mutta taustalla väikyy silloinkin aterian pyhä luonne: kodin suojelusjumalat olivat aina läsnä perheen kokoontuessa yhdessä syömään. (109)

5.5.2 Tunteenpalo

Metsästyksen lepotaukoon liittyy yleensä nuotio, eväät ja jutut sekä kaikkalainen ulkoinen ja sisäinen vilun torjunta. Lämpöaistimus kylmillä arktisilla alueilla on tuntoelämys, joka synnyttää voimakkaita affekteja. Ihminen on tasalämpöinen eläin ja voimakkaat lämmön vaihtelut tuntuvat epämiellyttäviltä ääri-päissään olipa yksilö viluissaan tai palavissaan. Suuret poikkeamat ympäristön lämpötasapainossa voivat olla hengenvaarallisia ja jo pienemmätkin lämpötilan muutokset ihmisen ruumiin lämpötilassa tai säässä aiheuttavat epämiellyttävyyden tunteen.

Hirvenhiihdossa tämä kuuman-kylmän vaihtelu on ollut keskeinen elementti ja osa räsitystä. Hirvenhiihto tehtiin keväthankikeleillä, ja auringon paahaessa hiihto oli hikistä puuhaa. Tapana oli, että hiihtäjä helpotti oloaan vähentämällä hiljalleen vaatekertaansa lähes ilkosilleen. Perästähiihtäjä poimi vaatekappaleet talteen, mutta jos hiihdossa oltiin yksin, illan tullen ja metsästyksen päätyttyä hikistä metsästäjää uhkasi paleltumiskuolema. Hirvenhiihto sai "veret kuumenemaan" konkreettisesti liikunnan avulla, mutta samantapainen ilmiö havaittiin myös rinnasteisen ilmiön, parin etsinnän suhteen. Havainto rinnastui kansantietoudessa ja runoudessa lemman, lemmon ja lämmön keskinäiseksi semantiikaksi, joiden yhteisenä nimittäjänä käytettiin ilmaisuja liekki, tuli, palo, lämpö, kuumuus, hehku, kipinä ja ilmaisut ovat säilyttäneet merkityksensä nykyajaan asti. Nykyajan kansanlaulut ovat tulvillaan

sanontoja: "lemmen liekki, rakkauden tuli palaa, lämpöni lempeni annan, tulikuumaksi tee jne."

Tuli rinnastuu symbolisessa ja metaforisessa kielessä lempeen, kun ilmiö ajatellaan positiiviseksi energiaksi ja elämän tuottamiseksi ja yllä pitämiseksi. Tuhoisana tuli koetaan helvetillisenä, tuhoavana ja hävittävänä voimana. Metsäpalot, jotka saivat alkunsa irtipäässeestä tulesta, varomattomasta kipinästä tai salamän iskusta olivat kaikkinielävissä tuhoisuudessaan jumalten vihan edustusta kuolevaisille.

Kun nykyerästäjä virittää metsässä nuotion, kokee hän elävänä edessään nämä menneiden polvien semanttiset tunnot, jota vain liekkien tuottama lämpö ja valo korostavat ympäristön kylmyyden ja pimeyden taustaa vasten. Lämmön ontologia liittyy elämään. "Kuolleet" esineet tasaavat lämpönsä ympäristön kanssa. Elävät organismit voivat säilyttää lämmön poikkeavana ympäristöön nähden mikäli siihen tarvittava energia on saatavissa. Tulella on tosin reaaliympikön perinteeseen kytkeytyvä merkitys. Aiemmin tulenteolla on vahvistettu omistusoikeus saaliiseen. (110) Erämies ei itke, mutta joskus savu käy silmiin: "Hitto, taitaa mennä savua nuotiosta silmiin - vai mikä vetistänee..." (A163, 68-6)

6. HIRVIPEIJAISPERINNE

Peijaisperinteellä nyky muodossaan kyläjuhlanä on noin 50-vuotinen taival takanaan. Tarkkaa ajankohtaa on mahdoton määrittää. Vanhin arkistomaininta hirvipeijaisten esiasteesta löytyy 30-luvulta, vaikkakin metsästysseuroja oli toiminnassa jo 1800-luvulla. Erätulet -77 informantti kirjoittaa muistelossaan näin:

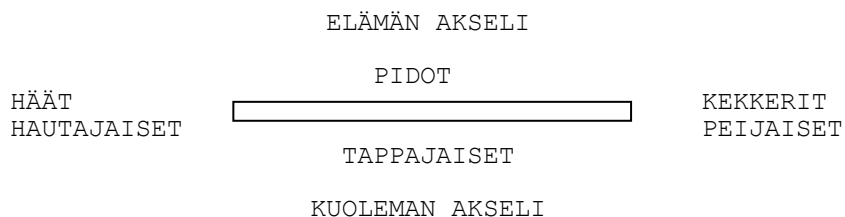
"Olen ensimmäiseksi järjestänyt täällä seudulla 1936 hirvipeijaiset porukallemme. Nautittiin muutakin kuin raitista ilmaa. Näissä ensimmäisissä peijaisissamme oli mm. 4 litran kannu kunnan eurajokilaista pontikkaa ja hauskaa oli. Ei riittäisyyksiä kuten nykyään tapahtuu. Myös 1947 ampuessani karhun Savukoskella pidin kunnan peijaiset siellä. Syötiin karhunlihaa, kunnioitettiin vainajaa ja ennen kaikkea koko kylä oli hutikassa, vanhat ämmätkin. Karhua tosiaan juhliittiin ja mm. juotiin sen verta. Saunottiin ja siis vietettiin ikimuistettava ilta, todella karhun kunniaksi, ei ampujan eli minun." (111)

Kertomus sisältää viittauksen karhunpeijaisiin. Aivan ilmeisesti sekä hirvi- että karhunpeijaisissa on draamallisia piirteitä (112), mutta nuo piirteet eivät välttämättä kumpua samasta lähteestä eivätkä ole koskaan olleet samankaltaisia. Itse asiassa myös karhuriitti on aikain saatossa ja paikallisesti vaihdellut. Karhunpeijaiset ovat olleet paikoin varsin koruton tapahtuma eikä suinkaan niin värikäs spehtaakkeli kuin Sarmelan konstruoima riitti. Mm. eteläkarjalaista 1700-1800-luvun kansanelämää kuvannut Johannes Häyhä kertoo varsin koruttomasti jahtivoudin alaisuudessa

tapahtuneesta karhunkaadosta (113), jonka päätteeksi isännät lähtijäisiksi jakoivat karhunlihat keskenään ja nahkat laitettiin kuivumaan. Kansanelämän tutkija T.I. Itkonen kuvaa lappalaista karhunkaadon juhlintaa: "Illalla pannaan tulelle karhunlihakeitto...Lakit otetaan päästä, kädet ristitään ja isäntä lausuu: 'maistukoon hyvällä onnella, henkeni edestä (=hengenvaaralla saatu), sivu kaikkien kateiden' ". (114)

Johdantoluvussa esittämieni perusteluiden lisäksi ei käsitykseni mukaan ole mitään syytä tarkastella hirvipeijaisia karhunpeijaisten jatkumona. Pikemminkin ne ovat jatkumoa syksyisten tappajaisten juhlinnalle. Peijaisilla on murteissa monivivahteinen merkitys. Se voi merkitä lähes minkä tyyppisiä pitoja tahansa häiden, hautajaisten tai syntymän kunniaksi ja sen lisäksi se voi merkitä pelkästään ilonpitoa ja juhlintaa. (115)

Peijaismuotojen historia voidaankin neliöidä elämän ja kuoleman akselilla:

Kuvio 2. Peijaismuodot

Kuviossa olen rinnastanut peijaiset agraariseen tappajais-juhlaperinteeseen. Kekkerit sisältävät eri tyyppiset peijaamismuodot lapsen syntymästä tantsuihin. Ja juhlanan seremonialliset peijaismuodot häät ja hautajaiset ovat oma ryhmänsä. Syvä-semantiikaltaan häät ja peijaiset ovat toistensa vastakohtia. Häät ovat ilojuhla, jossa myös rituaalisesti surraan ja itketään, kun taas peijaiset ovat ilonpitoa teurastuksen, sadonkorjuun, tai raskaan työn, päätteeksi. Hautajaiset taas ovat totaaliturun juhla ja kekkerit ilon juhla. Peijainen pohjimmiltaan merkitsee eksistentiaalista juhlamuotoa, jossa ilo ja suru, syntymä ja kuolema kohtaavat semanttisella tasolla. Juomingeilla lienee alkujaan pahalaisten karkoitusriitin luonne, vaikkakaan emme voi tietää, ovatko nuo demonit olleet vain synkeitä mielialoja vai todelliseksi kuviteltuja olioita.

6.1 Juhlaperinneselvitys 70-luvulta

Suomen Kotiseutuliitto on Timo Kukkasmäen selvityksessä kartoittanut Suomen paikallista juhlaperinnettä perusteellisesti 1970-luvulla, mutta tästäkin muutoin yksityiskohtaisesta ja tarkasta selvityksestä on rajattu hirvipeijaiset pois, vaikka monet kriteerit olisivat puoltaneet niiden ottamista mukaan tutkimukseen. Esimerkiksi tutkimuksen kyselylomakkeen kohta j) Muut tapahtumat ja juhlat, joihin on sisällytetty mm. karnevaalit, riehat, festivaalit jne. olisi ollut omiaan kartoittamaan myös hirvipeijaisperinnettä, joka tutkimusajankohtana on ollut vilkasta, koska tuolloin elettiin hirviboomia. Peijaiset ovat vuosittain toistuvaa paikallista juhlaperinnettä, joiden ohjelmisto ja yhteisöllisyyden aste vaihtelee juhlan järjestäjien aktiivisuuden ja resurssien mukaan. Edellä mainitussa tutkimuksessa ei ole erikseen huomioitu myöskään metsästysseurojen toimintaa, vaikka ne järjestävät myös muita kyläyhteisöjen tapahtumia, erilaisia erätempauksia peijaisten lisäksi.

Kukkasmäen selvitys ei ole kuitenkaan aivan ilman huomiota eräperinnettä jättänyt. (116) Työvuoden kierto, vuotuistaphtumiin ja käsityöperinteeseen liittyvien juhlien yhteydessä on mainittu kalastukseen ja metsästykseseen liittyvät tapahtumat, joita on nimetty alalle tyypilliseen mystiseen tapaan komeasti kalskahtavin nimin: Kyyjärven nuottarysäys, Kalariehat eli Kutujytä, joka tutkijan kommentin mukaan todella on rieha tai karnevaali perustuen paikkakunnan vallitsevaan elinkeinoon, ja paikallisen järjestäjän Lions-klubin tavoitteena on saada juhlilla kootuksi tarvittavat varat pelastusliivien ostoon kalastajille. Metsästysperinteestä on selvityksessä lyhyt lausunto: "Metsästykseseen liittyviä juhlia järjestetään useita erityisesti syksyllä, mutta ne ovat tavallisesti suppealle yleisölle tarkoitettuja, useimmiten hirvipeijaisia, joita tämän tutkimuksen yhteydessä ei ole syytä lainkaan käsitellä." (117)

6.2 Pohdintoja ja arvauksia

Hirvipeijaisperinne yhdistyy luontevasti sekä kyläjuhliin, kalastukseen, muuhun metsästykseseen ja erästykseseen sekä elinkeino- ja ruokatalouteen liittyviin tapahtumiin. Hirvikronikkatutkimusaineiston vanhin ohjelmanumero on 1950-luvulta. Juttujen aiheet ovat vanhempaa perua - ikivanhaa. Pienimuotoisia kronikattomia peijaisia porukan kesken on ehkä aina ollut hirven kaadon yhteydessä.

Missä on Suomen vanhin hirvikronikka? Melko varmaa on, että se sijoittuu vuosisadan alkuun tai 1940-luvun loppupuolelle, jolloin hirven seurumetsästys hiljalleen sotien jälkeen käynnistyi. Alpo Harala kuvaa prosessia: "Miehiä palasi sodasta pitkin syksyä, mutta ei heiltä moneltakaan metsälle aikaa liiennyt. Oli töitä rästissä.

Joku nuoli haavojaankin. Muutaman vanhemman isäntämiehen ohella taisin olla niitä harvoja, jotka silloin syksyllä 1944 metsästelivät." (118)

Kertojan sotamuistoihin kuului hirvipartion saaliin juhlinta Karjalan laulumaille. Meno oli identtinen nykypeijaisiin nähden. Eräkirjallinen sota-ajan "kronikka", omakohtainen tapahtumain kuvaus hirvipartion kaadon juhlinnasta ja sitä seuraavien tapausten kulusta perunain, hirvipaistin ja kolmasti kirkastetun ääressä on seuraava:

"Juhlamieli kohosi nopeasti. Laulunpätkiä alkoi kuulua yksin ja yhteisesti esitettyinä Rosvo-Roopesta Stenka Rasiniin ja Volgan lauttoreihin. Joku taisi tavoitella viimeksi mainittuja alkukielelläkin. Ja Lehtis-Topi veteli viisirivisellään Metsäkukkiä ja muuta mukavaa. Oli se korpisoturien kesäjuhlaa. Viimeinen koitos oli aamupuolella, kun seitsemän miehen voimalla yritettiin mukailla veljesten huutoa Hiidenkivellä, jota markkeerasi telttä-alueen keskelle näitä maisemia muotoiltaessa asettunut laakea kivenjätkäle." (119)

Kuvaus muistuttaa siinä määrin nykyisiä peijaiskuvauksia, että kyseessä lienee nykyisten hirvipeijaisten esimuoto. On mahdollista, että peijaisidea Suomen kylissä on syntynyt sota-ajan nostalgisista tunnelmista. Myös siirtokarjalaisen asutuksen leviäminen ympäri Suomen on voinut olla hirvikronikkain laadintaa ja ohjelmallisia iltamia edistävä tekijä. Toisaalta hirvipaistiateriahetket nuotion ääressä ovat olleet suomalaisen soturin mieluisia muistoja sodasta, jossa ei ehkä muutoin paljon iloa ollut. Ennen muuta peijaisperinne on kuitenkin voinut syntyä hirvikannan kasvun ja metsästysmahdollisuuksien lisäyksen kautta. Oma merkityksensä on myös sillä seikalla, että Suomessa metsästys on kansan harraste eikä vain herrain huvi. Nykymuodossaan se on myös kylien yhteisöhengettä säilyttäjä. (120)

Suomalaiset ovat suhteessa väkilukuun maailman innokkaimmat metsästäjät. (121) Siksi täällä on myös säilynyt elävä tietoisuus saaliin kulttuurin syvimmästä olemuksesta sekä runollinen kyky ja tarve ilmaista nämä tunnot, joiden mukaan myös kansallisrunoilija Runeberg on laatinut 1800-luvun jahtikuvauksensa Saarijärveltä. J. L. Runeberg oli itsekin metsästäjä, mutta rannikkoseutujen asukkina ennen kaikkea linnustaja. Suurriistan pyyntiin hän asennoitui ihannoiden kuten metsästäjien tapa on. Hirven ja karhunkaatajat ovat sankareita, joiden seikkailuista metsällä tahtovat myös naiset kuulla, kuten Hirvenhiihtäjä -runoelman Henna. Henna tiedustelee metsästä palaavalta Matilta:

"Nyt sinä selvittää", hän virkkoi, "saat, hyvä vieras", riidan mulla jok'on kera toisen tään talon immen: hältäkö saan minä vain hän multako neuvoja kirjan.

Jos sinä ammuut parhaiten, minä hältä ne voitan;
 Pekka jos oivin ol' ampuja taas, hän multa ne voittaa."
 (5. laulu/75-79)

Vedonlyönnin avulla uteliaisuuttaan tyydyttävä Henna saikin pienten nuhteiden jälkeen kuulla tuoreeltaan tapahtumat metsältä. Tätä tapahtumaa voidaan pitää identtisenä nykypeijaisten motiiville. Henna edustaa kotiväkeä, joka tahtoo kuulla miesten toimista ja metsäonnesta. Nykymuodossaan tämä kirjataan ja kerrotaan suurelle peijaisjuhlijain joukolle kerralla hirvikronikkana ja muunnelmat teemasta illan mittaan. Runebergin runoelmassa sama tapahtuu pienemmissä puitteissa. Tapahtuman autenttisuuden kuvaajana kronikoitsija eli kertoja on sijoittanut Matin suuhun kuvauksen neljännen hirven kaadosta ja mestarilaukauksesta. Laukaus on myös nykykronikoissa keskeinen kerronnan motiivi. Hirvenhiihtäjissä laukaus on liitetty myös pyssyepisodiin ja sotamuisteluihin. Ase, laukaus ja kaato ovat hirvikronikoiden ja peijaistarinoiden erottamaton pyhä kolminaisuus.

6.3 Peijaismerkityksiä

Peijaiset tarkoittavat suomalaisessa kansanperinteessä alun perin suuria pitotapahtumia joko teurastuksen, (122) onnistuneen suurriistan metsästyksen, häitteen tai hautajaisten kunniaksi. Ne ovat olleet tavalla tai toisella saaliinsaant juhla riippumatta siitä, onko saalistajana ollut metsämies, sulhanen tai kuolema. Peijaisperinne sisältää syvä-merkitystasolla elämän ja kuoleman tapaperinteet ja on sellaisenaan eksistentiaalisemioottinen tapahtuma. Kaikki peijaisjuhlamuodot liittyvät elämän kiertoon ja hedelmällisyyteen tai elämälle tärkeän ravinnon hankintaan, tappajaisiin. Tappajaiset ovat olleet myös sadonkorjuujuhla, jota on vietetty niin vilja- kuin karjasadonkin kunniaksi. Tappaminen on merkinnyt myös puimista.

Hirvi- ja karhunpeijaisten agraari muoto on sikojen ja lampaiden syysteuerastukseen liittyvät tappajaisjuhlat. Nykyaikaisin, mutta ilmeisesti myös arkaaisin versio näistä vuotuisjuhlista on vietetty ja vietetään hirvipeijaisina, joiden juhlanumerona hirvikronikoita esitetään. Siten hirvikronikat ovat jatkumoa tapa- ja runonlaulanta-perinteelle. Etevimmat Vienan ja Raja-Karjalan runonlaulajat ovat olleet myös taitavia erämiehiä ja koirankasvattajia. Toisena ohjelmanumerona juttujen ja mahdollisen tanssin ohella on ateriointi. Nykyisissä hirvipeijaisissakin nautitaan juhla-ateria pyydystetyn eläimen lihasta. Ateriana on yleensä hirvikeittoa, mutta peijaisateria saatetaan tarjota myös paistina, voileipinä tai lihamykyinä paikallisten tapain ja emäntien tai isäntien taidon mukaan.

6.4 Hirvikronikka

Kronikalla tarkoitetaan yleisessä kielenkäytössä historiallisiin tapahtumiin liittyvää kertomusta. Se on kertomus menneistä ajoista. "Historia" -sana on monissa eurooppalaisissa kielissä synonyyminen tarinan, kertomuksen kanssa, jossa tositapausten lisäksi on mukana myös fiktiivinen aines. Hirvikronikat täyttävät kummankin kriteerin. Kerronta perustuu tositapahtumiin, mutta on höystetty kertojan persoonallisella näkemyksellä. Tilanne on ambivalentti, kronikoitsija puhuu ikään kuin kaikkien puolesta yhteiset tunnot, mutta käytännössä hän on kykenevä puhumaan vain oman näkemyksensä tapahtumain kulusta, vaikka pyrkimys olisikin kuvata tapahtumat objektiivisesti totena. Kaikkea ei kuitenkaan kerrota, joten aines, joka on konsentroitunut peijaistarinoihin, on tunnesävyttynyttä.

Yhteisöllisenä kerrontana hirvikronikat ovat Matti Kuusen termistöllä luokiteltuna yhteisökronikaatteja, osa on jokulaatteja eli humoristisia kertomuksia omakohtaisesti koetuista tositapahtumista. Kronikat ovat juttuja, joiden muoto voi vaihdella suorasanaaisesta runomuotoon, murteesta yleiskieleen, lauluista näytelmiin, mutta muodosta riippumatta yhteisenä nimittäjänä on yhteinen kokemus, luonnon ja kulttuurin kohtaamisen ohjattu folkdraama, jonka puitteet säännellään vakiintuneilla tavoilla sekä lakiasetuksin. Hirvikronikat ovat satunnainen, mutta silti yleinen ilmiö kautta Suomen ja ne ovat syntyneet yksittäisten sanaseppojen tunnetun taidon tuloksena ohjelmanumeroksi hirvipeijaisiin. Suosio on yleensä taattu, mitä todistaa perinteen jatkuminen yli vuosikymmenten. Mestarikronikoitsija Arvi Venäläinen kertoi urastaan seuraavaa:

"Mitenkä minusta kronikoitsia? Vehmasmäen seuran hirvipeijaisiin piti saada jotakin jutuntapaista, miesporukalla istuttiin iltaa ja sommiteltiin yhdessä, muutama arkki paperia tuhrattiin, luettiin, korjattiin ja töhrättiin, ei muka onnistunut. 'Kuulkaas ukot' tuumi joku, annetaan Arville hyviä vihjeitä löytää se ite lissee, luvataan konjakkipullo kyllä se siitä. Ja pullo tuli. Siitähän se alkoi ja tavaksi tarttui. ...Kyllä yleisö joille olen esiintynyt on kantanut minua tänne asti. Onhan se lämmittänyt ja mukaviksi muistoiksi jää." (123)

Kronikka voi sisältää myös eeposmaisia elementtejä. Eepostutkija Jan Knappertin mukaan melkein mikä tahansa hyvä tarina jostakin seikkailusta tai poikkeuksellisesta teosta saattaa antaa ainesta eepokseen, jos se vain on hyvin strukturoitu, siitä tulee suurta. (124) Eepos syntyy, kun kulttuurille merkittävä kertomusperinne löytää etevän tulkin, joka konstruoi runostosta kokonaisuuden joko suullisesti tai kirjallisesti. Suullisena kertomuksesta tulee kansaneepos ja kirjallisena taide-eepos. Suuret kertomukset ovat myyttejä, joten hyvät tarinat sisältävät aina

joitain syviä symbolis-semioottisia merkitystasoja ja ovat siten osa kansallista mytologiaa.

6.5 Muita peijaiskulttuurikäsitteitä

Kun Yrjö Yläne kirjoitti metsästyskulttuurista vuonna 1950 antologiaan *Suomen metsästys*, niin hän sisällytti artikkeliinsa metsästyshistoriaa, tavat ja uskomukset, riistanhoidon ja lajituntemuksen, lain ja hyvän metsästystavan tuntemuksen sekä ampumataidon, mutta peijaisista hän ei maininnut sanallakaan. Voidaankin puhua ensimmäisten peijaisten mysteeristä.

Vuoden 1997 hirvijahtioppaassa (125) on erityinen luku *Tapaperinteet ja peijaiset*, jossa peijaisten alkuperä sijoitetaan 1950-luvun alkuun Savoan, josta tapa levisi muualle maahan. Metsästäjäorganisaatio on valtakunnallinen, joten vaikutteet saattavat levitä eri puolille Suomea melko nopeasti, mutta silti kronikka-aineisto ei tue sitä käsitystä, että tapa olisi lainaa. Idea peijaisiin on voitu saada lehtien peijaisselostuksista tai järjestötoiminnan yhteydessä. Varmaa on, etteivät peijaiset olleet yleinen kansantapa vielä 1950-luvun alussa eikä myöskään vuosisadan alun rauhoitusaikana. Suomen Metsästäjäliiton toiminnanjohtaja Juha K. Kairikon selvityksen mukaan ensimmäinen hänen tiedossaan oleva peijainen on ollut Savossa 1950-luvun alussa. (126)

Kuitenkin kansatieteellisessä tutkielmassaan hirviseurueiden toiminnasta syksyllä 1966 Veikko Anttila mainitsi omalaatuisen instituution, peijaiset, joka oli tuolloin "viime vuosina" syntynyt eli 1960-luvun alussa. Tuolloin tapa oli jo levinnyt yli maan. Anttilan tutkimus on myös ensimmäinen, jossa hirvikronikat mainitaan. Peijaisohjelmasta todetaan: "Ohjelmassa on lisäksi usein pyynnin kulkua kuvaava kronikka sekä metsästyksenvalvojan tai muun henkilön pitämä esitys riistanhoitotyöstä, jonka kannalta peijaiset ovat tärkeä tiedotustilaisuus." (127) Edelleen selvitys toteaa, että Multialla peijaiset järjestyivät vuonna 1944 Koppisten veljesten toimesta. Punkalaitumelle peijaiset ilmaantuivat 1964 ja Rymättylään 1966. (128)

Tieteellisen tutkimuksen ulkopuolella uudesta perinnelajista teki selkoa eräkirjailija, metsänhoitaja Pekka Reinikka 1970-luvun metsästysoppaassa *Hirvijahti*. Eräperinnekulttuurin innokas puolestapuhuja ja kehittäjä oli myös ylimetsänhoitaja Tauno V. Mäki, joka tunnetaan metsästäjäpiireissä armoitettuna kertojana ja eräperinteen vaalijana.

Hirvikanta kasvoi vuosisadan alusta vuosikymmen vuosikymmeneltä ja saavutti huipun 1970-luvulla, jolloin peijaisperinnetapa ilmeisesti yleistyi, vakiintui ja varioitui eli sai ohjelmalliset muunnelmansa eri paikkakunnilla. Nykyisissä hirvipeijaisissa

ohjelmanumerot vaihtelevat. Läheskään kaikissa Suomen noin 4000 metsästysseurassa ei vietetä ohjelmallisia hirvipeijaisia - ei ainakaan kronikoinnin muodossa. Suullisen kronikan vastineena voi olla jahdinjohtajan katsaus, video tai elokuva metsältä tai näytelty kuvaelma. Peijaiskäytäntö vaihtelee.

6.6 Verrokkipeijaiset ja perinnekatkot

Kansallisrunoilijamme hirviepos sisältää metsästyskuvauksen, sekä ohjelmallisen iltaman, jossa oli nykyisten hirvitanssiaisten meno; tanssia, maljoja ja puheita. Peijaisten syy oli kahtalainen, erittäin onnistunut hirvijahti ja yhdet kihlajaiset, ohjelmassa oli puhe, tanssia ja jutustelua ja uusien tuttavuuksien ja ystävyyksien solmimista. Eepos syntyi Runebergin Saarijärvellä saamista vaikutteista, joten kartanoiden ja suurtilanomistajien mailla on ilmeisesti 1800-luvun alussa vietetty pienimuotoisia hirviseurueiden peijaisia oman väen kesken ja on myös mahdollista, että Runeberg oli saanut innoituksensa jahtirunoelmaansa Lönnrotilta saamista vaikutteista, jolle vuorostaan C.A. Gottlund oli ilmaissut ihailunsa suomalaisleepikoista jo ennen Kalevalan kokoonpanoa. Miten lienee ollut tuolloin kansan tapa? Tapa katkesi, kun lainsäädäntö ja sen valvonta kehittyivät ja vuonna 1868 hirvi rauhoitettiin kokonaan.

Taukoa kesti 31 vuotta, ja se päättyi Viipurin lääniin vuonna 1899 myönnettyihin 46 uroshirven kaatolupaan. Aikaa hirvenkaatoon oli tuolloin syyskuun ensimmäiset kahdeksan päivää. Luvanvaraisesti alueittain hirvestys oli mahdollista vuoteen 1922. Rungas salametsästys kuitenkin verotti hälyttävästi kantoja, joten Suomen Metsästysyhdistyksen aloitteesta saatiin vuonna 1923 hirvi rauhoitettua Petsamo lukuun ottamatta kymmeneksi vuodeksi. Seuraavan kerran luvallinen hirvenmetsästys mahdollistui vuonna 1933. (129)

Katkeamaton tapaperinne hirvipeijaiset eivät ole, sillä katkoksia on käytännön syistä runsaasti. Ruotsi-Suomen ensimmäiset metsästyssäädökset olivat vuoden 1347 Maunu Eerikinpojan maanlaissa. Vuonna 1442 astui voimaan kuningas Kristofferin maanlaki, jossa hirvenmetsästysoikeus oli pidätetty kuninkaalle, mutta eräissä, laissa nimenomaan mainituissa maakunnissa, mm. Suomessa, saivat muutkin sitä metsästää luvallisena aikana. Hirven pyynti oli kiellettyä paaston laskiaisesta Olavin messuun. (130) Kansa ei kuitenkaan aina pysynyt tai tahtonut pysyä lainmuutosten seurannassa ajan tasalla, joten subjektiivinen metsästysoikeus sai tulkinnallisia vivahteita ja harhakäsityksiä, ja lopulta historiallisten muutosten kourissa 1800-luvulla ryöstäytyi lähes hallitsemattomaksi tilanteeksi. Ilmeisesti kansan suussa tuolloin

oli keskusteluja laista ja sen tulkinnoista, sekä sen oikeutuksesta ja selkeydestä, koska ajan kuvauksena Hirvenhiihtäjissä Runeberg kertoo Matin suulla komisarjuksen suhteesta metsästysoikeuteen:

"Herrahan ottaa myös koko vastuun, muori, se muista, vallesmanni jos oikeuteen manauttavi meidät. Tarkoin mietihän: ei sais ampua hirviä muut kuin ruhtinas yksin vain, kun joskus käy tämä maassa."
(1. Laulu/68-71)

Pohdinta jatkuu vielä toisen laulun säkeissä Matin suulla:
"Kanssasi käyn halumielin, kun näet hirviä hiihtää hauskuudekseni saan sekä Hennaa kuulua nähdä. Vaan kysyükseni suo toki ensin, mielevä Pekka: ettekö pelkää hirvestää lain kieltoa vastaan?"
(2. Laulu/96-99), johon Pekka vastaa:

"Hei, tääll' ensikö hirvet siis tänä päivänä kaatuu? Huolt'ei, vaikkapa sois lakikartanon ympäri luodit."
(2. Laulu/104-105)

Hirvieepoksen alussa todetaan, että kimmokkeen metsälle oli antanut se seikka, että hirviä oli nähty lähimailla, jonka johdosta komisarjus oli pyytännyt torppareitaan kokoontumaan seuraavaksi päiväksi pyyntiin. Kihlajaiset olivat ehkä sopiva peitesyy järjestää juhlat, mutta vaikeaa on sanoa, juhlistiinko hartaammin nuoren parin onnea vai neljän hirven kaatajaisia, eräonnea.

6.7 Yhteenvedot

Vaikuttaa siltä, että peijaisperinne on aktualisoitunut yksittäisissä ryhmissä eri puolilla maata sen mukaan miten hirvikannan suuruus ja juhlintahalukkuus sekä muu motivaatio on antanut aiheita. Osaltaan siirtokarjalaisten haja-asutus on voinut vaikuttaa sotien jälkeen perinteen syntyyn ympäri maata. Toinen juonne tulee sosiaalisesta hierarkiasta ylhäältä käsin. Jo vuosisadan vaihteessa oli toiminnassa vireitä herrain metsästysseuroja, joiden tapoihin kuului kaatojen juhlistaminen illanvietolla. (131) Ko. seurueet ottivat mallia juhlintaan eurooppalaisesta erätraditiosta ja aateliston metsästystavoista. Mm. metsästystorvien käyttö signaalivälineenä sävelmineen on lainaa yläluokkaisista keski-eurooppalaisista tavoista. Kuvaavaa on, että tämä metsän soitannollinen puoli ei ole juurtunut suomalaiseen eräperinteeseen. Ei, vaikka kansanomaisetkin piirteet äänisignaalien käyttöön metsällä ovat löydettävissä karjan laiduntamisperinteestä. Aseen murteellinen synonyymi tuliluikku on perua luisen paimentorven nimityksestä. Nykymuotoiset hirvipeijaiset alkoivat muotoutua 30-luvulla metsästysseuratoiminnan vilkastuessa, mutta sotavuodet katkaisivat tradition, joskin toisaalta vahvistivat sitä upseeriston ja miehistön solidaarisuuden tunteina hirvipartioissa ja heti sotien jälkeen lähdettiin jahtiin. Tietolähteiden mukaan ensimmäiset

nykymuotoiset, maanomistajille kiitoksena pidetyt hirvipeijaiset vietettiin vuonna 1944 Multialla.

7. KESKEISET AKTANTIT

Hirvenmetsästyksessä keskeisiä toimijoita on arvo-objekti hirvi, hirvenmetsästäjä koirineen, aseineen, torvineen ja puhelimeineen sekä koira. Hirvestysfunktioissa koira on mainittu funktio F14:ssä "Taika-kalun saaminen", koska hyvän metsästyskoiran katsotaan olevan onni omistajalleen ja metsästysmenestystä edistävä tekijä. Koiran ohella taianomaisen tehon omaava subjekti on metsästysase ja viestintä-laitteet kuten metsästystorvi tai sen nykyversio radiopuhelin. Hirvi on sijoitettu funktioihin F12 tai F13. Hirvenmetsästyksen keskeinen aktori ja aktantti, metsästäjä sijoittuu funktioon F29-Sankarin muodonmuutos, jonka alla käsitellään teemaa kotiminän ja villiminän välillä ja metsästäjäprofiilia.

Arkaainen vastapari muodostuu aktanteista hirvi kontra metsästäjä. Greimasin myyttinen aktanttimalli muodostuu fokuksena toimivan, tavoiteltavan objektin ympärille, joka koetaan haluttavana, euforisena ja vastaavasti tuon halutun objektin (tässä: hirven) menetys on dysforinen, frustroiva tapahtuma.

Hirvijahdin aktanttimalli voidaan konstruoida seuraavasti:

Lähettäjä --->	Objekti --->	Vastaanottaja
LUONTO	HIRVI	HIRVISEURUE
Auttaja --->	Subjekti <---	Vastustaja
KOIRA	METSÄSTÄJÄ	EPÄONNI

Malliin voidaan soveltaa E. Tarastin kertomaa tulkintaa hirvijahtikorpuksen sovellettuna. (132) Metsästäjä on sankari-subjekti, jonka sankaruus kulminoituu kaataja-aktorissa. Usein jahdissa kaato mahdollistuu auttajan eli koiran haukun avulla, kun taas sää tai muut olosuhteet voivat olla vastaisia. Luonto on tavoitellun objektin, hirven liikkeelle lähettäjä, ja jahti huipentuu, kun vastaanottaja eli hirviseurue on saanut kaadettua luvanvaraiset hirvet. Palkkiona vastaanottaja nauttii hirvikeiton hyvän seuran kera.

Saattaa tuntua ylimitoitetulta sijoittaa radiopuhelin eli kännykkä, koira, ase tai metsästystorvi taikakaluiksi, mutta sadunhoitoisuutta ja uskomuksellisia aineksia näihin välineisiin on aina liitetty, runollisuuttakin runsain mitoin. Taikakalun keskeinen

toimintohan on olla sankarin auttaja hänen seikkailuissaan ja pelastaa hänet tukalasta tilanteesta. Seikkailusta selviytymisen tilanne on hirven löytyminen, johon tarvitaan koiraa. Kaatoon tarvitaan ase, ja seurueen jäsenten kokoamiseksi metsästä ja jahdin päättymisen tiedottamiseen tarvitaan merkinantoja, jotka voivat tapahtua joko merkkilaukauksin, torvisignaalein tai puhelinviestein. Samoin keinoin hankitaan myös tarvittaessa kuljetus- ja muu apu paikalle ja kootaan eksyneet.

Aseiden sadunomaisuus ja myyttisyys on havaittavissa niiden nimeämisessä ja koristelussa, filigraaneissa kuten esim Aini Tahvanaisen kuvauksessa metsien miehen työkalusta: "Tiesin myös, että Aapolla oli aina mukanaan pyssy, jota hän nimitti Täystuhoksi, ja koira, jonka nimi oli Apu. Ja tämä sen vuoksi, että `jos hätä tulee, niin Apu on lähellä`, niin kuin Aapo itse asian ilmaisi." (133) Yhtä lailla metsästystorvi on voinut saada osakseen mystifiointia. Alpo Harala muistelee taikakaluja metsällä seuraavasti:

"Kun suoriudumme lähtöön Vongoi häipyy heti metsään ja kohta haukku kuuluu entiseltä paikalta. Nyt minun täytyy puhalttaa torveen. Sitä se uskoo ja on pian luonamme.
 - Onhan se melkoinen hirvikoira ja tottelevainen, uskoo torvea, toteaa Jouni.
 - Juu, vain tätä torvea. Se on ainutlaatuinen. Metallisen torven ääni on mielestäni kauhistus suomalaismetsissä. Siksipä teetin aikoinaan kansansoittaja Teodor Revolla tilaustyönä tällaisen kalevalaisen metsästystorven. Se on tukeva, mutta kevyt; haapapuinen, tuohella päällystetty. Sen ääni on pehmeä, mutta kantava, kuten huomasit." (134)

7.1 Hirvi

Aineiston focus, keskeinen toiminnan objekti ja toisaalla toimiva subjekti on hirvi, **alces alces**, josta eksaktein englanninkielinen nimitys on norwegian elk, mutta yhtä relevantti ja osin jopa selkeämpi nimi voisi olla vaikkapa scandinavian moose. Hirveen liittyy runsaasti mystifiointia, joista tunnetuin ilmaisu lienee Kalevalan Hiitten hirvi ja sen kansainvälinen versio yksisarvinen. Kronikat eivät tarkemmin kuvaa hirven tapoja tai ulkoista olemusta, maininnat kohdistuvat voittopuolisesti hirven kokoon, juoksutyylisiin tai sukupuoliin.

Käytännössä kronikkain viehätys perustuu hyviin tietoihin hirven elintavoista ja biologiasta. Aktanttina hirvi on yhä Hiiden hirven lailla myyttinen. Hirven kulttuurihistoriaan kuuluu suuri hyödynnettävyys. Sitä on käytetty koemielessä koti- ja vetoeläimenä. Se on eläintarhojen vetonaula. Hirvisaalis on historian saatossa hyödynnetty päineen nahkoineen, luineen ja karvoineen. Hirvestä saadut tarvekalut ovat olleet hyötykäytössä kodin estetiikassa esim. hirvensarvinaulakkona tai talja seinäkoristeena. Uskomukset ja

tarinat ovat säilyttäneet hirvifolkloren perintöä sukupolvelta toiselle tarinain, kaskujen, kirjallisuuden ja sarjakuvien muodossa ikään kuin salassa julkisuudelta. Silti hirvi kiehtoo yhä edelleen.

Hubertus-pyhimys elää puheissa suomalaismetsissä vielä 2000-vuoden vaiheilla samoin kuin uskomus hirvensarvien ja/tai lihan potenssia kohottavasta vaikutuksesta. Kaskutyyppejä "mies hirvenä" eli surmansa saavana metsästäjänä ajankohtaistaa antiikin myyttiä ja "hirven jalat" kertoo klassista Cesarin Gallian sota -teoksessa kertomaa metsästystarinaa. Paroni Münchausenin juttu hirven päähän kasvaneesta pensaasta on perua luonnonoikusta, jossa hirvi saa taudin seurauksena ns. peruukkisarvet. Hirvi on suosittu kuva-aihe kuvaamataiteen ohella myös heraldiikassa ja varsinkin metsästysseurojen seuramerkeissä. Hirvimyyttiä ja uskonnollista kerrostumaa edustavat hirviaiheiset kalliopiirrookset ja kansanrunot kuten Hiiden hirven hiihdäntä, mutta mikään varsinainen enne-eläin hirvi ei säilyneiden tietojen mukaan ole ollut suomalaisessa kulttuurissa. Sen sijaan hirvi on ilmeisesti ollut karjalaisten merkittävä toteemieläin karhun ja joutsenen rinnalla. Verrokkiaineiston Lönnrotin Uuteen Kalevalaan konstruoimaa Hiiden hirven hiihdäntä -runoa on taltioitu vain Vienan ja Raja-Karjalasta, mutta ei enää edes Kainuusta. (135)

Hirvi on pohjoisen havumetsävyöhykkeen asukki, ja sillä on kahdeksan alalajia. Ulkomuodoltaan kaikki hirven alalajit muistuttavat toisiaan. Euroopassa antiikin aikoina hirvikanta on ylettynyt myös eteläiseen Eurooppaan. Hirvi on kookkain riistaeläimemme, sen paino voi olla jopa 700 kg ja puolivuotias vasa saattaa painaa 150 kg.

Karkeasti luonnehtien hirvi on alkukantaisen näköinen olio, jolla neljän pitkän jalan varassa on tukeva ruumis ja pitkäturpainen pää, jonka alla heiluu iloisesti hello eli leukaparta, siitä kansanrunouden käyttämä nimitys hellohirvi. Uroksella on suurempi hello. Tärkein ero uroksen ja naaraan välillä on koko ja sarvet sekä peräpuolen väri. Naaraalla valkea kiila ulottuu jalkovälistä peräaukkoon, kun taas uroksella valkoista on vain jaloissa.

7.1.1 Sarvet

Hirvensarvet voivat olla joko hanka(hanko)sarvet tai lapa(lapio)sarvet. Lapasarvia pidetään tavoiteltavampana metsästys-saaliina. Aineistossa ei useinkaan tätä seikkaa eritellä, mutta "komeat sarvet" tarkoittanevat lapasarvia monihaarausisuuden lisäksi. Haaroja sarviin tulee elinvuosien mukaan 1 per vuosi ja siten monisarvisuus on myös osoitus elinvoimaisuudesta ja selviytymiskyvystä. Komeasarvisen trofeen saantitoiveessa voi olla motiivina taustalla primitiivinen jäännös, jonka mukaan vahvan

vastustajan voittaminen ja siltä jonkin osan riistäminen voitonmerkiksi nostaa osan haltijan omaa voimaa ja kyvykkyyttä. Viriiliiyteen liittyy myös sarviin yleisimmin liitetty uskomuksellinen aines hirven sarvien ja kivesten potenssia nostattavasta voimasta.

Lapasarvisuus on ollut arvostettua, joten sen eteen on tehty riistanjalostustyötä. Paavo Voipio pohtii asiaa artikkelissaan 1952 ja toteaa, että hankosarvisuus on hirvillä yleistynyt ja uusi tulokas riistailmiöiden joukossa. Ilmeisesti ennen 1300-1400 lukuja hirvet olivat vielä täysin lapiosarvisia, mutta sitten hankosarvisuus on levinnyt lisääntymiskamppailujen voittajien myötä. (135) Toinen syy lapiosarvisten hirviyksilöiden katoon on Voipion mukaan ollut lapiosarvisuuden 1920-luvulla Keski-Suomesta häviäminen/ hävittäminen ja vuodesta 1925 valtion rahallisen avustuksen turvin varjellut Parkanon hirvet. Tuo noin 50-päinen lauma oli hankosarvihirvistä koostunut. Keski-Suomen hirvetön metsätyhjiö täyttyi vähitellen lännestä hankosarvisilla hirvillä, johon sekoittui idästä lapio-sarvivoittoinen kanta, mutta kanta pysyi silti pitkään hankosarvi-voittoisena. Riistanhoidolliseksi ratkaisuksi lapiosarvisuuden edistämiseksi ehdotettiin eliminointia eli "riistanhoitoa kiväärillä" sekä idän ja pohjoisen hirvien vaellusohjausta, mutta koska tuolloin 50-luvulla Länsi-Suomen hirvikannasta oli 80 % hankosarvisia, niin täydellinen koiraskannan verotus olisi ollut tuhoisa.

Lapiosarvet ovat metsästysmuistoina aina olleet haluttuja, joten kannan parannukseen oli sosiaalinen tilaus, mutta haittana oli salametsästäjät, jotka Voipio toteaa lajinparannusohjelmansa suurimmaksi esteeksi. "On tietenkin selvää, että salametsästys on koko parantamisohjelman suurin vihollinen." Miksi lapiosarvia arvostetaan hankosarvia enemmän? Voipio vastaa: "Hirven sarvien tyyppikysymys on osaksi urheilullinen ja kauneusarvoja koskeva seikka, osaksi myöskin taloudellinen kysymys, kun otetaan huomioon se rahallinen arvo, mikä sisältyy hyvälaatuisiin hirvitrofeoihin.". (136)

Hankosarvet ovat kaksinkamppailussa laposarvia tehokkaampi ase. Kontiolahden nimismies sai eräänä 50-luvun lokakuuisena aamuna ilmoituksen kuolleesta hirvestä. Kuolinsyyksi todettiin toisen hirven kanssa taistelussa saadut vammat. Väinö Lehtinen raportoi näkemänsä Suomen riistan sivuilla: "Paikalla oli katkennut noin miehen käsivarren paksuisia petäjiä, ja paikalla olleet vanhat latvukset olivat katkeilleet. Monin kohdin oli muta ja sammaleet myllerretty aivan sekaisin. Tappelualueelta löytyi noin 20 metrin päässä kuolleesta hirvestä sarven patkä, jonka todettiin katkenneen tämän hirven sarvesta." (137) Edelleen tarkasteltaessa vammojen

laatua onnettomalla taistelijalla todettiin pienehköjen yltäympäri olevien vammojen lisäksi lukuisia pahanlaatuisia vammoja. Muun muassa sydänlihaksen ulkoseinä oli puhkaistu, ja tämä oli tuottanut kuoleman. Sen lisäksi pakaralihaksessa oli 14 sentin viilto ja hirven kivesten juuressa oli kivespussiin yltävä sarven pisto, joka oli vääntänyt toisen kiveksen kokonaan pussista ulos. Myös päässä oli ruhjevammoja ja viiltoja ja hirven kyljissä suuria naarmuja, joista karvat olivat lähteneet kokonaan pois. Tarina ei kerro taistelukumppaneiden sarvilaadusta, mutta pistojen luonteesta voi päätellä, että hankasarvinen oli voittanut jälleen kerran.

7.1.2 Hirven elintavat ja ominaisuudet

Suomessa hirvälle otollisimmat elinalueet löytyvät Etelä-Suomesta ja rannikkoseuduilta, koska hirvi suurikokoisena kasvissyöjänä tarvitsee runsaasti kasvullisuutta ravinnokseen ja eteläisen Suomen rehevyys antaa siihen mahdollisuuden. Myös lumikausi on rannikolla lyhyempi ja sääolosuhteet vakioisempia ja siten hirven elinympäristöksi sopivampia kuin pohjoisen alueen karut, kylmät ja oikukkaat olosuhteet. Kesäisin hirvet viihtyvät alavilla mailla ja soilla, mutta talven tullen ne vaeltavat talvehtimispaikoilleen havumetsäisille seuduille.

Hirven kehittyneimmät aistit ovat haju ja kuulo. (138) Saduilla, myyteillä ja erätarinoilla on yhteisenä motiivina "ihmisen haju", joka paljastaa uhkaavan vaaran myyttiselle tai luonnon oliolle. Suomen metsien kookkaan riistaeläimen arvioidaan olevan täysin värisokean, mutta liikeaisti sen sijaan on hyvä. Se havaitsee liikkeen myös yläsuunnasta, ampumatornista, vaikka hirven odotuksen skeema ei luontaisesti osaa odottaa hyökkäystä yläilmoista.

Varoittavia hajumerkkejä hirvälle ovat mm. ihmisen, tupakan, aseöljyn, auton ja kosmetiikan tuoksut. Sen sijaan nuotiotulten savua se ei pelkää. Hirvi saattaa astua tulille yllättäin ja äännettömästi, joten teho on taattu. Pimeyden turvin osat usein vaihtuvat. Ihmisestä, saalistajasta tulee suojautuja. Tästä eleginen todiste kronikka-aineistosta, yllättävä toiseuden isku saattaa olla liikaa karaistuneillekin hermoille:

HIRVIMIEHET

Nuotion luona nyt miehiä viisi,
hirvimiehiä tietenkin.
Tuli metsästä otus, suuri kuin Hiisi,
iso hirvipä tietenkin.

Se latvoja haapain hamuellen,
asteli rauhallisesti.
Miekkoset nuotiotulillaan,
ne rallatti riemullisesti.

Katkesi laulu, kaatuvi pannu,

hirvi kun tulille astui.
Kaatuivat pullot ja viinakannu,
jollakin housut jo kastui.

Kuusikon suojahan sukkelasti,
miehet ne kilvan karkas,
kun metsien kuningas uhkeasti,
nuotiotulilla parkas.

Kaulansa kaartuvi Pohjoiseen,
se nuuhkien ilmaa haistaa.
Vain hyppy, ja ryskettä pensaitten
ja iäks' on hirvi nyt poissa.

Miehet ne hiipivät hiljalleen,
nuotiotulta kohti.
Noloina toisiaan katsellen.
Eipä moittia toisiaan tohdi.

Ottavat ryypyn nyt murheeseen,
ilohon ottavat kaksi.
- Tämä retki, se jääköön unohdukseen,
sitä ei saa uskottavaksi. (A1)

7.1.2.1 Märehtijä vailla vertaa

Hirveä verrataan usein nautakarjaan, koska se on märehtijä ja sorkka muistuttaa naudnan sorkkaa. Hirven nauttima ravinto vaikuttaa lihan laatuun. Keväthangille hiihdetty hirvi ei paistina ollut kovinkaan makoisa saalis. Liha on talven niukan kauden jälkeen sitkistä, veri sen sijaan saattoi olla arvokas lisä metsästäjän ja hänen perheensä ruokavalioon. Hirvi on sopeutunut vuodenaikojen vaihteluun ravinnon hankinnassa. Periaatteessa se on kaikkiruokainen talviruokaa etsiessään, suosikkilajeja ovat pihlaja ja kataja. Kuusen taimien latvaversojen napsinta on tuottanut monta Tapion pöytää. Talvikautena hirvi syö noin 10-12 kiloa rehua päivässä, kesällä jopa 40 kiloa. (139) Alkukesän ravintona ovat suo- ja vesikasvit ja ruokailu vesirajassa voi kestää useita tunteja päivässä. Syksyisen ravinnon ytimen muodostavat varpukasvit. Tyypillistä hirvellen on, että se valikoi ruokansa kulloinkin tarjolla olevista ravintokasveista. Riistantutkija Tuire Nygren toteekin: "Kaiken kaikkiaan hirvi osaa valita syömisensä niin tarkasti, etteivät tutkijat ole vielä läheskään päässeet perille niiden aivoituksista. Ja mitä ilmeisimmin myös hirvet ovat yksilöitä. Toinen saattaa tykätä sellaisesta mitä toinen ei voi sietää." (140) Talviaika on joka tapauksessa niukkuuden ruokavalion aikaa myös hirvellen.

7.1.2.2 Luonnekuva

Biologiset lähteet ovat hyvin varovaisia luonnehtiessaan hirven "luonnetta". Uudemmat kuvaukset keskittyvät biologisiin määrittelyihin. Vuosisadan vaihteen oppikirjoissa kuten kronikka-aineistossakin on jonkin verran mainintoja hirven "ominaisuuksista".

Määreet vaihtelevat, joten syytä on uskoa, että oikukas ja oppivainen hirvi on, sillä hirven kerrotaan oppivan lähistöllä olevat rauhoitusalueet, joille se vaeltaa turvaan metsästäjiä. Sekä perinteessä että kronikoissa eniten luonnehditaan juoksuun ja jalkoihin liittyviä seikkoja, mutta myös korvat "kuin suppilovahverot" (vrt. Hiiden hirven hyperbola korvat kuin lumpeenlehdet) silmät "pyörösilmä" (Kalevalassa ulpukat), häntä "töpö" ja parta "hello" voivat saada kuvauksia osakseen: Hiiden hirven kuvausta kannattaisi ehkä tutkia myös kansanomaisen iloittelevana hirvikuvauksena.

Hirvi on liikkuvainen eläin. Sen tarvitsemat reviirit ovat laajoja, ja urokset tarvitsevat liikkuma-alaa enemmän kuin naaraat. Seikalla on merkitystä, kun kartoitetaan hirven kulkureittejä jahdin passipaikan suunnittelua, riistanhoitotoimenpiteitä tai riistakantalaskentaa varten. Hirvifolkloressa kerrotaan myös, että hirvet oppivat rauhoitetut alueet ja siirtyvät turvapaikkaan metsästyskauden alkuaikoina. Eräässä kronikassa kuvataan tätä ilmiötä runosäkein, jossa fiktiivinen hirviperhe pohtii syyskuoliaan: "Tuonemmaksi siirtykäämme, kauemmaksi kaiotkaamme, piilohon pihan perältä, näiltä niityn laitamilta synkän korven kätkölöihin." (A4, 110-113.) Vuosisadan alun populääri eläinkirja kuvailee hirven olemusta ensin todettuaan, että hirvi rakastaa rämeisiä ja soisia seutuja.

"Hirvi näyttää olevan jokseenkin tyhmä eläin, eikä se ole miellyttäväkään, vaan päinvastoin vaikeasti käsiteltävä, vihainen ja tappelunhaluinen. Kaikesta huolimatta se on sekä hauska että eriskummallinen eläin, ja toivottavaa on, että se tulee vielä kauan elämään niissä seuduissa, joihin viljelys ei liian nopeasti ja perinpohjaisesti tunkeudu." (141)

7.1.3 Hirvituntemuksen merkitys

Hirven elintapojen tuntemus on onnistuneen metsästyksen edellytys. Sukupuolen tunnistus on erittäin tärkeää, koska kaatolupa määritetään ikä-, laji- ja sukupuolikohtaiseksi. Laki edellyttää lajin erehtymätöntä tunnistusta, jos epäselvyyttä kohteesta esiintyy, ampua ei pidä edesvastuun uhalla. Tämä seikka on osaltaan lisäämässä kaatoon liittyvää affektiivisuutta ja ns. passijännitystä. Erehtyminen on inhimillistä, mutta hirvestyksessä siitä saa maksaa sakkoja ja asemenetyksen valtiolle. Tunnistusvaikeuksia väliin on, siitä kertovat lukuisat harhalaukauskaskut. Seuraavassa tyylinäyte rauman murteella tunnistuksen, tuntomerkkien ja määräysten noudattamisen vaikeudesta:

"Lokakuu ensimmäisem päivä aamust kokkonnutti sitt vanhass paikass Siikluamass. Jahtpäälliköm puhutteluss paljastus heti melkone yllätys: ylemält taholt ol näättäk annett semssi orderei, ett ensimmäittek tarttis amppu aikuine maho naarashirv. Koko porukka ol aika tavall niisanotust äimän käkenk ko joudutti fundeerama, ett

millp pahuksen konstiltt tua määräykstemukane elukk saadan tunnistetuks. Ilmesest tul kysymyksehe vaan kaks vaihtoehto: joko tomne arkipäiväne menettely kon kopeloiminen taikk sitt toisen vaihtoehdon ultraäänitähystys. Molemiss olis sama vaikeus sikäli, ett elukk tarttis ensiks saad kii ja sitt pidetyks mone miähe voimin paikallas, ett saadais luatettavi tutkimustuloksi. Ei tomses tilanttess parantun muu, ko luatta vaa hirvmiästen terävä huomiokykyhy ja tälls sektorillp pakka kyll tulema vaikeuksi sillon ko jo etukätten o semne olo, ett ollam pualmahdottomann tehtävä edess. Jukan kohdallakin kävei sitt nii, ett kaatotapahtuma jälkke elukam päähä ilmestys iha yllättäem pari suuniles viidentoistsenti mittast luupiikki, yks kummallekkim pualellp päät ja Jussin tapauksess ol tilanne sitt nii kinkkine, ett vast teurastamoll ja siäläkkki vast tiättellisen tarkam purukalusto analysoinnin tuloksens selvis lopulisest, mikä otus ol kysymyksess, hirveks se kyll ol heti alualkkatem pystytt varmuudell määrittelemä. Onneks saatti sitt todet, ett Vesku hoksottime oliva jälleen kerra ihan kohdallas ja nii hän kellist juur semse elukan ko etukätte ol ylemmält taholt käskett. Se ol koko porukan kannalt niin arvokas teko, ett me voidais täysim perustellust ehdotta Veskull jotta sopivaist arvonimi. Ens mullk kävei miäless semnen tittel kon gynekologi honoris causa eli kunniagynekologi, mutt ko mää tarkemmi assia fundeerasi, ni mää tulin kumminki siihen tuloksehe, ett tuan tittelin tarttis oll aika selväs yhteydess juur tohon kaatotapahtumaha ja tällp perustell mää sitt sain kehitetyks semsen tittelin ko. mahologi. Mull ei ol mittän käsityst siit, ett kuippali tomnen tittel tulis maksama ja sentähden o varmast pareve jättäk koko asi piäneks aikka hautumaha." (A21, 66-96)

7.1.4 Hittavainen ja peuramytti

Menneistä hirvipeijaisriiteistä ei ole säilynyt tietoja, mutta oletettavasti Laatokan Mantsinsaarella vietetyt jokavuotiset härkäuhrin Iljan pyhänä ovat perua hirvi(peura)peijaisriitistä, koska pitöpöytäen käytäessä lauletaan seuraava Iljan virsi:

Ilia pyhä isäntä,
 Pyhä Petro armollinen,
 Laskeu maahan taivosesta,
 Laskeu maahan maajalalle,
 Tule meille vierahisin!
 Meill'on viinat ja oluet,
 Meill'on viinat viienlaiset,
 Oluet yheksänlaiset,
 Saijat neljänsarvelliset,
 Kakut kahenkuorelliset,
 Mesileivät mielelliset.
 Meill'on kalat kaikenlaiset,
 Tuotu tetrit lehtikorvat,
 Saatu sarvipäät jänikset
 Pyhän Iilian varaksi,
 Pyhän Petron kunniaksi. (142)

Sekä Martti Haavio, että Julius Krohn ovat kertoneet Mantsi-saarelaisten tarinan härkäuhrin synnystä. Tarinan mukaan peura oli joka vuosi uinut poikki lahden saarelle tapettavaksi, mutta eräänä vuonna ehdittiin härkä teurastaa ennen peuran saapumista ja siten juhlariitti muuttui härkäuhriksi. (143) Toinen mielenkiintoinen mytologinen hirvirypäsarvoitus on se, että ym. runossa, Iljan virressä mainitaan sarvipää jänis. Jäniksellä viitataan sarvipäiseen märehtijään, joka voi olla metsän tai kotipiirin nautakarjaa. Tutkimusaineiston mukaan hirveä nimitetään vieläkin isoksi lihaksi

tai isoksi jänikseksi. Hittavainen tunnetaan Mikael Agricolan jumalluettelossa jäniksenpyytäjän jumalana. Onko suomalaisessa mytologiassa todellisuudessa **Hittavainen** (Hiisi) alkujaan hirvijahdin jumala? Esteettisistä syistä hirveä on kansanrunoissa nimitetty myös peuraksi, eikä kerronnasta läheskään aina voi päätellä, kummasta on kyse. Sama ilmiö on myös tutkimusaineiston korpusteksteissä. Tarkka lajiluokitusten nimitys on muotoutunut vasta Linnén työn tuloksena ja perinneaineistosta ei todellakaan aina selviä onko hirvi peura vai peura hirvi.

7.3 Hirvikoiramytologia

Vainu on metsästyskoiran erityisen kiitettävä ja käyttökelpoinen ominaisuus. Vainu, jäljittäminen sekä vainoaminen on metsärunoissa rinnastunut hajuun ja herkkään hajuaistiin. (144) Ominaisuus elää perinteessä vainolaistarinoissa koirankuonolaisista, jotka olivat vihollisia ja takaa-ajajia. Kun hirveä metsästetään yksin tai vain muutaman miehen voimin, metsälle otetaan mukaan metsästyskoira avuksi. Myös seurueet käyttävät ajometsästyksessä koira apuna jäljitykseen tai hirvenhaukkuun.

Hirvikoirat ovat tulleet ja tuotettu Suomeen pääasiassa kahdesta suunnasta, idästä Venäjän Karjalasta sekä länsisuunnasta Norjasta. Rodultaan hirvikoira on yleensä pystykorva. Aineistossa ei ole mainittu minkä rotuinen hirveä haukkuva koira on, mutta oletettavasti luonnehdinnan kohteina ovat lähes poikkeuksetta pohjoismaisen vuosituhansia vanhan metsästyskumppanin jälkeläiset.

7.3.1 Nimikkokoira

Koira on ihmisen kotieläimistä vanhimpia, joten se on saanut yksilöstatuksen. Sille annetaan kutsumanimi ja kutsumanimen lisäksi koira saatetaan kutsua lukuisilla hellimänimillä. Sanonta "rakkaalla lapsella on monta nimeä" pätee hyvin metsästäjän jahtikumppaniin ja lasten lemmikkiin. Joillain koirilla on sukuhistorian lisäksi nimihistoria.

"Monesti kävi niin, että jos koirilla olikin pyyntiin tullessa nimi - kuten koirilla bruukaa olla - se sai uuden nimen (tai useita uusia nimiä) aivan sen perusteella, miten se onnistui pyyntimailla. Niinpä Mustistakin tuli Suru. Suru muistetaan ehken parhaiten Eljaksen kertomusversiona, kun Allu toi sonnin Mustin ulottuville; siitähän hirvi kerran ajoi Mustia muuan matkan, niin sen perästä Mustille tuli suru puseroon: haukkui hirveä vain ojan pohjalta ja kantojen takaa hyvän, turvallisen matkan päästä." (145)

Eräs vanhakantaisimmista suomalaisista sanoista ja samalla vielä nykyisinkin yleinen koiran nimi on Peni, joka alkujaan on tarkoittanut yksinkertaisesti koira. Elias Lönnrot, monen peninkulman jalkamatkaaja, kertoo lappalaisten laskevan peninkulman

hieman lyhyemmäksi kuin muualla maassa. Pituutta lappalaisen peninkulmassa runonkerääjän arvion mukaan oli noin 7-8 virstaa. Selitys löytyy yllättäin jälleen haukkuominaisuudesta. Lappalaisten peni(n)kulma (saameksi bädnağullam) tarkoittaa etäisyyttä, jolta (tyynellä säällä tai myötätuulella) voi kuulla koiran haukunnan. (146) Täten pystykorvien haukkuominaisuus on jäänyt elämään suomalaiseseen matkakirjallisuuteen ja suomen sanastoon.

Kun eläimelle annetaan nimi, sille annetaan sellaista, mitä sillä itsellään ei ole, ja nimen omaan jotain inhimillistä. Nimi osoittaa, että eläimellä on tietty sija ihmisen harrastuspiirissä, että se on ihmisen myötätunnon ja kiintymyksen kohde. Toisaalta sekä antiikin ajan että nykyajan suhtautuminen koiraan on ambivalentti: se on uskollisuuden ruumiillistuma, mutta myös karkea haukkumasana.

Uskollisuus on terhakasta hirvikoirasta, suomenpystykorvasta useimmin mainittu luonnehdinta. Suomalaisten Argos on nimeltään Peni, joka alkuaan tarkoittaa koiranpenikkaa. Peni on saanut urheuden sädekehän karhuja ja susia vastaan kuolemaan saakka kamppaillessaan. Molempia kotoperäisiä pystykorvakoiralajeja on systemaattisesti 1900-luvun jälkipuoliskolla koulutettu ja jalostettu hirvikoiriksi, mihin niillä on taipumusta. Erikoista pystykorvaroduissa on aistimonipuolisuus. Metsästyskoirat ovat aistierikoistuneita, mutta metsästyspystykorvat kykenevät käyttämään samanaikaisesti useita aisteja, näköä, kuuloa ja hajuaistia riistan paikallistamiseen. (147) Tämä selittää sen, miksi pystykorva on oppivainen sekä suurriistan että pienriistan haukkujaksi ja jäljittäjäksi. Kuulolla on erityisesti merkitystä metsästyspystykorvan jahtityöskentelyssä. Kuulon avulla hirvikoira osaa määrittää hirven liikkeitä ja poislentävän linnun sijoittumista puuhun.

7.3.2 Kumppanin valinta

Osa mytologiaa ovat ne uskomukset, jotka on liitetty hirvikoiran alkuperään ja sen ominaisuuksiin. Hyvän metsästyskoiran valinta on toisaalta taloudellinen ja toisaalta tunneasia. Kyseessä on "taisteluparin" valinta, joten luonteiden yhteensopivuus on saumattoman metsästyskumppanuuden edellytys. Siksi uskomuksellinen aines on ilmeinen, kun määritetään riistaverisyyden tunnuspiirteitä. Tutkimusaineistossa tunnepuoli tulee selvästi esiin metsästyskoiralle laadituissa muistosaakeissa ja eräkirjallisuuden lukuisissa mies-koira työparin kuvailuissa, jotka kuvaavat sekä hellyyttä että kaipuuta.

"Peni, pystykorva 1973-1986

...
Pihapiirin ulkotarhaan

raskaan taakan kanssa menin,
koirista vein sinne parhaan
sinne kuoppaan peitin Penin.

Vaikka jäinkin Sua vaille
joudutin mä meno matkaa,
rikkaimmille riistamaille
missä voit sä jahtii jatkaa.

...
Valmis olit joka erään
selvät sulla ajan kuvat,
läksit silloin hirven perään
kun ol'saatu kaatoluvat.

Taputtelin Sinun päätä
jälkeen oikein hyvän haukun,
kun se putos puusta näätä
haulikolla kiekkopaukun."

...
Kiitollista ylpeyyttä
tuntemahan aina jäänen,
eikä yhtään, sitä syyttä
tunnen, muistan Sinun äänen."
(A112/1-40)

Koulutus ja jalostus ovat metsästyskoiramytologian järkipuolta, sen tekemisen, tietämisen ja voimisen modaliteetteja, mutta koira ominaisuuksineen, vaistoineen ja aisteineen on osa olevaa luontoa, olemisen ja täytymisen modaliteettia. Ylivoimainen uskomusten rypäs kohdistuu hyvän metsästyskoiran valintakriteereihin, joita edustavat mm. kitalaen juomut. (148) Tietyntyppisten merkkien uskotaan ennakoivan pennun riistaverisyyttä. Järkiperaisempää puolta edustaa puhdas päättely toimeliaisuudesta.

"Esim. itse otan VIRKEIMMÄN pennun pentueesta, jos pääsen valitsemaan. Yleensä en ota koiraa ollenkaan, jos en pääse valitsemaan. Pentue on oltava suht'koht' koossa, josta valitsen jne.

Oma logiikkani perustuu yksinkertaisesti siihen, että virkein pentu on etunenässä niin hyvässä kuin pahassakin. Se virkeys takaa elinvoimaisuuden ja oppivaisuuden aika pitkälti. Pennun kanssa voi joutua tekemään töitä hiukan pentueen nynnyintä enemmän, mutta LOPPUTULOS on hyvin usein PAREMPI."
(149)

7.3.3 Vainuamiskyky

Koiran hajuaisti on ihmiseen verraten ylivertainen, joskin toisen aistimuksiin meillä ei ole ymmärryksen kautta kykyä mennä. Koiralle elämismaailma muotoutuu hajujen ympärille. Se määrittää maailman ympärillään hajujen avulla. Koira on hajujen kielten tulkki ja siten ihmisten puutteellisen hajuaistin jatke. Ihmisen kokemukset hajuista ovat rajalliset, joskin sellaisinakin moninaiset ja vaikuttavat. Onpa eräs kronikoitsija korostanut hajua jopa niin, ettei muita eväitä tarvitakaan, kun haju käy passiivisesta ruokailusta. (A 19)

Hajuaistin tärkeyttä korostavaa uskomusperinnettä on myöskin se pohdinta ja käytäntö, joka tähtää koiran hajuaistin turruttamiseen ja totaaliin tai tilapäiseen pilaamiseen näyttelyissä tai metsälle

ja kilpailuihin lähdetessä. Väitteiden todenperäisyyteen on vaikeata ottaa kantaa, koska usein kyseessä on uskomukselliset seikat ja näytön puute. Mitä todennäköisimmin hirven ja koiran maailmat ovat yhteneviä siten, että kummankin eläimen pääviestintäkanava on olfaktorinen eli hajuaistiin perustuva. (150)

Koiralle jäljitys on ensisijaisesti hajumerkkien tunnistamista, hajuvanan seuraamista. Semioottisen semantiikan ja sensorisen koodin etsinnän kannalta on tärkeää ymmärtää, että informatiiviset merkit ovat eri eläinlajeilla kehittyneimpien aistien mukaiset. Aistimattomat seikat jäävät vaille merkitystä. Ihmisen kielellinen merkkisymbolifikaatio tapahtuu korostuneesti näön ja kuulon avulla. Kun koira katoaa metsästäjän näkyvistä on metsästäjän ja koiran välinen kommunikaatio kuuloaistimusten varassa. Haukku toimii viestinä, se on metsästyskoiran puhetta metsästyskumppanille, ja on siksi ansainnut tulla ikuistetuksi moneen, moneen juttuun ja kronikkaan. Hyvä haukkuja muistetaan vielä kuoltuaankin.

7.4 Aseen mystifikaatio

Metsästysaseesta puhuttaessa on kuvaavaa, että metsästäjää kutsutaan myös synonyymillä pyssymies, mies ja ase käsitetään yhdeksi kokonaisuudeksi. Ase on keskeinen esine metsästyksessä. Asetta hirvijahdissa on jahtimiehelle tarjolla vain kahvinkeitäjän tai ajomiehen osa. Ase saatetaan personifioida, sille annetaan nimi ja historia. Se voi olla hieno, filigraanein koristeltu, kallis tai sotasaalis. Se voi olla perintökalu, jonka mukana seuraa monta tarinaa.

Kaatolaukauksesta haaveilevalla tuliase on oltava. Sen lisäksi, että se on välttämätön väline, se on myös arvokas ja sitä on huollettava sekä käsiteltävä varoen. Rihlapyssyt ovat 1900-luvun metsästäjillä vaihtuneet järeäkaliiberisiksi hirvikivääreiksi ja haulikoiksi. Metsästystapakulttuuriin kuuluu osata aseiden oikea käsittely jo turvallisuudenkin tähden. Pieniä ja joskus suurempiakin onnettomuuksia silti sattuu niin kronikkain kuin kulttuurihistorian kertomassa. Elias Lönnrot kantoi turvanaan runonkeruumatkoillaan asetta olallaan eikä suinkaan lataamatonta. Lönnrot kuvaa ensimmäisen keruumatkan sattumuksia ja sanoo: "Toisella rannalla minulle tapahtui se onnettomuus, että pyssyni, jonka olin asettanut puuta vasten pystyyn auttaessani soutajaa veneen vedossa rannalle, kaatui kiveä vastaan, ja haulit valuivat siitä ulos. Lohdutin itseäni niin hyvin kuin voin tämän onnettomuuden suhteen ja kuljin miehen opastusta seuraten ylös kylään." (151)

7.4.1 Pyssytarinat

Hyvän ampujan asetta mystifioidaan. Agraariajan perinteessä

tarkasti osuva ase tulkittiin luvattomin parannustoimenpitein, esim. kirkosta varastetuin öylätein tehostetuksi. Hyvä metsästäjä oli onnekas, taidolla ei ollut suurtakaan merkitystä kansan käsitysten mukaan. Aseeseen liittyvä historia saattaa myös olla mystifioiva ja asetta glorifioiva tekijä. Siihen voi liittyä nostalgiaa isän perinnöstä tai jo lapsuusaikana säästörahoilla hankitusta ensimmäisestä metsästysaseesta tai se on muutoin monen onnistuneen jahtiretken kumppanina saanut omaleimaisen luonteen. Runebergin Hirvenhiihtäjissä tällainen peritty osumatarkka ihmease oli Kurun Matin käytössä hänen seuratessaan lankoaan mielevää Pekkaa komisarjuksen jahtiretkeen. Ilmeisesti ase ei ollut ulkoisesti kovin vakuuttava, koska Matin huolestuneeseen epäilevään tiedusteluun:

"Siis sano, käypikö tarkkaankin tämä pyssysi vanha? Pelkään, kaukaa jos näet ammun, liikoja luottain, että mä en osu kohti ja nauraa muut mua saavat."

vastaa lankomies Pekka:

"Hirveen luotisi käy, veli, silmäsi siintelemiltä. Pyssy jos ennallaan, niin maassa on riista, kun ammuit; kuuluisampikin on toki sen moni laukaus ollut. Niin sodan aikoihin setä-vainaa, kaprali Jussi, eest'esivallan, maan sitä kantain, kertakin astui turvana kalliin kuormaston, sata urhoa kanssaan."
(2. laulu/125-127)

Kurun Matin käytössä olleen asean glorian oli luonut sotahistoria, jossa asean omistaja tarkka-ampui (152) vihollisen vakoojan puusta alas. Komisarjuksen jahtiretkellä Pekka itse kuitenkin osoittautui tuon asean ansiosta etevimmäksi ampujaksi temmattuaan kriisitilanteessa legendaarisen asean lankomiehensä käsistä. Dramaattisista tapahtumista raportoi Hennalleen Matti:

"Rantaan myös mä jouduin, näin Pekan ampuvan ynnä kaukana laukkaavan vapahasti ja vauriotonna järven jäällä yli hangen pois pakosalle jo hirven. Nauruun purskahdin väkisinkin: 'Mielesi miss' on, järkevä mies, et kai vakavissasi ammu?' jo virkoin. 'Pilveen ennen käy kuin hirveen näin etähältä.' Vanhan pyssyn multa hän ääneti tempasi äissään, silmälleen heti nosti ja ampui. Sen pamausta seurasi huuto ja hämmästyks, näet kiitävä hirvi kaukana pystyyn karkasi, niin verihinsä jo suistui. Laukaust' ammutun ei miesmuistiin moist' ole kuultu."
(5. laulu/94-104)

Artikkelissaan Metsästysaseet ja panokset Erkki Levanto kertoo kantanaan tällaisista laukauksista. "Moni metsästäjä kerskailee mm. sillä, että hänen pyssyinsä tappaa otuksen vielä niin ja niinkin kaukaa, mainiten perusteeksi jonkin onnistuneen kaatolaukauksen. Sellainen laukaus ei yleensä todista pyssystä mitään, mutta sitä enemmän metsästäjän arvostelukyvyyttömyydestä ja raakuudesta. Jos

karkea hauli on sattunut otuksen aivoihin, selkäyttimeen tai muuhun arkaan paikkaan, kuolee otus, mutta sellaista osumaa on pidettävä sattumana." (153)

7.4.2 Aseen laatu

Jos metsästysosonni on huono, sitä selitellään. Vanhemmassa kansanperinteessä viime vuosisadalta epäonnistumisten katsottiin johtuvan mahdollisesti myös ns. pyssyn pilauksesta eikä vain metsästäjän taitamattomuudesta. Erätaidot olivat sekä arkaaisessa että agraariyhteiskunnassa varsin korkealle arvostettuja taitoja, joten uskottiin jahtionnen puutteen kuten kaikkeen muuhunkin tekemiseen kohdistuvan epäonnen voivan olla naapurikateitten aiheuttamaa. Pyssynpilaukskeinot olivat moninaiset, samaten vastakeinot ja osumatarkkuuden parannustoimenpiteet. Nykyään nämä toimet ovat teollistuneet ja globalisoituneet aseteollisuuden teollisuusvakoiluksi ja tuotekehittelyiksi. (154)

Kronikkain maininnat aseiden laadusta liittyvät aseiden merkkiin ja lisävarusteisiin, joskus kalleuteen ja uutuuteen. Oleellisinta aseeseen liittyvässä kerronnassa on kuitenkin sen käsittely. Asetta voidaan nimittää kanuunaksi (A32-13), ase on rihlattu riku (A4-42), tai puhuu tarkka tulirauta (A79-51), mutta ennen kaikkea katsotaan onko kunnossa pyssyt (A144-36).

8. TARVETULKKIUMIA JA SYNTYJÄ SYVIÄ

Alussa esitetyt perustarvekategoriat kytkeytyvät modaliteetteihin, mutta ne eivät ole merkityksiltään ilmeisiä. Tarpeen merkitys on ilmiöstä suodatettava esiin. Pro gradun laajuudella on rajoitteensa, joten aineistosta on tarkemmin eritelty aineenvaihdon perustarpeeseen liittyviä tekijöitä, ruoan ja juoman funktioita kerronnassa. Sitä vastoin esimerkiksi koulutusjärjestelmää ei ole tarkasteltu lähemmin, vaikka tietämisen modaliteetti on jahdin kulun kannalta hyvin keskeinen. Jahtiin ei edes ase kädessä metsälle pääse, ellei tarvittava tietotaito ole hallussa. Koulutus on keskeinen osa metsästysseurojen toimintaa (155). Saaliin kulttuurin tutkimus on et(i)ologiaa, tekojen motiivien syntyjen selvittelyä.

9.1 Et(i)ologia

Hirvifolkloressa etologiaa voidaan tarkastella metsästäjien semioottisten havaintojen ja kertoman pohjalta. Osaltaan tätä havainnointia on luontoharrastuksen osalta lisännyt jokavuotinen hirvikantalaskenta ja jahtisuunnitelman teko. Jahtisuunnitelma vaatii onnistuakseen hirven olinpaikkojen, käyttäytymisen ja

kulkureittien tarkkaa tuntemusta, joten monet kokeneet hirvestäjät ovat itse asiassa etologian harrastajia, diletantteja sanan parhaassa merkityksessä. Etologiakaan ei ole niin nuori tieteenala kuin luullaan. Sitä on harjoitettu jo yli sadan vuoden ajan käyttäytymistutkimuksena, mutta myös mittaamattoman kauan metsästäjien kenttähavaintoina.

Kognitiivisen tutkimuksen myötä etologia on lähennyt myös humanististen alojen tutkimusta mm. erilaisten merkkikielten tutkimuksen ja zoosemiotiikan aloilla. Oman heiveröisen linkkinsä on etologia saanut ihmisen ja luonnon kulttuurisen kohtaamisen problematiikkana, niin kutsuttu humaani etologia sekä siihen liittyen etnosemiotiikka, joka tutkii prokseemeja eli ihmisten tilankäytön suhteita ja eleitä siinä missä etologi reviiirikäyttäytymistä ja refleksejä ja signaaleja.

Hirvikronikkain tarkastelukulma on etnosemioottinen, koska kerrotut havainnot sekä eläinten että hirvestäjien kannalta ovat opittuun tietoon ja kokemukseen perustuvia. Vuosittain toistuvissa metsästysnäytelmissä kaikki oppivat toisiltaan jotakin. Informaatio vaihtuu, tieto karttuu puolin ja toisin vuosi vuodelta. Otsikon merkintä et(i)ologia ei ole pelkkä kirjainleikittely.

Kansanperinteen tutkimuksessa on etologiaa tutumpi käsite etiologia (aitiologia) eli syntytarujen tutkimus, joka muodostaa eläinsaduissa oman ryhmänsä toisaalla ja toisaalla sillä on kytkökset syntyloitsuihin ja pilasatuihin. Kaikissa näissä tarinoissa on pohjimmiltaan kyse kansanomaisesta etologiasta, jossa pohditaan eläinten (ihmisten) käytöksen ja signumien ja signaaleiden syitä fabuloiden. Siten on saanut selityksensä mm. äänten jäljittelyt, karvoituksen väritys tai vaikkapa koiran kuonon synnyn syy. Hirvestä syntytaruja tai eläinsatuja ei Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkistosta ole löytynyt yhtäkään. (156), mutta Suomen Kansan Vanhoista runoista voi kyllä syntyloitsuista päätellä, että hirvi on synnyteltä soitten siintävään selällä. Semiotiikan, etologian ja etiologian yhdistelmä epäilemättä antaisi aivan uusia tulkinnan mahdollisuuksia ja virikkeitä erityisesti "zoosemiotiikalle". (157)

8.2 Myyttiset eväät

Eväs- ja lepotauot edustavat jahdin kulussa välttämättömiä tarpeita, kun nälkä, vilu ja väsymys iskevät. Ne tyydyttävät Malinowskin perustarvekategoriosta aineenvaihdunnan suojaruokavaroitusten perustarvetta ja funktioituvat ruokavaroihin ja leirivarustukseen. Modaliteettivastaavuus tuolloin on tekeminen vs

oleminen. Tauolla ollaan olennaisten kysymysten äärellä. Tarpeen tyydytykseen tarvitaan ruokaa, juomaa ja lämmintä. Silloin metsämies sytyttää nuotion, ripustaa kahvipannun karahkan nokkaan porisemaan, kaivaa repustaan eväät ja kielen kannan irroittimet, ja alkaa tulen loimussa virkistyneenä puhua ja laulaa. Lepohetkiin liittyy runsaasti suomalaista mystiikkaa.

8.2.1 Kahvi

Kahvi on suomalaisten myyttinen juoma, soma, jota ilman moderni metsäonni tai vaellus ei ole täydellinen. Kahvinjuomisen muodot ja tavat suhteutetaan juhlan luonteeseen. (158) Jahtitapahtumain kahvittelut voidaan ryhmittää lähtökahvitukseen, taukokahveihin, paluukahvitukseen sekä peijaiskahvitukseen. Salmi-Niklander toteaa, että itse asiassa kahvin ja makkaran ritualisaatio vaatisi tietyn tyyppiset höysteet; kahvi pullan ja makkara oluen. Metsällä pulla ei kuitenkaan ole riittävä energian takaaja ja olut haittaisi jahtiin osallistumista, joten metsämiehen on kyläjuhlien lailla tyydyttävä juhlamuonituksen riisuttuun versioon. Kahvi on myös yleinen vieraanvaraisuuden ja ystävällisyyden indikaattori satunnaisten erästäjien sattuessa salon mökkiin.

"Kahvi

Kun yhen kerran mäntiin marjareissulla yhteem mökkii. Sano mökin vaemo: 'Tulukooohaa vieraat peremmälle, niim minä tuota pannum persaosta vähäv varistan.' Kahvi oli kum Mooseksev verta (vahvaa)." (159)

Suomalainen 1900-luvun metsästäjä nauttii kahvihetkensä ja eväänsä valmiiksi termospulloon keitetyn kahvin kera tai ainakin hänen kahviporonsa on valmiiksi paahdettua. Viime vuosisadalla oli toisin. Lönnrot kuvaa kahvinteon vaikeutta Lapin vaelluksensa aikana. Retkellä hän tutustui myös rakovalkean ääressä yöpymiseen, joten vaikka hän ei metsästäjä ollutkaan, niin kronikoitsijain lailla hänellä oli omakohtaista kokemusta luonnonolosuhteissa vaeltelusta ja yöpymisestä taivasalla.

"...Tantaluksen tuska meillä oli Maaselässä halutessamme kahvikupillista. Sekä kahvia, sokeria että kahvipannu meillä oli muassa, olimmepa lisäksi harjoittautuneet kahvia keittämään; vedestä ja tulesta ei myöskään ollut mitään puutetta, mutta - kahvi oli paahtamatonta - hinc illae lacrimae (siitä nämä kyneleet)." (160)

Hirvenmetsästäjät juovat kahvia runsaasti. Nykyajan myyttisten tarinain kertojat, mainostajat, ovat tiedostaneet tämän ja kohdistaneet sanansa lentomatkaaville hirvestäjille suggestiivisen elämysmaailman kuvauksen muodossa. Teksti on mainoksessa etnopoetisoitu peijaiskronikan muotoon.

"...

Tauolla joku porukasta
äyskäröi purosta vettä pannuun

ja kouraisee kahvia sekaan.
 Pannu porisee ja joka äijä
 turisee hyvillään.
 HIRVENKAATAJAT JUOVAT AINA POROKAHVIA." (161)

Mainoskuvassa kuparinen kahvipannu on ripustettu nuotiotulen yläpuolelle kepin varaan kiehumaan. Etualalla on sammaleisia risuja, puinen kuoppa (juoma-astia) sekä kullanhohtoinen pakkaus pehmeäpaahtoista kahvia. Nuotiotulen leimu heijastuu tuotteista mieltä lämmittävänä iltaruskon ja auringonlaskun punahehkuna taustalla siintävää sinistä erämaiseman silhuettia vasten. Myyttinen aspekti on luotu perusoppositioilla kuiva-kostea ja kylmä-lämmin, jolla on myös saatu mainokseen seksuaalivire tulen ja veden kombinaation lisäksi.

Eräkerronta sisältää eroottisuutta, milloin peiteltysti milloin suorin viittauksin. Hirvestäjille kohdistetussa kahvimainoksessa tätä alitajuista elementtiä on käytetty taitavasti hyväksi. Mainoksen ilmitaso kertoo niistä eksotunnelmista, joita virkistävä lämmin juoma tuottaa luonnonkauniissa ympäristössä. Luontoa mainoksessa on risut, keitto-oksa, takana siintävä järvimaisema sekä nuotiotuli ja kuopan materiaali puu. Kulttuurista edustaa viljelykasvi kahvi, sen jalostusaste ja pakkaus sekä juomiseen tarvittavat välineet, kahvipannu ja juomakuppi. Symboliikassa luonto on feminiininen elementti ja kulttuuri maskuliininen. Kahvi on täten kuvaten saatu erittäin myyttiseksi juomaksi yhdistämällä elämän ja kuoleman vertauskuvat vesi ja tuli yhteen.

Kahvinkeittoon tarvitaan vettä. Vettä mainoksen eräkahvinkeiton kuvauksessa on sekä ympäristössä että pannussa. Vesi edustaa endotasolla elämää ja tuli kuolemaa. Eksotasolla on päinvastoin. Aurinko, tuli ja lämpö ovat maan elämälle välttämätön edellytys, kun taas veteen voi hukkua ja ruumiin nesteiden kuivuminen johtaa kuolemaan. Myytit ovat kuvaannolliseen asuun puettua todellisuutta. Antiikin tutkija Saara Liljan mukaan myytin säilymiselle ominaista on voimakkaasti vaikuttavat tunteet, joita ovat rakkaus ja kuolema. (162)

Veden lisäksi kahvinkeittoon tarvitaan paahdettuja ja jauhettuja papuja. Paahtaminen rinnastuu mielikuvissa auringon paahteeseen ja kuumuuteen. Vesi on alussa viileää tai haaleaa, mutta se on saatava kuumaksi kiehuvaan ennen kahviporojen lisäämistä. Metsällä kiihkeät tunnetilat ovat tavallisia, kun odotetaan jännityksellä jahdin tulosta tai kun tilanne on jo ohi ja on jälkitunnelmien aika. Sekä onni että epäonni luovat kiihtyneen ilmapiirin riehakkaan ilon tai synkeän pettymyksen muodossa. Tähän tunnetilaan kahvihetki sopii hyvin, koska siinä symboloituu eksistentiaalinen elon kamppailu.

Hirvimiehen kahvimainoksessa on esillä myös monia kontrasteja, valon ja varjon leikki, kovan metallin ja pehmeän puun yhdistelmä, sinertävän ja punertavan, valkoisen ja mustan värit. Tyhjä kuppi odottaa täyttymistään. Pannu on täynnä. Hämärtää ja viileän illan kajaan luo nuotiotuli valoaan ja hehkuaan, ollaan hämärän rajamailla. Hirvenmetsästys on rasittavaa, mutta kahvi virkistää ja uskottavaa kronikka-aineiston pohjalta on mainoksen väittäjä, että tällaisen tarinatulen hetken koittaessa "joka äijä turisee hyvillään".

8.2.2 Makkara

Makkara-aihetta käsitellään peijaiskronikoissakin. Makkaraa ylistetään eväänä tai siitä lasketaan leikkiä. Hirvikronikoissa on käsitelty makkaroiden valmistusta seikkaperäisesti ja huumorilla. Hirvikronikoitsija on juuri todennut epäonnisten saaliittomien jahtien turhauttavuuden ja kun saalista sitten saatiin:

"Ja kyll täyty sanno, ett muutos tunnus ens alkkuhu vallan käsittämättömält. Asi ol näättäk mennys siihem pistesse, ett säänlisest joka kert, ko hirvmiähe aamusin kokkonnus Siikluumahan taikk mihi milloinki, ni ei missä nimess ensmätteks keskustelt siit, ett mistpäi mettästys alotetais, ei puhettakka, sill ett valla muu ol miäless ja se muu ol kysymys siit, ett mink sorti makkra sem päivä lihoist tehdä ja kuippali kutaki semmost sorti, kom parlamentaarisill voimasuhteill ol äänestett kahden taikk kolmen suasituimma joukkoho. Viäl vuassitten takkaki mää muista hyvi selväste, ett ainakkin kettinkimakkrall ol hyvi uskollinen kannattajajoukko, näi siitäkki hualimatta, ett joku sanos kerra, se tais oll muute Sillmanni Heikk, ett kettinkmakkar ol ollu niin kovakuarist, ett ko siihe isk kaffelin kanss, ni se ol melkke semmost ykköne risti kakkone meininki, etei meina ikän tietän, ett mihimpäi se makkar lähte lentämä, talriikills stää ei sitt ainakka se ensmäisem pisto jälkke näkyn. Toinen hyvin suasitt laji ol metwurst, joka ajoittaim pist äänestyksiss aika hyvin kampoihin kettinkimakkrall, mutt siint tais sitt jossa vaihess käydä nii, ett metwurst menett aika tavalls suasiotas sentähde, ett siit ol kerra erhetyksess jätett kaviolastuk kokonas poies. Muutenki rupes kiinnostus makkroihi verkalles vähenemä ja ko sitt kävei viäl nii, ett makkarlaskutus ol kerram pari vuatt myähäss ja kaikill ol kauhia vaikkia muista, ett minkänäköst makkra joskus ammosin aikoin ol syät, ni sakim päätöksell luavutti makkranteost kokonas ja se ol varmaste itep pääassian kannalta hyvi onnellinem päätös, sill ett ny ei enä tarvinn fundeerat, ett mimmost painostusryhmä yrittäis aamust saad Siikluumass jonku määräty makkarasortim pualell." (A13/28-51)

Kahvin ja makkaran lisäksi metsämies nauttii tarinoinnin ohella muutakin virvoittavaa, lämmikkeeksi, kuten kiertoilmaus kuuluu. Kahvista ja makkarasta puhutaan avoimesti oikeilla nimillä. Kahvi on kulttuurin piiriin kuuluva ja makkaran kanssa puuhailu lienee muistumaa erätalouden ajoilta. (163) Ennen kaikkea metsällä makkaran ja kahvin funktio on virkistys totutulla tavalla ja kätevästi.

8.2.3 Juomisen olemus ja ryyppyt

Jahtitapahtumain tulkinnan kannalta on merkityksellistä, ollaanko tulossa vai menossa vai paikoillaan. Eräkerronnan ytimenä ovat kaskut niin taukonuotioilla kuin peijaisissa. Ryyppyjen ottopaikaksi voi valikoitua miltei mikä paikka tahansa. Seuraavassa tarinassa se on kuorma-auto, joka edustaa teemaa matkanteko (F20 Paluu) hirvimetsälle, mikä ei aina suju kommelluksitta:

"Pohjois-Satakunnan hirvihalmeet olivat myös kiinnostaneet erästä jahtiporukkaa. Vaivaloinen - ja pitkä automatka muualta "rasitti" kuitenkin silläkin kertaa retkeläisiä. Olihan tultu parinsadan kilometrin päästä. Ja kun sinne perille K:suun torpalle saavuttiin kuorma-autolla, jossa kuomu päällä, tapahtui poppoon esittely ykskanttiin isäntä K:lle: "poliisivoimat-, mätkäys. Sotavoimat-, mätkäys. Siviilit-, mätkäys." Matkarasitus oli ottanut kaikkien päälle ja kukin heistä vuorollaan tupsahti mahalleen pihanurmikolle autonlavalta, josta isäntä K:suu sitten helläkätisesti vierailijansa kantoi tupaan ja sen lämpösiin."
(164)

Kerrotun tapahtuman suunta oli kulku kohti hirvenmetsästyspaikkaa, input metsää kohti, kun taas jäljempänä olevassa kaskussa hirvimetsältä ollaan jo palaamassa, output metsästä, ja kerronnan suunta on ylöspäin autonlavaa kohti suuntautuvaa, kun edellisessä se on alaspäin. Metsälle meno -kaskussa virkeät sammuu ja jälkimmäisessä sammunut virkooa. Edellisessä metsästäjä kannetaan Malinowskin perustarvekategorian suojavaarustuspiiriin, tuvan lämpimään, kun taas jälkimmäisessä metsästäjä saa tuta luonnon läheistä rinnakkaiseloja varsin konkreettisella tavalla torjuttuaan vilua pontevasti "lämmikkeillä", mutta heti tilaisuuden tullen metsästäjä tahtoo kuitenkin osoittaa olevansa tilanteen herra. Selvästikin kaato oli tapahtunut, jahti oli ohi, laukaus ylälilmoihin oli paikallaan.

Samoin esimerkkikaskuissa on korostettu Malinowskin tarvekategoriaa liikunta ja greimaslaisittain modaliteettia tekeminen, joilla on kytky peruskategorioihin olemisen ja aineenvaihdunta sekä leikkifunktio. Tullaan tai lähdetään, autonlava, humala ja kantaminen pysyvät. Tosin esimerkkitapauksissa greimaslainen näkemys on käänteinen; olemisen, olemisen tapa saa aikaan tekemisen. Humalan vuoksi metsästysoveria joudutaan kantokeinoin auttamaan. Sama olemisen tila, humala, kannustaa myös toiseen epätavalliseen tekemisen muotoon: aikuisen miehen kantaminen (leikki-funktio). Suomalainen hiljaisuuden ja puhumattomuuden kulttuuri kumoutuu. Vielä sammumispisteessä ja heti herättyä ollaan tilanteen vaatimassa replikointikunnossa joskin parolen muoto on replikoijan olotilan muotouttamaa.

"Kerran oli muuan seurueemme jäsen "mässähtänyt". Hänet oli tehty "vaarattomaksi" ja nostettu auton lavalle levähtämään. Hirvi kaatui ja ajan koittaessa sitä alettiin hinata saman kuorma-auton lavalle. Tässä vaiheessa mieskin havahtui ja loihe lausumaan:

- Jaha, jaha. 'Merkkilaukaukset'." (165)

Esimerkkikaskut ovat tyyppiesimerkkejä eräkerronnan teemasta humala. Sama elementti korostuu myös kronikkain kerronnassa. Tekemisen ja olemisen yhdistelmä, funktiot 8 ja 21, joihin olen sijoittanut varsinaisen metsästystapahtuman ajotapahtumat sekä taukotoimet juttuineen ja ryyppyineen ovat motiivifrekvenssien kaksi kärjessä kautta aikain. Alkoholijuomat ovat energiapitoisia ja toisaalta niillä saatetaan korvata ravintoa. Viljaa on valmistettu pontikaksi jopa nälkävuosina, niin tärkeäksi humalluttava juoma on koettu. Suomalaisissa metsärunoissa yhtyy aineenvaihdunnan perustarve syömisine ja juomisineen olemisen modaaliteettiin.

Oleminen on sidoksissa tekemiseen, ruokaan ja juomaan ei vain symbolisesti vaan myöskin konkreettisesti. Latinassa verbi esse merkitsee sekä syömistä että olemista. Elias Lönnrotin pohdinnoissa todetaan ilmiön ehkä juontuvan ajatuksesta, että syöminen on varmin merkki siitä, että joku on olemassa, tai ettei monen ihmisen olemassaololla näytä olevan muuta tarkoitusta kuin syöminen. Hieman sarkastisesti Lönnrot toteaa: "Mielelläni tahtoisin tietää, eikö maailmassa ole sellaistaakin kieltä, jossa juomista ja olemista vastaisi sama sana." (166) Lönnrotia mukaellen hirvikaskujen maailmassa on kuin joidenkin ihmisten olemassaololle juominen olisi elämän johtomotiivi.

On kuitenkin muistettava, että kaskuissa on kyse todellisuuden mystifioinnista tarkoitteena viihdyttää. Kaskuilu edustaa entisaikain erämiesten sadunkerrontaa tauoilla. Toiseksi korpus ja peijais-kronikat edustavat juhlatilannetta eli poikkeusta arkirutiinista. Juomisen korostuksella on tarkoitus erottaa tapahtuma arjesta ja virittää tunnelmaa. Todellisuudessa metsästysharrastus tuskin alkoholisoittaa harrastajaansa enempää kuin muutkaan harrastukset, sillä turvallisuussyistä hirvestäjän on oltava selväpäinen jahdissa, ja jahdin päätyttyä sieltä on selviydyttävä poisikin - yleensä autokyydissä.

Kaskukerronnalla voidaan muokata yleistä mielipidettä, ja ymmärrettävää on, että toiminnanjohtaja Kairikko valittaa kyllästymistään juopon hirvimiehen myyttiin. Todellisuudessa monessa seurassa on sääntönä, että kaatoryyppyjä ei metsässä oteta, tai jos, niin pikarista pieni kulaus. (167) "Viinan irvitys" on eräkaskuissa kansainvälinen motiivi, josta virolainen folkloristi Mall Hiemäe kertoo tarinan, jossa kolmen metsämiehen kesken käydään kisa ryyppyjärjestyksestä yllättävimmän jutun avulla. Muut liioittelivat perinteisesti, kolmas voitti:

"Puheenvuoro annettiin kolmannelle:

- Oli kerran kolme metsästäjää. He istuivat nuotiolle syömään ja

juomaan. Heillä oli mukanaan pullo miestä väkevämpää. Korkkiruuvi, piru viekään, oli unohtunut kotiin! Mikä nyt eteen? Täysi pullo vaelsi repussa takaisin kotiin.

- Sellaista tyhmyyttä ei ole voinut tapahtua, vakuuttivat

toverit

Vitsikkääksi kertomuksen tekee se, että tietämätön jää arvailemaan, oliko tyhmyyttä, että metsälle oli otettu viiniä, vai se että korkkiruuvi unohtui.

8.2.3.1 Kaatoryyppyt

Veri on vettä sakeampaa, elämän eksistentiaalisemioottinen ote konsentroituu kaatoryyppyyssä ja erityisesti sen erityismuodossa hirvivalassa eli hirven veressä (169) tai veren ja viinan sekoituksessa. Viinaa on pidetty voimallisena juomana muutoinkin kuin tunnelman kohottajana. Ensimmäisen saaliinsa kaataneelle kaatoryyppy on initiaatoriitti. Muutoin se on symbolinen sankariteon vahvistus, onnittelumalja. Suomalaisessa metsästysmagiassa viinaa on käytetty uhrina metsänväelle. Toisaalta viinaryyppy on toiminut myös rohkeuden tunteiden nosteenä urotöihin valmistauduttaessa. Osin tätä perua lienee tapa ottaa lähtöryyppy metsälle mentäessä. Hirven metsästyksessä kaatoryyppy toimii symbolisena palkkiona urotyöstä. Viime vuosisadan perinneteksteistä ei löydy suoria viitteitä nykyisen kaltaisista paikan päällä otetuista kaatoryyppyistä, mutta koskenlaskun yhteydessä sellaisia on otettu.

Vaativuudessa koskenlasku on ollut samaa luokkaa suurriistan kaadon kanssa. Sekä koskenlasku että suurriistan metsästys vaativat taitoa, rohkeutta ja tietoa olosuhteista. Runonmetsästäjä Elias Lönnrot kertoo matkakuvauksissaan: "Kun hyvin ja onnellisesti on päästy alas koskesta, niin on tavallista, että otetaan ryyppy. Muutamilla koskilla on niin suuri maine, että ne vaativat useamman ryyppyn, ja etenkin sanotaan osoitettavan tätä kunniaa ensimmäiselle koskelle, josta matkan kuluessa lasketaan. Sillä luullaan, että sille kunniaa osoittamalla kunnioitetaan kaikkia seuraavia koskia, joita sen varsin hyvin saattaakin sanoa edustavan, koska se on sekä ensimmäinen että ylin niistä kaikista." (170) Kosken selän taittumisen ja vaikean tehtävän selättäminen on siirtynyt arkikieleen ilman että monellakaan nykysuomen taitajalla on käsitystä sanojen muotoutumisen semanttisista perusteista. Myös hirvi "selätetään" eli käännetään suolistustoimia varten selälleen (F25), kun se ensin on kronikkatermein "saatu nurin" tai "kellistetty" eli kaadettu.

Lönnrot kertoo, että koskenlaskijaksi ei ollut kenestä vain. Samoin tarkka-ampujaksi ei voi ryhtyä kuka vain. On täytettävä vaaditut edellytykset, jotta hirven kaato mahdollistuisi.

Perinneteksteillä voi olla viihdytysfunktion ohella myös opastava merkitys. Kansanomainen koskenlaskuohjeisto kiteytettiin ennen tietoteoksia runosäkeisiin. "Muistin helpottamiseksi he ovat koettaneet tavallisten runosäkeiden muodossa mainita kunkin kosken laadun.", kertoo Elias Lönnrot.(171) Sama pyrkimys on metsärunojen ja hirvikronikoiden hirvimaininnoissa. Vaativassa suorituksessa kaikki keinot ovat olleet tarpeen ja jännityksen lauettua otetaan palkaksi ryyppy ja jotkut ovat pyrkineet ottamaan ryyppyn myös ennakkoon jännityksen lieventämiseksi ja juhlatunnelman kohottamiseksi.

8.2.3.2 Peijaisjuomat

Pienimuotoinen peijainen hirvenmetsästyksessä on jatkuva perinne, jota ovat harrastaneet niin salametsästäjät kuin luvallisesti kaadon suorittaneet. Kaatoa on totuttu juhlistamaan alkoholin avulla jo välittömästi tapahtumapaikalla. Nylky- ja paloittelutapahtuman yhteydessä saatetaan ottaa useampikin kaatoryyppy, jos nylky ja paloittelu tehdään muualla kuin metsässä kaatopaikalla. Kahvit kielen kannat kirvoittavan kirkastetun kera on ollut peijaisten esimuoto, jonka juuret on löydetävissä kahvin tulosta maahan. Sitä ennen on nautittu olutta ja pontikkaa. Runebergin Hirvenhiihtäjissä, jonka malli on saatu saarijärveläisen 1800-luvun alun rahvaan tavoista, sanoo vanha Pyysalon äijä tulevalle vävyllään: "Katsohan, ett´ olut on nyt tarjona, Matti, ja ryyppy, kun tänä iltana hirvet tuon ja on lämpöä tarvis." (5. laulu/26-27)

Nykyisissä 1900-luvun lopun hirvipeijaisissa on sama tapa tallella. Ryyppyjä käydään ottamassa salaa nurkan takana ellei peijaisten pitopaikka sijaitse ravintolassa. Ikuisen paluun myytin mukaisesti ryyppyjä otetaan ei vain hirvenmetsästyksen päätteeksi, vaan myöskin lähtöä odotellessa kokoonnuttaessa vaikkapa jahtisuunnitelman tekoon metsästysmajalle.

Peijaisjuomien laadussa on eroja. Tämä tulee esiin hirvikronikka-aineistossa, ja jo Elias Lönnrot kiinnitti oluen panotaitoon huomiota. Hän kertoo kantanaan, että hyvän oluen panotaito näyttää unohtuneen Savosta ja jää laadussa jälkeen hämäläisten ja rannikon asujien oluesta. Edelleen Lönnrot arvelee, että hänellä ehkä on ollut huono onni olutnäytteiden suhteen: "...jonka vuoksi en niiden näytteiden nojalla, joihin minulla oli tilaisuus tutustua, saata sanoa yleistä arvostelua." (172) Runonkerääjä toteaa myös, että viinaa valmistetaan kaikkialla, ja

kahvi on paikoittain hyvin tunnettu talonpoikien keskuudessa, varsinkin Rantasalmella ja Kerimäellä oli kahvipannu lähes joka taloudessa, joten Runebergin aikaiset hirvipeijaisjuoma-ainekset järjestyivät helposti tarvittaessa.

Peijais- ja kaatoryypyt ovat eräs mieleen painuvimpia makuelämyksiä vielä nytkin, ja ne muistetaan pitkään. Nykyvuosisadan metsästäjä kertoo omasta kokemuksestaan ja juoman laadusta, ja vaikka näyte onkin rannikkoasutusseudulta niin juoman laatu ei ole kokijan mukaan Lönnotin ajoista parantunut:

" Olin seurassa tuossa reissussa ja iloisen kaatotapahtuman rinnalla minulle jäi hyvin selvästi mieleen myös tuon tapahtuman kunniaksi tarjottu kaatoryypy. Sen tarjosi yksi toinen seurueen jäsen, jääköön nimi nyt sanomatta, kun kaatajalla ei itsellään sattunut olemaan tarvittavaa ainetta mukana, mutta se tapahtuma jäi hyvin selvästi mieleen nimenomaan sen tähden, että se ryyppy oli tosi järkyttävän makuinen. Tuli mieleeni, sitten kun ylimalkaan jotain pystyin sen kulauksen jälkeen ajattelemaan, että se aine saattoi olla jotain samantapaista, mitä villiminkeillä on tapana käyttää rannoilla, kun ne merkitsevät omaa reviiriään, ei se siitä mausta varmasti paljoa poikennut." (A25, 71-81 yk)

Peijaisissa tarjotaan Alkon tuotteiden lisäksi myös kahvia, sahtia ja kaljaa. Mehua, simaa tai piimää ei yleensä kerronnassa mainita, ei suomalaista kansallisjuomaa maitoakaan, vaikka kaikkea epäilemättä on tarjolla, koska kyseessä on ateria ja hirvipeijaisissa on läsnä myös lapsia ja autoilijoita.

8.3 Legendaariset laukaukset

Jahtikronikkain teemat ja motiivit keskittyvät kaadon ympärille. Kaikki funktiot ja toiminnot ennen jahtia tähtäävät kaatoon, ja kaato tai sen puute määrittää kaiken jatkotoiminnan, joten kaato on hirvenmetsästyksessä kerronnan johtomotiivi kuten Runebergkin on Hirvenhiihtäjissä tarkkaa osumaa kuvannut.

Tarkka-ampujan status on hirvestäjälle kunniaksi. Huonoja laukauksia ovat ne, jotka osuvat, mutta tuottavat haavakon. Metsästäjän status nousee kaadettujen hirvien lukumäärän ja osumasijaintien mukaan. Poikkeuksetta kaadon yhteydessä tutkitaan, mihin eläintä on osunut. Eräs hirvikaskujen motiivi onkin eri tyyppiset laukaukset. Eräkaskuissa on paroni von Münchhausenin ajoilta käytössä motiivi "ihmeelliset laukaukset", joiden prototyyppi on eläimen suusta perään vice versa läpäissyt luoti tai vaihtoehtoisesti kaksi-yhdellä-laukauksella tyyppinen kasku.

Hirvikronikka-aineistossa on mainintoja tällaisista onnekaista osumista. Seuraavan runon täysin myyttiseltä kuulostava tapahtuma on vakuutettu todenperäiseksi, joten todellisuus voi tarjota uskomattomia sattumuksia, satuja, tarinoita ja juttuja sekä ainekset niihin. Onnekas metsästäjä on ikuistettu kronikkaan.

"HEIMO TAPIO

On nimi metsästäjällä myös eräs enteistä.
Sen tiedät historiasta ja sakramenteista.
Kun Tapio on näitä metsän "johtohenkiä",
muut haltijat on piikoja ja peikot renkiä.

Sai sarvimalli olla "hanko"- taikka "lapio",
niin kaatajaksi ilmoittautui Heimo Tapio!
Mies jahtipäällikkönä Kuivasaaren Erällä
ja jaettavaa riitti nylkysuojan perällä.

Hän asettuipa passiin miltei mihin hyvänsä,
niin eikös hirveen suunnata se saanut jyvänsä.
Jos meiltä joskus puuttuikin jääkylmä harkinta,
niin Heimo skarppaa - osuminen on sen tarkinta.

Sai Heimo passipaikan rantapolun haarasta
ja vaaniskeli lähestyvää hirvinaarasta.
Kun kaislikko on pitkää, otus ehkä vajonnut,
niin ensiluoti sakkasi, vai liekö hajonnut?

No, ainahan on ampumista hirvi pelännyt,
se sukkelasti ampujalle käänsi selän nyt.
Mies toistamiseen sivalsi suurriistaan poistuvaan.
Se kaatui rantavitelikköön märkään, soistuvaan.

- On hirvi nurin, vaikka näyttää, jotten osunut,
näin myönsi Heimo. -Laukastessa lienen hosunut!?
Ja nylkymiehet tehtävissään käytti kirvestä,
vaan suotta etsi luodin reikää naarashirvestä.

On vuota ehjä, suolisto ja maksa - selvä pyy,
vain sydän rikki ammuttu ja se on kuolinsyy.
Vain siisti reikäpari alla hirven saporon,
se johti suoraan sydämeen, **ja totta kaikki on!**
(A50)

Myös toisesta myyttisestä laukaustyyppistä; kaksi osumaa yhdellä laukauksella, löytyy mainintoja. Seuraavassa esimerkissä laukaustarina kertoo samalla myös myyttisestä hirven 8-jalkaisuudesta. Riista- ja metsästysyhdistys Toverilan puuhamies Kauko Salosen haastattelemana Rikhard Knuuttila kertoo:

"-Se sattui nolla kahdeksan, se kahden hirven kaato. Olimme silloin edellämäinitun kaimani kanssa Kotometsässä, ja näimme hirven seisovan kuusentaimitossa. Meillä oli kaatoluvat kunnossa, ja jahtiaika, joten ammuin sitä lavoista läpi tällä itävaltalaisella 13 mm kiväärilläni. Pistämään mennessämme koimme kuitenkin yllätyksen. Oikein piti ottaa pari askelta taaksepäin, kun 8 jalkaa sojotti pystyssä. Alkuhämmästyksestä selvittyämme huomasiimme, että siinähan makaa kaksi hirveä samassa kasassa. Kuula oli mennyt etummaisesta läpi ja osunut toista selkärankaan. Näin molemmat jäivät heti paikalle." (173)

8.4 Suuri saalis

Suomalainen hirvenmetsästäjä on lukukulttuurin kasvatti. Suomen koululaiset tutustuvat jossain määrin kansallisiin teksteihin, suomenkieliset Kalevalaan ja Hiiden hirven hiihdäntä -runoon ja

ruotsinkieliset Runebergin hirvieepokseen *Hirvenmetsästäjät "Älgskyttarne"*. Niinpä hirvikronikoissa ja eräkirjallisuudessa on viittauksia ja mainintoja näistä lähteistä saatuun inspiraatioon. Tunnelman varma kohottaja on, jos tarinaan voi yhdistää klassisten tekstien lisäksi kuvauksen mestarilaukauksesta eli täysosumasta ja suuren saaliin - kookkaan lapasarviuroksen.

Aiemmin on mainittu, että hirven eufemisminä käytetään ilmaisua *iso eläin tai iso liha*, mutta erityisen suuri eläin tarvitsee näiden tavanomaisuuksien lisäksi jo myyttisen rinnastuksen, jona usein toimii Hiiden hirvi. Kronikassa A29 on jahtipäällikkö ollut onnekas ja ampunut mainittavan suuren uroshirven, josta kronikoitsija intoutuu tarinan kliimaksiin aitoon kalevalaiseen tyyliin:

"Sattuipa salolla siellä, johtajalle hirvijahdin,
passihin parahin sonni.
Liekö itse Hiien hirvi, jos ei ollut hiien hirvi,
ainakin aimoinen isomus.
Katsellevi, kuuntelevi, astelevi ainokainen,
etehen jalon jahtimiehen.
Nostipa aseensa Arvo,
viritti joustakin jalomman, latasi tulisen luikun.
Leimahti tulinen liekki, kirposi tulen kipene.
Osui kylkehen otuksen.
Kaatoi maahan mahtisonnin.
Kulkipa kumu salolla,
Kulki ensin kurunmaita, nousi siitä rintehille.
Kaikui kauas kallioista.
Kunnes lopulta laantui.
Siinäpä tosi tarina, suuren hirven kaadannasta."
(A29, 19-34)

Tosi ja arkaainen on myös hirvimyytti, jonka professori Juha Pentikäinen on tallentanut. *Hirvimetsällä* usein varsin työlääksi käynyt takaa-ajo on tunnelmiltaan ajaton. Epäonnisessa jahdissa hirvi koetaan tavoittamattomana karkuun juoksijana ja vaikeana saalistettavana. Pentikäinen kertoo hantien peuramyytin, jolla on monia motiiviyhteyksiä takaa-ajofunktion ohella reaaliseen suomalaiseen 1900-luvun hirvenmetsästyksen.

"Tarina kertoo, että aikojen alussa, kun elämä vasta oli ilmestynyt Maan pinnalle peuralla oli kuusi jalkaa. Siksi se oli niin nopea, ettei paraskaan metsästäjä kyennyt sitä tavoittamaan.

Maan jumalan poika oli tästä hyvin suuttunut. Hän kinasteli usein isänsä kanssa asiasta ja sanoi, että peuraa ei olisi pitänyt luoda sellaiseksi. Kukaan ei saanut sitä kiinni, eikä kukaan saanut edes maistaa sen lihaa. Kerran hän suutuspäissään päätti kuitenkin yrittää ja saada peuran kiinni. Mutta miten paljon hän juoksikaan, miten paljon hiihtikään, ei peura antanut tavoittaa itseään. Peuraa ei saanut kiinni kesällä jalkaisin eikä myöskään talvella suksilla. Peura oli aina silmänräpäyksessä tiessään. Kerran kesällä hän taas oli peuran kintereillä ja silloin jo miltei raivostui, hän huitoi sauvallaan peuran jälkiä ja huusi: "mikä peto sinä oletkaan, kun ei sinua kukaan saa kiinni". Hän huomasi, että sillä hetkellä peura katsoi häntä. Hän jatkoi peuran ajamista pitkän ajan. Ja viimein eräänä talvipäivänä hän tavoitti peuran kun se oli ylittämässä järven jäätä. Syytä tai toisesta peura ei kiirehtinyt, ehkä se oli väsynyt tai kenties se oli sairas. Metsästäjä ymmärsi, että saalis oli nyt käden ulottuvilla. Hän valmistautui iskuun ja otti veitsensä esiin. Ja hän iski peuraa veitsellään.

Hän leikkasi siltä kaksi takimmaista jalkaa sanoen samalla, että hänen isänsä oli peuran kohdalla tehnyt erehdyksen. Koskapa Maan jumalan poika niin paljon oli saanut kärsiä yrittäessään tavoittaa peuraa, saisi peura tästä lähtien olla nelijalkainen..." (174)

Mytologisen tulkinnan ohella tarinassa on aineksia reaalista daseinin maailmasta, jota leimaa arkaainen kuvallinen ajattelu. Tarina formuloituu villissä ajattelussa konkretian kautta. On ajateltavissa, että tarinan hirvieläimen kuusi jalkaa on korostusta, jolla tehostetaan: a) hirven nopeutta b) hirven sukupuolta, joka on naaras vasoineen, koska vasan etujalat kulkiessa näkyvät emon mahan alta takajalkojen osuessa emon takajalkojen kanssa kohdakkain. Näin ollen saattaa näyttää siltä, että aikuisella hirvellä on kuusi jalkaa, kun vasasta näkyy vain etujalat emon vatsan alta tai c) myyttisyyttä, koska kuusijalkaisia hirviä ei ole. Tällaisilla tehokeinoilla vanhassa kansanrunoudessa osoitetaan kuulijalle genren laji, se että tarina kuuluu rituaalin alaan, pyhiin kertomuksiin; d) ja lopuksi "kuusi jalkaa" toiminee myös tehoformulana, kerronnan focuksena, jonka avulla on helppo muistaa koko tarina. Edelleen on mahdollista, että kyseessä on e) kaadon runollinen metafora, jossa vasa on lähetetty taivaan tarhoihin autuaammille laidunmaille, tähtenä loistavaksi sieluksi taivaalle. Maagiselle ajattelulle on tyypillistä myös lukujen magia joten f) rituaalisesti kuusijalkainen hirvi edustaa profaania eläintä, riistaa, koska tuolla "pirun porolla/hiiden hirvellä/petollisella eliöllä" ei ole luonnollista määrää jalkoja eikä jalkoja ole myöskään shamanistisen maailman pyhää määrää yhdeksää. Normalisoimalla epäluonnollinen ja epäpyhä jalkamäärä palautetaan kosmokseen järjestys, liika palautetaan alkuperäänsä hengen maailmaan "taikasauvan" eli pyyntivälineen avulla, ja siten mahdollistuu jatkossa myös metsästysonni.

Pentikäisen mukaan tarinan laji on myytti ja siten edellä olevista vaihtoehdoista sopii kohta c parhaimmaksi selittäjäksi, mutta myytitkin saavat kerronnan ainekset konkretiasta ja siten aivan tavallinen arkinen pyyntikulttuurin maailma saattaa piilo-merkityksinä ja metalingvistisinä ilmaisuina sisältyä myyttiin. Hirven jalkojen leikkuu kuuluu saaliin käsittelyn vakiotoimenpiteisiin. Yleensä ei vain ajatella että merkitysten muodostus voitaisiin tehdä jäljittämällä myyttisestä aineksesta se, mikä voisi olla selvästi ja yksinkertaisesti arkimaailmasta peräisin. Suuren saaliin arvoa nostaa, ei vain sen koko, sarvet ja voima, vaan myös ne ponnistelut, joita saaliin saanti edellyttää. Myös Lemminkäisen saalistus on aluksi lähes toivotonta, ja monien yritysten retoriikka on ikuistettuna myös liitteen 5 metsästyspäiväkirjan tekstiin. Hirvi

on taitoa vaativa saalistettava. Hirven metaforana käytetään vanhassa erärunoudessa sanaa maali. Maalin/kohteen/osumakohtan merkityksessä kalliopiiirrosten hirvet on ikuistettu, vaikkakaan emme varmuudella voi tietää, missä merkityksessä. Kallioiden puna on vaihtunut pahvisiin kuviin ja tulisen tuskan nuolet tulisoituun eli aseeseen.

9. HIRVESTYSFUNKTIOT

Tarkemmin kunkin funktion alaiset motiiviryppäät on eritelty käsiteltävän funktion kohdalla luvussa kymmenen. Motiivien kohdistamisessa tarkoituksenmukaisiin funktioihin on ollut horjuvuutta. Useimmissa tapauksissa motiivi on ollut luokiteltavissa pääasiallisesti yhteen motiiviin, mutta monissa tapauksissa sama motiivi sopisi yhtäläisesti useampaan eri kohtaan. Näissä tapauksissa motiivi on sijoitettu juonellisen kulun mukaan luontevimpaan funktioon ja merkitty sama motiivi rinnakkaisfunktioihin.

9.1 Funktioelementit

Olen ryhmittänyt kronikka-aineiston motiivit funktioiden mukaisiin aihepiireihin, joista erottui selkeästi kolmijakoisuus metastruktuurina, vaikkakaan funktiot eivät järjesty kronikoiden kerronnassa kronologisesti. Suurin kronologisuus sijoittuu toiseen jaksoon eli II näytökseen lähdön (F11) ja paluun (F20) välille ja episodiin kaato (F16 ja F18), mikä on luonnollista. Ilman laukausta ei ole kaatoakaan. Ensimmäisessä jaksossa eli I näytöksessä on käsitelty taustatekijöitä ja valmistelutoimia kuten porukan ja seuratoiminnan olemusta (F1). Korpuksessa korostuivat ryhmät F21-takaa-ajo ja F8-puute, mutta esimerkiksi funktiot F2 ja F3, jotka tematisoivat ampuma- ja metsästyskieltoa sekä harkitsemattomuutta ja salakaatoa, ei juurikaan aineistossa käsitelty. Osaltaan tämä johtui siitä, ettei salakaato ole kronikoinnin aihe, koska kyse on luvallisesta hirvijahdistista ja toisaalta siitä, että ampumatilanteisiin ja rauhoitusaikoihin yms. seikkoihin sisältyvät kerronnan motiivit ovat yhdistyneet muihin teemoihin kuten konnuus (F7) tai petos (F6) tai laukaustilanne (F16).

Kieltoelementin torjunta kerronnassa voi olla myöskin osoitus suomalaisen mentaliteetin ja kertojan itsenäisyyden tarpeesta. Metsämies ei kieltoja kaipaa eikä halua niistä kuulla, vaikka kiellettyjä toimia metsästyslain mukaan on runsaasti. Kiellot on myös kätkeyty sumean puheen, kiertoilmausten ja koomisen taakse kaskuihin, joita kerrotaan erätauoilla nuotioilla ja metsäkämpillä sekä peijaisissa. Täten varsinaisen eräkerronnan funktio F8 korostuu. Taukojutuilla on traditiossa uskottu olleen myös eräonnea turvaava merkitys.

9.2 Funktioluettelo

Korpus on semiotisoitu temaattisiin kategorioihin sijoittamalla erilaiset hirvestykseen oleellisesti liittyvät tapahtumat Propp-Greimas funktiomallikaavaan. Spesifimmän kuvan saamiseksi on mahdollisuuksien mukaan pyritty löytämään kaikkiin funktioihin hirvikronikoiden kerronnasta vastaavuuksia, vaikkakin monet funktiot ovat kiinteitä pareja kuten kielto ja kiellon rikkominen tai kokeen määrääminen ja kohtaaminen, jonka alla käsitellään mm. hirvikoetta, joka on tässä tutkimuksessa ymmärretty ikään kuin simulaatioksi oikeasta ampumatilanteesta ja hirven kohtaamisesta riippumatta siitä, onko simulaatio tapahtunut ampumarjoituksissa ja hirvikokeessa vai lukuisissa mielikuvissa ja jutuissa.

Myös hirvihavainnot ja muu hirvitietous on liitetty funktioiden F12 ja F13 alle välittämättä siitä, onko kyseessä ammuntaratojen hirvikuva, kerronnan mielikuva tai kokemusperäinen luonnehdinta. Tutkimuksen kannalta ne kaikki liittyvät hirvimielikuviin ja ns. hirvikokeen suoritukseen, joka käytännössä testautuu tositilanteessa kaadon yhteydessä.

Metsästäjän hirvikoetta vastaava koirien testi on ajokoe, joka verifioituu metsällä hirven jäljityksessä ja seisontahaukussa. Näin ollen keskeiset aktantit ovat subteksteinä eri funktioiden sisällä. Koira liittyy taikakalufunktion F14 lisäksi tiiviisti myös jahdinkulkuun F21 tai metsästäjäprofiiliin F29.

FUNKTIOLUETTELO

HIRVESTYSFUNKTIOT

1.	<i>Poissaolo Porukka/metsästysoikeus</i>	
2.	<i>Kielto</i>	<i>Ampuma-/metsästyskielto</i>
3.	<i>Kiellon rikkominen</i>	<i>Hätäisyys/salakaato</i>
4.	<i>Tiedustelu</i>	<i>Tiedustelu</i>
5.	<i>Tiedon luovuttam.</i>	<i>Organisaatio</i>
6.	<i>Petos</i>	<i>Luotettavuus</i>
7.	<i>Konnuus</i>	<i>Laittomuudet</i>
8.	<i>Puute</i>	<i>Virkistystauot</i>
9.	<i>Kehotus</i>	<i>Ohjaus</i>
10.	<i>Päätös vast:sta</i>	<i>Seuratoiminta</i>
11.	<i>Lähtö</i>	<i>Kokoontuminen</i>
12.	<i>Kokeen määrääminen</i>	<i>Hirvikoe</i>
13.	<i>Kokeen kohtaaminen</i>	<i>Tositilanne</i>
14.	<i>Taikaes. saanti</i>	<i>Ase, koira</i>
15.	<i>Siirtyminen määräp.</i>	<i>Passi</i>
16.	<i>Taistelu</i>	<i>Ajo</i>
17.	<i>Tuntomerk. varust.</i>	<i>Merkit</i>
18.	<i>Voitto</i>	<i>Kaato</i>
19.	<i>Onnettom./puutteen p.</i>	<i>Menetys</i>
21.	<i>Takaa-ajo</i>	<i>Jahdinkulku</i>
22.	<i>Pelastuminen</i>	<i>Vahingot</i>
23.	<i>Saapum. tuntematt.</i>	<i>Jahtivieraat</i>
24.	<i>Valesankarin vaatim.</i>	<i>Lehdistödiskurssi</i>
25.	<i>Vaikea tehtävä</i>	<i>Saaliin käsittely</i>
26.	<i>Tehtävästä suoriut.</i>	<i>Erityisosajaat</i>
27.	<i>Tunnistaminen</i>	<i>Merkkikompetenssi</i>
28.	<i>Paljastus</i>	<i>Kronikat/kaskut</i>
29.	<i>Sankarin muodonm.</i>	<i>Metsästäjäprofiili</i>
30.	<i>Rangaistus</i>	<i>Sanktiot</i>
31.	<i>Häät</i>	<i>Hirvipeijaiset</i>

Kuvio 3. Hirvestysfunktio malli

Mikään taulukko ei voi olla tyhjentävä selitys polyfonisille tapahtumaketjuille. Yllä olevan taulukon Propp-funktiot ovat kotoisin Greimasin tulkinnasta (175). Vladimir Propp ei tarkemmin määritellyt niitä elementtejä ja ehtoja, mitä hän sisällytti kuhunkin funktioon. Kritiikki on kuitenkin myöhemmin vahvistanut kuten tämäkin tutkimus, että mielekkäämpää olisi monet funktiot yhdistää pareiksi, jolloin funktioiden todellinen lukumäärä kutistuisi puoleen entisestään. Eri tyyppisten korpusten semiopoeettisessa analyysissä on selvästi hyötyä yksityiskohtaisemmasta ryhmittelystä erityisesti tabujen selvittämisessä. Eri tyyppisissä teksteissä muodostuu erilaisia mielekkäitä funktiopareja ja ne ovat yhdistettävissä erityyppisiksi funktioiksi kuten tulosten perusteella on tehty: hirvestysfunktiot on suhteutettu perustarpeisiin ja modaliteetteihin.

10. FOLKDRAAMA: HIRVIJAHTI

Motiivi/teemahahmotuksena käytetty Propp-Greimasiin perustuva hirvijahtifunktiointi on mahdollista nähdä kolminäytöksisenä kansannäytelmänä, jonka tapahtumat ovat sidoksissa hirviseurueiden metatoimintoihin ja metsästysseurojen työvuodenkiertoon, joka päättyy aina peijaisiin eli sadonkorjuujuhlaan. Seuraavassa tarkastellaan eri funktioihin liittyviä motiiveja tarkemmin.

Ensimmäisessä episodissa on käsitelty meta-aiheita ja valmistelevia toimenpiteitä. Siihen kuuluvat funktiot F1-F10. Varsinainen eräkerrontafunktio F8 sisältyy myös tähän I kategoriaan, koska perinteen siirto välittyi taukotoimien lomassa alan kirjallisuutta lukien ja juttuja kertoen ja kuunnellen. Toisen näytöksen tematiikka kulminoituu kaatolaukauksiin ja passiin siirtymisen jälkeisiin tapahtumiin. Sitten alkaa tapahtua. Kolmannen näytöksen kerronta on täynnä toimintaa. Näytöksen ensimmäinen puolisko on ollut odotusta, mutta heti kaadon jälkeen tapahtumat etenevät kerronnassa vääjäämättä kohti peijaisia; kaatajaisia ja tanssiaisia. Seuraavassa on lyhyt luonnehdinta kunkin näytöksen funktiopiirteistä tekstiaineuksen valossa.

I NÄYTÖS

10.1. **F1-Poissaolo: hirviporukka/metsästys oikeus**

Liitteenä olevasta motiivilistauksesta kronikoittain näkyy, että porukasta puhutaan. Siten pyritään luomaan yhteishenkeä, mutta samalla korpus sisältää myös faktoja. Hirviporukoihin on aika ajoin enemmän pyrkiviä kuin voidaan ottaa. Niinpä helposti porukan koko kasvaa ja koetaan suureksi kuten kronikoissa A75, A140, A161. Kun väki porukoissa lisääntyy, jaettavan saaliin osuus pienenee, mutta tunarointien, ristiriitojen ja kummellusten määrä kasvaa. Seurueiden koko liikkuu keskimäärin välillä 5-100 henkilöä ynnä koirat. Epämääräisemmin kokoa luonnehditaan "näin suurella joukolla" (A161), "kissoja kuin Vilkkilässä" (A7). Tarkempia keskimääräisiä porukkamainintoja on mm. "minä oun nähä reilut 40 viisasta hirvimiestä" (A135) tai "Siin meit ol alun kolmattkymment miäst ja pari kolmk koira nauttimas piänt välipala." (A135) Eksaktisti miesvahvuus on ilmoitettu myös kronikassa A59, jossa "71 tuli porukkaan kaikkiaan miestä,".

"Miestä kuusikymmentä liekö siitäkin sikeemmin puolet liikaa jahtityössä, pahempi jaossa lihojen Mutkaa monta matkassansa, ketju aina löyhänlainen, joku lähtiloikotellen kesken kaiken kaljoillensa, joku lukon linksahutti karkotti katohon karjan, toinen liiaks aikaeli, otus viitahan katosi."
(A75, 103-108)

"Vinhasti pyörii hirvirata,
laavantaina miehiä koossa on lähes sata.
Iso on tosiaan joukon koko," (140, 106-108)

Porukan koko on yksi metsästyskokemuksen tyydyttävyyteen vaikuttava tekijä, mutta tärkeintä on kuitenkin toveruus ja saumaton yhteistyö. Miten kronikoitsijat kuvaavat porukkaa ja metsästystovereitaan? Metsästyksen syke ja elämys on riippuvainen jahtiin osallistujien henkilökohtaisista ominaisuuksista. Pääsääntönä on, että yksilöllisyys suvaitaan, mutta sooloilua ei sallita ja yhteistyöhön pyritään sekä porukan sisällä että naapuriseurojen ja metsästysorganisaation kanssa.

"Siellä kahdeksan kovaa kaveria,
jotka ei pelänneet laveria
ei pyssyä, ei hirveä, ei ruutia
vaan alkoi metsiä luutia." (A103, 11-14)

"Hyvät suhteet ympärille
yhtämieltä ymmärrykseen,
toisten seurojen seassa" (A3, 175-177)

"Jahtiporukkaan meillä on
kertynyt miehiä
lähes sata,
mahtuu joukkoon monenlaista
persoonata." (A58, 49-53)

Metsästysoikeus kuuluu Suomessa maanomistajille, joita edustavat yksityiset maanomistajat ja valtio. Metsästysseurat hankkivat hirvilupien edellyttämät maiden käyttöoikeudet vuokrasopimuksin. Tästä metsästysedellytyksestä puhutaan kronikan teon yhteydessä, sillä yleensä kronikassa on sijoitettu alku- tai loppusanoihin kiitos maanomistajille. Myös itse peijainen on tarkoitettu kiitokseksi metsästyksen mahdollistajille.

"Isäntiä, emäntiä tahdomme kiittää
siitä että seuralla maita vielä riittää
ja särvintä Vekkulassa
hei syödä ja juoda nyt passaa." (A72, 41-44)

Jotta hirviseurue voi ryhtyä lupien hankintaan tai muuhun toimintaan se yleensä yhdistää voimansa järjestötoiminnan puitteissa. Osa kronikoista onkin luonteeltaan historiikkeja, joita on esitetty seuran merkkipäivänä. Poissaolo voi funktioitua hirvifunktioissa moneen eri toimintoon, mutta tässä se on ensisijaisesti tematisoitu hirviseurueen perustoiminta-edellytyksiin, porukan kokoon, kykyyn, järjestäytymiseen ja sidosryhmäsuhteisiin.

10.2 F2-Kielto: Ampuma-/metsästyskielto

Tämä funktio on niitä, jotka kuuluvat metatietouteen kronikoissa. Kronikat kertovat metsästyksen osallistuneista, joten syystä tai toisesta poisjäävät ja jääneet seuran jäsenet eivät tule mainituksi kronikoissa. Eräs yleinen syy metsästysrajoituksiin ja varsinkin ampumakieltoon, on väärän, ilman lupaa olevan kohteen ampuminen. Erilaisista turvallisuussyistä jahdinjohtaja voi myös määrätä sekä metsällä oltaessa ja jo ennen metsästystä jahtimiehen ampuma- ja metsästyskieltoon. Tällaisia syitä voi olla esimerkiksi liiallinen humalatila tai vanhentunut hirvenammuntakoe tai vaikkapa osallistumattomuus seuran toimintaan. Rankin rajoite on tietenkin, jos ase on virheellisen toiminnan vuoksi menetetty valtiolle ja jahtimies kärsii rangaistustaan vankilassa.

10.3 F3-Kiellon rikkominen: Häätäisyys, salakaato

Tämä on toinen funktio, jota ei ole motiivilistauksissa. Eiksiksi, etteikö hätäisiä ratkaisuja tai enemmän tai vähemmän tahattomia salakaatoja tapahtuisi, vaan siksi, että nämä tapahtumat ovat myöskin sisäpiiritietoa, josta ei julkisesti esitettyssä kronikassa puhuta. Toisaalta jahdinjohtajan ohjeiden rikkominen on käsitelty useissa muissa funktioissa kuten F6-Petos tai F16-Voitto tai F21-Takaa-ajo. Hirvijahdissa voi sattua, että hirvi tulee kaadetuksi lupa-alueen rajojen ulkopuolelle, jolloin kyseessä on luvaton kaato, joka on ilmoitettava lainvalvojalle. Luvat on myös tarkoin määritetty vasojen, naaraiden ja urosten suhteen, joten lajitunnistuksen vajavuus saattaa aiheuttaa luvattomia kaatoja.

Funktioilla F2 ja F3 on täten varsinkin jahtifunktioina erottamaton yhteys metsästyslakiin ja -käytänteisiin, eikä niitä kerronnallisena elementtinä voi erottaa toisistaan. Runsas salakaaton teeman käsittely eräkaskuissa on kuitenkin osoitus siitä, että aihepiiri on tuttu eräkerronnassa, mutta esiintyy runsaimmillaan miesten metsäretkien taukojuttuina. On myös

todennäköistä, että kronikkakorpuksen tekstit edustavat totuudenmukaisesti hyvin lainkuuliaista toimintaa, joten vakavia rikkomuksia ei ole.

10.4 F4-Tiedustelu: Selvitykset, luvat

Hirviseurueen metsälle lähtö ei ole vain porukasta kiinni. Seurue tarvitsee toimintaansa varten hirvenkaatoluvat sekä tietenkin on löydettävä myös lupa-alueelta saalis eli sopivat, luvan mukaiset hirvet, joten etsintä ja hirvihavainnot aloitetaan hyvissä ajoin miehissä ja koiria apuna käyttäen;

"hirviä ehtii koiramiehet, toiveissa kaato senhän tiennet" (A138,119-20).

Etsintä ei läheskään aina tuota toivottua tulosta:

" Vierä viikko ja taas lauantaina
Lammeessa oltiin niin touhukkaina
vaan hirvet oli kai hiivatissa
Hyttyskylässä vain Saken kissa" (A105, 36-40)

"Eipäs löytynyt kyllä korvesta mittää" (A141, 29).

Hirvikantojen suuruuden mukaan määritetään vuotuiset hirvilupien alueelliset määrät. Luparutiinit hoituvat yleensä hyvässä yhteisymmärryksessä viranomaisten kanssa ja rutiinilla, mutta hirvimies osaa keksiä piristystä niinkin rutiininomaiseen työhön kuin lupahakemus:

"...Nimismiehelle.
Anon kunnioittavasti, että minulle myönnettäisiin esteetön kulku nimismiespiirinne alueella ajalle 15.10.-15.12.88. Joudun hirvenmetsästystyöni vuoksi viikonloppuisin liikkumaan maasto-henkilöautolla ...enimmäkseen hämärän, jopa pimeän aikana. Pyydän, ettei minua puhallutettaisi, koska en juo. En kuleta autossani humalaisia. En tule aiheuttamaan järjestyshäiriöitä kuntanne huvialueilla, koska en käy huveissa. Mainittakoon, etten ole koskaan käynyt tanssilavoilla. Pyydän, että Nimismies neuvoisi varsinkin nuorempia konstaapeleitaan, ettei minua pidätettäisi tavattaessa ulkomuodon perusteella. En ole näet mikään kaunis mies,..." (A157, 40-54)

Lukuunottamatta ns. hirvikannan hulluja vuosia, jolloin riistaa oli runsain mitoin 1980-luvulla, vakiompi tilanne oli lupien runsaus vs hirvien vähyys. Toisinkin saattoi silti käydä. Vuonna 1986 kertoo kronikoitsija pettyneenä seurueen tilanteesta, jossa "Erosella Puikonmäessä olo oli hupa; hirvet pyöri piiriä, ja kaatoon - yksi lupa!" (A35, 25-26). Peijaisiin ehdittäessä saattaa vielä lupia olla käyttämättä yrityksistä huolimatta. Tämän seikan kronikoitsija toteaa loppusäkeissään esim. "Emä sekä vasa yhä juoksee vapaana jälkeen monen jahdin työlään." (A67, 54-44) Viranomaisten ja jahdinjohdon taholta myönnettyjen lupien lisäksi oleellisten lupien

joukkoon kuuluvat yksityiset luvat eli kotiväeltä saatu lupa mennä metsälle porukalla. Kronikassa A151 kuvataan helpottuneena tilannetta:

"Valmisteleva työ tuottikin kauniin tuloksen. Kaikkiaan 41 seurueen jäsentä sai lisenssin osallistua hirvijahtiin. Tämä on uusi loistava seuran oma ennätys, mutta se on vain suoraa seurausta menneitten hirvijahtien uhrautuvasta kunnolli-suudesta, siivoudesta, raittiudesta ja muita kansalais-rohkeutta osoittavista teoista. Hyvä kello oli kuulunut kauaksi ja jokainen vaimo oli pitänyt kunnia-asianaan lähettää miehensä tähän hyvätapaiseen ja kasvattavaan seurueeseen. Siis kaikkiaan 41 sai lisenssin. Joskin eräät vain koeajalla ja ilman irtisanomisaikaa peruutettavissa olevan, mutta saivat kuitenkin."
(A151, 34-45)

10.5 F5-Tiedon luovuttaminen: Viranomaiset, organisaatio

Kun asiaan kuuluvat luvat on haettu ja saatu, niin metsästys voi alkaa. Jahdinjohdon tehtäviin kuuluu välittää tietoa sekä viranomaisilta metsästäjille päin, että metsästäjistä ja sen vastuuhenkilöistä viranomaisille. Hirviherra vastaa jahdin turvallisuudesta, sen suunnittelusta ja määräysten noudattamisesta. Siksi jahdinjohtajaksi valitaan yleensä seurueesta kokenut, vakaaksi ja hermonsa hallitsevaksi tunnettu jäsen. Jahdissa noudatettavien ohjeiden ja tiedon antaminen on vaativa tehtävä, jonka onnistunut suoritus korpuksessa toistuvasti mainitaan.

"Ilkka itse isänpoika
jahtipäällikkö jämerä
tervetulosanat lausui
lain luki lahtareille
kova kuri koirillensa
ohjeet eri hyvät heille." (A5, 8-13)

Ohjeiden antamiseen tarvitaan ääntä eri muodoissa. Jahtipäällikkö määrittää myös seurueen käytännön mukaisesti millaisin äänimerkein, laukauksin vai radiopuhelimitse ajo ja kaadot ynnä muut metsästystapahtumat suoritetaan. Määräyksiä on myös noudatettava.

10.6 F6-Petos: Pikkuvilpit, luotettavuus

Tässä funktiossa on tapahtunut hirvestysfunktiokehitystä suhteessa eniten. Proseminariteydessäni olin määritellyt aihepiiriin kuuluvaksi lupakikkailut ja naisseikkailut, mikä joten kuten sopikin silloiseen tutkimusaineistoon kaskuihin. Kronikka-aineistossa näistä aihepiireistä ei kuitenkaan puhuta. Tarkempi analyysi osoitti, että

petosta on sensorisen koodin kannalta ajatellen tarkasteltava mm. aistien antaman informaation valossa. Aistiharhat ovat uskomukselliseen metsästysmaailmaan oleellisesti kuuluva osa eli F6 on hirvestysfunktioiden uskomuksellisin funktio. Erilaiset konstitiukan paikan tullen saattavat pettää, taito pettää, etäisyysarviot pettävät, jolloin tuloksena on harmillinen ohilaukaus. Suuntavaisto pettää eksyttäen, jahdista poisjääjä on porukan petturi. Säätoiveetkin voivat pettää, jahtiaamu ei valkenekaan kuulaana ja kirrkaana eivätkä saalistoiveet läheskään aina täyty, odotteet pettävät. Ei edes selviin merkkeihin metsällä ole aina luottamista. Kaverit ovat saattaneet tehdä kepposia.

"... noista valtavan suuria sorkkia jäi
oo hiio hei
joita uuteen temppuun käytettäis...
Eino esitteli uusinta konstia
oo hiio hei
tehdään tuoreita jälkiä sorkilla
oo hiio hei
kuin valtava lauma ois tehnyt tuon
oo hiio hei
ja laukanneet liki Pohjansuon
oo hiio hei..." (A74, 58-67)

Oleellisin petos jahdissa on kuitenkin onnen pettäminen. Toistuvasti aineistossa esitetään ajatus onnen osuudesta metsästyksessä niin osuvien kuin osumattomienkin laukausten yhteydessä. Huono onni kohtaa yllättäen samoin kuin hyväkin. Toisaalta hirvimies ei toivota onnea jahtitovereilleen metsälle lähdeittäessä.

10.7 F-7 Konnuus: Laittomuudet

Metsämiehen toimia säätelee virallisen tahon lisäksi myös hyvä metsästystapa ja perinteet. Hirvinäytelmän konnia ovat mm. riistapäällikkö, joka on liian löyhäkätisesti myöntänyt lupia tai katsonut läpi sormien rukattuina hirvikantalaskentoja. Myös hirvi on esitetty konnana, hirvikolareiden ja taimituhojen aiheuttajana. Konnuusfunktio korostuu lähinnä jutuissa ja kaskuissa, mutta suorat maininnat kronikoissa ovat melko harvinaisia. Joitain käräjöinti- ja salakaatomainintoja kuitenkin on:

"...ei lyönyt ilmassa leikkiä
vaan kovisteli maantiellä Heikkiä,
lakipykälätkin antoi myötä,
Heikki sanoi pyssylle: Hyvää yötä.

Harmi kouri punasta hattua
pitipä tällainenkin sattua,
turhaa se on enää suuri tora
mennyttä on hyvä "lihapora"

... esivaltaa ei narrata loruilla,
tuli kuin aasin potku sääreen:
käsky leivättömän pöydän ääreen." (A104, 17-28)

Toinen kuvaus epäonnesta on seuraavanlainen (yleiskielistetty):

"Sitä tuota onnea tässä elämässä voipi olla hyvää ja huonoa, sekä kumpaakin yhtä aikaa. Niinpä vuonna 1965, myöhään syksyllä silloinkin, allekirjoittaneella oli vielä viljakuivaus kesken, kun toiset läksi hirvijahtiin R:lle ja kuulin kun siellä ammuttiin. Heti kun ehdin piti sitä lähteä katsomaan ja olihan siellä R:n ladon orressa hirvi, mutta miehillä oli niin tekohymy huulilla, että tuli mieleen, on tässä jotain outoa ja sitä outoa kyllä oli. Silloinkin oli vain yhden hirven kaatolupa ja se yksi riippui jo siinä orressa, toinen pötkötti ammuttuna mutahaudan partaalla R:n rantapusikossa.

Siinä se syy siihen tekohymyyn. Sihteeri K. ampuu paukautti mielestään yhtä hirveä ja vieläpä minun pyssylläni. Saikin kaksi hirveä. Ja entäs nyt? Mitäs nyt tehdään? Jo siinä paholainenkin taisi kuiskia miesten korvaan: 'Jospa ei puhuta tuosta muille mitään.' Vaan eihän se olisi onnistunut.

Niin piti vain Olavin ja Kaken lähteä Horsmaniemestä soittamaan nimismies A:lle. A. kun asian kuuli niin jyrähteli K: 'Minä panen sinut linnaan'...No pelekkä vahinko se kyllä oli, eikä sakkojakaan tullut. Tuli huutokauppa toisesta hirvestä sekä kahdeksankymppiä kärjäkuluja ja kokemusta lisää." (A 139, 166-193)

Myyttisin konnuus on kuitenkin pakon sanelemaa. Niin sanotut etniset vitsit leikkivät lian ja puhtauden teemoilla. Lika-puhtauskäsitteet ovat myös rinnasteiset uskomukselliseen ainekseen binaarisen käsiteparin pyhä-profaani kautta. Metsämiehelle metsä on pyhää maata, jota ei saisi tahrata. Tarpeet kuitenkin yllättävät myös metsällä, koska jahti saattaa kestää aamusta iltaan. Näin ollen metsästäjä on pakotettu tekemään tarpeensa, mitä profaaneimmat tuotteet, pyhälle maaperälle, kärjistetysti ilmaisten pyhäkön lattialle metsäisiin sammaleisiin. Pyhyiden loukkausta on eräkerronnassa pyritty lieventämään toimituksen hankaluudella, jonka seurauksena saalis saatetaan menettää tai asu tärveltyä. Metsä on välittömästi vaatinut jonkin hyvityksen kerronnan tasolla. Häveliäisyyssäännöt edellyttävät, että tapahtuneesta ei juuri kerrota ja toimitaan mahdollisuuksien mukaan jälkiä jättämättä. Luonnollisesti myös jäljet peitetään hyvin. Toinen psykoanalyttinen taso ulosteet mainittaessa voi löytyä regressiotoiminnan piiristä. Luonnon helma metaforisella tasolla koetaan feminiiniseksi "äitimaaksi", jolle metsänpoika uhraa omintaan. Kaskuissa "pissalla"

ja "vedenheitolla" on aktanttina keskeisempi rooli kuin kronikoissa, ja tapahtumat sijoittuvat yleensä majapaikoissa yöpymisiin, ei metsälle; vitsin muodostaa tuolloin kaverin tärväntyvät varusteet, esim. saappaat.

10.8 F8-Puute: Näлкä, virkistys

Työn aiemmissa osioissa on esitelty ne myyttiset aspektit, jotka liittyvät suomalaisen hirvestyksen ravinto- ja nautintoaineisiin. Hirvestäjän myyttiset eväät muodostuvat kahvista, viinasta ja makkarasta. Höysteenä toimivat ruokapuheet ja jutut. Ennen kuin jahtiurakka on ohi, syksyn ja päivän mittaan mahtuu monta lepo-, herkuttelu- ja juttutaukoa.

Funktio F8 on frekvenssiltään motiivilistauksen ykkönen. Olen sijoittanut sen mallissani vastaamaan olemisen modaliteettia ja perustarvetta aineenvaihdunta. Muissa metsästystapahtumissa on keskeisinä aistena tunto-, näkö- ja kuuloaistit, vilun, nälän, äänien ja näköhavaintojen muodossa, mutta taukotulilla puute poistetaan, niin että haju- ja makuelämykset voivat manifestoitua. Tämä kaikki kuitenkin tyydyttää aineellisia tarpeita. Henkisten tarpeiden tyydytykseen käytetään puhuttua kieltä, juttuja, kaskuja ja tarinoita. Siten olemisen modaliteettiin yhdistyy tekemisen modaliteetti ja liikunnallinen tarve leikin ja pelin muodossa endo- ja eksotasoilla. Tauot tyydyttävät levon ja ravinnon tarpeet.

"Siin meit ol alun kolmattkyment miäst ja pari kolmk koira nauttimass piänt välipala. Tämä on kyll tosi liävaste sanott sill ett erisorttissi makkroi tuhotti valla uskomattomi määri." (A19, 206-208)
 "Jahtien välillä maistuu kaikilla eväät ja mikä sen herkullisempaa onkaan kuin kahvi tai tee luonnon helmassa hyvien voilleipien kera." (A63, 37-38)

10.9 F9-Kehotus: Määräykset, opetus

Tähän funktioon on luontevaa yhdistää tietämisen modaliteetti. Jokaisen metsästäjän on jo metsästyskorttia suorittaessaan opittava keskeiset tiedot metsästyslaista ja lajien tunnistuksesta. Sen lisäksi seuran säännöt, sopimukset ja toimintatavat on tiedettävä. Kronikoissa tätä taustatietoa pidetään niin selviönä, ettei niistä kerrota. Metsästysseurat ja metsästysorganisaatio kouluttavat metsästäjiä tehokkaasti. Osa opista kuitenkin tulee yksityistä ja kokemuksellista tietä isältä pojalle, metsästystoverilta toiselle. Tieto on valtaa ja osaltaan lisää turvallisuutta ja metsästyskokemuksen tyydyttävyyttä. Ohjeita on opittava noudattamaan ehdottomasti kuin armeijassa koskivatpa ne sitten hirveä, passilinjaa tai ajoa. "Johtajamme ohjeet täytyy tarkoin mieleen painaa, on myöhäistä kun edessä on SYYTÖN Lehmävainaa". (A36, 19-20)
 Toinen kronikoitsija toteaa:

"Eikä niitä koskaan liikoo pänttee,.. " (A126-46).

Funktio yhdeksän on oikeastaan lähtöfunktiolle alisteinen subfunktio, koska lakisääteisesti jahdinjohtajan vastuulla on tarkistaa, että ohjeet on kuultu ja ymmärretty sekä että jahtisuunnitelma työnjakoineen on kaikkien tiedossa.

Käskynjaolla on keskeinen rooli metsästysonnen saavuttamisessa ja siksi moni kronikoitsija on maininnut ohjeiden antotilaisuuden jahtirunossaan.

"Hetä alkuun kuunneltihin säännöt sekä käskyt"
(A35, 3) tai

"Det Hagu då är som order delar
`Skyttarna hit och drevfolket dit.`
Allt går som smort, ingenting felar.
Inget får gå liksom skit." (A47, 16-20)

(Hagu silloin käskyt jakaa
"Ampujat tänne ja ketju tuonne"
Erheitä ei lain', sen takaa.
Sujuvuus on touhun luonne.) (vapaa suom. MRå), tai

"Pieshän viime johtaja käskyn jakkoon,
hän paperit tutki ja ohjeet muistiin pakkoo.
Sepä homma se onni vasta tärkeä,
huono onni ja järjestys voe hyvännii tunnelman
särkee" (A142, 51-54).

Hyvä jahdinjohtaja on reilu ja ohjeissaan selkokielineen, mutta käyttää tarvittaessa jyrkkääkin kieltä. Hän on "tilanteen herra ja reilu jokkaesta kohtaa." (A144, 28). Hän kertoo myös luvallisen saaliin tuntomerkit, ja sooloilijaa odottaa vähintään nuhteet. "Hyvi selkokiälisess muadoss annetti ymmärttä, ett poikkemine annatust ohjest tiätä ampujall moness miäless vaikkioi hetkei." (A23, 75-76)

"Pauli, vouti uusi
käskyt jakoi aamulla,
mekasti ja huusi

Pojat,
nyt rauhaan jätetään
traktorit, hevoset ja junat,
otuksella olla pitää sarvet sekä munat

Ei riitä päässä
yksi piikki
kaksi olla täytyy
kummallakin puolla
ja luodin jälki siisti," (A76, 18-29)

10.10 F10-Päätös vastatoimista: Oikeustoimet, seuratoiminta

Mitä tahansa sitten hirvestyksessä koetaankin puutteeksi, on seuruemetsästyksessä porukan toimesta, yleensä metsästysseuran puitteissa ryhdyttävä toimenpiteisiin eli vastatoimiin. Seuratoiminta on varsin laaja toimintasektori ja kattaa hirvestysvuodenkierrosta suurimman osan aikaa, hirvenmetsästys on siitä vain pieni, noin kahden kuukauden mittainen jakso.

Rutiininomaisten yhdistystoimien lisäksi on talkoita,

suunnitellaan seuran tunnusmerkkiä, hoidellaan ihmissuhteita mm. merkkipäivien muistamisella, matkoilla ja lahjoilla. Rakennetaan riistapeltoja, ampumatorneja ja ampumaratoja. Vaalitaan perinteitä, kirjoitetaan historiikkeja, laaditaan toiminta- ja vuosikertomuksia, eräkirjoja ja metsästyspäiväkirjoja, joilla myöhemmin voi olla intressanttia kulttuurihistoriallista arvoa.

"När jag fick höra att jag skulle få komma hit i kväll tala jag med pappa och frågade honom om det finns något gammalt skrivet om er förening. Det enda han kände till var en gammal jaktjournal från Östersundom Gård som pappas farbror, lantbruksrådet Erik och hans brödet hade fört. Den täcker tiden mellan 1911-1945 och gäller ju då bara gården. Jag har dock plockat ut vissa uppgifter från boken som kan vara av intresse: Under hela denna tid har antecknats endast 9 fällda älgar... Under tiden 1911-1945 har antäcknats 820 fällda harar." (A48, 55-71)

(Saatuani kutsun tänne puhuin isäni kanssa löytyisikö jotain vanhaa kirjoitusta yhdistyksestänne. Ainut, jonka hän tiesi, oli vanha jahtiaikakauslehti Östersundomin kartanosta, jonka isän setä, maanviljelysneuvos Erik oli veljensä kanssa toimittanut. Se on ajalta 1911-1945 ja koskee vain kartanoa. Olen poiminut eräitä kiinnostavia tietoja kirjasta: Koko aikana merkinnöissä on ainoastaan 9 kaadettua hirveä... Vuosien 1911-1945 aikana on merkitty 820 kaadettua jänistä.)

Perinne aktuaalistuu hirvikronikkateksteissä tuon tuosta. Edellinen tarkka saalistilastointi metsästyspäiväkirjaan on tarkkaa ja eksplisiittistä lukumäärineen ja nimineen, mutta metsästyspäiväkirjat sisältävät myös tunnepitoisia kommentteja harmista ja onnesta sekä viittauksia esi-isien toimiin ja muihin metsästästä sivuaviin ryhmiin ja riistakannan muutoksiin.

"Ennen oli erämailla meteliä moista,
Lihaa löysi repullisen kallioilta soista.
Nyt on reppu niskan päällä, kahvipullo siellä,
ja auto oottaa Palomäen tiellä juu.
Haulikoilla ammutaankin pullot savikiekot,
metsiltämme lähteneet on koppelot ja riekot.
Lopuista jo huolen pitää petokanta julma
tässä on se erämiesten pulma juu.

Jokasuuntaan venytellään villikissan häntää,
joku näiden petojenkin puolesta jo säntää.
Erämies ja haulipyssy rikkoo luonnon rauhaa,
ajokoira ankarasti pauhaa, juu.
Esi-isä tiesi kuinka tasapaino järkkyy,
susilauma kantapäillä henkeänsä kärkkyy.
Karhu otti laitumelta lehmän taikka lampaan,
ja iski siihen suuren torahampaan juu."
(Sävel: Kukkuva kello, A89, 25-40)

Perinnettä on harrastanut kokeellisesti myös seuraava hirvenmetsästäjä ansapyynnissä:

"Oli hiljan lujettu leherestä kuinka jurvalaaset oli koheltanu hualimattomasti. Niiltä oli hirvi märäntynyt paulahan. Mutta me päätimme vahtia jottei lihat happane. Ja verestäkin voisi paistaa plättyjä.
Kaveri tiäsi paikat ja hirvien junnut. Kattelimma sopivan mäntyjen välin. Siitä se jännitys alakoo. Meni siinä neljä yötä, Untamalanmettillä valavojes. Eikä hirviä näkyny.
Pohjankyrö lisäs torstaina löylyä, kertomalla jotta sinnepäin se on kuluus. Ollimma siinävaiheess jo valavomisesta "eunukiksi" väsynehiä kun tyäskin piti käyrä. Hirvi huilas ja kluhupaali, eikä

tullu paulahan." (A64, 16-39)

Osa seuratoimintaa on yksittäisen metsästäjän hirviporukkaan pääsy. Joissain seuroissa jäseneksi pääsy on monivaiheinen prosessi ja kun sitten porukkaan päästään varsinaiseksi jäseneksi, tapahtumaa monin tavoin juhlistetaan. Nämä juhlamenot vaihtelevat seuroittain eivätkä ole saavuttaneet vakiintunutta muotoa, mutta tekijällä saatetaan hirvimieheksi vihkimisen yhteydessä teettää leikkimielinen ns. hirvimiehen vala eli lupaus, jota ei pidä sekoittaa toiseen "hirvivalan" nimellä esiintyvään kaadon yhteydessä otettuun verentuontirituaaliin. (Liite 2)

Jäseneksiottorituaalin lupausosion neutraali nimitys on metsästäjän lupaus. Seuran jäseneksi otettaessa eri seurat ovat muodostaneet omia käytänteitään, joista mallina on eräs teksti liitteenä. (Liite 6) Metsästäjän lupaus on juhlava hetki; välihuudot ja muut asiattomat huomautukset rituaalin aikana eivät ole suotavia.

"Minä NN lupaan kaikkien metsästäjien suojelijan Pyhän Hubertuksen kautta noudattaa Haminalahden Metsästysseuran sääntöjä ja hyviä metsästystapoja sekä kunnioittaa seuran perinteitä. Lupaan antaa arvon seuran luojien ja aikaisempien jäsenpolvien työlle. Omasta kohdastani lupaan tehdä kaikkeni seuran tarkoituksien hyväksi. Edelleen lupaan suhtautua kunnioittavalla toveruudella virkaiältään vanhempiin seuran jäseniin ja kuunnella heidän viisaita mielipiteitään niistä oppiakseni. Jos rikon tämän lupaukseni, alistun nurkumatta niihin seuraamuksiin, joihin rikkomukseni mahdollisesti aiheutta antaa." (176)

Metsästysseura antaa hirviporukalle ja -seurueelle puitteet toimia arvopäämäärien hyväksi, joten F10 on tärkein "perinnefunktiio". Tapain ohella perinnettä seuroissa edustavat järjestötoiminnan historiikit, toimintakertomukset ja metsästyspäiväkirjat, jotka ovat makrokronikointia joko aiheiden laajuuden tai ajanjakson suhteen, kun taas hirvikronikka on saman aihepiirin mikrokronikka, joka keskittyy vain seuran hirvenmetsästystoimiin jahtikaudella ja on peijaisohjelmanumero. Makrokronikat ovat dokumentteja. Poikkeustapauksissa toimintakertomus tai metsästyspäiväkirja on kuin peijaiskronikka tai jopa esitetään sellaisena ja vastaavasti "juhla-kronikka" saattaa kattaa seuran historiikin. Seuratoiminnassa perinne aktuaalistuu myös keskusteluyhteydessä sidosryhmiin. Perinteiset arvot törmäävät nykyajan arvoihin erityisesti luonnon-suojelullisissa näkemyksissä ja "petokysymyksessä".

II NÄYTÖS

10.11 F11-Lähtö: Kokoontuminen

Hirvenmetsästyksen alkupiste ja hirvivuoden kulminaatio on lähdön hetkessä. Lähtö on saaliin saannin vuoksi järkevää sijoittaa varhaiseen aamuun. Aikainen herätys ei kuitenkaan keskimäärin hait-

taa, vaan riittävä määrä hirvestäjiä on tarvittavat valmistelut hyvin suorittaneena paikalla lähdön hetken koittaessa. Lähtötunnelman ja odotteiden ensisijainen määrittäjä on sää. Sääennusteet nousevat arvoonsa. Syksyinen sade ja tihku tietävät kosteutta ja vilua passittajille, ja siten sää on tärkeä lähtötunnelman kuvastin. Sunnuntaiaamuna sumussa Helvin-päivän harmahassa" (A5, 1), "Aukes jahtiaamu, pilvet uhoo sadettaan" (A69,13); "No Nopolle vuan, on hyvä keli" (A129,101); "Puol viikolla satel jo lunta räntee. Jälet miehet löytää ja mehtään sääntee." (A143, 104-105); "Niimp on sitten aamu aukes kovin kaunis ja kolea" (A75,13); "Aamulla ol sankka sumu viel, kun urosjoukko kulki metsätiell" (A1-2).

Olipa sää sitten mikä tahansa, niin tunnelma odotteineen on korkealla ja ajoon lähdetään varhain. "Ensimmäinen ajua lähti käyntiin 20 yli seitsemän" (A10, 43). "Tuas sitä hyökättiin mehtään nokka koholla" (A94, 5) Ensimmäinen on tosin suoritetut tarvittavat valmistelut ja pukeuduttu sään ja lain vaatimusten mukaisesti ja otettu eväät ja muut varusteet matkaan mukaan. Jahdinjohtaja tarkistaa porukan kanssa jahtisuunnitelman, tarkistaa, että asianmukaiset legitimitetit, metsästyskortti ja ammuntakoe on kunnossa ja että punainen liivi tai takki sekä päähine ovat matkassa. Lähdössä päähineellä suoritetaan rituaali. Passipaikat arvotaan hatusta vetämällä. Vaikkakin lähtöön valmistaudutaan huolella, niin silti erilaisia unohduksia sattuu.

Kunkin metsästäjän on vastattava varusteistaan ja aseensa kunnosta, turvallisuudesta ja toiminnasta. Ase ilman panoksia on tositalanteessa käyttökelvoton.

"Pyssy tyhjä, panoksia vailla,
kaipuuni mä puhuin hirvilehmän perään
lie puheessani ollut ärrää aika lailla,
mutta rukouskaan auttanut ei enää.

...

mitä milloinkin oletkin sä jahdissa,
muista aina kovat piippuun panna." (A69, 71-77)

Useimmiten kuitenkin kaikki osuu kohdalleen ja odotteet ovat sen mukaiset:

"Ehkäpä sitten sen Kiimingin hirven ampua vois.
Jopa pyssy miesten mielessä sarvet suuret hohti."
(A1467,47-48)

"Ol joukko jo koossa lie kuatokii varmoo
Onhan koiria kaks, joilla turkki on harmoo.
Kaipa se tännään jo raikuu korpi.
Ol Pentillä selässä mahtava torvi." (A147, 37-40)

Odotteista huolimatta hirvet eivät jää alueelle odottelemaan, vaan vaistonvaraisesti pyrkivät pakoon ja lähtevät vähin äänin metsästysalueelta turvallisempaan ympäristöön. Ilmiötä hirvien lähtö on kuvattu hirven kannalta seuraavasti:

"Sinne juosta jolkutamme

kaikki lapsed mukana
 pienemmätkin töpöhännät
 perään kaikki liittykäätte." (A4, 134-137)

10.12 F12-Kokeen määrääminen: Hirvikoe

Kaikkien metsästystä harrastavien täytyy suorittaa hyväksyttävästi metsästystutkinto. Aseen kanssa hirvenmetsästyksen osallistuvan on suoritettava lisäksi hirvikoe. Hirvikoe on testi, jolla testataan ampumataitoa rataolosuhteissa ja maalina on hirven rintakuva päineen. Oikeaa osumaa opiskellaan lisäksi hirvikellon avulla. (181) Suositeltavin osumakohta on alavitonen eli sydänlaukaus. Metsästystutkinnon osiona opiskellaan lajitunnistusta, mutta hirvilupien erityisen tarkkojen säännösten vuoksi hirvijahdissa lajitunnistus on yksityiskohtaista, tarkempaa kuin minkään muun riistaeläimen iän ja sukupuolen määrittäystä myöten. Hirveen liittyvä tietous on täten luontevasti funktioitu kohtiin F12 sekä funktioon F13, joka edustaa teoreettisen opitun tiedon testausta tositalanteessa, jossa erehtyminen on inhimillistä eikä kovin harvinaista.

Hirvikronikoissa ammutakokeista ei juuri kerrota. Seuran kilpailumenestys saatetaan tosin mainita. Ampumataito kuvataan kaadon yhteydessä. Tässä mielessä funktio F13 on alisteinen funktioille F16 ja F18 eli kaato- ja laukaustilanteisiin, joita käsitellään tuonnempana ao. funktion yhteydessä.

11.13 F13-Kokeen kohtaaminen; Tositalanne

Metsällä hirvestäjä joutuu mekaanisen kuvan sijasta kohtaamaan aistivan ja reagoivan olennon, hirven, joka ei suinkaan aina käyttäydy ennakoitavasti. Hirvimies nimittää saalistaan monin eufemismein. Se on hirvihoppa (A140). Nimitys liittyy liikkumisen havainnointiin ja hirven ulkomuotoon, joka muistuttaa hevosta. Ulkomuodon mukaan ovat syntyneet myös monet muut nimitykset, eufemismit kuten iso liha, iso jänis, pitkäkoipi, sukkajalka tai kruunupää. Nuo perinteiset nimitykset ovat edelleen käytössä. Uusia nimityksiä edustavat mm. kenraalihirvi, kolarihirvi ja peltohirvi. Ko. nimitykset ovat syntyneet funktionaalisten seikkojen kautta ja kuvaavat ulkomuodon sijasta hirven toiminnallista roolia tapahtumassa. Kautta aikain hirveä on pidetty arvoituksellisena ja komeana eläimenä, jota arvostetaan sekä elävänä että kuolleen ja saaliista hyödynnetään lähes kaikki osat yhä edelleen.

"Komea se on
 kuin vain hirvi

olla voi..." (A77, 75-77).

Oleellista kronikkakuvauksissa on kuitenkin hirvihavainto ja hirven jäljet. Mainitut jäljet ovat makuuksia ja sorkanjälkiä. Jäljitettäessä muutoin niin harmilliseksi ja viluttavaksi koettu lumi voi olla suureksi avuksi jahdissa.

"Taivaastahan apu viimein nytkin tuli
salon ylle satoi armas ensi lumi.
Alpo tiesi missä hirvet juoksenteli
passiin miehet jälleen hiipaeli." (A81, 54-57)

tai

"Iltapäivällä joka ukko oli sateesta märkä kuin sieni.
Kun mitään ei saatu, masentui toiset kovasti,
toiset innostuivat, olihan nähty vanhat hirvenjäljet ja neljä
makausta,
siitäkös ilonaiheita ja manausta." (A98, 20-23) tai

"Siellä poijat hirvet näkee,
nousee ylös sammalmäkee.
Hannu vastaan ryntää sinne,
sopiva on harvenevan metsän rinne.
Ravaa siellä jalo riista,
käydään metsän tuima kiista." (A81, 95-100).

Joskus jälkien perään saa hirvestäjä juosta turhaan:

"Ajomiehille hattuun hiki ja tihku,
joku kyllä korvessa tärkeenä hihku:
"Nyt, nyt hirvet eissä männä viiltää,
tuossa paskoja ja ihan kirkkaana kiiltää.
...
Eihän se riitä, jos paskan niät,
kerrankos sitä toseks jiät." (A126, 66-73)

Ikos-Topi ja Hyväris-Pekka hepä tarkasti
jälet ja makuut tutki.
Vehmasmäen rajalle hirven perässä huhki.
Vuan mitäpä tuosta sen kun ollaa,
vaekka männii päevä ihan nollaa. (A132, 88-92)

Tositilanteeseenkin saatetaan joutua yllättäin, kun hirvi hyökkää.

Hirvipari ylvähänä kääntelevi kylkee
Viljo-pojan automaatti säälimättä sylkee.
Panokset jo kaikki loppui
hirvi taitaa tulla päälle,
tässä varmaan joudutaankin
liukkahalle jäälle. (A87, 25-28)

10.14 F14-Taikaesineen saanti: Ase, koira

Metsällä taianomainen apuri on hyvä metsästyskoira samoin kuin hyvä asekin. Koira kommunikoi isäntänsä kanssa äänellä, haukkuen, joten haukun kuvaukset ovat korpusaineistossa lukuisat ja proosanakin runolliset.

"Sitten yht'äkkiä hiljaisuuden rikkoi koiran haukku. Orastava

kylmyys hävisi hetkessä. Mutta ei. Ei tuo karjunta ollut Jokerin haukkua. Soinnuton, karjahtelulta kuulostava haukku siirtyi pois päin loppuen yhtä yllättäen kuin oli alkanutkin. Olisiko ollut Jukan beagle, arvelin.

Seuraava kuulohavainto panikin jo sitten veret suonissa kiertämään. Nyt oli äänessä Jokeri. Haukussa oli hirvi, siitä ei ollut epäilystäkään. Kaunis aaltoileva haukku kuului läheltä Enonmäkeä. Hirvi tuntui jääneen seisontaan löytöpaikalle.

...
Rytmi haukussa muuttui, jotain tapahtui haukulla. Hirvi oli lähtenyt liikkumaan, haukku eteni kohti niemen kärkeä. Sitten haukku loppui, alkaakseen tovin kuluttua uudelleen.

...
Haukku oli enää kolmensadan metrin päässä ja se lähestyi koko ajan. Mätäs tuntui ikäänkuin polttavan takamuksen alla. Kampesin itseni varovasti jaloilleni. Hanskat lennähtivät mättään viereen. Syke suonissa syveni...Haukku lähestyi." (A165, 11-26)

Poiketen satufunktioista on hirvestysfunktioissa harhaanjohtavaa puhua aseiden tai koiran saannin kerronnallisesta funktiosta, koska aineisto ei lainkaan käsittele näitä seikkoja. Ase ja koira ovat kuitenkin keskeiset aktantit toiminnassa, joten tässä funktiossa on luontevinta käsitellä näitä seikkoja. Myyttisin elementti kerronnassa on aseiden ja koiran nimeäminen, jota aiemmin on jo käsitelty.

10.15 F15-Siirtyminen määräpaikkaan: Passi

Hirvijahti suunnitellaan etukäteen tarkkaan ja passipaikat ampumalinjoihin määritetään tarkoin. Passipaikoille annetaan mielikuvituksellisia ja kuvaavia nimiä ja/tai ne numeroidaan. Niminä voi olla vaikkapa Lapinvalkama, Tappopisto, Passi no. 22, Sherrypassi, Tappopetäjä jne. Onnekkailta paikoilta on kohtalokkaat nimet.

*"Nimet Vääräkoivu, Isokivi, Miljoonalato, Kalmisto, Rauhoitusalue, Virveläsuo, Sovero, Jurkko, Persliukumäki, Pentinmäki, Luukas, Tiro, Tölski, Kalapolku, Iitiänlava, Rännikorpi, Nuorakoski, Tykkitite, Toukkala, Joutlampi, Ruohiala, Kurjenlampi, eivät ole mitään sotakirjasta kertovia taistelupaikkoja vaan jahtipaikkojen nimiä Lemillä."
(A63, 25-28)*

Passipaikkojen nimeäminen edustaa hirvestyksen semiopoetiikassa myyttistä kerronnallista elementtiä. Vakiintuneen tavan mukaan numeroidut passipaikat arvotaan lähdössä ampujille. Nimeämällä on maastosta eriytetty paikka myös tunnepitoisesti ei vain maastokoordinaattien mukaan. Onnistuneen kaadon näyttämönä jotkut passit alkavat erottua muista tavallisista "onnekkaampina", ja varmasti kaatajan mieleen passi, jossa kaato tapahtui jää muistikuviin erityisen muistettavana paikkana. Kokeneimmilla jahtimiehillä voi olla omat nimikkopassit.

Passipaikkana voi olla myös rakennettu ampumatorni, joten jahtirakennelmatkin voivat saada erisnimen rakennustarpeiden lahjoittajan tms. seikan mukaan. Yleensä passipaikan istuimena on

kanto, kentäjakkara tai istuinalunen. Passien suunnittelu edustaa hirvisodassa rintamalinjoja, joka edellyttää käytännön valmisteluja.

"Eräänlainen YH-tilanne provosoitiin Pangalle ennen jahdin alkua. Siellä käytiin ennakolta läpi karttatarjoituksena, mutta myös maastotiedustelujen avulla eräitä painopistesuuntia. Joukot suorittivat myös kenttälinnoitustöitä, joiden tuloksena Tappokankaan-Panganniemen tasalle on syntymässä tornilinja, jota tullaan ensi vuonna jatkamaan ja täydentämään. Tornien rakentamis- ja suunnittelutyössä olivat korvaamattomina asiantuntijoina entiset rakennusliikkeen pitäjät - ja -. Pentin gryndaus perustui kolmijalkaisuutteen. Eikan taas nelijalkaisuuteen ja molemmat muodostivat virkistävän vaihtoehdon maallikkorakentajien kaksijalkaversiolle. Kaikkien tornien tikkaitten kaltevuuskulman on säätänyt ja omalaatuisen ristikointituen asentanut eräs maisteri, jolle tässä yhteydessä esitän lämpimät kiitokset." (A151, 48-64)

Passissa olo voi kestää monta tuntia ja siellä edellytetään suhteellista hiljaisuutta. Nuotion käyttö passipaikan lämmön lähteenä on yleinen tapa, mikä saattaa aiheuttaa ajon ja hirvien kulkusuunnan kannalta harmillista ääntä ja hajua. Passissa on aikaa metsämiehen mieltä ja tarkastella luontoa. Olla osa luontoa itsekin. Todellisuus passissa on ennen H-hetkeä enimmäkseen vilua ja odotuksen jännitystä. Odottelua ryydittävät erilaiset mietteet ja passikuvitelmat. "Passipaikalla oleskelullekin on luotu kuvitelmia, joissa kivipatsaaksi jähmettynyt jännevä metsästäjä tuijottaa lähestyvään ajoon päin, kenties vainuakin vetäen. Vain silmänvalkuaiset vähän ja verkalleen muljahtelevat." (A54, 38-42)

Passijännitys poikkeaa riistahorkasta. Passijännitys liittyy kaatotilanteeseen ja odotuksen jännitykseen. Jahdissa odotteet ovat korkealla ja jokaisen passimiehen toiveissa väikkyä kaato. Kaato onnistuessaan palkitsee passissa ikävystymisen vaivat ja selittää sen, miksi passimieheksi on yleensä enemmän halukkaita kuin ajomieheksi.

"Jokainen passiin kello kahdeksaan ja ison elukan jo lempo vie.

Passissa ihailin hiipuvaista ruskaa Liippamäen, aatos kauas liittää, mieli herkistyy... yhtäkkiä jäykistyn, kaikkoo herkkyys, mitä näen? Rinnettä alas mua hirvilehmä lähestyy.

Suoniini syöksyy ryöppynä adrenaliini --- hirvi pysähtyy niinkuin sanois mulle, kun etsin sitä kiikarini ristikkoon, mä metsän Mielikin on lahjaviini sulle tarkka laukaus - se kellistyykin varvikkoon." (A69, 15-25)

Useimmiten aika kuitenkin ehtii käydä pitkäksi ennen kuin mitään

alkaa tapahtua.

"Uudet kujeet, uusi päivä,
Antero Ryömissä taas on vartiossa.
Aikaa lyhennä ei toivon häivä,
että hirvielo esiin tulis varvikosta." (A67, 13-16)

*Lisänsä jännitykseen saattaa tarjota riski nimeltä
luonnolliset tarpeet. Passissa tarkkaavaisuus ei saisi hetkeksikään
herpaantua, jos mielii varmistaa kaatajan kunnian itselleen.
Toisaalta kunnian gloriaan kuuluu, ettei vartiomies hädässäkään jätä
paikkaansa. Kronikoissa on tämä detalji huomioitu.*

"Einar kerran passissa tuumi,
olis housut riisuttava, mutta riski oli liian suuri,
kun tähtäimessä oli iso pää,
silloin housut kyllä jalkaan jää." (A102, 17-20)

Joskus riski silti otetaan harmillisin seurauksin:

"...yksi hirvi saatiinkin aika pian liikkeelle ja se paineli ihan yhden passipaikan kohdalta passiketjun läpi, mutta tilanne sattui olemaan sikäli erikoinen, että passipaikan haltija oli juuri joutunut lähtemään pienelle asialle ja kun hän oli näissäkin asioissa hyvin tarkan linjan mies, niin hän hakeutui tiheään pusikkoon, missä tuo toimitus oli mahdollista toteuttaa tyylikkäästi kenenkään näkemättä. Se toimitus sattui sitten vielä kestämään hiukan kauan ja niin siinä sitten kävi, että hirvi sai painella kaikessa rauhassa passiketjun läpi."
(A26, 27-34, yk)

Passiin siirrytään sydän pamppaillen:

"Hirvihavaintojen ja tuulensuunnan määrityksen jälkeen lähtö jahtiin alkaa, ajomiehet kuljetetaan lähtöpaikoilleen ja passimiehet hakeutuvat omille ampumapaikoilleen. Sovitun klo ajan mukaan ajo lähtee käyntiin.

Tässä vaiheessa ampujilla herkistyvät aistit, kuulo ja näkö mistä risahtaa ja hirvi mahdollisesti tulee näkönsälle. Hirvihavainto kestää yleensä muutaman sekunnin jonka aikana on tehtävä päätös ampumisesta, sydämmen hakkaessa kiivaana täytyy olla varma mitä ampuu ja osumman on oltava kuollettava." (A63, 29-35)

MUTTA...JOSKUS VOI KÄYDÄ NÄINKIN...

10.16 F16-Taistelu: Ammuntatilanne

Tositilanne verifioi kokeen ja testaa lopullisesti metsästäjän tiedot ja taidot. Laukaustilanteessa huipentuu jännitys kahdella tavalla. On hetkessä osattava arvioida oikein kohteen luvallisuus ja saatava mahdollisimman tehokas ja kuolettava osuma. Haavakon teko koetaan häpeäksi, jota yritetään kaikin keinoin välttää. Tämä saattaa synnyttää riistahorkkatilanteen. Suomalaisessa kansanperinteessä ilmiötä on kutsuttu saamiseksi ja saalistuttamiseksi. "Kun ampuja oli varma, että osuu niin usein menikin ohi ja tämä saattoi sanoa, että minua saalistutti. Kun oli hyvä otus hyvällä 'ampumahollilla' niin se aiheutti jännitystä ja niin voi ampua ohi." Tai; "Sitä saalistutti niij jotta, kettu pääsi justihin hyvältä hollilta karkuhun ku ei malttanu yhtää sihrata, vaan ampuu vaan summalta kohorin." (183) ja kolmas todistaa, että metsästystilanteessa saalistuttaa kun himoitsee jotakin aivan käden ulottuvilla olevaa ja epäonnistuu eikä saakaan. Toisaalta osuman tarkkuuteen vaikuttaa myös välimatka eli "ampumaholli" ja liiallisesta innosta johtuva malttamattomuus. Eräperinteessä saalistaminen on ollut paha tunne, jonka ansiosta saalis säilyttää henkensä. Odotteet saavat aikaan riistahorkan, ampuja "saalistaa":

"...merkitys kohdistuu seuraavaan ominaisuuteen: Esim. alotteleva erämies tapaa riistaa ja varustautuu ampumaan sen, mutta onkin pelon- ja hyväntoivon hallitsema sikäli, että jopa alkaa vapista ja hengestyä. Siitä tilasta ei tule pian rauhoittumista eikä malta sitä odottaakkaan pelosta, että riista menee karkuun, vaan ampuu tohlaa hengästyneenä ja vapisevaisena, sydämen lyödessä rajusti, ja ampuu sivu. Sitä asiantilaa sanotaan **saalistamiseksi**." (178)

Ohilaukaukset ovat saalistusta. Erään tiedonantajan mukaan

"Saalistaminen on sitä jos ampuja jännittyy siinä määrin, että kädet vapisevat ja ampuu harhaan eikä saakaan otusta niin silloin saalisti. (179)

Semioottisesti tarkastellen hirvi on tavoiteltu arvo-objekti, jonka laatu on tarkkaan tiedettävä ennen riistalaukausta. Semiootikko Kari Salosaari on tulkinut näyttämötilannetta uskomisen ja olemisen modalisointina. (180) Metsästysdraamassa kyseessä on ampujan itseluottamus, usko omiin kykyihin, havaintoihin ja taitoihin. Laukaisu- ja saaliintunnistustilannetta voidaan tarkastella Salosaaren esittämällä toden ja harhan kuviolla:

hirven lapaluuhun. Kaato ilmoitetaan merkkilaukauksin tai puhelimitse. "Ensin kuului pou, sitten pou, ja merkkilaukaukset pou, pou, pou." (A10, 68-69) Merkkilaukaukset muista laukauksista erotetaan määrän ja keston avulla, mutta sekaannuksia tämä käytäntö kuitenkin silloin tällöin tuottaa, kun laukaussignaalit tulkitaan väärin tai jäävät uupumaan tai vaillinaisiksi joten laskutaito on tarpeen metsällä.

"Ensimmäinen laukaus hirven
nurin kaatoi,
kolme kuulaa seuraavaa
kaatomerkin antoi.

Neljä lisää, johtajalta, tapa
meillä vaatii,
että sakki hirven luokse kokoon
näin jo saatiin.

Yhteismäärä kahdeksan taitaa
luku olla,
vähemmällä, eipä taida, hirvi
saaliiks' tulla." (A61, 113-124)

Erityyppiset laukaukset ovat niin tiivis osa hirvestys-
kulttuuria, että saatetaan puhua jopa laukauskulttuurista. (A13)
Laukauskulttuurin vastatekijä on paukuttelu. (A61) Merkkilaukausten
lisäksi laukauksia ja osumia on erilaisia, tavallisia,
armonlaukauksia, tarkkomisia, sydän-, jalka- ja niskaosumia sekä
ohilaukauksia, kunnialaukauksia, vahingonlaukauksia ja
yhteislaukauksia. Osumat jättävät jälkiä.

"K.J. kuparisen
vasalla puhkasi,
kun K-nen siltä ensin
henkeä uhkasi.

Nyljettäessä todettiin Jorman
osuman olleen komea,
Jussin jäljiltä oli vain
pari lovea.

Vasan ulkomuoto ei Jussin mielestä
lie ollut siisti,
kun hän pyssyllä siltä
niskakarvoja niisti.

Miten lie ollut myös
kynsien laita,
kuulalla piti lyhentää
kavio kaita." (A60, 94-109)

Erityinen suomalaisen hirvestyksen merkkilaji on kaatajan
ansiomerkki. Sankari saa voittonsa kunniaksi havun hattuun. Havu
saatetaan kastaa hirven vereen ennen sen luovutusta kaatajalle.
Voitonmerkin luovuttaa jahdinjohtaja. Ohiampujaa vuorostaan
saatetaan muistaa erityisellä merkillä: horsmalla - rentun ruusulla.
Näistä kahdesta ikiaikaisesta kasvista on tullut suomalaisen

hirvestyksen kansanperinteessä tärkeitä symbolikasveja. **Kuusi** on kunnian ja **horsma** häpeän merkki.

Implisiittiset merkit, jotka kuuluvat emotioihin kuuluvat tulkinnanvaraisuutensa vuoksi lähinnä funktioon F27-Tunnistaminen. Emotiivisten ja aistimusmerkkien lisäksi luonnon kirjan merkit kuuluvat lähinnä tunnistamisen funktioon, joiden merkittävyys on sidoksissa havaituksi tulemiseen.

10.18 F18-Voitto: Kaato

Kun osuma on saatu, saalis kaadettu ja kaatajaa kunnioitettu havulla, seuraa metsästysrituaalissa kaadon välitön juhlistus, kaatoryypy. Ensin on tosin tunnistettu, onko kaadossa juhlimista - eli onko saalis luvallinen ja tervelihainen. Vähitellen kokoontuvat kaadettua saalista ihailemaan miehet ajosta ja muilta passipaikoilta. Jos kaato on saatu haukulta ensimmäisenä paikalla on hirvikoira, joka intoa täynnä merkitsee saaliin karvatupsuja ilmaan lennätellen. Saalis katsastetaan joukolla.

"Siinä otusta miehet jo piirissä kahteloo,
mut Lassipa jottaa jakeloo.
Ajopalkinto varmaan lienöö kae,
Karhus-Jaska yhen ylimääräisen sae.
Onpa joukko tuossa nyt kerrassa ilonen
vaek onnii sualis vähän vajjoo viissatakilonen."
(A132, 43-48)

Tärkeää ei ole kuitenkaan alkoholi, vaan tunnelma juttuineen. Ja myöhemmissä selonteoissa saaliin koko pyrkii suurenemaan. "Vähän isompiakin hirviä kyllä on ja kapakoissa ampuvat puolta suurempiakin". (A139, 71-72)

"Siinä sitä olikin setvimistä
mikä lähti milloin ja mistä,
kun kauan kesti seisontahaukku
miksi ei tullut silloin paukku?" (A117, 61-64)

Asiain selvittelyä riittää erityisesti epäonnistumisten yhteydessä. Hyvistä pyrkimyksistä huolimatta saalis saattaa olla väärä ja kaatoryypyn kohtalo kumma, kun kronikoitsija on lähtenyt varta vasten viisua varten jahtiin kaatoryypyn, sarveisten kantajaksi.

"Nää HERRAT KUN PYYTTIVÄT MIUKIN MUKKAA VIISUNTARPEITA KERRÄÄMÄÄN.
Lehtiherrakin sieltä kun tulloo mukkaa, hälle seuraa pitämään.

...

Manu maister sano sillo'et sie poika tiijä, HirviHerrojen meininkii?

JOS EI OO SARVIA KOTTII VIEJÄ NIIN OLKOON VAIN KORKIT KII:

...

Viho-viime suatihin se hirvi mottii - VA EIHÄN TÄL OO SARVIA!?

JA MIE JOUVUIN KANTAMAAN NE PULLOT KOTTII, -ETTÄ USKO SE OL VAIKIA:"
(A100, 3-24)

Useimiten kaatoja kuitenkin jahdissa saadaan, jos ei aivan ensimmäisellä retkellä niin jahtikauden kuluessa kuitenkin. "No kaatuihan se ojan taakse kuten pitikin" (A6, 29-30). "Kaks hirvi ol päivä saalis ja niin koirak ko miähekki saiva olla suarituksihis hyvin tytyväissi." (A19, 43-44) "Voitto se soitteli rihlallansa ja korjasi konnalta sarvet," (A73, 13-14). "Pati nous lavalle ampumatokeen missä hän läpäisi miehuuskokeen." (105, 103-104). "Työstä päivän ol tuo tulos, Vara-Tanelle kirjattiin toenen uros." (A140, 66-67). "Niin yksinkertaista se on. Kymmenykset vain kuntoon ja saalista tulee!... - On aina kiva, kun joku saa ensimmäisen kaatonsa." (A160, 144-147)

Kaatajan toimiin kuuluu saaliin pistäminen eli verien laskenta. Tässä yhteydessä jotkut ensikertalaiset ottavat hirvivalan eli juovat tuoretta hirven verta joko pelkästään tai viinaan sekoitettuna. Toiset metsästäjät kuitenkin saattavat kokea tavan kuvottavaksi. Usein saalis myös suolistetaan kaatopaikalla, mutta muu saaliin käsittely tapahtuu vasta kun hirvi on kuljetettu nylkypaikalle ja ripustettu "puihin". Hirvivalasta kertoo informantti:

"Joillakin hirviseurueilla oli taka-aikoina tapana, että uudet jahtimiehet tai ensimmäisen hirsensä ampunut laitettiin hirvenveren juontiin. Tapa on nykyisin kadonnut tykkänään. Kysymyksessä lienee ollut jonkunlainen HIRVIMIESKASTE samalla. Verta ei tarvinnut kitata mahakaupalla, mutta maistaa sitä piti. Monilla kotieläinten teurastajilla tapa oli täälläpäin käytössä 1950- ja 1960-lukujen taitteessa, jolloin kotona teurastus oli yleistä. Nytemmin verenjuontia ei tunnettane sen paremmin hirviporukoiden kuin kotieläinteurastajien keskuudessa. Verenjuonti on ollut jossakin määrin läpi Suomen yleistä, jolloin kyse ei ole keskisavolaisten keksinnöstä." (181)

Toinen teksti aiemmilta vuosikymmeniltä todistaa seuraavaa:

"H: eikös se ollu tapana vielä että sitä hirven verta vähän niinku maistelthin siinä?

I: No niin no ko sit oli väsynyt tota ja janotti kovast ja, ja eik-olluv vesipaikkaa niin, kyllä sitä vielä verta ryypäthin rasian kannela, joka oli tuota niinku, niinku jotaki virvoitusta, ajomieheleikki joka ov väsyttty (+) ja, sillä tavala.

H: No miltäs se maistui se hirven veri?

I: Se on, se on hyvää, ei se oleh huonua. Kyllä sitä jos pimiäsä vaikka kuka, juopi niin, niin se juopi sitä, s-on niinko jonkullaista maitua. Mutta jos sen näkkee nuin, että se om punasta, sitte se inhottaa. Mutta jos vaam pimiäsä ettei näen niin, sitä juopi kuka vain hyvänsä makunsa puolesta. Se on niink, maito jonkullaista. (182)

Hirvestykseen kuuluu mestarilaukausten ja -ampujien lisäksi käsite hirvikuningas, jolla on takanaan vähintään sata kaatoa. Suurin yksittäisen metsästäjän saalismäärä Suomessa ollee noin 200 kaatoa, vaikkakin epäilyjä siitä on esitetty. Toinen legendaarinen hirven-kaatajien ryhmä on kuuluisat salakaataajat, mutta heistä kronikat eivät puhu. Kolmantena kaatajien erityisryhmänä on

pidettävä hirvikronikkain laatijain esi-isiä, Karjalan erämiesrunonlaulajia, jotka kaatoivat suurriistaa metsästyskoiria apuna käyttäen. Kunniakkaisiin kaatajiin on luettava myös hirvikoirat, joiden haukusta on kaadettu lukuisia hirviä.

10.19 F19-Onnettomuuden tai puutteen poisto: Menetykset

Jahdin kulkuun voi tulla eri syistä mutkia matkaan. Yleisin syy jahdin pitkittymiseen on haavakon syntyminen. Haavakkoa jäljitetään niin pitkään kuin mahdollista, jotta metsästys voitaisiin viedä kunniakkaaseen päätökseen.

Taitavat jäljittäjät pystyvät määrittämään verijälkien ja kulkujälkien perusteella haavoittuneen hirven osuman ja kunnan laadun. Useimmiten hirvi tavoitetaan ja lopetetaan asianmukaisella tavalla. Kulttuurisessa hirvestyksen kokonaisuudessa hirvi on maantieliikenteen muuan vaaratekijä. Metsästyslaki kieltää ampumasta hirveä tielle tai tieltä, joten hirvestäjät eivät ole vaaraksi liikenteelle, vaikka lehdistödiskurssissa silloin tällöin sellaisia mainintoja voi lukea. Kolarihirvet eivät kuitenkaan ole varsinainen kronikoinnin aihe. Enemmän harmitellaan hirven aiheuttamia haittoja taimikoille ja pelloille. Hirvenmetsästys sinänsä koetaan näiden haittojen poistamisena.

Jäljitys on voimia vaativaa työtä, se käy jalkoihin ja selkään, joita kohtaa erilaiset vaivat. Hirvenmetsästäjä saattaa saada krampin (A14), osuman (hirven?)jalkaan (A77), polvivamman (A12), tai suonenvedon (A132). Menetyksinä on kirjattu mm. taljan (A102), silmälasien (A160), veneen tapin (A28), sovun (A87), onnen (A117, A164) katoaminen ja eräässä tapauksessa pullo vuoti (A127).

10.20 F20-Paluu: Saaliin kuljetus

Tutkimusajankohta käsittää puolen vuosisadan jakson vv. 1950-1990, jonka aikana Suomi on kokenut nousun agraarivaltaisesta yhteisöstä tietoyhteiskunnaksi. Hirvestysharrastus on kuitenkin edelleen sekä mies- että agraarivaltaista. Kronikoissa kuvattu kuljetus tapahtuu useimmiten hartiavoimin, hevosella tai traktorilla. Suoritetaanpa kuljetus miten tahansa, se on juhlakulkue, jossa esitetään voittosaalista ystäville ja kylänmiehille.

Kronikoitsija on nimennyt tämän tapahtuman kuljetus-juhlaksi. "Onpa juhlaa elukkaisen kotiin saatto". (A81, 104) Joskus monisatakiloista saalista on kiskottava aimo matka metsästä tien

varteen. Tätä raskasta työvaihetta keventämään on syntynyt työ- ja marssilauluperinteen jatkumo. Metsä raikaa laulusta. Vaikka kyseessä on raskas työ, riemusaatossa kotiin tullaan. "Läks suattue Kuhasiin ja ilosella miellä, Tohtor-Eino eillä, vaarovilkut piällä. Horsmanniemen joukko männä täätti, otukset suuret kylälle näätti." (A130, 121-124)

III NÄYTÖS

10.21 F21-Takaa-ajo: Jahtitapahtumat

Kun on kotiuduttu, kerrataan mielessä jahtitapahtumat ja aletaan suunnitella jahtikauden loppuhuipentumaa peijaisia. Näin ollen hirvestysfunktioissa juttufunktio F8:n ohella korostuu tämä toiminnallinen synteesifunktio, jonka alle on sijoitettu kronikka-aineksesta se, mikä koskee jahtia yleensä, sen kokonaisuutta ja sitä mielikuvaa, jonka metsästäjät säilyttävät mielessään ja tahtovat välittää kotijoukoille.

Tässä yhteydessä kerrotaan jahdin kulusta, sen alkamisajankohdasta ja jahtikauden kestosta. Saalismäärät ja osallistujat; koirat, miehet, ikämiehet, nuoret miehet, naiset ja jahtivieraat mainitaan myös. Kommentoidaan säätä ja jahtionnea, epäonnea, harmin tunteita, masennusta, pettymystä ja hukka-ajoja, muisteloita ja kokeellista hirvenpyyntiä.

"Tänä vuonna seuruetta hyvin onnisti.
Lähdettiin vain kolmesti ja kolmesti paukahti.
No, jälkikaadot myöhemmin on asia toinen niin
ne uudelleen ja uudelleen - vieläkin kaadettiin."
(A2, 15-18)

Ajomiesten toiminta saa tässä funktiossa erityismainintansa.

"Ajomiehet nosti metelin,
oikinen ol sillä voima niin,
ei hirvet nousseet puihin, tähtiin,
sorkat loikkas, parrat nähtiin,
kruunusarvet päitään helisti." (A149, 11-15) tai

"Ilman ajomiehiä ei hirvijahti luista.
Vaikka kovin usein emme heitä kiittää muista."
(A29, 15-16)

"Ja pojanklopittii hyväksyttiin ajajiin kastiin,
kun Pitkänhaan pistätelivät ristiin rastiin.
Mutta huolimatta tarkasta ajosta
ei yritystä tuota tulosta." (A97, 27-30)

"Ajoketju ajallansa piti lähtemän lykylle
Tapion karjan kaitsentahan yli vuoren vaivalloisen,
kun jo kiiri pyssyn pauke kautta notkoisten norojen
eip on siinä vitkasteltu ajomiesten astuskella."
(A75, 48-51)

Tunnelman luoja erityinen markkeri on jahtisää.

"Lauantai ja sunnuntaikin turhaan juostiin.
Maanantaina on urhot kaupalla, voi ruojaa.
Aamu harmaa, sataa, kahvia vain juotiin
ajan kuluksi. Räystäs sentään antoi sateensuojaa."
(A71, 38-41)

mutta sadetihkuinen sää ei aina haittaa:

"Ajomiesten eestä tuhnusäässä
lähtee lauma raukee
hölmistyyppi hirvilehmä
melua nyt moista
seisahtaa
ja Tuokon tarkka pyssy kerran laukee
eikä tarvitakaan toista." (A77, 55-61)

*Liiteenä olevassa motiivien funktiofrekvenssissä F21-
Jahtitapahtumat olivat ykkössijalla. Jahtitapahtumat voidaan kuvata
myös suomenkielen sijataivutusmuodoilla. Funktionaalisen kieliopin
periaatteiden mukaan saadaan jäljempänä esiteltävää
eeposfunktiointia soveltaen tulkintamalli:*

F23 -> metsällä

F11-> metsälle	F20-> metsältä
F15-> metsässä	F19-> metsään.

*Lyhyt yleiskatsaus jahdistu muodostuu funktiossa F23, johon
kuuluvat myös jahtivieraat kuten lehdistön edustajat, jotka
raportoivat jahtitapahtumia julkisesti. Täten F23 on kontrolli-
funktio. Myös ulkomaisten ja edustusjahti- tai naisvieraiden edessä
hirviporukkaan tulee itsekontorllia, vieraskoreutta. Lähdössä
mennään metsälle ja sieltä palataan. Subtekstinä eli jahtiin
sisältyvinä tapahtumina toimivat passi- ja kaatopaikan tapahtumat
sekä ajojen maisemat, kun taas funktio yhdeksäntoista sisältää ne
ikävyudet, joita mm. haavakon jäljestäminen aikaan saa, metsään
menee silloin koko porukka ja päin honkia jahti.*

10.22 F22-Pelastuminen: Vahingot

*Varsinaisia onnettomuuksia metsällä sattuu metsästäjien määrään
nähdén vähän. Vahingot ovat yleensä kommellusten luokkaa. Yleisimmin
vastoinkäymiset liittyvät asusteisiin ja varusteisiin, jotka voivat
kadota, rikkoutua, kastua tai likaantua. Toisaalta varusteita
unohtuu kotiin. Yleisin vahingon muoto metsällä lienee kuitenkin
eksyminen, metsänpeittoon joutuminen. Hirvisaalis voi jäädä myös
löytymättä.*

"Hyvä oli päivän päätös
iltanen aivan ihana
kun ei saalis salautunut
hirvi metsään piiloutunut
pilaantumaan eikä karkuun
vaan se joutuu pakkasarkkuun." (A5, 103-112)

Satunnaisesti sattuu muitakin onnettomuuksia kuten veneonnettomuuksia tai kompastumisia.

"Kanto kavala miehen kuitenkin kolmannella kanavalla suulleen suisti, vaikka laji siihen asti aivan loistavalla tavalla luisti. Päähänsä Pauli vielä ojasta hatullisen kuraa koukkasi, ja se urheilumiestä syvästi loukkasi." (58, 277-287)

10.23 F23-Saapuminen tuntemattomana: Jahtivieraat

Hirviseurueiden seuratoimintaan kuuluu oleellisena osana vierasjahdit, jotka usein toimivat seurojen ja isäntämaiden välillä vastavuoroisuusperiaatteella. Tyypillinen jahtivieras on lehdistön edustaja, sillä syksyn hirvijahdit ovat monen sanoma- ja aikakauslehden vakioaiheita.

"Vierahille Ranskan maan mahdollisuus suotiin. Monen monta kertaa heille hirvet eteen tuotiin." (A28, 33-34)

"27.10. aloitti Pangan hirvenmetsästyksen historiassa uuden luvun... meillä oli ilo tutustua saksalaiseen ampumataitoon." (A153, 120-125)

"Signor Persiani oli kovin hepnadilla lyöty, kun hänelle paljastui, että hirviherra puhui sujuvaa italiaa, tosin hieman napolilaisittain murtaen... Itseasissa Angelo oli niin nöyrää poikaa, että hän loppujen lopuksi toimi autonkuljettajanamme ja tarjoili meille italialaisviinejä, mm. frascatia, orvietoa et antinoria. Molto, molto bene." (A160, 207-214)

10.24 F24-Valesankarin vaatimukset: Lehdistödiskurssi

Metsästyksen vastustusta käsitellään peijaistunnelmissa ja kronikoissa vain vähäisessä määrin. Polemiikki käsitellään lehtien palstoilla ja päävastustajaryhmät ovat luonnonsuojelijat ja "vihreät", joilla ei aina ole asiallista käsitystä metsästyksen koko kuvasta ja metsästäjiin kohdistuva toiminta saa aika ajoin avoimen terroristisia piirteitä. Keskustelu on tunnepitoista ja asiallista keskustelua ei lehtien mielipidesivuilla hevin synny. Uusi yllättävä metsästystä vastustava ja rajoittava ryhmä on EU:n keskushallinto direktiiveineen, joka toimii lehdistökeskustelusta päätellen vaatimuksissaan väliin lähes painostusottein asian harrastajien mielipidettä kysymättä. Kriittisesti voitaneen kysyä, pyrkiikö Euroopan Unioni kenties tekemään Suomesta petoperiferiaa?

10.25 F25-Vaikea tehtävä: Saaliin käsittely

Piston ja suolistuksen jälkeen seuraa vielä monta työvaihetta ennen kuin lihat ovat jaettavissa siisteinä pakkauksina seurueen jäsenille. Tasapuolinen jako on vaativa työ, ja sen toteuttamiseksi eri ruhon osille on luotu kertoimia, joilla lihan laatu-painosuhte saadaan kuta kuinkin tasapuolisesti jaettua. (183) Mielestäni osa kalliopiirrosten hirviympyröistä saattaa kuvata arkaaista lihanpaloitteluoohjetta ja/tai lihanjakoperusteita.

"Eipähän miehillä ou vielä nyt lommoo,
lihanjako työssä on monelle hommoo.
Pitäs lihat ja luut sattua tasa," (A137, 139-141)

"Heikki ammattimiehenä toimii
hän puukkoa heiluttaa ja umpisolmut solmii.
Ei teurastus ilman häntä ole käyty
on se niin monta kertaa nähty." (A102, 31-34)

Saaliin käsittelyn yhteydessä vietetään sarveisia ja kaatajaisia. Tämä funktio on samalla esipeijaisten toiminta-alue.

"Vuan ruvetaampas töehen ja ihan het.
K. Aarne sen tärkeimmän leikkaaksen tek.
Touhussa ollaa, mikä mittäe viskoo, kiskoo.
Turrekii ommoo ossoosa kiskoo.

Ehkä mielessä kuationen pikkunen oes.
On taenna jiähä ihan kaekilta miehiltä poes.
Siinä vähän niinkun toesiaan pikku vahtoo."
(A143, 133-139)

Moni kronikoitsija kertoo seikkaperäisesti nylkytoimista.

"Nylkijäin nyrkit kaipas tiskiä
vaan kurkut taas vähäsen viskiä,
eikä hyvää sais millään taljasta
ellei hiukkasen maistais maljasta." (A113, 87-90)

*Osa saaliin käsittelyn prosessia on lihaosuusien jako. Nykyhirvestyksessä tavallisin on em. pisteytetty **tasajako**, joka jaetaan lihaosuuksiin oikeutettujen kesken. Anttilan tutkimuksessa on esitetty kaksi muuta käytössä olevaa jakotapaa: **keppijako** ja **arpajako**. Keppijako suoritetaan, jos saalis paloitellaan jo metsässä (184). Tasajakoon rinnasteinen tapa on aineistossakin ilmenevä ruhon jatkojalostus, jolloin valmiit tuotteet; purkitettu liha tai makkarat jaetaan hirviseurueen jäsenten kesken.*

10.26 F26-Tehtävästä suoriutumisen: Erityisosajaat

Suurriistan pyynti on taitoa vaativaa työtä, ja hirven metsästys eri toten. Hirvestyksessä kulttuurinen puoli on

korostunut, koska jahtikausi kestää vain pari kuukautta, mutta onnistuminen edellyttää eri tyyppisiä toimia pitkin vuotta. Erityiset osajat, taitajat, joista jatkossa käytän nimitystä **erityisosaja**, ovat taitavia erityisesti omassa tehtävässään.

Näitä ryhmiä on neljä:

1) **hirviherra** eli jahdinjohtaja, 2) **hirvikoira**, 3) **kaataja** ja 4) **kronikoitsija**. Toki saaliin paloittelijakin tai sopankeittäjä voivat olla erityisen taitavaksi tunnustettuja, mutta useimmiten nämä tehtävät suoritetaan yhteistyönä eivätkä siten ole yksilösuorituksia kuten edelliset, joissa ansio on yleensä vain yhden yksilön. Tosin haukkujana voi olla useampi koira, kaato voi tapahtua yhteis- tai sarjalaukauksen ansiosta, joskus voi olla riesaksi asti liikaa johtajaksi pyrkiviä ja kronikkakin voi syntyä ryhmätyönä, kuten eräs tietämäni tapaus, jossa metsästäjän äiti kronikoi tapahtuneen seurueen kuvausten pohjalta ja peijaisiin vieraaksi saapuva metsästäjän veli sen sitten esittää. Ehkä siinä vaiheessa jo voi epäillä, että "totta kaikki on". Yleensä kuitenkin kronikoitsija on sanataidoissaan seurueen ylittämätön litterääri virtuoosi, joka itse metsällä ollen ja seurueen jäsenet ja toimet hyvin tuntien toimii tapahtuneen tulkkina. Huomautettakoon, että verbaalivirtuoosit ovat erikseen. Valitettavasti heidän aineistoaan ei juuri kronikoihin ole sisällytettynä joitain poikkeuksia lukuun ottamatta.

Kaskun- ja jutunkertoja tämä tutkimus ei koske. Kaikille taitajille on yhteistä kokonaisuuden osittamisen taito ja kyky tehdä synteesi tapahtuneesta. Hirviherra ja kaataja tarvitsevat taidossaan "tarkkaa silmää, varmaa kättä". Koira ja kronikoitsija antavat äänensä kuulua ja menestys on taattu. Kahta edellistä ryhmää ihailtaan, kahta jälkimmäistä rakastetaan. Täten hirvestys luo mahdollisuuden metsien miehille ja naisille kokea voimakkaita tunteita, eläytymistä, vihaa ja rakkautta, iloa ja surua.

Edellä on jo tullut esiin jahdinjohtajan tärkeä rooli hirviseurueessa. Jahdinjohtajan tehtävä on vastuullinen ja vaativa, ja siksi valitaan yleensä kokenut ja taitavaksi tunnettu metsästäjä. Ohessa kurkistus siihen miten kaikki sitten oikein menikään:

"Ensimmäisenä jahtipäivän aamuna jahtipäällikkö avustajien kanssa suorittaa nimenhuudot, kertaa turvallisuusmääräykset ja tarkistaa ampujilta metsästyskortit, hyväksytyt ampumakoetodistuksen, aseenkantoluvan ja mitä patruunoita käyttää, valitaan vielä kullekin ampujalle korttien avulla jahtipaikan numero kun lupapaperit on kunnossa voi jahti alkaa, kysellään onko kenellä havaintoja hirvistä jotta voidaan valita mistä ajo aletaan." (A63, 20-25)

"Hirvimiehet ne kesällä muuten teki Hokista kapteenin uuden, ja lahjat on hänellä hyvät jäljet painuu suohon syvät ja Lasse on nyt varapää vaikk ei mitoissa jälkeen jää." (A107, 13-18)

"Johtajana Urholla on piiskat kädessä,
eli täytyy aina olla tulta päreessä.
On vastattava koko hirviporukasta,
huolettavana on hänellä nuo 7 lasta.
Joskus ankaranakin isänä olla pitää,
eihän tuosta hommasta muuten tulisikaan mitään." (A10,148-153)

Erityisosajaat ovat hirvikronikan sankareita, ja sankarit testataan kokein. A.J. Greimas on käyttänyt kertomusten koetilanteiden luokittelussa kolmijakomallia, joka sisältää:

*kvalifioivan kokeen
pääkokeen
kunniaa tuottavan kokeen,*

jossa ensimmäinen koe edustaa sankarin kvalifiointia ratkaisevaa koetta varten. Se edustaa suorittajan suhdetta kuviteltuun, symboliseen taisteluun, ja sen kuvaukset on sijoitettu tässä tutkimuksessa Funktioon F12. (185) Erityisosajaat ovat erityyppisten tekojen sankareita, ja heille asetettavat vaatimukset eroavat, mutta kaikkien on silti tuo kolmivaiheinen sankaruuden legitimoitiprosessi läpäistävä ennen gloriaa.

<i>KVALIFIOIVA KOE</i>	<i>PÄÄKOE</i>	<i>KUNNIAA TUOTTAVA KOE</i>
<i><u>Kaataja</u></i>		
<i>Hirvikoe</i>	<i>-> Kaato</i>	<i>-> Pisto ja tunnistus</i>
<i><u>Kronikoitsija</u></i>		
<i>Havainnointi</i>	<i>-> Kronikka</i>	<i>-> Esitystilanne</i>
<i>Koira</i>		
<i>Hirvihaukkukoe</i>	<i>-> Jäljestys</i>	<i>-> Haukku</i>
<i><u>Jahdinjohtaja</u></i>		
<i>Jahtisuunnitelma</i>	<i>-> Käskynjako</i>	<i>-> Jahtitapahtumat</i>

Kuvio 5. Sankarikokeet

*Sankareilla on tosin "vastuksensa" kerronnassa: kotiväki!
Kotiväen tehtäviin kuuluu toimia dynaamisena vastatekijänä sankarin vapauden muunnelmille. Kotiväen kunto koetellaan kontrollointi-kyvyssä jatkumolla lähtölupa-tilannetarkkailu-juhlakontrolli. Sankari sekä vastapooli suhtautuvat kokeisiin asiaan kuuluvalla pieteetillä.*

10.27 F27-Tunnistaminen: Merkkikompetenssi

Erilaiset merkit viestittävät eri asioita. Jokaisella hirviseurueella on lukuisa määrä eri tyyppisiä merkkejä käytössään seuran nimen ja mahdollisen seuramerkin lisäksi. Funktiossa 17 mainitut eri merkit on kyettävä myös oikein tulkitsemaan ennen kuin ne voivat toimia viestin välittäjänä. Ulkoisten merkkien suhteen tietämisen modaliteetti toteutuu suhteellisen helposti, koska merkit

on tarkkaan rajattu, sovittu, määritetty ja niiden käyttö toistuu samanlaisena samantyyppisissä olosuhteissa vuodesta toiseen.

Metsästys on kuitenkin yhteistyötä ja yhteistoiminta tuo muassaan emotiot. Toiseksi hirvenmetsästys on erilaisin, joskus kiihkeinkin odotuksin latautunutta saalistusta, joten odotteet antavat aiheen sisäiselle puheelle, endogeenisille merkeille, joista unet, aavistukset ja enteet muodostavat suuren osan. Vanhassa eräperinteessä naisen kohtaaminen metsälle mentäessä oli huono enne, ja osin uskomus elää vielä nykyäänkin. Monista psyykkisfyysisistä tunneilmaston merkeistä jahtuussa ja peijaisissa voisi mainita punoituksen. Punoitus ilmaisee yleensä kolmea asiaa, henkilö a) on nauttinut alkoholia, b) kuumissaan, c) molempia edellä mainittuja. Myös oluenhimoinen kansanrunojen Lemminkäinen punoitti, tuo vietrikka verevä.

"Alakertaan siirrymme kohta
seuraan Bacchuksen jumalaisen,
jonkun kasvot kenties loistaa
hiukan kummasti säteillen.
Mutta arvoitus siitä syntyy
kai iänikuinen,
onko hehku tuo viinin huumaa
vai niiden kirottujen bekkerellien?" (A16b, 25-32)

"Ville L-lla on hyötymansikat poskillaan, kun hän saapuu
ajovuorollaan metsän siimeksestä." (A158, 149-150).

Tärkeintä metsästyksessä on yhteisyyden ja onnistumisen tunteet. Jotta noita tunteita voisi kokea, tarvitaan kompetenttia merkkien tunnistusta, joista saalistuskohteen tarkka tunnistus on hirviijahtuun tärkeimpiä.

"Olen äärellä rikkaiden antimien
Olen onnekas ihminen." (A52, 15-16)

"Ensimmäinen hirvensä, kun oli
valtasonni,
nuoren miehen kasvoiltakin paistoi
pelkkä onni." (A59, 109-12)

"Ja annappas olla sitä tuuria,
siellä outtel uroksia kaks ja suuria.
Ompa vielä ne ihan oekeella puolla,
lähellä tietä, tuossa Inkerin suolla." (A134, 39-42)

10.28 F28-Paljastus: Eräkerronta

Puheet paljastavat monia eri asioita sen mukaan minkä tieteen alan kannalta niitä tarkastellaan ja mitä tutkitaan. Eräkerronnalla on viihdefunktio. Se koetaan ryhmähenkeä lujittavaksi sisäpiiriläisyydeksi, josta ulkopuolisten ei tarvitse tietää. Toisaalta eräkaskut ja -vitsit huvittavat vain metsästyksen harrastajia tai

muutoin asian laidan ymmärtäviä henkilöitä. Johdantoluvuissa kerrotut kaksi kaskua ovat esimerkkejä erätauoilla sinkoilevista jutuista, mutta eivät silti ole eräkerronnan koko kuva. Eräkerronnassa on todettavissa tietty juhluvouden akseli, jossa vitsit ovat pinnallisin taso, kaskut pohtivampia ja kronikat ovat pohjimmiltaan lähes hartaita sävyjä saavaa myyttistä kerrontaa, vaikkakin kaikissa on koominen elementti mukana, viihdettä kun ovat.

Merkitysavaruus voidaan hahmottaa kronikoista myös Eero Tarastin esittämän isotopiajaon pohjalta (186), jossa myyttistä yksilön eli luonnon tasoa edustavat kronikat; sosiaalista tarun tasoa vastaisivat erätulien kaskut ja vitsit edustavat ulkopuolisten eli sadun isotopiaa, sublimoitua aggressiota.

Eräkerronta on perinnettä, jota vaalitaan ja edistetään. Taitavat kertojat ovat arvostettuja ja ihailtuja perinteenkannattajia yhtä lailla kuin muutkin eri perinnelajien taitajat. Vaikka varsinaisesti kronikat eivät ole kaskuja niin tekstien sisältä subtekstinä löytyy muistelukerronnan ohella myös kaskuja. Kaskut ovat jahtiepisodeja, kronikka on kertomus. Vitsi on sutkaus, jolla saatetaan alkaa tai lopettaa kronikka.

"Jos lopuksi mun sallitaan vitsi murjaista:
Tää tarina on kesällä, miehestä kurjasta.
Kun ampiainen pisti häntä paikkahan arimpaan,
niin siitäkös se --"Elin, rupes tuskasta turpoomaan.

Nyt vaimo miehen toimitti kiireesti lääkäriin.
Tuonne Pyhäjärven sairaalaan...Terveyskeskuksiin.
Ja Lääkärille selitti, mi on tuo voivotus.
Ota siitä kipu pois, mut` jätä turvotus." (A2, 36-39)

Jokaisella kronikoitsijalla on yksilöllinen tapansa aloittaa ja lopettaa kronikka. Tutkimusaineistossa on näitä muotoja kiteytetty iskusanoihin/motiiveihin alfa, aloitussanat tai aloitusformula ja vastaavasti kronikan loppu on merkitty joko omega, loppuformula tai lopetussanat. Vaikka alku ja loppu ovat tietenkin kaikessa kerronnassa olennaisia asioita, on tämä seikka tutkimuksessa jätetty vähälle huomiolle, koska päämääränä on ollut toiminnallisen kerronnan sisältöjen hahmottaminen. Joitain yhteisiä piirteitä alussa ja lopussa on. Yleistä on lausua juhlayleisö tervetulleeksi, kiitos maanomistajille ja lopetuksessa yleinen on maljannostokehoitus tai kehoitus käydä pöytään. Tästä voi päätellä, että kronikka esitetään "satuna" ruokarattona vähän ennen ateriointia. Tarkoitteena on nostattaa tunnelmaa. Toinen tapa on jäädä odottelemaan uutta jahtia. Hellemmät tunteet saavat paljastua.

"Joka mies muistoja hyviä
kerätköön,
niiden turvin taas vuoden

eläköön." (A61, 269-272)

"No niim pojak katotast sitt ens syksyn lentäväk nahkiaisem pää mettähä vai käytetänk kaikk viimättem pääll hyädyks." (A26, 223-224)

"Siis teille väki Vekkulan nyt laulu lauletaan ja kunnolla nyt ryhtykäämme hirvet peijaamaan, ens vuonna jälleen kokoonnumme uusiin koitoksiin ja siihen asti toivotamme, -iloiisiin näkemiin."
(A73, 61-65)

10.29 F29-Sankarin muodonmuutos: Metsästäjäprofiili

Suomessa on noin 300.000 metsästyskortin lunastanutta, joista runsaat 100.000 on hirvenmetsästäjiä. Suurin osa hirviporukoista toimii metsästysseurojen kautta. Metsästys on harraste ja urheilumuoto, sen voi todeta monen ikääntyneen metsästäjän kunnosta. Vanhimmat metsällä kävijät ovat reilusti yli 80-vuotiaita.

Metsästysharrastus opitaan yleensä isältä pojalle, mutta on myös perheitä, joissa vain tytär kiinnostuu metsällä käynnistä tai vain toinen poika jne. Joissain tapauksissa metsästys on koko perheen yhteinen harrastus, vaikkakin yleisempää on, ettei nuori polvi elinpiirin ja arvomuutosten johdosta tunne suurta kiinnostusta metsästäystä kohtaan. Heille luontoharrastus on läheisempi luonnonsuojelun, vaeltelun ja luontovalokuvauksen muodossa. Tähän on voinut osaltaan vaikuttaa sosiaaliturvan parantuminen, riistaa ei pyydetä enää tarpeen vuoksi kuten Perssonin luokitus osoittaa.

Eniten hirvenmetsästäystä harrastetaan maaseudulla Keski-Suomessa, sekä Itä- ja Pohjois-Suomessa. Naisia hirvimetsällä on vähän, vaikka kiinnostuneiden määrä on lisääntynyt viime vuosina. Ala on edelleen hyvin miesvoittainen, vain noin 2-3 % metsästäjistä on naisia (187), ja heistäkin suuri osa on keskittynyt jänisjahtiin ja pienriistaan.

Stereotypia suomalaisesta hirvenmetsästäjästä lienee jotain sen suuntaista, että tyhmät ikämiesjuntit ja sikailevat porhot rymistävät paukutellen syksyt pitkät hirvijahdissa mistään mitään välittämättä. Todellisuus on sekä karumpi että vivaihteikkaampi. Kuten muissakin suurissa ryhmissä, joukossa on erilaisia ja eritasoisia ihmisiä. Hirvestys kaikkine velvoitteineen vaatii koulutustasosta riippumatta harrastajaltaan pitkäjänteisyyttä, hyviä hermoja, yhteistyökykyä sekä tilanne- ja tunneälykkyyttä. Ennen kaikkea huumorintaju on hyväksi. Hirvestäjän metsästäjäprofiili on monipuolinen ja vehreä kuin metsä. Jotkut kronikat sinänsä ovat analyysyjä metsästäjäpersoonista, erityisesti ne jotka on laadittu systemaattisesti seurueen jäsenistä aakkosjärjestyksessä.

Ammattimainintojen lisäksi mainitaan myös ikä- ja sukupuolijakauma ja tehtävä jahdinkulussa. Koiria ei unohdeta, sillä metsästäjä ja hänen koiransa ovat tiivis kokonaisuus. Hirvimetsällä koiran apu on monasti korvaamaton.

Kaskunomaisen kommentoinnin aihe syntyy roolimuuutosprosessista, siitä miten kitkattomasti metsälle on päästy, vai onko päästy ollenkaan. Poissaoloja katsotaan seurueen parissa moittivasti. Naisia epäillään syyksi esteelle. Hirvimiehen vastapoolina on kotiväki ja kronikoissa varaukseton kannatus saa ryydillisiä sävyjä.

"...erämiehet polkujansa taivaltaa.
joskus ilmisota, aikamoinen kissajuttu,
se kotirauhaa aikalailla vaarantaa." (A86, 14-16)

"Sellainen mieli oli mulla:
tätä juttua ei pitänyt tulla,
eikä tämä olekaan kystä
kun naiset käytti kiristystä,
niin että kiristyksen uhri
näa muutamat rivit tuhuri.

Meinasin saada naisilta kirvestä
kun väitin, eihän yhdestä hirvestä
saa kun kronikan alkupalat,
naiset sano: senkun nyt alat
onhan maailmakin luotu tyhjästä
helpompi se kronikka on nyhjystä." (A119, 1-12)

"Jos akat joskus sen savusen suarnan pittää,
on vastaan otettava, ei siinä mittää.
Suunvuoron jos välliin tuossa sua,
nöyrästi vastoo siihen vua.
Ymmärrän sinua, rakas kulta,
eihän sitä savua iliman tulta.
Arvostus naesille, poes sarvet ja hampaat,
iliman heitä oltas ja housuitta juostais kuin Elimäen lampaat." (A133, 238-245)

Hirvimies on kronikoissa kookas, osaava, jäntevä ja onnekas. Eräveri vetää metsälle vaikka vastavihityn vaimon vierestä (A103), mutta epärehellinen metsästäjäaines perinteisesti etäännytetään toiseuden kautta muiden ryhmien ominaisuudeksi.

"Erävietti isiltä peritty, veressä lie,
sepä syksyisin miehet jo metsille vie.
Kun kahtelet luonnosta merkit ja haastelet tuulet,
niin voemakkaana sen kutsun jo kuulet." (A143, 8-11)

"Epäili tuon olevan kainuulaisten
tuntomerkin,
niillä omatunto, hirvihommissa,
ei ole kuulemma kaikista herkin." (A60, 175-178)

Erämies on myös raitis ja rehti. "Elämä Eekille ohjeita anta, mies maetopulloo nyt repussa kantaa..." (A143, 94-95) Metsästystoveria muistetaan kaunein muistolausein.

"...(nimi)
Mä sieluni sisimmässä sun
sun viimehetkesi nään,

kun helmassa ikimetsän
sammaleen painat pään." (A33, 2-5).

Kronikoitsijoissa on naisia ja naismetsästäjät huomioidaan, "laitavarmistus suoritettiin kahen naisen lokiikalla" (A96). Naisia muistetaan myös peijaiseuralaisena maljannostoin, mutta erityinen funktio naisella on feminiinisenä metsän jumalattaren symbolifikaationa.

"Tolv varv har månen cirklat runt jorden
sedan jag senast yttrade orden
åt jaktens beskyddare, åt en gudinna.
Ja hör och häpna - det är nog en kvinna." (A39, 1-4)

(On kaksitoista kierrosta kiertänyt kuu
kun viimeksi sanoja muodosti suu
onnettarelle, jahtien jumalattarelle.
Meet ällikälle - naiselle tälle.) vapaa suom. MRå

Hän on vitsikäs, kielitaitoinen ja kulturelli:

"Hirvenmetsästyksestä ja metsästyksestä ylensäkki on varmasti hyviä monilla semmen käsitys, ettei siellä metsässä tehdä mitään muuta, ko yritetään vaivasta tappohollilla. Tämä ei missä nimessä pidä paikkansa, kyllä siellä metsässä harrastetaan paljon muitakin asioita ja esimerkiksi aika ussen käsitellä hyviä kulttuuripitossiäkin aiheita. Näin kävele viime syksynäkin...Erikoisesta mulla jäi mieleen semmoinen juttu, ko yks meidän kavereista kerros, että opettaja oli kerran kysynyt häneltä, että tiätäkös hän, mitä alushousu on ruutiksi. Kaverilla oli homma hanskassa ja hän vastasi heti lonkalt, että alushousu on ruutinkielellä "fartygbyxor". Opettaja ei kuulemas millä suustunt tätä käännöstä hyväksymä ja tulkko ny mainituks, että tuolla silloinen koulupoika onkin tässä meidän porukassa paremmin tunnettu oopperalaulajan taipumuksista, niin että ei se nyt mikään varsinaisesti ihme ole, että tomssi piäni vinksahtukseksi pääsiki sattuma viarattena kieltem puolella. Loogisesta ajattelukykyä tuota vastausta anta joka tapauksessa hyvinkin positiivisen kuva, varsinkin täällä merimaisemissa." (A19, 59-77)

10.30 F30-Rangaistus: Seuraamukset

Metsällä kontrolloida edustaa jahdinjohtaja, hirviherra; kotona järjestys on naisten käsissä. Liiallisia vapauksia ottanut hirvimies saa kuulla välittömän tuomion teoistaan näiltä tahoilta. Jos kaatajaiset ovat venyneet aiheettoman pitkälle, voi kotona odottaa "seisontahaukku". Varusteiden unohtamisesta tai sovittujen merkkien huolimattomasta käytöstä antaa nuhteet hirviherra. Erityisen harmissaan koko seurue on väärän saaliin edessä tai kun seurueella on mahdollisesti yöhön saakka haavakko jäljitettävänä. Rangaistukseksi määrätään sakkoja ja ampumakieltoja. Kronikoitsija ilmaisee harmistuksensa. Seura saattaa antaa erityisen kiertopalkinnon (ritsan/A14). Tyrijiälle ollaan vihaisia. Liiallinen juhlinta pidetään kurissa:

"Joku eukko opasti kuutaisten varalta ukkoosa kunnolla olemaan:
Paas ukko mielees ja paina partaas,

tai pietää uamalla kunnon uamuhartaas.
 Jos lienet olevinas jottai sinä,
 uamalla oun kyllä pappina minä.`" (A139, 201-205)

10.31 F31-Häät: Hirvipeijaiset

"Vuan hirvihommista jotta muutti tietäs,
 siitä nyt tässä jutella sietäs.
 On pätkitty sieltä ja vähän tiältä,
 enimmäkseen vuan sieltä pieltä. " (A143, 11-15)

Peijaiset ovat saaliinsaant juhla, jota juhlitaan kaksivaiheisesti; kaatopäivänä seurueen kesken saaliin käsittelyn yhteydessä ja huolellisesti kyläjuhlaan, varsinaisiin peijaisiin valmistuen. Tutkimuksessa näille peijaisen muodoille on annettu nimet esipeijainen, jolla tarkoitetaan nylky- ja kaatopaikalla otettuja sarveisia ja kaatajaisia sekä välitöntä pienimuotoista juhlintaa päivän urakan jälkeen. Peijainen, johon kronikatkin laaditaan on varsinainen peijainen kutsuineen, juhluvieraineen, ohjelmineen, tansseineen ja huolellisesti valmistettuine aterioineen. Ateriana on yleensä hirvikeitto.

Esipeijaisissa otetaan ryyppyjä, peijaisissa nautitaan ruokajuomaa ja maljoja. Juhlapaikkana on koulu, ravintola tms. sopiva paikka, koska peijaisvieraita voi olla satoja ja ohjelmaan yleensä kuuluu tanssia illan päätteeksi. Peijaiset järjestetään kiitokseksi maanomistajille ja on mahdollista, että piilotajuisena motiivina tavalle on vanha metsästysmaaginen emuu-käytänne, jossa ihmisen tuli lunastaa "onnensa", osuutensa, ja antaa saalispaikan haltialle sille kuuluva osa saaliista. (193)

"Så jägarbröder - åter dags
 att höja glas i handen vår.
 Vi kanske än i kväll har flax.
 En kram? En kyss? Vad mer vi får?"

(Jahtiveljet - taas aika on
 maljamme kohottaa
 Meill' ehkä ilta onnen tuo,
 Halin? Suukon? Ties mitä suo?) suom. MRÅ

"Tätä tausta vastaan täyty vilpittömästen toivot, ett tääll olis tänäp ehtost myäskin tanssparketillt tosi railakas meno, semnen ko reippaitte metsästäjitte luannekuvaham parhate sopi." (A18, 14-17)

11. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTELMÄT

Tutkimuksessa on pyritty osoittamaan emootioiden ja aistimusten keskeinen merkitys tulkittaessa etnosemanttisia kulttuurin piirteitä. Runsaat tekstinäytteet aineistosta ja muista lähteistä

ovat itsetarkoituksellisia periaatteella "antaa aineiston puhua puolestaan." Semiopoeettinen näkemys on lähellä "poietiikan" käsitettä siinä merkityksessä kuin Salosaari sen kuvaa. Alunperin poietiikka on 1963 Paul Gilsonin käyttämä termi. Jean-Jacques Nattiezin mukaan termille "poietiikka" voidaan antaa merkitys: filosofiset, sosiologiset, psykologiset, historialliset, esteettiset ja aineelliset ehdot, jotka motivoivat tai ehdollistavat jotain luovaa tekijää siksi, kunnes teos on valmis. (188) Työssä on hyödynnetty A.J. Greimasin strukturalistisen semantiikan ajatuksia, mutta strukturalistinen tämä työ ei ole.

Sen sijaan työ on etnopoettinen sovellus, jossa tutkittava, uudelleen ryhmittelyn alainen teksti on lauseen tai säkeen sijasta koko tekstikorpus, jota on ryhmitelty eri tavoin synteesi tavoitteena. Pertti Anttonen määrittää etnopoettisen metodin päämääräksi sen, kuinka sisältö saavuttaa merkityksen suhteessa siihen muotoon, joka saa ilmaisunsa performanssissa. Kielellisen muodon lisäksi analyysiin tarvitaan relevanttia tietoa kulttuurista ja sosiaalisista instituutioista huomioiden sen sosiaaliset kulttuuriset kategoriat, tavat, käytänteet ja arvot. Lisäksi on huomioitava se konteksti, johon sisältö viittaa, ja josta teksti saa referentiaaliset ja retoriset merkityksensä. (189) Tämän päämäärän saavuttamiseksi on hyödynnetty perustarvepohjaista aistikategoriointia sekä semioottista semantiikkaa mielen majoina eli kognitiivisina rakennelmina. Erilaisilla funktiointiryhmittelyillä ja vastaavuuksien etsinnällä eri tyyppisten luokittelujen ja verrokitekstien välillä on harjoitettu "ymmärryksen semiotiikkaa". Näin olen tahtonut tehdä, koska en ajattele asioita yksityiskohtina, vaan merkityssuhteina.

Semioottisessa tarkastelussa kaikkea kulttuurissa ilmenevää voidaan tutkia merkkeinä, mutta nykytutkimus pyrkii suuntautumaan merkkitunnistusten lisäksi merkkien elämän ja niiden prosessoitumisen ehtoihin. Hirvikronikkain tekstistä on tutkittu sensorisen koodin kautta mielenhistoriallisia elementtejä, joiden varassa täydet, polyfoniset merkitykset syntyvät.

Tätä tarkoitusta varten olen kategorioinut analogioiksi Malinowskin perustarvekategoriat suhteutettuna aistien viisijakoon näkö, kuulo, maku, haju ja tunto. Lisäksi vastaavuus on sijoitettu A.J. Greimasin luomiin modaliteettikäsitteisiin alla olevan taulukon mukaisesti. Siten on luotu tutkimuksellisia tarpeita varten sensorisen koodin hahmottamisen apuväline.

Kulttuuri- vastaavuus	Modaliteetti	Aisti	Tarve
--------------------------	--------------	-------	-------

Opetusjärj. (koulutus)	Tietäminen (savoir/s)	Näkö vis.	Kasvu
Sukul.järj. (käytös)	Tahtominen (vouloir/v)	Maku gust.	Lisääntyminen
Puolustusj. (aseet)	Voiminen (pouvoir/p)	Kuulo audit.	Turvallisuus
Suojajärj. (lämpö)	Täytyminen (devoir/d)	Tunto takt.	Fyysinen mukavuus
Uskomusjärj. (hygienia) ...	Uskominen (croire/c)	Haju olf.	Terveys Onni
Ravintojärj. (ruoka)	Oleminen (être/e)	(maku)	Aineenvaihdunta
Toimintaj. (leikki)	Tekeminen (faire/f)	(tunto)	Liikunta

Taulukko 2. Sensorisen koodin avain

Jotta aistimusperustaiset elementit erottuisivat kielen semantiikan syvätasosta, on tulkinnessa käytetty runsaasti hyväksi meta- ja kontekstietoutta, mitä ei aina erikseen korpus- tai tutkimustekstissä osoiteta. Liikaksi selitettynä teksti menettää nautittavuutensa. Siksi olen vetänyt vain luonnosviivoja paperille ja aivan yksityiskohtaista kuvaa ei kenties koskaan synny. Eräkerronnassa ja erityisesti kronikoissa taustatiedot ovat kuulijain kompetenssia ja osallisuutta, ryhmäkoherenssia lujittava tekijä.

Perusmodaliteeteilla on dominantti asema saaliin kulttuurissa. Metsästyksessä on kyse primitiivistä tarpeista ja siten syvimmillään kaikki saaliin kulttuurin tekijät kiertyvät kahteen toiminnan perusmotiiviin viluun ja nälkään. Näiden kahden arkaaista perua olevan peruspuutteen tyydyttäjänä hirvi on ollut eläin vailla vertaa. Kokonsa ja lihan laatunsa vuoksi yhdestä kaadetusta hirvestä on riittänyt niin henkistä kuin aineellistakin hyödynnettävää. Seuruemetsästyksen onnen hetket saavutetaan yhteisellä aterialla tulen loimussa. Voidaan puhua eksistenssin akselista, joka muodostuu perusmodaliteeteista ja perustuu maku- ja tuntoaistiin seuraavasti:

*Ruoka->oleminen (e)-> **MAKU** <-ateria <-saalis = AINEENVAIHDUNTA
Leikki->tekeminen (f) -> **TUNTO** <-lämpö <-tuli = LIIKUNTA.*

Jollain lailla näihin tuntoihin kytkeytynee myyttinen aurinkohirven käsite. Valo ja lämpö ovat elämän ja kasvun edellytyksiä ja molemmat käsitteet mieltyvät positiivisiksi arktisessa ympäristössä, missä pimeys ja kylmyys ovat vallitsevia

säätiloja. Hirvi on mitä todennäköisimmin näin ollen ollut onnen tuoja ja sen symboli arkaaisessa ympäristössä, ja siten totemisoitu pyhäksi. Hirvi on vuosituhaten vaihteen EU-suomalaisille yhä edelleen tärkein ja merkittävin riistaeläin ja myös riistakannan suurin saalistettava.

11.1 Eeposfunctiot

Hirvestysfunctiot ovat ryhmiteltävissä myös eepisiin kategorioihin Lauri Hongon esittelemän (190), intialaisen eepostutkija Krishnamuurttin viisijaon mukaan, joita ovat 1) konsultaatio, 2) viestit 3) matkat 4) sota ja 5) sankarin teot. Konsultaation modaliteetti on tietäminen (v). Hirvimetsällä tarvitaan "nouhauta", tietoa ja taitoa. Tieto hankitaan sekä koulutuksella että kokemuksen kautta. Eräperinne juttuineen ja tapakäytänteineen siirtää perinnettä ja metsällä tarvittavaa tietoutta. Suullisesti välittyvä tieto edellyttää muistia ja suullista kerrontaa. Monet tilanteet metsällä ovat koettelevuudessaan ns. kasvun paikka.

Viestit ovat onnistuneen seuruemetsästyksen osa. Paikka paikoin kaukana toisistaan olevat metsästäjät pitävät yhteyttä toisiinsa erilaisin sovituin merkkikäytäntein, ensisijaisesti äänen avulla puhelimitse tai muin äänimerkein. Ajomiesten tahallisesti aiheuttama melu toimii hirville hälytyssignaalina. Myös eräkerrontaan tarvitaan ääntä, puhetaitoa. Metsästyksen kulkua ohjataan äänimerkein. Metsällä viestinnän modaliteetteja näin ollen on voiminen (p) ja tekeminen (f). Erityisesti em. modaliteetit yhtyvät ampumatilanteessa, jossa ei ilman ääntä tapahdu mitään. Laukaus ja kaato kuuluvat yhteen. Jahdin kulku ja viestit ovat tiivis kokonaisuus, joten niiden modaliteetitkin ovat samat.

Toisaalta hirvisotaan ja jahdin kulkuun kuuluvat matkat. Matkoja ovat matkat jahtipaikalle ja kulku passipaikoille, ajoreissut sekä saaliin kuljetus metsältä pois sekä kotiin paluu. Seuratoimintaan kuuluu myös vuoden mittaan matkoja. Liikunnan tarve on tekemisen modaliteetin aluetta. Syksyn viileät säät yhdistävät mehtuun täytymisen modaliteettiin. Osin täytyminen tulee vuodenajasta, syksystä jolloin ainoastaan lain mukaan hirvijahdi on mahdollinen. Syksyiset säät ovat viileitä ja kosteita, joten lämmön tarve on jahdissa todellinen terveyden säilyttämiseksi. Vilua torjutaan vaatetuksella, ryppyillä ja nuotiotulilla sekä saunomalla päivän urakan päätteeksi.

Viides eeposryhmä käsittää sankarin teot. Hirvimetsällä on pääsääntöisesti neljää eri sankarityyppiä, joita nimitän erityisosaajiksi, ja joita ovat jahdinjohtaja, kaataja, kronikoitsija ja koira. Kaksi edellistä sankarityyppiä toimivat tietämisen

modaliteetin alueella. On osattava tilanteen vaatimat tehtävät täsmälleen. Kronikoitsijan ja hirvikoiran taidot ovat harjoituksen kautta hioutuneita. Silti taidot perustuvat synnynnäisiin taitoihin, voimisen ja tahtomisen modaliteetteihin. Esimerkiksi jos kronikoitsijaa ei huvita peijaiskronikan teko, koska metsästysretki epäonnistui, tai jos koira eksyy jäljiltä omille teilleen, on hirviporukka tosiasian edessä aivan voimaton.

Jos taas saalista on saatu, on hirvestäjä onnellinen, kun saalisherkun hajut kiertyvät aistien ulottuville ja arkaaiset tarvepuutteet; vilu ja nälkä poistuvat tulen loimussa tai saunan lämmössä.

11.2 Hirvestysfunktiot

Hirvestysfunktiot täsmentyivät alkuhypoteesista työn kulun aikana. Osoittautui, etteivät aivan kaikki funktiot olleet jahtiin keskittyvässä kerronnassa tarpeen, joskin abstraktina korpusaineiston metodisena kategorisoijana Propp-Greimas perusfunktioiden säilyttäminen on mielekästä, koska siten voidaan selvittää niitä korpuksen painopistealueita, johon kerronta kohdistuu.

Hirvestysfunktioiksi on kuitenkin mielekästä jättää vain 25 funktiota jäljelle. Korpuksen käsittelyssä marginaalisia funktioita ovat näin ollen F1-F3 sekä F24, joihin ei tullut yhtään motiivia. Osoittautui myös että hirvestysfunktioiryhmät F6 ja F7 on syytä yhdistää, samoin funktiot F12 ja F13 käsittelevät siinä määrin samaa aihetta, että yhdistäminen on mielekästä. Täten jäljelle jää 25 funktiota. Edelleen tämä ryhmittely on mahdollista jakaa eeosfunktioiryhmiin 5 x 5 funktiota. Tällöin muodostuu kolmijakoisen draamallisen makroskeeman ohella viisikanta. Tämä jako voidaan edelleen modalisoida, jolloin kunkin kategorian aistidominanssi määräytyy vallitsevan modaliteetin mukaan. Tämä ei tietenkään ole ainut eikä täsmällinenkään tapa semiopoetisoida kerrottua, mutta menettely antaa hyvän lähtökohdan assosiaatioille ja kielelliselle leikittelylle, oivaltavalle luovalle tutkimukselle.

I Konsult.	II Viestit	III Matkat	IV Sota	V Sankariteot
NÄKÖ	HAJU	TUNTO	MAKU	KUULO
F4	F6	F11	F8	F14
F5	F17	F15	F12	F18
F9	F27	F19	F16	F26
F10	F28	F20	F21	F29
F22	F30	F23	F25	F31

TIETÄMINEN	USKOMINEN	TÄYTYMINEN	TAHTOMINEN	VOIMINEN
-kasvu	-onni	-fysiikka	-seksuaali	-turva
-opetus	-hygienia	-lämpö	-tavat	-aseistus

Taulukko 3. *Funktiosynkronointi*

Edelleen nämä viiden ryhmät kategorisoituvat primaaripareihin jaolla 2 + 2 ja viides yksittäinen on duaalin välittävä tekijä ja muodostaa neliöidysti saadun semanttisen tulkinnan vastapoolin.

	F22
Kategoriassa I:	F10<----->F5 F4 <----->F9
	F6
Kategoriassa II:	F17<----->F27 F28<----->F30
	F23
Kategoriassa III:	F11<----->F20 F15<----->F19
	F12
Kategoriassa IV:	F21<----->F16 F8 <----->F25
	F29
Kategoriassa V:	F14<----->F31 F18<----->F26

Aistien; näkö, kuulo, maku, haju ja tunto, funktiointi voidaan ulottaa myös hirvestysfunktioiryhmiin eeposkategorioittain, jolloin saadaan seuraavat tulkinnalliset aistidominanttiryhmät.

Konsultaation aistifunktiot:

F4 - HAJU (Tiedustelu)
F5 - NÄKÖ (Petos)
F9 - KUULO (Kehoitus)
F10 - TUNTO (Kehoitus vt:sta)
F22 - MAKU (Pelastuminen)

Viestien aistifunktiot:

F6 - KUULO (Tiedon luovutus)
F17 - NÄKÖ (Tuntomerkillä varustus)
F27 - HAJU (Tunnistaminen)
F28 - TUNTO (Paljastus)
F30 - MAKU (Rangaistus)

Matkojen aistifunktiot

F11 - KUULO (Lähtö)
F15 - HAJU (Siirtyminen mp.)
F19 - TUNTO (Onnettom. tai pp.)
F20 - NÄKÖ (Paluu)
F23 - MAKU (Saapuminen tunt.)

Sodan aistifunktiot

F8 - MAKU (Puute)
 F12 - KUULO (Kokeen määrääminen)
 F16 - NÄKÖ (Taistelu)
 F21 - HAJU (Takaa-ajo)
 F25 - TUNTO (Vaikea tehtävä)

Sankaritekofunktiot

F14 - HAJU (Taikaesine)
 F18 - NÄKÖ (Voitto)
 F26 - MAKU (Tehtävän suoritus)
 F29 - KUULO (Sankarin mm.)
 F31 - TUNTO (Häät)

Elikkä: Näköhirstestysfunktioita ovat F5, F7, F20, F16 ja F18; makuun orientoituvat funktiot F22, F30, F23, F8, F26. Kuulokeskeisiä ovat F9, F6, F11, F12, F29; tuntoon keskittyvät funktiot F10, F28, F19, F25, ja F31. Lopuksi uskomisen modaliteetin alueen funktiot eli hajuorientoitunut kerronta voidaan hahmottaa funktioista F27, F15, F21, F14 ja F5 lähtien. Menettelyä voisi verrata mind map - tekniikkaan. Ota funktio, vastaavat tarpeet, aistit ja modaliteetit käyttöön, sijoittele niitä kognitiiviseksi rakennelmaksi ja tulosta syntyy. On syntynyt sadoilla kronikoitsijoilla kautta maan. Korpuksen ylivoimaisesti keskeisin aisti motiivimäärältään on makuun liittyvät funktiot, joita on noin 25 % koko aineistosta. Seuraavana on haju. Aistit esiintyvät binaarisina pareina, esim. maku-tunto; haju-kuulo. Jaottelusta on hyötyä hermeneuttisena assosioinnin välineenä, mutta näitä "funktioaisteja" ei pidä sekoittaa tieteellisiin tai arki ajattelun aistikäsitteisiin. Semiopoetiikassa ne ovat pelkästään assosioinnin ja semantisoinnin väline. Verrokkiteksteillä ideaa on testattu ja menetelmä vaikuttaa lupaavalta innovaatioiden tuotta-jalta. Funktioinnin ja viisijaon toimivuutta olen testannut järjestötoimintaan esseessä "Merkkejä kuulolla ja silmin nähden. Suomen Semiotiikan Seuran jäsenkirjeet vv. 1979-1999". (191)

Ilmeni, että funktiointi toimi hyvin myös jäsentiedotekorpuksen jäsentäjänä. Kaava vain oli muutettava korpuksen mukaiseksi; hirstestysfunktioita oli muunnettava järjestöfunktioiksi. Uskon näin ollen semiopoeettisen menetelmäni soveltuvan monenlaisten ainesten käsittelyyn, sekä luovaan teknis-luonnontieteelliseen suunnitteluun että analysoivaan synteesiin. Idea on alustavasti testattu myös vuosikertomuskorpuksen ja tekniisiin suunnittelupöytäkirjoihin. Menetelmä soveltuu myös pöytäkirjojen, sairaskertomusten, kulttuuripalstojen, oikeudenkäyntipöytäkirjojen, vaali- ja mainoskampanjoiden, urheiluselostusten, geenikartastojen yms. "virkistyskäyttöön" ja semanttiseen tutkimusotteeseen.

On todennäköistä, että eri tyyppisessä kerronnassa korostetaan erilaisia aistimistapoja. Esimerkiksi pyhissä teksteissä korostetaan

hiljentymisen aspektia, jolloin dominantti aisti on kuulo. Antero Honkasalon mukaan miehiseen kulttuuriin kuuluu suurempi melunsieto ja toisaalta miehet ovat meluhakuisia (192), paukemiellynteitä. Metsällä tätä kykyä tarvitaan, sillä laukausäänten desibelitaso on korkea. Ääneen liittyy täten rituaalisuuden eksotaksinen taso, mutta kuten aineistosta on käynyt ilmi, arkaaisin pyhän taso koetaan paisti-hajujen äärellä.

Pyhiin riitteihin liittyy kuuloaisti myös laulun, tanssin ja musiikin kautta. Uskomisen modaliteetin eli pyhän kokemuksen endo- ja eksotaksiset elementit ovat täten hienovarainen tuoksun ja sointujen yhdistelmä, mikä ilmenee myös nykymuotoisessa peijaisjuhlinnassa, johon kuuluu soittoa, laulua, tanssia, puhetta ja juhla-ateria. Ennen kuin juhlahetkiin on päästy juhlijat ovat käyneet metsällä läpi lemun (piero, ulo, ulosteet, hiki, rapamaha, krapulahengitys) ja melun (ajomelu, kuorsaus, nalkutus, pyssynpauke, haukku) riitit.

Sanasemantiikasta on jäljitettävissä sielun syvimät tunnot ja salat, kosketus sisimpään. Erilaisin merkein syntyy yhteisymmärrys ja viestin koodautuminen määrittää, käsitetäänkö tarkoitus oikein. Tuoksut ja tunteet kuuluvat yhteen; sielusta sieluhun kaiku soi. Ikiikaista ihmiselon tragiikkaa on kuvattu saaliin kulttuurin metsästysdraamoissa kalliopiiirrosten ja Lemminkäisen hirvenhiihdon ajoista lähtien. Osansa onnesta, osingoille tahtovat kaikki. Kadonnut hirvimyytti ei ole kadonnut, se on vain salassa mielen syvyyksissä pilkahtaakseen suomalaisessa syksysäässä esiin kronikoissa.

11.3 Verrokkifunktiot

Aisteittain tarkastellen kaikissa kolmessa "eepos-korpuksessa" löytyy eeposryhmittäin aistimuksiin palautettavaa kerrontaa. Ryhmässä I-Konsultaatio ovat "hajulla ja haukkutuulella" koirat (HK), Anna (HH) ja suksien valmistaja sekä sankarin vastustaja "pirut" (HHH). Funktio F6 (näkö) näyttää meille miten on onnen käyvä.

Pettävätkö havainnot vai suuntavaisto? Kuulofunktio F9 on kaikissa kolmessa tekstissä edustettuna. Jahdinjohtaja antaa käskyt (HK), kartanonherra hoputtaa lähtöön (HH) ja Lemminkäiselle käskyn antaa Louhi. F10 on kategorian I Seuratoiminta funktio. Lemminkäistä lukuun ottamatta kuvaukset koskevat seurutoimintaa. Lemminkäinenkin tapasi lapin lapset, mutta kylän miehet eivät naistensa naurattajan avuksi ajoon lähteneet. Tunteet saavat Lemminkäisen liikkeelle, sulhasehdokkaan on osoitettava ansionsa yhteisön silmissä. Sen sekä Matti, Lemminkäinen että nykymetsästäjä tekevätkin.

Entä primaarifunktio F22 (maku) Vahingot? Ryytinä jahdissa on hauskat "maittavat" jutut ja maistuvat makkarat. Jos jahti epäonnistuu, jää touhusta osallistujille "paha maku suuhun" jopa niin, että kronikoitsijasta alkaa tuntua koko metsänkäynti siinä määrin puulta, ettei hän lainkaan tee kronikkaa. Kun suuremmilta vahingoilta on säästyttävä ja kommellukset selvitetty, on toisin. Makoisaa on elämä silloin, kuin mesileipää saunan, ryyppyjen ja paistin parissa.

Sankaritekojen funktiossa aistipohjaisuus ilmenee tulkinnessa seuraavasti: Sankaritekojen funktiot ovat F14 (koira/haju), F18 kaataja/näkö), F26 (hirviherra/maku), F29 (kotiväki/kuulo) sekä lopuksi F31 (kronikoitsija/tunto). Kyseessä on erityisosaaajien ryhmä, joiden kontrollina toimii kotijoukot (perhe/kyläläiset vs. seurue). Hirvenhiihtäjissä peijaiset ovat kolminkertaiset; kaatajaiset, kihlajaiset ja peijaiset samanaikaisesti. Koiran maailma on olfaktorinen, hajuorientoitunut ja kronikkain kaadot suoritetaan usein haukulta. Funktio F29:n kuuloelementti voi yllättäin aktuaalistua, kun aamuyöstä kotiin palaavaa metsämiestä odottaa eteisessä äänekäs vastaanotto kotikontrollin sanellessa mitä kuuluu ja kuka käski. Entä näön keskeisyys kaatajan gloriassa?

Erehtymätön näköhavainto liittyy luvallisiin kaatoihin. On luotettava näköön ja nähtävä oikein. Kun on kaatoja, on mistä kronikoida. Mukavalta tuntuu niin peijaisvieraista kuin sen ohjelman laatijoistakin lämpimän hirvikeiton höyrytessä edessä ja läsnä on rattoisaa seuraa. Epäämällä sankarilta, kaatajalta peijaiset, Louhi tunnetusti ilkeänä osoitti suunnatonta piittamattomuutta sankarin tunteista, tiivistetysti sanoen:

tunto(d) - maku(v) <-> kuolema-elämä <-> idiolektinen, narraation taso
 näkö(s) <-> luonto-kulttuuri<->sosiolektinen, diskurssin taso
 kuulo(p) - haju (c) <-> profaani-sakraali<->etnolektinen, syvästrukt.taso

Kuvio 5. Sensoriset semantiikan tasot

Kuvion semanttiset tasot perustuvat A.J. Greimasin esittämiin "lektisiin" tasoihin (193), ja narraatiota vastaa kerronta, jutut ja tarinat. Toisessa tasossa on diskurssin taso, jolla mm. semioottiset lausuman ja lausumisen elementit toimivat (194). Diskurssin taso edustaa kulttuurin tekstejä. Viimeiseksi olen lisännyt oman käsitykseni etnolektisestä tasosta, joka edustaa samalla syvämerkitystä religiokompetenssia, kykyä uskoa. Tällä akselilla tosi ja harha kohtaavat ja myytti alkaa arjen ja mielikuvituksen aikaansaannoksena. Uskomisen on myös tärkein modaaliteetti

määritettäessä jonkin objektin totuusarvoa.

Esitetty kuvio on hermeneuttinen. Sitä voi lukea kuin partituuria. Esimerkiksi niin, että ihmisen eksistenssin akseli liikkuu elämän ja kuoleman tunnoissa. Ihminen yrittää ymmärtää, luoda ja tehdä ilmeiseksi maailmansa. Vain yhteisössä kasvetaan ihmiseksi, mutta yhteisön arvot kumpuavat syvältä/korkealta universaalilta ja evolutiivisilta tasoilta. Kaikki nämä tasot ovat semiopoeettisesti oivallettavissa ja mahdollisesti myös lukuisilla muilla tavoin.

Tunteet ja kokemukset syntyvät aistimuksista. Hirvenmetsästys sisältää voimakkaita aististimulantteja. Suomalainen hirvenmetsästäjä on eräsivistynyt mies, jonka naissuhde on maailman tasa-arvoisimpia. Naisiin kohdistetut tunteet ovat osa eränkäynnin mielekkyyttä. Voidaankin esittää arktinen ritarillisuushypoteesi. Siinä missä etelän ritarit ovat ojentaneet valitulleen ruusuja, on arktikumissa mies osoittanut helliä tunteitaan turkiksiin - lämmöllä. Naiset ovat mukana hirvijahtikerronnassa ja myös elävässä elämässä monin tavoin; metsästystovereina, jutuissa, kotijoukkoina, keittäjinä, peijais-yleisönä ja tanssitovereina. Eräkirjailija Veikko Haakana on kuvannut eräsivistystä näin:

"naisihmisen läheisyydessä ja häneen kohdistuen ns. ritarilliset vaistot nousevat pinnalle melkoisistakin syvyyksistä...Joutui tekemään suuren työn ennen kuin jonkinkaanlaista merkkiä havuista oli makuupaikaksi tarkoitettulla sijalla...luovutat oman ja ainoana matkassa olevan makuupussin...suolistat ison ahvenen...ripottelet siihen suolaa, pistät tikkuun ja paistat sen...annat sen sitten makuupussista ojentuvaan kätöseen...Toiseen kätöseen kuksallisen hyvää kahvia...Kiitokseksi sinua sanotaan kiltiksi. Ihmetellään kuinka osaat kaiken tämän. Kysytään vielä, onko nyt ihan varmaa etteivät karhut tule ja kun saadaan vannomista vaille varma vakuutus että eivät - sanotaan, että sinun kanssasi on niin turvallista." (195)

Ritarillisuudessaan kirjailija jäi kaipaamaan tasa-arvoa. Totta on, että naisten mukaan tulo hirviseurueeseen muuttaa seurueen puhe- ja käytöstapoja, vitsit siistiytyvät ja passikartta saa uusia painopistesuuntia, liiveille tulee kerronnassa uusia konnotaatioita. Hyvän metsästäjän määreitä on tarkennettava sanontoja myöten. Ennen onnekasta saalistajaa nimitettiin saamamieheksi ja vähemmän onnekas oli pyytömies (vrt. pyyntökeinot, pyytää = saalistus). Toisaalta naiset ovat tervetulleita toimintaan mukaan, mutta edelleen miehet mieluiten pitäisivät metsästysharrasteensa kaveruuden ja kotikarkuruuden eli vapauden symbolifikaationa, jossa naisilla ei ole sijaa itse metsästystapahtumassa. Vapautta hirvi on myös symboloinut kansallisissa itsenäisyyspyrkimyksissä.

11.4 Hirvestyksen merkitysgeneraatio

Tutkimuksessa esitetyt semanttiset tekijät voidaan ilmaista myös

hierarkisina merkityskenttinä kuten Eero Tarasti on esittänyt ruo'an generaation mallissa. Mallista voidaan edelleen muodostaa tutkimustulosten pohjalta seuraava sovellus.

Isotopiat

seremoniallinen, rituaalinen, sosiaalinen, ekonominen, biologis-medikaalinen, valtiollis-poliittinen, eroottinen, esteettinen

Kategoriat

spatiaalinen (missä), temporaalinen (milloin), aktoriaalinen (kuka)

Modaliteetit

LUONTO ---> HIRVI <--- METSÄSTÄJÄ
 M o d a l i s o i n n i t
 modalisoinnit
 sisällytettynä
 fokukseen
 (hirveen)

Modaliteetit funktioittain

tietäminen: F4, F5, F9, F10, F22 : visuaaliset funktiot
 tahtominen: F8, F12, F16, F21, F25 : gustatoriset funktiot
 voiminen: F14, F18, F26, F29, F31 : auditiiviset funktiot
 täytyminen: F11, F15, F19, F20, F23 : taktiiliset funktiot
 uskominen: F6, F17, F27, F28, F30 : olfaktoriset funktiot

Motiivit (motifeemit)

Taulukko 4. Merkitysgeneraatio

Hirvenmetsästysaineistoa on käsitelty rituaalis-sosiaalisina isotopioina sensuaalista koodistoa käyttäen. Korpuksen ajallisuus koskee 1900-lukua ja sen loppupuolta, ja toiminta tapahtuu Suomessa. Ajallisuuden semanttista vaikutusta on arvioitu verrokkiaineuksen motiiveilla. Tuona aikana olosuhteet ja tapahtumapaikat ovat pysyneet muuttumattomina, suot ovat entisensä. Aikain saatossa tekijät; jahtimiehet ja kronikoitsijat ovat vaihtuneet, mutta kerronnan ydinelementit ovat uhmanneet aikaa. Perimmäinen pohjavire on eeposmainen sankarilaulu onnesta ja saaliista osille pääsystä. Niinpä modaliteetit onkin aineiston pohjalta jaettavissa aistien mukaisiin funktioryhmiiin sekä perustarvevastaavuuksiin. Ryhmittely sopii hyvin suuren korpuksen semanttisen jäsenyyksen ja tulkinta-assosioinnin välineeksi.

11.5 Tutkimussuuntaviivoja ja jatkotoimenpiteet

"Siitähän pittääkii peijaiset laittaa,
 jo vain tässä tuas paisti maittaa,

tulokuun vuan ETA ja EY,
meillä samana säilyy menu!!" (A94, 30-33)

Hirvenmetsästys on kiinteä osa suomalaista kansanrunoutta ja mentaliteettia. Pitkäsääri hirvihoppa on yhdistettävissä kantele-symboliin muutoinkin kuin vain sarviensa kautta. Hirvi on suomalaiskarjalaisen laulun, vapauden ja riippumattomuuden symboli, metsän haltijaneito, muusa ja erärunotar. Työ antanee suuntaviivat erätrilogian (hirvestys, linnustus, kalastus) luomiselle. Trilogia vuorostaan mahdollistaneen uuden suomalaisen mytologian luomisen.

Olen työn kuluessa tullut vakuuttuneeksi, että suomalaisten muinaisuusko on eräuskonto, jonka maailmat muotoutuvat kolmen elementin varaan. Noista elementeistä on johdettavissa koko suomalaisuuden myyttinen sielunmaisema. Perustuksena tuossa rakennelmassa on triadisuus. Linnustus vastaa ylistä hengen valtakuntaa, hirvestys tätä olevaista maailmaa, ja kalastus alista kuoleman valtakuntaa. Edelleen uskomuksellisina komponentteina linnut edustavat enteitä, ilmoja, säitä, ja sieltä tulevat onnen ohjat. Hirvestykseen kuuluu elämän ja kuoleman taisto, arkijärki, onnen ja epäonnen vaihtelut sekä metsät: alkuihmisen kotomaisemat. Kalastukseen liittyy kateus ja pimeyden voimat ja tietenkin vesielementti. Mytologisesti vedestä on kotoisin tunteet, soitto ja laulu. Tämä on kiteytettävissä kaavaan:

***linnut-ilma-ylinen-enteet
hirvet-metsä-keskinen-onni
kalat-vesi-alinen-kateus.***

Tällä kaavalla on käsittääkseni kulttuurista riippumatta etsittävässä kunkin kansan etninen identiteetti ja sen mukainen mytologia, minkä varaan voidaan haluttaessa luoda eepos tutkielmassa esitellyllä tavalla. Faunan edustajat on tosin valittava huolellisesti kulttuurisesti merkittävien eläinten joukosta. Arabimaailman hirvi on kameli leijonan vastatessa karhua, intialaisen tradition hirveä vastaava eläin on norsu, ja karhua vastaa tuolloin tiikeri. Etelä-Amerikassa ovat merkityksellisiä jaguaarin ja laaman etnosemanttiset funktiot, Pohjois-Amerikassa arvelisin vastaavuuden liikkuvan akselilla hevonen-nauta/puuma-buffalo, lappalaisten uskomusjärjestelmä pohtii käsiteparia susi-poro jne.

Perusmerkitykset ovat löydettävissä tällaisten binaaristen arvojen varassa. Kansanuskomusten ylisten ja alisten endo-eksotasot löytyvät binaarisuuksista laululintu-petolintu ja hyötykalat-roskakalat. Työn kuluessa osoittautui, että aineiston digitaaliseen muotoon saattaminen olisi tärkeää.

Proppin kaavan mukaan olen konstruoinut protojahtikertomuksen ja se on lyhykäisyydessään seuraava:

***Jahtipäällikön pyynnöstä passimies ampui
mestarilaukauksella hirven haukulta huolimatta
vastuksista ja jahtitovereiden tunaroinneista. (196)***

Pidempänä versiona runo olisi noin 300 säettä kuin Lemminkäisen virsi ikään. Kuten liitteenä olevasta motiivi- ja kronikka-aineslistoista voi nähdä, monet kronikkanikkarit ovat yltäneet täysiin runonlaulajan mittoihin, sillä kuuluisat eepisen runon taitajat Arhippa Perttunen (296 säettä), Simana Sissonen (306 säettä) ja Melanie Vuonninen (355 säettä) ovat saman pituisia värssyjä aikanaan metsän siimeksessä soinnutelleet. (197)

* * *

*Kerran kasvoin yössä tuuman
toisena kivat kiharat.
Sitten siedin pilkan piinan
aattelin ajat ankarat.
Kiitos kaikest Kaikkivalta.*

* * *

LÄHDEVIITTEET

1. Greimas 1979: 221
2. Greimas 1979: 164-165; A.J. Greimas määrittelee korpuksen sanomakokonaisuudeksi, joka on muodostettu kielellisen mallin kuvausta varten, ja valinnasta riippuu kuvauksen arvo.
3. Kuusi 1980: 42. Kronikaatin käsite on von Sydowin luoma, josta on eriytetty käsite memoraatti koskemaan yliluonnollisia tapahtumia koskevia muistelmia. Kronikkakorpuksessa ei esiinny entisaikain metsänneidon ilmestymisiä nuotiolle. Lähin vastine erikoisesta selittämättömästä ilmiöstä on kuvattu Al:ssä, jossa hirvi yllättäin astuu tulille. Matti Kuusen mukaan yhteisökronikaateissa kerrotaan tavallisesti yksilöistä ja heidän keskinäisistä suhteistaan, mutta ne peilaavat ensisijaisesti porukan, kylän, järjestön, laitoksen, jopa valtakunnan tilaa, yleisiä normeja ja asenteita, sisäisiä ja ulkoisia ristiriitoja, historian kollektiivisiä voimia ja liikahduksia.
4. Nykysuomen sanakirja 1976:226
5. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, KRA/Henkilökaskut -78
6. SKS/KRA-Nälkälän kronikka 8574-8577
7. SMSA:aakkoselliset sanalipukkeet, Mouhijärvi 1955
8. Nirvi 1944:102
9. Koivunen 1997:122
10. Pöysä et al. 1982: 132-136, 155
11. Salosaari 1991: 142
12. Topelius 1950: Näytelmä Kaarle-Kuninkaan metsästys, S. 135-223
13. Haavio 1992: 282-284
14. Greimas 1980:13-14
15. Haavio 1955: 458. Kansanrunojen maailmanselityksen tiivistelmäosan Haavio on jakanut kahteen päälukuun; suuri pyyntiretki ja suuri saaliinjako. Ihminen pyrkii onnesta osille, mutta käytännössä älykkäin eli johtaja saa parhaat palat saaliista.
16. Calvino 1995:32
17. Tarasti 1992:74
18. Tarasti 1999:13
19. Sulkunen, Törrönen 1997; Lehtonen 1996 jne.
20. Eskola, Suoranta 1999:46
21. Tarasti 1997:22
22. Tarasti 1992:13
23. SKS/Erätulet -77 kaskukilpakirjoitus
24. Hóppal: luentosarja Approaches to ethnosemiotics, kevät 1997, HYO, semiotiikan ok./opintopäiväkirja
25. Tarasti: 1992:115
26. Hóppal: 1997 luentosarja-opintopäiväkirja
27. Mustajoki 1993:10
28. Mustajoki 1993:11
29. Rapola 1962:139-147
30. Hervey 1982:166-167
31. Inkilä 1942:20-21
32. Inkilä 1942:21
33. Tarasti 1992: 72-78
34. Honko 1972:29-31 et al.
35. Sebeok 1991:65
36. Salosaari 1991:14
37. Tarasti 1991:103
38. Tarasti 1991:111
39. Salosaari 1986: Tunteiden semiotiikan greimaslaisia perusteoksia Suomessa on Kari Salosaaren väitöskirja "Perusteita näyttelijäntyön semiotiikkaan". Teosta olen käyttänyt pohdinnoissa, joskaan tutkimusalan ja -asettelun vuoksi en ole pyrkinyt samaan abstraktiotasoon ja tunteiden generatiiviseen mallintamiseen. Teorian keskeisen, mutta vaikean käsitteen Salosaari määritteli näin: "Aktantti kuljettaa, vetää jotain teemoina. Se on toimija, jokin olento, joka toimii tai on tekemisen kohteena ollen itse subjektina tai objektina, mutta se ei ole henkilöahmo tai aktori." (Huom! näyttämöllinen roolikäsité ei ole relevantti semiotiikassa, mutta sosiaalinen

rooli sen sijaan voi olla semioottinen joko figuratiivisena tai temaattisena.)

40. Tarasti 1991:106
41. Varis Markku: 1996; Kettunen Matti: 1998; Haminalahti 15.8.1996. Keskustelujeni pohjalta totean, että metsästäjille luontoelämys on tärkeä (Erkit Timonen ja Lahti, P. Reinikka ym.). Joidenkin metsästäjien kohdalla tämä selittyy sillä, että luonto on myös ammattiin liittyvä tekijä. Oma tutkimukseni koskee vain hirvenmetsästystä, jonka tieto- ja kokemukserrontaan liittyvä kirjallisuus on laaja ja monipuolinen. Kansanperinteen kannalta oleellisin aines, kuten hirviköllit on löytynyt muualta kuin arkistoista tai tietokirjallisuudesta. Mielenkiintoista oli tutustua Kuseva-Kustaaseen tai Huoripukki-Roopeen eli kahteen eräkirjallisuuden uljaaseen ja juonikkaaseen hirviurokseen. Eräkirjallisuus ei ole kiehtonut kirjallisuuden tutkijoita (tiedustelu professorit Tuohimaa ja Viikari).
- Kuvaavaa on, että professori Pertti Karkama pohtiessaan Runebergin Hirvenhiihtäjiä kirjassaan "Vapauden muunnelmat" toteaa, ettei ko. eeposrunoelma ole jahtikuvaus siinä suhteessa kuin edeltäjänsä Hirvijahhti. Karkama sanoo: "Varsinaisen jahtikuvauksen poistaminen on temaattisesti varsin merkittävää." (s. 84). Runeberg itse toteaa, että jos runot ovat herättäneet lukijoiden kiinnostusta, niin se johtuu siitä, että **aihe** (kursivointi minun) on ollut mielenkiintoinen. Runoelma huipentuu kihlajaispeijaisiin ja "soitinmenoihin": "viulujen äänt' oli näät, oli raikua suupelirautain, juttua, kestintää, minuetteja, polskia täynnä, kons' yli yön sopumiellä he miesten viettivät oivaa hirvestystä ja lempivien kädenantoa nopsaa." Eräkirjallisuus on viihdettä, jossa mies haluaa olla oman elämänsä sankari.
42. Ks. liitteet
43. Liite 11
44. Lönnrot 1980: 55-56
45. Ks. ed.
46. Liite 7
47. Liite 7
48. Haavio 1955: 7
49. Juha K. Kairikon mukaan Ruotsia voidaan nimittää arsinaiseksi hirvikulttuuriksi, joka osaa hyödyntää hirvimyyttiä turismia myöten. Ruotsissa on myös tehty kulttuurisia tutkimuksia hirvifolkoresta kuten V. Adelswärdin, (narraatiotutkimus 1. hirven kaadosta) S. Björklöfin ja A. Menabenuksen hirviteokset, jotka ovat kulttuurihistoriaa. Grubbström 1987: 102-117; Kirjassa kerrotaan monien eläinten kohdalla myös kansanuskomuksista, mutta hirvestä ei kerrota mitään perinnetietoon liittyvää kevennystä.
50. Heikinheimo 1933: ss. 81-114 "Gottlund ja Juvan kansantietous".
51. Reinikka, Mäki 1995:21
52. Topelius 1950:137
53. Kairikko 1997:13
54. J.Pentikäinen-Råman, palautekeskustelu 10.9.1999
55. Persson 1991:9
56. Kairikko 1997:13
57. Kairikko 1997:15
58. Purhonen 1998:9
59. Honko 1971: 49-50
60. Kivikäs: 1995. Kivikkään työtä voisi luonnehtia upeaksi. Se on semiopeeettinen - kuvankaunis. Teos sisältää utteralla työllä hankittua tietoa, ja koska hirvi on kallioppiirrosten keskeinen kuvamotiivi, niin teoksessa on myös pohdintoja hirvestyskulttuurista ja sen merkityksestä.
61. Suojanen, Saressalo 1982: perusteos kenttätutyöstä
62. Metsästys&Kalastus -lehti, lokakuu 1995
63. Arvi Venäläinen, kirje 11.2.1996
64. Sirpa Rosqvist, kirje 12.2.1996
65. Liite 7
66. Seppänen: 1998. HS lehtiartikkeli
67. Bergström 1978: 106-107

68. Tarasti 1974: 81
69. Salosaari 1998: Seminaariesitelmä
70. Tarasti 1996: 27-49 Endo- ja eksogeeniset merkit ja maailmat
71. Sulkunen 1983:3
72. Varis 1998: 156-232 Kolmas rupeama: Kiertoilmausten tehtävät
73. Lotman 1990: Aikapaikallisuus on kulttuurisemiootikko Lotmanin termi ja vastaavaa termiä Mihail Bahtin kutsuu kronotoopiksi. Ihmisen ymmärrys on rajallista, erottuvaa.
74. Farnell 1995: Brenda Farnellin kirja intiaanien merkkikielestä on kuvaava. "Do you see what I mean?" Konkreettisesti se voidaan suomentaa: Näetkö mitä tarkoitan ja synonyymisesti: Ymmärrätkö näkemäsi merkityksen? Elemerkkikieli on havaittava näkö-aistilla, muutoin sitä ei voi ymmärtää. Ihmisen kielen käsitteistö perustuu aistihavaintoihin ja on näköorientoitunutta.
75. Lotman 1990: 102
76. Lotman 1990: 103
77. Lotman 1990: 104
78. Kauppi: 1998, kevät, luentosarja, semiotiikan ok, HYO
79. Streng 1912: 703
80. Lampén 1973: 664
81. Kronikka-aineistosta ja riistakirjallisuudesta saatu tieto
82. Railo 1921: 140-153 Kirjassa seikkailee Merkki-koira esim. "Merkki kertoo penikalle tarinan susista ja kadonneesta pöytäkirjasta" ja ss. 160-164 on tarina "Merkki juottaa suden humalaan".
83. Koskenjaakko 1910:101
84. Salo, Soikkeli 1983: 187-188
85. Salo, Soikkeli 1983: 189
86. Salo, Soikkeli 1983: 192
87. Salo, Soikkeli 1983: 196
88. SKS:KRA.Kivijärvi. Jalkanen K.
89. Haavio 1959: 217
90. Haavio 1959: 216
91. Pariisin sem....1974.
92. Honko 1972: 29
93. Honko 1972: 43
94. Huizinga 1967:151
95. Douglas 1984.
96. Haavio 1955: 453
97. Virtanen 1984:13
98. Haavio 1955: 119
99. Haavio 1955: 56
100. Hyyppä 1997: 42
101. Hyyppä 1997:44
102. Luottamuksellinen essee, s. 21, kyselyn 5/96 satoa
103. Kyselyvastaus 5/96, 131-96
104. Hyyppä 1997: 62
105. Hyyppä 1997: 47
106. Hyyppä 1997: 65
107. Hyyppä 1997: 66
108. Liite no 16
109. Lilja 1990: 32
110. Reinikka, Mäki 1995: ss. 41-42
111. SKS, Erätulet -77 kaskukilpakirjoitus
112. Sarmela 1994:38-42
113. Häyhä 1982:377-386
114. Itkonen 1984:366
115. SMSA sl; peijaat, peijainen, pidot, kekkerit, tappajaiset
116. Kukkasmäki 1975: 32
117. Kukkasmäki 1975: 34
118. Harala 1985: 101
119. Harala 1985: 83
120. Rinnekangas 1990: Maanläheiset, kuvareportaasi
121. Reinikka 1981: 308
122. Vilkuna 1983: Työ ja ilonpito teoksessa Vilkuna käsittelee vuotuisjuhlanan tappajaisia eli kotieläinten teurastusta. Teurastusajanjakso ajoittui yleensä syksyyn köyriin aikaan ja sen päätteeksi pidettiin peijaat eli tappajaiset. Ilmari Talve on kartoittanut samaa perinnettä, mutta ei puhu sanaakaan tappajaisista. Sen sijaan hän mainitsee, että puintien jälkeen syksyn metsästyskausi saattoi alkaa syyskuussa.

123. Kirje 18.1.1996 AV/MRå
 124. Knappert 1985: 298
 125. Kairikko 1997:229
 126. Ks. ed.
 127. Anttila 1968:174
 128. Anttila 1968:179
 129. Kairikko 1997: 13-15
 130. Ks. ed; ja Reinikka, Mäki 1995.
 131. Liite 8
 132. Tarasti 1992:73-75
 133. Tahvanainen 1988: 16
 134. Harala 1985: 156
 135a Sarmela 1984:174
 135b Voipio 1952: 52
 136 Voipio 1952: 59
 137. Lehtinen 1959: 186
 138. Kairikko et al. 1997: 173
 139. Nygren 1997: 28
 140. Nygren 1997: 29
 141. Maapallon eläimistö 1918: 223, 226
 142. Krohn 1894:179-180
 143. Krohn 1894:178
 144. Posti 1974:305, 309
 145. Jalkanen 1997:16
 146. Lönnrot 1980: 319
 147. Christoffersson 1997: 132
 148. Liikala 1995.
 149. Luottamuksellinen essee, kyselyvastaus 5/96
 150. Fleicher 1993: 23-40
 151. Lönnrot 1980: 72
 152. J. Krohn 1898:22; Virittäjässä olleessa artikkelissa Krohn toteaa, että K.A. Gottlund oli suomenkielen aiturei, mutta onnistui silti luomaan mm. soittoon liittyviä uudissanvoja ja loi termin tarkka-ampuja.
 153. Levanto 1950: 737
 154. Liite 9. Rouva aseentarkastaja
 155. Metsästysseuratoiminnan käsikirja 1996
 156. Zausmaa 13.9.1999 puhelinkeskustelu
 157. Zoosemiotiikka on semiotiikan grand old man Thomas Sebeokin antama nimitys semioottiselle faunaston tutkimukselle. Nimi viittaa kulttuuriseen eläimistön tutkimukseen, kesyihin eläimiin ja eläintarhoihin. Suurin osa eliöstöstä on kuitenkin hyönteisiä ja villieläimiä. Faunaloren kenttä on laaja. Ehdotan termiä faunasemiotiikka erotukseksi laboratorioissa ja järjestetyissä koeoloissa tehtävälle eläinsemioottiselle tutkimukselle. Luontovalokuvaajat ovat mm. luonnon ehdoin merkkejä tutkiva silmä. Alalle olisi saatava perspektiivejä.
 158. Salmi-Niklander 1989:179
 159. SMSA: sanalipukkeet-veri, 1962
 160. Lönnrot 1980:337
 161. Liite 10. Mainoskuva
 162. Lilja 1990: 158, 227
 163. Salmi-Niklander 1989:181
 164. SKS: Erätulet -77 kaskukilpakirjoitus
 165. SKS: Erätulet -77 kaskukilpakirjoitus
 166. Lönnrot 1980: 405
 167. Kairikko 1997:226
 168. Hiemäe 1980:105
 169. Liite 2. Hirvivala
 170. Lönnrot 1980:405
 171. Lönnrot 1980: 54
 172. Lönnrot 1980: 55
 173. Salonen Kauko., (Kirjoittajan lehtileike 12.11.1966)
 174. Pentikäinen 1998: 67-69
 175. Greimas 1979: 221-222
 176a Haminalahden metsästysseuran perinnesäännöt
 176b Haakana et al. 1981: 190-201 Hirvenmetsästäjän käsikirja. luku 8. käsittelee laukauksia. Lähes jokaisessa hyvässä hirvikäsikirjassa on esitelty osumakohtien taulukko eli ns. hirvikello, jossa on ympyräkuvioon kuvattu eri perspektiiveistä hirviä.
 177. SMSA: sanalipukkeet, mm. 1966, 1938, saalistaa, saalistuttaa

178. SMSA: sanalipukkeet saalistaminen 1939
 179. Ks. ed.
 180. Salosaari 1989:138
 181. Luottamuksellinen essee s. 25
 182. Kotimaisten kielten seura, äänilevy 8/10, 10.9.1939
 183. Kairikko 1991: 66-67
 184. Greimas 1980:234
 185. Tarasti 1994: 136-137
 186. Hänninen 1994:1
 193. Sarmela 1984:172
 194. Anttonen 1993:224
 195. Honko 1998:119
 196. Honkasalo 1992:465-473
 197. Haakana 1982:50-51
 198. Tarasti 1997:22
 199. Apo 1985: 16. Artikkelissaan "Kertomusperinteen genret ja rakenneanalyysi" Satu Apo viitoittaa strukturalistista tutkimusta konkretian ja selkeyden suuntaan. Optimi abstrahoimisessa saavutetaan tietyn perusabstraktiotason (yksinkertaisuuden) kautta. Kiteytettynä tämä tarkoittaa, että Apo ihailee lingvisti Marie-Laure Ryan pelkistettyä analyysiä Proppin 31-osaisesta tapahtumakaavasta, joka kuuluu seuraavasti: "Lähettäjän pyynnöstä sankari valloittaa tavoitellun henkilön lahjoittajan avulla huolimatta valesankarin juonista." Toisaalla samassa artikkelissa (s. 12) Apo toteaa, että Proppin ihmesatukaava kuvaa parhaiten sankarisatuja.
 200. Pentikäinen 1989: 248

Tutkimusapu

Kuvaeditointi ja skannaus: kansi, liitteet 1 ja 2; Samuli Råman
 Excel-taulukot ja grafiikka: Ilkka Råman
 Rivikoodaus: Mirva ja Samuli Råman

Kuvalähteet

Kansi: Helsingin Sanomat
 Liite 1: Toivaalan metsästysseura; E.Puurtinen & E.Eerola
 Liite 2: Martti Silvennoinen

Liitteet

		Sivumäärä
no 1	Väliaika	2
no 2	Hirvivala	1
no 3	Verrokkiaines - motiivit funktioittain	3
no 4	Tulkintamalli ja kommentaari	5
no 5	Hirvenmetsästäjäksi vihkiminen	1
no 6	Hirvikronikkain funktioprofiili	1
no 7	Lehtikysely Metsästäjä 5/96	1
no 8	Kuvakronikka	1
no 9	Lehtiartikkeli Rouva aseentarkastaja	1
no 10	Mainoskuva	1
no 11	Kronikka-aineisto A1-A166	3
no 12	Motiivitaulukko	<u>37 (73)</u>
	Yht.	57 sivua

LÄHDELUETTELO

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Lehtikyselyyn Metsästäjä 5/1996 vastanneet (aineisto kirjoittajan hallussa)

Anders Borgström
 Eerola Eero
 Itämies Lauri
 Joskitt Viljo
 Juutilainen Taru
 Jäkälä Jouni
 Kapiainen Keijo
 Laakso Olli
 Partanen Lasse
 Peltonimei Eero
 Pesonen Terttu
 Pihl Tapio
 Purhonen Jukka
 Salonen Kauko
 Sopanen Veikko
 Sillman Samuli
 Tuomela Antero
 Vainiomäki Tarmo

Kotimaisten kielten seura (KKS)

äänilevyarkisto

Kotimaisten kielten tutkimuskeskus

Suomen Murteiden Sanakirjan Arkisto (SMSA):
 päälipas

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (SKS)

Kansanrunousarkisto (KRA):

Henkilökaskut 1978

Eräkaskut 1977

Suomen metsästysmuseum (SMM)

Kronikat

Toivaalan metsästysseura ry

metsästyspäiväkirjat ja valokuvat vuosilta 1978-1996, E.Eerola & al.

Keskustelut

Juha K. Kairikko, Riihimäki 31.10.1996

Juha Pentikäinen, Helsinki, 10.9.1999

Pirkko-Liisa Rausmaa, Helsinki, 13.9.1999

Kari Salosaari, Helsinki 9.12.1998

Matti Silvennoinen, Kerimäki, 8.7.1999

KESKUSTELUTILAISUUS 15.8.1996,

Pohjois-Savon riistanhoitopiiri, Haminalahden metsästysseura, Kuopio:

- Jussi Kolehmainen
- Arttu Kotisara
- Erkki Lahti
- Veijo Miettinen
- Kaarlo Palmroth
- Pekka Reinikka
- Jouni Tanskanen
- Erkki Timonen
- Pentti Tuovinen

Opintotyöt

Anttonen Marja, 1980

Kronikaatit muistitiedon luokituksessa. esitelmä prof. L. Virtasen johtaman suomalaisen ja vertailevan kansanrunouden tutkimuksen seminaarissa 11.2.1980

Hänninen Tiina, 1994

Suomalainen eränainen - tutkittavina metsästävät naiset Pohjois-Savossa ja Uudellamaalla, Pieksämäen metsäoppilaitos. Ekologia ja metsien monikäyttö

Juntura Olli, 1995

Metsästyksen sosiaalinen merkitys 1990-luvulla Pohjois-Suomessa, proseminarityö. Oulun yliopisto. Taideaineiden ja antropologian laitos. 14.3.1995

Liikala Kaisu, 1995

Koira - Karjalankarhukoira ja riistaverisyyttä ennustavien merkkien painoarvo Satakunnassa. Ekologia/eläintiede. Tuomarniemen metsäoppilaitos. 20.11.1995

Mattila Outi, 1988

Kaarle kuninkaan metsästys suomalaisen ja saksalaisen intonaation heijastajana. Musiikkitieteen pro gradu -työ, julkaisematon. HY/Mtl

Råman Marita, 1996a

Myyttinen hirvi - yhä elossa 29.4.1996, esseesuoritus A-L. Siikalalle, folkloristiikka

- 1996b Karnevalismin ilmenemismuotoja kielessä ja kulttuurissa 1.4.1996,

esseesuoritus P. Kukkoselle, semiotiikka

- 1996c Hirvestys Suomessa kaskujen ja kronikkain valossa.

Proseminaritutkielma dosentti Lauri Harvilahden johtamassa folkloristiikan proseminaarissa Helsingin yliopistossa 12.3.1996

- 1996d Hirviseurueiden eräkerronta. Tutkimussuunnitelma professori

Anna-Leena Siikalan johtamassa folkloristiikan seminaarissa, Helsingin yliopisto 11.12.1996

- 1997a Hirvimies metsähän menevi. Fragmentteja suomalaisesta hirvestyssemiosfääristä. II seminaariesitelmä professori A-L. Siikalan johtamassa folkloristiikan seminaarissa, Helsingin yliopisto 19.3.1997

- 1997b Hirvikronikat. Eksistentiaalisemioottinen tutkielmaharjoitus. I seminaariesitelmä professori Eero Tarastin johtamassa semiotiikan seminaarissa, Helsingin yliopisto 27.11.1997

- 1999 Merkkejä kuulolla ja silmin nähden. Suomen Semiotiikan Seuran jäsentiedotteet vuosina 1979-1999. Järjestötoiminnan semiopoetiikka.

Tutkielmasuoritus J. Pentikäiselle, uskontotiede

Sillman Samuli, 1994

Hirvenmetsästys Kainuussa 1992, pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto. Eläintieteen laitos

Söderlin Salme, 1952

Hirvisillä-leikki. Esitelmä 3.11.1952 pidettävässä suomalaisen ja vertailevan kansanrunoudentutkimuksen seminaarikokousta varten

Luennot

Hóppal Mihály, 1997

Etnosemiotikan luentosarja, "Approaches to ethnosemiotics" kevät 1997, semiotiikan ok, HY, opintopäiväkirja

Kauppi Niilo, 1997

Sosiosemiotikka. Luentosarja kevät 1998. Helsingin

Yliopisto, semiotiikan ok, HY, opintopäiväkirja ja essee

Salosaari Kari, 1998

Endo- ja eksogeenisyydestä. Tunteiden semiotiikka, vierailuluento semiotiikan seminaari 16.4.1998, muistiinpanot ja mikronauha

Käytetyt lyhenteet

<---> interaktiivinen suhde

---> referentiaalinen suhde
 H Hirvikronikka-aineisto
 HH J.L. Runeberg: Hirvenhiihtäjät, suom. O. Manninen
 HHH E. Lönnrot: Hiiden Hirven hiihdäntä/Uusi Kalevala
 HY Helsingin yliopisto
 KKS Kotimaisten Kielten Seura
 ok opintokokonaisuus
 KRA Kansanrunousarkisto, Helsinki
 SKS Suomalaisen Kirjallisuuden Seura
 SMM Suomen metsästysmuseum, arkisto
 SMSA Suomen Murteiden Sanakirjan Arkisto, Helsinki
 sl sanalipukkeet
 WSOY Werner Söderström Osakeyhtiö
 yk yleiskielistetty

PAINETUT LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

- Adelsvärld Viveka, 1996
 Att förstå en berättelse - eller historien om älgen. Brombergs.
 Sverige
 Alasuutari Pertti, 1994
 Laadullinen tutkimus, Vastapaino, Tampere
 Anttonen Pertti, 1993
 Tradition and its study as discursive practise: Modern and
 postmodern perspectives on folklore research. Dissertation. University of
 Pennsylvania
 Anttila Veikko 1968
 Hirvenmetsästysseurueet Suomessa syksyllä 1966. KSVK 48.
 SKS, Helsinki
 Anttonen Veikko, 1996
 Ihmisen ja maan rajat. "Pyhä" kulttuurisena kategoriana.
 SKS.Toimituksia 646. Helsinki
 Apo Satu, 1986
 Ihmesadun rakenne. Ihmesadun rakenne, pääjaksot ja
 henkilöasetelmat satakuntalaisessa kansansatuaineistossa. SKS.
 Toimituksia 446. Helsinki
 - 1985 Kertomusperinteen genret ja rakenneanalyysi. ss. 11-19.
 Etiäinen...
 Bergström Matti, 1978
 Aivojen fysiologiasta ja psyykestä, WSOY, Porvoo-Helsinki-Juva
 Björklöf Sune, 1994
 Älgen i vår historia och vardag, Tiden, Sverige
 Bogatyrev Petr, 1986
 Costume as a sign. Semiotics of art. p. 13-19. ed. L. Matejika
 and I.R. Titunik. The MIT Press. Cambridge, Massachusetts and London
 Calvino Italo, 1995
 Kuusi muistiota seuraavalle vuosituhannelle. suom. E. Suolahti
 (alkut. Lezion americane/Sei proposte per il prossimo millenio) Loki-
 Kirjat, Helsinki
 Center and Periphery in Representations and Institutions. Proceedings from
 the ISI conference in Imatra, July 16-21, 1990.Ed. by E. Tarasti
 et assistants. Publications of the International Semiotics
 Institute at Imatra, no 2. Acta Semiotica Fennica I. ISI Imatra
 1992
 Culler Jonathan, 1975
 Structuralist Poetics. Structuralism, Linguistics and the Study
 of Literature. Cornell University Press. Ithaca. New York
 Grubbström Ulf, 1987
 Metsästäjän kirja. (at. Viltvård & jakt, suom. G. Dönsberg ja
 T.Nurmiluoto). Kauppiaitten Kustannus, Helsinki
 Christoffersson Sten, 1997
 Metsästyskoirat, suom. Tuula Syvänperä, (alkuteos
 Jakthundar) Otava, Helsinki
 Davies Christie, 1990
 Ethnic Humour around the World. A Comparative Analysis. Indiana
 University Press. Bloomington and Indianapolis
 Douglas Mary, 1984
 Purity and Danger. An Analysis of the Concepts of Pollution and
 Taboo. Ark Paperbacks. London and New York
 Erämaailma 1997-1998

- Karisto, Hämeenlinna
 Eskola Jari & Suoranta Juha, 1998
 Johdatus laadulliseen tutkimukseen, Vastapaino, Tampere
- Etiäinen 1, 1985
 Folkloristiikkaa ja uskontotiedettä, toim. Martti Junnonaho.
- Farnell Brenda, 1995
 Do you see what I mean? Plains Indian Sign Talk and the
- Fleischer Michael, 1993
 Kommunikation zwischen Mensch und Hund, ss. 23-40, Zeitschrift
 für
 Semiotik, Band 15. Heft 1-2 (1993)
- Greimas Algirdas J, 1979
 Strukturaalista semantiikkaa, suom. E. Tarasti (at.
 Semantique structurale. Research de méthode) Gaudeamus,
 Helsinki
- 1987 On Meaning. Selected Writings in Semiotic Theory. Theory and
 History of Literature, Volume 38, University of Minnesota Press,
 Minneapolis
- Haakana Veikko, 1982
 Kivispiirassa jalokivi. Karisto, Hämeenlinna
- Haavio Martti, 1955
 Kansanrunojen maailmanselitys, WSOY, Helsinki-Porvoo
- 1959 Karjalan jumalat. Uskontotieteellinen tutkimus. WSOY.
 Hki-Porvoo
- 1966 Suomalaisten kansansatujen keruun ja julkaisemisen
 alkuvaiheet, ss. 32-77, KSVk 46, WSOY, Porvoo-Helsinki
- 1974 Puheita ja kirjoitelmia, toim. Aale Tynni. WSOY, Helsinki-
 Porvoo
- 1992 Esseitä kansanrunoudesta. SKS, Helsinki
- Haltia J., 1950
 Metsästyslainsäädäntömme kehityksestä, ss. 805-326/Suomen
- Haminalahden metsästysseura 1909-1989
 Haminalahden metsästysseura, Kuopio (historiikki)
- Harala Alpo, 1985
 Enkä minä saanut unikarhua. Erätarinoita. kuv. A. Liuksiala
 Otava, Helsinki
- Hautala Jouko 1947
 Hiiden hirven hiihdäntä. Vertaileva kansanrunouden tutkimus.
 Toimituksia 234. SKS, Helsinki
- Heikinheimo Ilmari, 1933
 Kaarlo Aksel Gottlund. Elämä ja toiminta I. Ensimmäinen työkausi.
 WSOY, Helsinki-Porvoo
- Hepola Matti, 1991
 Metsästysrikokset. Lakimiesliiton kustannus, Helsinki
- Hervey Sándor, 1982
 Semiotic Perspectives. George Allen & Unwin. London-Boston-Sydney
- Hiiemäe Mall, 1980
 Kertoja puijaa kuulijaa, ss. 104-109, Kertojat ja kuulijat...
 Hirvenmetsästäjän käsikirja, toim. Veikko Haakana et al. Otava, Helsinki
 1981
- Hirvenmetsästys 1987
 Uudistettu painos, toim. Hilikka Opas, alkuteos 1982; toim.
 Veikko Rinne ja Jyrki Jahnukainen, (ap.1982), Wilin+Göös, Espoo
- Hirviijahti. Hirvieläinten metsästyksen käsikirja, toim. Juha K. Kairikko
 et
 al. Gummerus, Jyväskylä-Helsinki
- Holmgren Christer, 1987
 Metsästysaseet, Kauppiaitten Kustannus Oy, Helsinki
- Honkasalo Antero, 1992
 Noise, men, and signs of danger. p. 465-473 Center and
 periphery...,
- Honko Lauri, 1998
 Textualising the Siri Epic. Suomalainen tiedeakatemia. Academia
 Scientiarum fennica. Helsinki
 - 1989 The Real Propp. ss. 161-175. Studia Fennica. Review of
- Finnish
 Linguistics and Ethnology 33. Helsinki 1989. SKS, Helsinki
- 1972 Uskontotieteen näkökulmia, WSOY, Helsinki-Porvoo
- Hoppál Mihály, 1988
 Ethnosemiotics and semiotics of culture. ss. 17-34:
 Semiotics of Culture, ed. H. Broms and R. Kaufmann. Arator inc.,
 Helsinki
- Huizinga Johan, 1983

- Leikkivä ihminen. Yritys leikkiaineuksen määrittelymiseksi.
(alkut. Homo ludens.1944) suom. S. Salomaa, WSOY Porvoo-Helsinki
- Hyyppä Markku T., 1997
Tunteet ja oireet uusin psykosomatiikka, Kirjayhtymä, Helsinki
- Hyytiäinen Timo, 1993
Hirvi vai muu. kuv. M. Arkko, Arma Fennica. Jyväskylä
- Häyhä Johannes, 1982
Vuoden ajat. Kuvaelmia itäsuomlaisten vanhoista tavoista. Joulun
vietto.Talvitoimet.Kesäaskareet., SKS, Helsinki
- Inkilä Arvo. T., 1942
Käsittää. ss. 19-34. Virittäjä 1/1942
- Itkonen T. I., 1950
Kansanomainen metsästys, ss. 65-98/Suomen metsästys
- 1984 Suomen lappalaiset vuoteen 1945. Toinen osa (ensip. 1948), WSOY,
Porvoo-Helsinki-Juva
- Jalkanen Risto, 1997
Otteita maailmankuulun metsästysseuran Hyypiökivalon Pyyntömiehet
ry:n ent. Siberian Pyyntömiehet R:Tön y. mainehikkaalta 25-
vuotistaipaleelta, historiikki
- Kairikko Juha K., 1991a
Riistalaukauksen jälkeen, Karisto, Hämeenlinna
- 1991b Seitsemän vuosikymmentä metsästykselle. Suomen Metsätäjäliitto -
Finlands Jägarförbund r.Y:n historiikki 1921-1991. Suomen
Metsätäjäliitto, Riihimäki
- 1997a Pienet hirvieläimet. ss. 54-91/Hirvijahti...
- 1997b Hirven merkitys esihistoriasta vuoteen 1933.ss 164-
235/Hirvijahti...
- 1997c Kairikko & al.: Hirvijahti. ss. 164-235/Hirvijahti...
- 1998 Nyt sabotoidaan metsästystä. ss. 20-22. Jahti 1-1998
- Karkama Pertti, 1982
Vapauden muunnelmat. J.L. Runebergin maailmankatsomus hänen
epiikkansa pohjalta. Toimituksia 380. SKS, Helsinki
- Kertojat ja kuulijat, 1980
Kalevalaseuran vuosikirja 60. Toim. Pekka Laaksonen,
Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki
- Kettunen Matti, 1998
Eräkirjallisuus kautta aikojen, ss. 66-75, Erämaailma 1997-
1998...
- Kivikäs Pekka, 1995
Kalliomaalaukset. Muinainen kuva-arkisto, Atena, Jyväskylä
- Knappert Jan, 1985
Afrikan eepokset: suullista vai kirjallista? (suom. P.Anttonen)
ss. 287-301, Kalevala ja maailman eepokset. toim. L. Honko, NIF
Publication No. 16, SKS, Helsinki
- Koivunen Hannele, 1997
Hiljainen tieto. Otava, Helsinki
- Kolehmainen Alfred, 1990
Perinteellistä suurriistan pyyntiä Länsi- ja Pohjois-Siperiassa
(Suomalais-ugrilaisilla kansoilla) ISBN 951-9118-80-5
- Koskenjaakko Anselm, 1910
Koiria suomalaisissa ynnä virolaisissa sananlaskuissa. Suomi.
Kirjoituksia isänmaallisista aineista. Neljäs jakso. 8 osa. SKS,
Helsinki
- Krohn Julius, 1894
Suomen suvun pakanallinen jumalanpalvelus. SKS, Helsinki
- Kukkasmäki Timo, 1975
Suomen paikallinen tapaperinne. Suomen Kotiselutuliitto,
Helsinki
- Kuusamo Altti, 1990
Myyttisen käyttäytymisemme Salpausselällä. Mytologia Suomessa...
ss. 46-53
- Kuusi Matti, 1980
Kronikaateista. ss. 39-46. Kertojat ja kuulijat.
- Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. toim. Klaus Mäkelä.
Gaudeamus, Helsinki 1995
- Kytömäki Juha (toim.), 1991
Nykyajan sadut. Joukkoviestinnän kertomukset ja vastaanotto.
Yleisradio, Helsinki
- Lampén Lea, 1994
Ruotsi-suomi suursanakirja. Svensk-finsk storordbok.
WSOY, Porvoo-Helsinki-Juva
- Lampio Teppo, 1968

- Suomalaisesta hirvenmetsästyksestä, ss. 71-86, Suomen Riista 20, Suomen Riistanhoitosäätiö, Helsinki
- Lehtinen Väinö, 1959
Hirven Surma urosten kamppailun seurauksena, s. 186, Suomen Riista 13
- Lehtonen Mikko, 1996
Merkitysten maailma. Vastapaino, Tampere
- Leinonen Kalevi ja Ermala Aslak, 1993
Metsästäjäprofiili 1993. Osaraportti 1 ja 2. Kala- ja riistaraportteja nro 28. Riistan- ja kalantutkimuslaitos. Helsinki
- Levanto Erkki, 1950
Metsästysaseet ja panokset, ss. 725-770/Suomen metsästys
- Lévi-Strauss Claude, 1978
Myth and Meaning. University of Toronto Press
- Lilja Saara, 1990
Antiikkia ja myyttejä, WSOY, Porvoo-Hki-Juva
- Lotman Yuri M., 1990
Universe of the mind, A Semiotic theory of Culture, transl. by Ann Shukman, Indiana University Press, Bloomington and Indianapolis
- Lönnrot Elias, 1949
Uusi Kalevala, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki
- 1980 Matkat 1828-1844. toim. Väinö Kaukonen. Weilin+Göös, Espoo
- Maapallon eläimistö, 1913
Toim. E.W. Suomalainen & al.. I nidos. Johdatus - Arktinen ja palearktinen eläimistö I, WSOY, Porvoo
- MacCannell Dean and MacCannell Juliet F., 1982
The Time of the Signe. A Semiotic Interpretation of Modern Culture. Indiana University Press, Bloomington
- Matiskainen Heikki 1998
Euroopan metsästyskulttuuri keskiajalta uudelle ajalle, ss. 56-65, Erämaailma 1997-1998...
- Menabenus Apollonius, 1996
Det stora djuret (övers. Hans Helander) Fischer & Co., Stockholm
- Melander, K.R. 1952
Riistaeläinten esiintyminen maassamme 1500- ja 1600-luvuilla/IX. Hirvi ja peura, ss. 162-165, Suomen Riista 7
- Mustajoki Arto, 1993
Mielestä kieleen. Kontrastiivisen funktionaalisen lauseopin teoriaa. Yliopistopaino, Helsinki
- Mytologia Suomessa. toim. K. Sarje, P. Salasmaa. Näyttelyjulkaisu. Helsingin juhlaviikot, Espoon kulttuuritoimisto, 1990
- Mäki Tauno V., 1950
Metsästäjän varusteet, ss. 791-804/Suomen metsästys metsästys
- Niemelä Esa, 1995
Metsästäjän opas, (toim.) Metsästäjien keskusjärjestö, Itäsalmi
- Nirvi R.E.: 1944
Sanankielloista, Virittäjä, sidos no. 48; HY, pääkirjasto
- Nygren Tuire, 1997
Hirvi. ss.18-52/Hirvi jahti...
- Nykysuomen sivistyssanakirja. Vierasperäiset sanat. SKS/Suuri Suomalainen Kirjakerho, Helsinki, 1979
- Osara N.A., 1950
Metsästyksen merkitys ja arvo, 45-64, antologiassa Suomen Metsästys
- Paasikivi Henry - Salokorpi, Hannu, 1996
Jahdissa ulkomailla. Sanastoa ja muuta käytännön tietoa, Contator, Suomi
- Pariisin semioottisen koulukunnan esseitä, 1974
Toim. ja kääntänyt A.J. Greimasin kirjoituksista Eero Tarasti. Jyväskylän yliopisto. Taidekasvatuksen julkaisu 6.
- Pentikäinen Juha, 1989
Kalevalan maailma. Yliopistopaino. Helsinki
- 1995 Saamelaiset. Pohjoisen kansan mytologia. Toimituksia 596. SKS. Helsinki
- 1998 Samaanit. Pohjoisten kansojen elämäntaistelu. Etnika. Helsinki
- Persson Roy, 1981
Jakt och jägare. Initiering och Utövendemonster. En kantläggning av jakten och jägarna i Skåne. Lund University

- Department of Sociology, Malmö
 Pohjois-Soisalon metsästysseura ry 1982-1992,
 historiikki, toim. Veijo Miettinen
 Posti Lauri, 1974
 Vainun ja vainon jäljillä. KSVK 54: ss. 304-317 Sampo ei sanoja...
- Propp Vladimir 1984
 Theory and History of folklore. transl. Ariadna Y. Martin and R.P. Martin. Theory and History of Literature, Volume 5. Manchester University Press
- Pulliainen Erkki & Saario, Väinö, 1993
 Vuoden 1993 metsästyslaki. Mitä uusi metsästyslaki merkitsee metsästäjälle ja metsästykselle. Karisto, Hämeenlinna
- Purhonen Paula, 1998
 Kristinuskon saapumisesta Suomeen. Uskontoarkeologinen tutkimus. Suomen muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja 106. Helsinki
- Pöysä Toivo-Rannikko Götha-Rannikko Reima, 1982
 Pontikka. Viisi vuosisataa suomalaista paloviinaperinnettä. Otava, Helsinki
- Railo Eino (Osmo Iisalo), 1921
 Suomen kansan eläinkirja. Kertomus Mtsolan ja Imolan väestä ja elämästä, Kustannusosakeyhtiö Kirja, SKS Toimit. 167, Helsinki
- Rapola Martti, 1962
 Agricolan apajalla. Tietolipas 28, SKS, Helsinki
- Reinikka Pekka - Mäki Tauno V., 1995
 Eräpolku. Jahtiviisautta nuorille metsästäjille. kuv. M. Arkko. Otava. Helsinki.
- Rimmon-Kenan, Shlomith, 1991
 Kertomuksen poetiikka, (at. Narrative Fiction: Contemporary Poetics 1983, suom. A. Viikari) Tietolipas 123, SKS, Helsinki
- Rinne Kangas Reijo, 1990
 Maanläheiset. Pohjoinen, Oulu
 Helsinki
- Runeberg Johan Ludvig, 1948
 Hirvenhiihtäjät Yhdeksän laulua, suom. Otto Manninen, ss. 276-389 antologiassa Runoelmia I, (alkuteos Älgskyttarne 1832) WSOY Porvoo. Helsinki
- Salmi-Niklander Kirsti, 1989
 Modernin paikallisjuhlan ulottuvuuksia. ss. 145-170 teoksessa Betoni kukkii. Kirjoituksia nykyperinteestä. Tietolipas 115. toim. J. Pöysä, SKS, Helsinki
- Salo Jukka ja Soikkeli Martti, 1983
 Eläinten käyttäytyminen, Otava, Helsinki
- Salo Unto, 1984
 Pyyntikulttuurista maanviljelyyn. Sukupolvien..., ss. 61-100
- Salosaari Kari, 1989a
 Perusteita näyttelijäntyylin semiotiikkaan. I osa: Teatterin kieli ja näyttelijä merkityksen tuottajana. Acta Universitatis Tampereensis ser A vol 262. Tampereen yliopisto
- 1989b
 Semiotiikalla kertomuksen keksimiseen. Synteesi 4/1989. ss. 5-22
- 1991
 Freytag Redivivus. Komedian semiotiikkaa. Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirja 45. Miten valehdellaan, toim. M. Ihonen, SKS, Helsinki
- 1995
 Lähtökohtia lyriikan semiotiikkaan sekä yleiseen strukturaalipoetiikkaan. Tampereen yliopisto. Yleinen kirjallisuustiede. Julkaisuja 29. Tampere
- Sampo ei sanoja puutu. Matti Kuusen juhla-kirja. Kalevalaseuran vuosikirja 54, WSOY, Porvoo-Helsinki, 1974
- Sarmela Matti, 1994
 Suomen perinneatlas. SUomen kansankulttuurin kartasto 2. SKS, Helsinki
- 1984
 Eräkauden henkinen perintö. Sukupolvien..., ss. 155-262 Schlegel Friedrich, 1990
 Puhe mytologiasta. Mytologia Suomessa... ss. 54-69
- Sebeok Thomas. A., 1991
 Semiotics in the United States. Indiana University Press. Bloomington & Indianapolis
- Seppänen Jouko, 1998
 Kun elämä jatkuu, niin kaikki vain mutkistuu, Helsingin Sanomat D1.8.1.1998

- Sirelius U.T., 1989
Suomen kansanomaista kulttuuria. Esineellisen kansatieteen tuloksia I. Kansallistuote ERIKA-KIRJAT, Helsinki
- Sjöblom Tom, 1997a
Myyttien synty, rakenne ja mieli ss. 44-59. Tutkija, tekstit ja uskonto, toim. T.Sjöblom. Uskontotiede 2. HY-uskontotieteen aitos
- 1997b Merkillistä ja merkittävää. Semiotiikka ja uskontotiede. ss. 197-221. Näköaloja uskontoon. Uskontotieteen ajankohtaisia suuntauksia. Toim. K. ketola & al., Yliopistopaino, Helsinki
- Sormunen Aimo, 1980
Riistanikkari, Suomen metsästys- ja riistanhoitomuseo, Porvoo
- Streng, V. Adolf, 1992
Latinalais-amerikkalainen sanakirja. Toimituksia 196, 4. painos. SKS, Helsinki
- Strukturalismia semiotiikkaa poetiikkaa. toim. Apo-Enckell-Kuusi-Tarasti. Gaudeamus 1974, Helsinki
- Sukupolvien perintö. 1. Talonpoikaiskulttuurin juuret. Toim. H. kirkinen et al., Kirjayhtymä, Helsinki, 1984
- Sulkunen Pekka, 1983
Myyteistä ja kertomuksen semiotiikasta. ss. 1-11. Sosiologia 1/1983
- Sulkunen Pekka, Törrönen Jukka (toim.) 1997
Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden
- Suojanen Päivikki - Saressalo Lassi 1982
Kulttuurin kenttätutkimus. Tampereen yliopiston kansanperinteen laitos. Tampere. Julkaisu 9. Kulttuuri ja kieli 1.
- Suomalaiset kansansadut. 5. Eläinsadut; toim. Pirkko-Liisa Rausmaa. SKS, Helsinki 1996
- Suomen metsästys. Kokoomateos metsästyksestä ja riistanhoidosta. toim. Yrjö Yläne. Suomen tiedettä no 9. Suomalainen tiedeakatemia. Helsinki Talve Ilmari, 1990
Suomen kansankulttuuri. Toimituksia 514, SKS, Helsinki
- Tuominen Antero, 1996
Metsästäjä 5/96 -lehden kyselyvastaus
- Tahvanainen Aini, 1988
Kuutamokettu ja muita erätarinoita, Karisto, Hämeenlinna
- Tanttu Antti, 1950
Suomen pystykorva ja Karjalan karhukoira, ss. 507-540/Suomen metsästys
- Tanttu Antti, 1950
Metsästämisestä Suomen pystykorvalla ja koiran opettaminen linnun haukkujaksi, ss. 427-438/Suomen metsästys
- Tarasti Eero, 1974
Strukturi, myytti, musiikki. Näkökulmia Claude Lévi-Straussin strukturaaliantropologiaan. ss. 69-100/Strukturalismia semiotiikkaa poetiikkaa...
- 1986 Myytti ja musiikki. Semioottinen tutkimus myytin estetiikasta. Gaudeamus, Helsinki
- 1989 Hegel, Snellman ja semiotiikka, ss. 100-124, Synteesi 4/1989
- 1992 Johdatusta semiotiikkaan. Esseitä taiteen ja kulttuurin merkkijärjestelmistä. Gaudeamus, Helsinki
- 1996 Esimerkkejä. Semiotiikan uusia teorioita ja sovelluksia. Gaudeamus. Helsinki
- 1997 Ville Vallgrenista Roland Barthesiin, ss. 14.28, Synteesi 2/1997
- 1999 Ymmärtäminen, väärinymmärtäminen ja itseymmärtäminen. Synteesi 4/1998 ss. 2-18
- Topelius Z., 1950
Kaarle-kuninkaan metsästys, Kolminäytöksinen romanttinen ooppera. 5. painos, ss. 133-223 antologiassa Draamalliset teokset, WSOY
- Tuovinen Pentti, 1984
Mukavissa tarkkailuasemissa. Kustannuskiila. Riihimäki
- 1994 Seuralla, salolla ja soittimella. Haminalahden Metsästysseura ry. Kuopio
- Valonen, Niilo 1985
Muinaisrunoja Itä-Karjalan kalliopiiirroksissa, Seurasaaarisäätion toimitteita 6, Seurasaaarisäätiö, Helsinki
- Varis Markku, 1998
Sumea kieli. Kiertoilmauksen muoto ja intentio nykysuomessa. Toimituksia 717. SKS, Helsinki
- Vahingoittuneen hirvieläimen jäljestämisopas
Opaskirjanen. Metsästäjain keskusjärjestö. Suomen

- ISBN 952-9593-00-7
Varis Markku, 1996
Muuttuva eräkirjallisuus, ss. 11-16, Eränkävijä 1996, Otava
- Viidalepp Richard, 1965
Kansankertomukset metsästysmagiassa, ss. 104-114, KSVK 45,
WSOY, Helsinki
- Vilkuna Kustaa, 1983
Työ ja ilonpito. Kansanomaisia työnjuhlia ja kestitöitä,
Otava, Helsinki - 1950 Metsästys ja Suomi,
ss. 9-19/Suomen metsästys
- Voipio Paavo, 1952
Miten hirvikantamme voitaisiin saada lapiosarviseksi?
ss. 52- 59/Suomen Riista 7
- Virtanen Leea, 1988
Suomalainen kansanperinne. Tomituksia 471. SKS,
Helsinki - 1984 Onni yksillä. Kansanperinnettä ennen ja nyt.
SKS, Helsinki
- Yläne Yrjö, 1950a
Metsästyskulttuurista, ss. 827-850/Suomen metsästys